Medic. officiã.

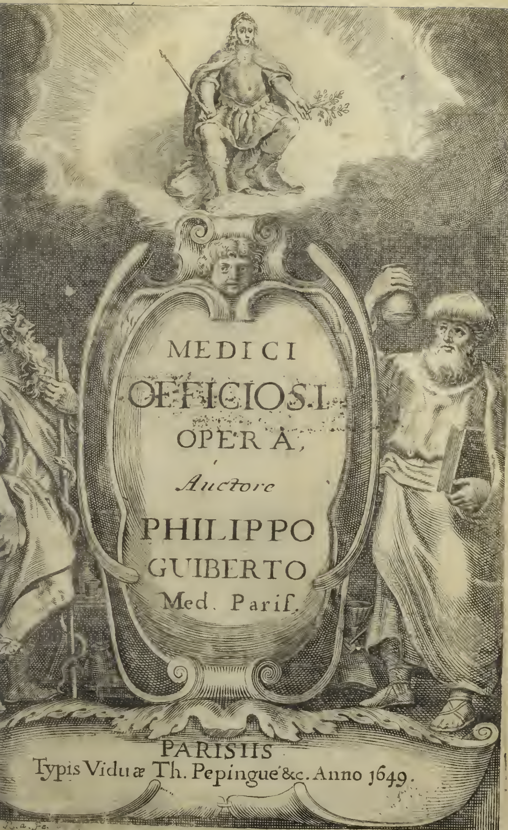
Guibertus. Par.

1629

VERSANTUR HIS TRIBUS

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

MEDICI
OFFICIOSI
OPERA,
Auctore
PHILIPPO
GUIBERTO
Med. Parif.
PARISIIS
Typis Viduæ Th. Pepingue &c. Anno 1649.

MEDICI OFFICIOSI OPERA,

VIRO NOBILI

PHILIB. GVIBERTO

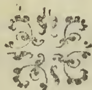
DOCT. MED. PARIS.

AVTHORE;

Centies antehac Gallicè edita,

NVNC PRIMVM

Latinè reddita.

PARISIIS,

Typis Viduæ THEOD. PEPINGVÉ, &

STEPH. MAVCROY, viâ Citharæâ, è

regione viæ Mathurinorum.

M. DC. XLIX.

Cum Privilegio Regis.

Hippocrates *lib. 1. de Diæta in acut. in limine.*

Vnum vel pauco numero medicamenta, hæcque ægris congrua; laude digniora ſunto pluribus, ſi quidem pauco numero ſecuriùs ſatisfiat.

CLARISSIMO
ET ERVDITISSIMO VIRO
DOMINO D.
GVIDONI PATIN,
BELLOVACO, IN SALVBERRIMA
MEDICINÆ PARIS. FACVLTATE
Doctori eximio,
VETERI ET SVAVI AMICO;
G. SAVVAGEON, S.

EN Tibi munusculum offero, Vir præstantissime, si vel ex sua mole, vel ex tua dignitate spectetur, leve; si ex viribus nostris, mediocre; si ex animo, maximum; si ex publica utilitate, præstantissimum.

Neque verò tardum dictu ſit, cur Tibi tantùm inſcribi debuerit hic Libellus, qui olim in media Gallia *natus, meâ nunc operâ prodit in lucem* Romana *donatus veſte; tam multæ ſiquidem concurrunt cauſæ, ut ſingulæ, quæ ſingulis paſsim literatis hominibus ad quærendum ſuis lucubrationibus (ſi quando illas publici iuris facere meditantur) præſidium ſatis ſunt: eæ mihi idem hodie cogitanti ſeſe ſimul objiciant univerſæ. Sive enim Te, aut ad primum huius Operis Authorem, aut ad me, qui verba, non res ipſas mutavi, convertás; quid (amabo) æquius, quàm ut unus amborum labor*

Tibi conſecretur, qui ſemper es utrumque magno pariter amore complexus? Sive ad ea quæ hic tractantur attendas; quis ferat alteri nuncupari res Medicas, quàm tibi eruditiſsimo ac peritiſsimo Medico, ſalutiſque publicæ amantiſsimo? Qui ſi etiam illa repetas, quæ aliàs cum cariſsimo tuo Collega Philiberto Guiberto, *viro optimo & reipublicæ addictiſsimo, in Civium tuorum commune bonum contuliſti; vix ſupererit aliquid propter quod mereatur lucem adſpicere. Sive denique è clariſsimo tuo Ordine deligi debuit primæ notæ Medicus aliquis, cuius authoritas apud bonos omnes magni ſit ponderis*

adverſus obtrectatores, quos habuit habebitque aureus hic Liber; Vnus certè es, cuius ſi nomen in fronte gerat, planè obmuteſcet iſta hominum turba, qui tantum huius Libri famæ detrahendum putarunt, quantum, eo evulgato, lucro, cui utplurimum per fas nefaſque inhiant, detrahi compererunt. Hæret ſiquidem, hærebitque ſemper eorum mentibus memoria illius diei, 15. Martij, æræ Chriſtianæ ann. 1647. quo, cùm coram Regijs in Senatu Pariſienſi Triumviris, Tibi litem intendiſſent, ob exploſas in Scholis Medicis publico programmate *quiſquilias ac vana remedia, quibus plebecula*

& ipsi quoque Magnates plerumque decipiuntur: Vt ab eo die urbium Regina Lutetia, *multas inutiles remediorum formulas atque farragines dediscendo didicerit, Tibi tuoque Ordini (secundùm Deum) gratias immortales referendo, quòd constanter ubique enitatur atque perficiat, ut ars Medica ex se omnium innocentissima, sublatis (quoad fieri potest) nimijs & sumptibus & machinis tum inertibus, tum noxijs, non minus in pauperum, quam divitum gratiam à Deo ipso immortali concessa videatur. Atque hoc vestrum beneficium quàm sit maximum, & viris Christianis dignum, sentiunt*

prædicantque veſtri Cives, qui tuo vel tui ſimilium conſilio uſi, nullo, vel quàm leviſsimo rei domeſticæ damno, ſecundæ valetudini paſsim reſtituuntur. Neque verò ad populum Pariſienſem pertinet duntaxat ſancta hæc & ſincera medendi ratio: ſed etiam in omnes Galliæ, *imò &* Europæ *regiones diſſeminata vigere iam incipit. Vt enim quicumque capeſſendæ purioris & ſanctioris Medicinæ deſiderio flagrant, vulgò ſe* Pariſios *conferunt, eam in ſuo fonte hauſturi, & prælectionibus & viva voce ſapientiſsimorum virorum & eruditiſsimorum Profeſſorum ad id muneris à ſalu-*

berrima Facultate vestra delectorum, in qua Sparta *excolenda Te quoque inter innumeros auditores triumphantem ante aliquot annos vidisse probè memini; ita quam ab optimis vestræ Scholæ Magistris vident in medendo teneri viam, fere hanc ipsam insistunt, ubi se in suam patriam receperunt. At quoniam frustra Medicus parabilia præscribit remedia, nisi qui solent ægrotantibus assidere, ad ea pro re nata, & ut par est exhibenda sint expediti; eam ob rem ego victus precibus quorundam exterorum enixè flagitantium, ut quando* Gallicè *nescirent, per me hunc Librum* Latinè *legere, atque adeo*

ſuæ genti legendum tradere poſſent: nihil mihi viſus ſum facturus, aut iuſtius, aut honeſtius, quàm ſi Pariſienſium Medicorum *exemplo, aliquot dierum labore exteras gentes tãti muneris compotes participeſque facerem. Minimè autem hîc moror quorumlibet malevolorum hominum ſive ingenium, ſive convicia, modò probi omnes intelligant nos id habuiſſe propoſitum, quod heroïcæ & illuſtres animæ, quibus ſalus populi ſuprema lex eſt, quique cuncta publicâ utilitate dimetiuntur. Quin verò & Tu, mi doctiſſime* Patine, *qui inter has eminentes, noſtrum ſis probaturus conſilium, hoc minùs dubitare*

mihi licet, quòd eò quoque studium & industriam omnem referas, & me qui eo semper fuerim animo, propterea singulariter diligas, Medicinæ etiam principes, Hippocratem & Galenum, in humanitatis officijs erga hospites & egenos præstandis æmulantem. Vale. Lutetiæ Parisiorum 15. Kal. Septembr. 1649.

Lib. de præcept. Cap. 9. de anim. morb.

INDEX TRACTATVVM, qui in hoc Volumine continentur, cum nominibus Authorum.

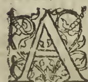
Quod parvo magni decedant ære repulsi
Morbi, laus cedit, prima, Guiberte, tibi.

Roussel. ex

MODVS PARANDI CLYSTERES.

Clyſter ad purgandam alvum, quovis tempore parabilis.

Accipe hordei & furfuris macri, utriuſque manipulū unum. Bulliant in pinta una Pariſienſi (hoc eſt libris duabus) aquæ fluvialis aut alterius bonæ, duabus vel tribus ebullitionibus.

Accipe iſtius decocti colati citra expreſſionem chopinam ſeu heminam unam Pariſienſem (hoc eſt libram unam.) In ea bulliat unico feruore ſenæ optimæ uncia dimidia, cum ſeminis aniſi aut fœniculi drachmis duabus. Deinde mediocriter per pan-

num (ut vocant) ſtamineum, vel lineum mundum trajiciantur. In colato iure diſſolve mel, butyrum, ſaccharum rubrum, prout ſequenti patebit exemplo.

Sumatur diſcus, in quem duas treſve mellis optimi uncias, & ſacchari rubri unciam unam immittes, hinc prædicti decocti adhuc calentis ſeptem vel octo cochlearia affundes, vt mel & ſaccharum diluantur, poſteaque decocti reſiduum inijcies, illa accuratè cum prædictis diluendo medicamentis. Hoc peracto omnia per pannum ſtamineum aut lineum album mundumque traijcientur, diſſolventurque in iure colato olei olivarum (commune vulgo vocant) quinque vel ſex cochlearia, ſeu butyri recentis uncias duas. Sicque confectum enema in ſiphonem ſeu ſyringam infundetur, tepenſque ſeu modicè calens inijcietur.

Si forſan hordeum duntaxat ſuppeteret, bulliat hordei manipulus unus in aquæ communis libra una cum dimidia, vt libra poſt ebullitionem ſuperſit. Si vero pariter ſit ſolum furfur ad manum, bulliant furfuris manipuli duo in ſufficienti aquæ quantitate, obſeruatis quæ antè ſcripta ſunt.

Si nec hordeum, nec furfur præſto ſint, ſumatur libra una iuſculi carnium euchymarum, vel ptiſanæ communis aut laxativæ, vel ſeri lactis ſeu lactis communis libra una, modo deinceps deſcribendo præparandorum.

Quod si senam in enemate adhibere nolueris, sic parabitur.

In prædicti decocti libra una percolata mel, saccharum rubrum, oleum diluetur, addendo salis communis drachmam unam vel aliquid ultra.

Nota, in quibuslibet clysterum speciebus, vbi mel aliudve medicamentum dissolutum fuerit in decocto, omnia per pannum stamineum vel lineum esse traijcienda, ne si sordes aliqua crassiuscula immista foret, in siphunculum abeat transitumque iniectionis tempore impediat.

Alius clyster ad idem.

Accipe furfuris, hordei communis, maluæ, bismaluæ, parietariæ, violariæ, lapathi, mercurialis, florum chamæmeli & meliloti, cuiusque manipulum unum: seminis lini & fœnugræci contusorum, utriusque uncias duas. Herbæ floresque cultello incidantur; postquam mundaveris atque ablueris.

Postea accipe cacabum vel ollam figulinam satis amplam, in quam libras sex, plus minus, aquæ immittes. In eaque primo bulliet hordeum duabus vel tribus ebullitionibus, dein furfur inijcietur cum herbis, postremo flores & semina. Omnia demum bulliant, donec decoctum ad libras tres redeat, pro tribus clysteribus insumendas.

Accipe prædicti decocti colati libram unam, in eoque adhuc calente infunde saltem per semihoram tres vel quatuor drach-

mas ſenæ optimæ, cum ſeminis aniſi drachmis duabus. Vbi aliquantum bullierit, percoletur exprimaturque, vt dictum eſt, id demum quod Medicus præſcribet diſſolvendo.

Aliud enema.

In ſuperioris decocti colati librã unam inijce ſenæ optimæ unciam ſemiſſem, cum aniſi drachma una. Poſt unam aut alteram ebullitionem; adde mellis communis uncias quatuor. Leviter bulliant ad diſſolutionem. Omnia deinde percolabis exprimeſque ex linteo, diſſolvendo in colatura butyri recentis uncias duas.

Alius clyſter ſimpliciſſimus.

Accipe lactis vaccini libram unam, vel ſeri lactis feruefacti colatique, in quo diſſoluantur ſacchari rubri unciæ duæ. Sumi etiam poterit aqua hordei aut ptiſanæ libra una, in qua ſacchari rubri, vel mellis communis unciæ tres diſſolventur.

Clyſter detergens.

Accipe hordei communis manipulum unum, ſeminis fœniculi drachmas duas. Bulliant mediocriter, ſub finem iniectis mellis communis unciis tribus. Leviter iterum bulliant ad diſſolutionem. Omnia deinde percolabis, & butyri recentis uncias duas in colatura liqueſcere ſines.

Clyſter in principio dyſenteriæ.

Accipe lactis optimi feruefacti libram unam. Diſſolvantur in eo mellis communis

unciæ tres vel quatuor, ovi luteo uno superaddito.

Clyster refrigerans & detergens.

Accipe seri lactis libras duas. Bulliant cum tribus quatuorve lactucis, & uno alterove manipulo portulacæ. In huius decocti colati libra una dissolue mellis uncias tres.

Clyster leniens, ex lacte.

Accipe lactis libram unam. Leviter bulliat, in eoque ovi luteum dissolvatur, dein coletur. In colatura dilue olei rosati uncias duas, vel butyri recentis unciam unam cum dimidia.

Clyster cum terebinthina ad dolorem nephriticum.

Accipe olei olivarum, vel butyri recentis uncias duas. Calefiant super cineres calidos. Extractis ab igne infunde terebinthinæ Venetæ optimæ unciam semissem, pariterque cum oleo vel butyro diluatur, quod porrò facillimum est. Postquam probè dissoluta fuerit, cum quopiam clysterum præscriptorum, ex Medici consilio, diluetur.

Clyster astringens.

Accipe foliorum plantaginis, verbasci, bursæ pastoris, lotorum, mundatorum & incisorum, manipulos duos: rosarum rubrarum unciam unam. Bulliant omnia suo ordine, à foliis incipiendo; in aqua chalybeata. Deinde sub finem rosas inijcies, quæ

unico feruore bullient, ut post colaturam libra una supersit. In qua olei cydoniorum unciæ duæ, cum uno alterove ovi luteo dissolventur.

Alius clyster ad idem.

Accipe lactis optimi ter quaterve candente chalybe iniecto ustulati, libram unam. Traijciatur per pannum stamineum vel lineum. In colato iure dissolve oleum cydoniorum cum ovi luteis. Poterit etiam dissolvi saccharum rosatum pulveratum.

Omnia superiora enemata pro infantibus & puerulis dosi mediocri & conveniente etiam inservire poterunt.

Clyster in colico dolore à flatu.

Accipe maluæ, althææ, mercurialis, parietariæ, hyssopi, rutæ, calamenti, pulegij, origani, cuiusque manipulum unum: seminum fœniculi, carui, cumini, cuiusque drachmas duas: baccarum lauri unciam unam: florum chamomillæ & meliloti, utriusque manipulum dimidium. Bulliant omnia in aquæ libris sex vel circiter, suo quęque ordine, primùm herbæ, hinc semina contusa, postremò flores; ad dimidias, vt ad tres sufficiat clysteres.

Accipe huius decocti colati libram unam ut minimum. In ea dissolve diaphœnici drachmas sex, benedictæ laxativæ tantundem, mellis mercurialis uncias duas, cum pari quantitate olei chamæmelini vel rutacei. Inijciatur, reiteretúrque si dolor in-

gruerit, ex Medici consilio.

Clyster ad apoplexiam.

Si morbus det inducias, libram unam superioris sumes decocti, in eaque dissolves benedictæ laxativæ, & hieræ diacolocynthidos Pachij, cuiusque drachmas sex, cum mellis mercurialis unciis duabus.

Quod si morbus urgeat, accipe ptisanæ communis vel laxativæ libram unam, in eaque prædicta dissolve medicamenta.

Alius clyster in dolore colico pro pauperibus.

Accipe hyssopi, satureiæ, florum chamomillæ & meliloti, cuiusque manipulum unum: seminis anisi contusi unciam semissem. Bulliant omnia in vini generosi libra una cum semisse & ultra, modò ex colatura supersit ad libram unam. In qua dissolves olei nucum, & mellis communis, cuiusque uncias tres.

Alius item pro pauperibus.

Super cineres calidos macerabis aut fervere sines vini generosi libram unam vel paulo plus, senæ unciam semissem, seminis fœniculi recentis tantundem. In colatura post expressionem mel & oleum nucum prędicta dosi dissolventur.

Clyster nutriens.

Accipe libram unam iusculi gallinacei, vel quod præstantius, caponis, vituli, veruecis insimul coctorum, exempto adipe. In eo dissolve sacchari optimi unciam unam, cum duobus ovi vitellis.

Alius ad idem.

Accipe iusculi pulli gallinacei uncias octo, gelatinæ parem quantitatem. Miſceantur cum duobus ovi luteis.

Alius pro pauperibus.

Accipe lactis feruefacti libram unam, ſacchari albi ſeu communis optimi uncias duas. Diſſolvantur in eo duorum oyorum vitelli.

Nota 1. purgandam priùs eſſe alvum emolliente clyſtere, ante vſum clyſterum nutrientium.

Nota 2. ſi quis prædictos clyſteres parare rite calleat, eum alios quoſlibet facile paraturum.

Nota 3. in puerulis doſim ſeu quantitatem tum decoctorum, tum medicamentorum minuendam, idque ex Medici arbitrio.

Modus parandi ſuppoſitoria, ſeu glandes.

ACcipe mellis communis uncias duas. Bulliat in parva ſartagine igne lento & claro, donec electuarij ſolidi conſiſtentiam nanciſcatur. Hoc facto, ſummoveatur ab igne, addendo (ut ſit acrius) ſalis communis drachmas duas, vel ſalis gemmei pulverati drachmã unam. Miſceatur optimè cum ſpathula, proijciaturque ſuper chartam oleo inunctam, manibus pariter oleo perunctis; fiant ſuppoſitoria ſeu glandes, ad digiti an-

nularis craſſitudinem; ſex ſeptemve digitorum longitudine pro grandioribus; trium verò quatuorve pro iunioribus. Vſus etiam tempore oleo communi vel butyro recenti delinientur. Imo ad eorum conſeruationem in adipe vel butyro recenti indentur: aëri namque expoſita liqueſcerent.

Aliud ſuppoſitorium acrius.

Accipe mel coctum vt prædictum eſt, tantiſper refrigeretur, mox cum ſpathula ſalis communis pulverati & ſalis gemmei, cuiuſque drachma una miſceatur, glanſque iuſta concinnetur magnitudine.

Aliud.

Salis loco cum melle cocto ut decet, ſcammonij pulverati grana quatuor commiſceantur.

In puerulis glandes ex ſapone, vel ſcapo betæ vel mercurialis, vel ex candela cerea butyro recenti vel ſuilla axungia dulci delibutæ efformantur.

Nota, ſuppoſitoriorum ſeu glandium loco intrudi viciſſim poſſe in anum tria quatuorve tragemata Virdunenſia.

Plura hic glandium exempla congerere nolui, tum quia illorum uſus fere exoleuit, tum quoniam illorum loco clyſteres, vel ptiſana laxativa, vel iuſcula cum ſena exhiberi poſſunt, quorum parandorum modus uſuſque facilior.

Remedium certum in astricta alvo, pro iis qui clysteribus vel glandibus vti detrectant.

QVoniam nonnulli reperiuntur adeo difficiles, delicati vel morosi, vt nulla ratione ad clysterum vel glandium usum induci possint, tum propter quandam verecundiam, tum propter hæmorrhoïdas siue internas, siue externas, seu alios sedis affectus quibus conflictantur, ij sequenti utantur remedio.

Accipe senæ optimæ drachmam unam, drachmam unam cum dimidia, drachmas duas, seminis anisi drachmam unam. In paropsidem immittãtur, desuperque quatuor, quinque, plus minus, aquæ cochlearia affundantur; si vero tussis absit, aquæ & succi mali citrij par quantitas addi poterit. Deinde operiatur paropsis, ex cineribusque calidis vel loco calido per horam circiter macerari omnia sinantur. Postea per pannum stamineum vel lineum mundum traijciantur, mediocriterque exprimantur. Expressio in duplo aut triplo iusculi carnium euchymi nec pinguis leviter cocti dissolvetur, sumeturque ieiuno ventriculo una vel altera ante cibum hora.

Quod si molliusculis minus forsan gratum huiusmodi iusculum, ob senæ insuavitatem, videatur, in eodem rursus vnius li-

monis succus exprimi poterit. Sin adhuc fastidium creet, sena cum suo aniso, non super cineres calidos, verum frigidè infundetur per tres horas, dein colabitur, dissolveturque in iusculo unius mali citrij vel limonis succus, ut dictum; eoque modo omni carebit insuavitate.

Alvum laxabit huiusmodi iusculum, excrementa arefacta emolliendo & dissolvendo: ita vt in ani transitu hæmorrhoïdes non exasperet, neque dolorem ullum concitet.

Quod si propter immodicam diuturnamve ventris constrictionem, ex prædicto iusculo alvus non subducatur (quod tamen vix fieri queat) horis vespertinis, quarta vel quinta, iterandum erit, vel postridie mane.

Si quis rursus iusculum istud aversetur, illius vice ptisanæ laxativæ (posthac describendæ) haustum largiorem sorbeat, verbi, gratia sex septemve uncias, mane ieiunus sumpto, altera post hora, iusculo carnium minimè pingui.

Pro pauperibus alvo constrictis.

Infimæ angustæque sortis homines qui sumptus non ferunt, cum nihil fastidiant, præsidio sequenti utentur.

Accipe senæ drachmas duas vel tres, seminis anisi drachmam unam. Macerentur una vel altera hora ex cineribus calidis, in aquæ communis septem vel octo, plus minus, cochleariis. Dein colentur exprimanturque

que per linteum mundum. Expreſſio in triplo vel quadruplo carnis iuſculo leviter cocto diſſolvatur, ſumaturque vt antè dictum.

Modus parandi iniectiones.

INiectiones ad plures parantur ſcopos, ut ad vulnera vel ulcera, ad penis uterique affectus: eæque ex idoneis ſiphonibus ſeu ſyringis aquis, decoctis, alijſve liquoribus oppletis, ex Medici conſilio in locum affectum intruduntur.

Iniectiones autem cum plurimum componendi modis diſcrepent, ob varietatem partium affectuumque quibus adhibentur: exactè & ad amuſſim hic deſcribi non poſſunt, ſed prout res exiget à perito decernentur Medico, vt earum ſit certior uſus. Vnum tamen alterumve pro exemplo ſuggeram, ut nonnullorum, tum curioſitati, tum neceſſitati faciam ſatis.

Iniectio ad Gonorrhœam.

Fiet iniectio ex lactis ſero, vel ex aqua hordei tepida, ineunte morbo. Deinde addetur ſyrupus roſarum ſiccarum; uncia una cum dimidia ſcilicet, aut unciæ duæ ſyrupi ad uncias octo alterius liquoris.

Circa initium etiam vbi ingens erit ardor inflammatioque, fiet iniectio, æſtate, ex

hordei, plantaginis, solani, nymphææ decocto; hyeme vero ex stillatitijs aquis istarum herbarum. In acerbo urgentique dolore ex lacte vaccino recenter mulcto iniectio parabitur.

Modus parandi pessaria.

PEssus sive pessarium glande crassius est, solique adaptatur vtero: conficiturque ex gossipio, serico, panno lineo vel lana pexa, in quibus medicamenta immiscentur: involuunturque omnia panno lineo vel sericeo tenuissimo, deinde vino, aqua, succo liquoreve alio idoneo imbuta in uteri collum intromittuntur.

Pessi etiam ex herbis, seminibus, floribus &c. in mortario contusis (nec citra fructum) concinnari possunt, linteoque pertenui involuti aliorum more intruduntur.

Nota, in pessarij extremo addendum esse laqueum vel tæniam molliculam ut coxæ alligetur, tum ne ab utero attrahatur, tum ut facilius retrahatur.

Pessus ad ciendas menstruas purgationes.

Accipe mercurialis duos tresve manipulos. Tundantur in mortario cum pistillo, involuantur linteo tenui, fiatque pessus, qui succo eiusdem herbæ imbutus intrudetur.

Pessus ad menstruas purgationes sistendas.

Accipe sequentium herbarum folia; cen-

tinodiæ (Gallis *de la renoüée*) plantaginis, pentaphylli, verbaſci, cuiuſque manipulum dimidium. Tundantur ſimul (ubi mundatæ lotæque fuerint) in mortario, fiantque peſſi ſucco conveniente immerſi, intromittendi ſicuti dictum.

Modus parandi ptiſanam ad potum ordinarium.

ACcipe hordei communis præparati (hoc eſt expurgati limpidáque aqua eloti) manipulum unum, ſeminis aniſi drachmam unam. Bulliat utrumque in aquæ fluvialis alteriuſve bonæ libris quatuor in vaſe figulino vitrato oris anguſti, operculato, duabus tribuſve ebullitionibus. Tum immitte unciam dimidiam, liquiritiæ ſelectæ, etiam præparatæ (hoc eſt raſæ & contuſæ) exprimeturque. Vbi ſpumam amplius non emittet, ab igne ptiſana removeatur, quæ refrigerata, erit pro potu ordinario.

Non deſunt quibus liquiritia mirum in modum ſapit, alij contrà quibus eſt faſtidio: tunc augebitur vel imminuetur liquiritiæ quantitas, vel illius loco ſive cum illa, adjicies oxalidis, vel graminis radicem, raſuram cornu cervi vel eboris, vel alia medicamenta, ex Medici præſcripto.

Modus parandi aquam hordei.

ACcipe hordei communis manipulum unum. Bulliat in libris duabus aquæ ad quadrantis consumptionem. Extracta ab igne, refrigerata, coletur per linteum mundum ad vsum. Si ad potum paretur, incoquendum seminis anisi vel cinnamomi modicum.

Aqua refrigerans & pergrata, in febribus continuis vsurpanda.

Accipe aquæ bonæ libras duas. Diluantur in ea sacchari optimi unciæ tres. Bulliant leviter, superadditis succi limonum uncijs tribus; iterumque unico fervore bulliant. Deinde ab igne amoveantur, modicè refrigerata per pannum stamineum vel lineum mundum bis terve trajiciantur ad usum propositum.

Nota, sacchari vel succi limonum dosim augeri vel imminui, ex gustu & placito ægrotantis.

Modus sumendi pulverem bezoardicum; expresso pretio cuiusque grani.

QVoniam hic sermo est de ptisanis simplicibus ad apparandos humores, non abs re erit modum lapide bezoardico utendi subjicere. Etsi vero non fere occurrat alius quam adulteratus, commenti-

tiaque omnia existimem, quæ de illius lapidis facultatibus passim decantantur: hic tamen aliqua de eo perstringam in eorum gratiam quibus circumveniri cordi est.

Accipe lapidis bezoardici pulverati grana quatuor, sex, octo, decem vel amplius. Mittatur in cochlear ptisanæ vel succi limonis quo diluatur, modicum affundendo; sumaturque.

Monitum lectorem velim, granum lapidis bezoardici optimi non pluris uno asse valere. Quam ob rem autor sum ijs, qui illum adeo ex sensu vulgi ad variolas, morbillos febresque purpuratas commendant (quod fallacissimum tamen existimo, vt singulari de lapide bezoardico tractatu docebo) vt ab aromatarijs duas drachmas, vel unciam dimidiam comparent. Drachma autem tribus libris, seu assibus sexaginta monetę Gallicæ venditur. Ea proportione vncia dimidia; quæ constat drachmis quatuor, libris duodecim væniet: impendeturque tam ad domesticos, quam externos, inopia reive familiaris angustia pressos, quandoquidem vilis adeo pretij est.

Modus parandi hydromel simplex.

ACcipe aquæ fluvialis seu alterius bonæ libras quatuor, mellis uncias quatuor. Bulliant in vase figulino oris angusti vitrato operculatoque, seu alio idoneo, spuma continue

tinuò abiecta. Quo facto spumaque omni deposita, ab igne remouebitur, refrigeratusque liquor ad usum insumetur. Dosis est unciarum octo.

Sunt qui mellis uncias duas ad aquæ libram unam adæquant. Verum non nisi ex Medici præscripto, vel ægrotantis gustu augenda imminuendave est mellis quantitas. Sunt enim quibus perplacet, aliis secus.

Modus parandi Hydromel compositum.

PRimum fiat decoctio medicamentorum à Medico præscriptorum. Deinde in decocto colato mellis quantum satis incoquatur.

Modus parandi Ptisanam laxatiuam.

ACcipe liquiritiæ præparatæ unciam unam, unciam dimidiam, drachmas sex, ex peculiari cuiusque gustu. Coquatur in aquæ libris duabus, dum spumam omnem abiecerit. Tum ab igne amoueatur, in eaque per noctem maceretur senæ uncia dimidia, seminis anisi nodulo laxiore ex panno lineo mundo involuti drachma una. Postero die mane percolabitur, sumenturque in quamque dosim quinque vel sex unciæ, superhausto, duabus post horis, iusculo minime pingui.

Si ptisanam efficaciorem expetas, pro-

libris duabus aquæ, accipe duntaxat libram unam cum dimidia.

Alia Ptisana laxatiua.

ACcipe hordei communis præparati manipulum unum, rasuræ cornu cervi & eboris, cuiusque pugillum unum. Rasura ista linteo tenui mundo includatur. Bulliant in aquæ bonæ libris duabus. Adiice liquiritiæ, vt decet, præparatæ unciam unam, plus, minus, ex vario gustu. Vbi probè despumaverit, infundatur nodulus ex sena cum semine anisi vel fœniculi, ut dictum est.

Æstate accipe aquæ fluvialis seu alterius bonæ libram unam. Immitte in aqualiculum cum liquiritiæ præparatæ uncia dimidia, senę drachmis duabus, seminis fœniculi drachma una. Agitentur omnia duobus aqualiculis, ex uno in alterum pluries transfundendo. Dein duabus tribusve horis subsidere sinantur, hinc ad usum percolentur.

Si ad haustum seu dosim matutinam tota nocte infusio fiat, efficacior erit.

Isthæc ptisana æstatis tempore ex aqua fluviali parabitur, quæ ex radiis solis veluti percocta est.

Medicamenta infusa, si lubet, relinqui poterunt, fietque colatura pro quaque dosi. Poterit etiam includi in eodem nodulo cum sena drachma una & vltra, rhabarbari optimi minutim incisi, cum pauco cinnamomo; vel tantundem agarici pulverati, cum tantillo zingiberis, sed non inconsulto Medico.

Alia Ptisana laxatiua.

Accipe senæ unciam semissem, seminis anisi drachmam unam, pulpę cassię cum aciniis extractę unciam unam. Injiciantur omnia in vas figulinum vitratum, affundendo libram unam cum dimidia ptisanæ communis adhuc ferventis. Operiatur vas, omniaque per noctem integram infundi sinantur, hyeme non procul à foco; æstate super abaco vel alibi commodè. Ieiuno ventriculo mane sumetur dosis una ampliori haustu; colata prius per linteum mundum, duabus ante cibum horis, residuo in dies sequentes servato, prout expedire Medicus arbitrabitur.

Ptisana laxatiua cum sena, rhabarbaro & agarico.

Accipe aquæ opt. libram unam semissem. In ea bulliat despumeturque glycyrrhizæ uncia una, plus vel minus, ut pluries dictum. Extracto ab igne vase infundatur per noctem senæ nodulo inclusæ uncia dimidia, cum suo aniso; quo etiam in nodulo adjungentur rhabarbari concisi drachma una & dimidia, & tantillum cinnamomi; agarici tenuiter conquassati drachma una, cum modico zingibere item conquassato. Postridie colentur omnia per linteum mundum, pro duabus dosibus.

Alia Ptisana laxatiua cum cassia & sena.

Accipe liquiritiæ præparatæ unciam unam. Bulliat ad integram despumationem in aquæ libris duabus. Tum injiciatur pulpa

cassiæ cum acinis, ex uncijs duabus cassiæ integræ extracta. Vnico fervore bulliant. Extracto ab igne vase, tota nocte procul ab igne nodulus infundetur, in quo senæ uncia dimidia cum aniso inclusa fuerit. Postridie mane amplo cyatho dosis una sumetur.

Advertendum erit (sicuti dictum est cùm de ptisana cum sena agebatur) in ijs qui alvo sunt impensè astricta, si dosis matutina ventrem non solverit, iterandam aliam dosim hora quarta vel quinta pomeridiana eiusdem diei, vel postero die mane ieiuno ventriculo.

Tribus matutinis consequentibus prædicta ptisana sumi potest, vel alternis diebus, prout Medicus ex re esse iudicaverit, qui ex affectuum symptomatumque ipsi perspectorum natura medicamenta augebit, imminuet, variabit, sicut expedire cognoverit.

Cæterum hîc obiter moneo, ptisanas has laxatiuas esse (ut ita dicam) velut manna salutare, tum pro ditioribus, tum pro tenuioris fortunæ hominibus. Vilissimo enim pretio parantur, (licet magnæ sint efficaciæ & virium) vicemque potionum purgantium & clysterum subeunt, calculique generationem prohibent. Nec adeo sunt insuaves, ob multam liquiritiam, quæ medicamentorum ingratum saporem (servata tamen virtute) lenit & eludit. Vnde non levis ijs habenda gratia, qui huiusmodi excogitarunt invexeruntque remedia, nec non ijs

qui modum ea domi parandi edocent. Quanquam non temerè (ne malè cedat) inconsulto Medico usurpanda sint.

Modus parandi aquam Cassiæ.

ACcipe cassiæ integræ uncias quatuor. Conquassetur. Medulla cum acinis in aquæ libras duas immittatur, addita drachma una semisse cinnamomi conquassati. Bulliant omnia unica ebullitione, & per pannum mundum trajiciantur; sumantur in duas saltem doses haustu largissimo.

Incoqui etiam potest thamarindorum uncia una & ultra, plus minus, (cum istæ doses in benignissimis medicamentis non sint rigidè obseruandæ.) Infundi interdum quoque poterit drachma una vel altera rhabarbari conquassati, sed non citra periti Medici consilium.

Ea servata methodo facilè parari poterunt decocta guaiaci, sarzæ parillæ, chinæ & similia, ad morbos qui vulgari non debent, nec tot ministris & testibus curari, honoris salutisque laborantium gratia, vocatis duntaxat Medico & Chirurgo, qui Hippocratico, imo Harpocratico silentio rem perficiant. Difficultas seu potius industria in prædictis medicamentis adhibenda circa eorum præparationē, iustam infusionē, & coctionem convenientem maximè versatur, quanquam id non ægrè peragi potest.

Alia aqua caſſiæ.

Accipe duas treſve radices cichorij ſylveſtris, totidem taraxaconis, vulgo dentis leonis. Mundentur, id eſt laventur, detracto meditullio lignoſo. Bulliant in aquæ fluvialis vel alterius bonæ libris tribus, ad tertiæ partis conſumptionem, iniecta ſub finem liquiritiæ raſæ & contuſæ uncia dimidia, cum uncijs quatuor caſſiæ fiſtulæ, piſtillo ferreo conquaſſatę. Auferatur ab igne, remiſſoque fervore per linteum mundum trajiciatur ad uſum.

Alia aqua caſſiæ refrigerans & aſtringens.

Accipe foliorum agrimoniæ & plantaginis, cuiuſque manipulum unum: ſeminum portulacæ & plantaginis contuſorum, cuiuſque drachmas duas. Bulliant omnia in tribus libris aquæ, eo quo dictum eſt modo. Si ad purgationem iſta aqua caſſię uti volueris, cyathum unum ex illa ſumes, in eaque diſſolves ſyrupi roſarum pallidarum, aut ſyrupi de cichorio compoſiti cum rhabarbaro, alterutrius unciam unam; ſive infundes cum aniſi ſemine ſenæ unciam ſemiſſem, ex Medici præſcripto.

Obſeruandum, ſi caſſia fiſtula piſtillo contundatur, mundandam eſſe, imo abluendam, ne ſordes aliqua adhæreat. In apparatu enim medicamentorum gratia, quoad fieri poteſt, procuranda, quæ & per ſe iucunda eſt, & ægro conducit.

Modus parandi aquam rhabarbari.

BVlliant aquæ optimæ libræ tres in vaſe figulino vitrato operculato, uno aut altero fervore. In vaſe ab igne ſummoto, decoctoque adhuc calente infunde rhabarbari minutim inciſi, cum pauco cinnamomo conquaſſato, drachmam unam, ad uſum à Medico præſcribendum.

Radices taraxaci, oxalidis, liquiritia, raſura cornu cervi & eboris incoqui ſimul poſſunt. In decocto autem nonnihil adhuc calente infundatur rhabarbarum cum cinnamomo.

Sunt qui rhabarbarum ſic inciſum aut conquaſſatum in nodulo laxiore cum ſuo cinnamomo infundant. Vt aqua rhabarbari maiorem vim purgatoriam nanciſcatur, addi poteſt in dicto nodulo ſena ea quantitate quæ inſtituto conveniat.

Potus ſingularis gratiſſimuſque ad refrigerandum, ſedandamque ſitim in febribus ardentibus.

Accipe aquæ optimæ libras tres. Bulliant in vaſe idoneo, quale eſt figulinum vitratum operculo munitum, uno aut altero fervore. Amoveantur ab igne, in eoque decocto adhuc calente & in diſcum vel paropſidem effuſo diſſolvantur cum ſpathula vel argenteo cochleari thamarindorum unciæ tres. Dein immittantur in vas prædictum cum uncijs

tribus sacchari optimi, unicoque duntaxat fervore bulliant. Hoc peracto vas ab igne extrahatur, refrigeretur, liquorque ad usum opportunum insumatur.

Pro saccharo liquiritiæ præparatæ, hoc est rasæ & contusæ, drachmæ tres substitui poterunt; saporis tamen minus est grati.

Ius senæ purgans.

Accipe senæ unciam semissem, seminis anisi aut fœniculi drachmam unam. Infunde nocte integra in aquæ unciis octo vel pluribus, addendo succum unius limonis, paropside in qua fit infusio igni non applicata. Postridie mane per linteum traiicietur cum mediocri expressione. Expressum dissolvatur in iusculo non pingui, absque sale vel quam paucissimo.

Gratius autem ut iusculum istud euadat, succum alterius limonis in eo rursus exprimes, sumesque ieiuno ventriculo cum custodia.

Sunt qui senam cum suo aniso omphacio infundunt, sed minus purgat. Quia omphacium cũ sit astringens, vim purgatricem imminuit. Limonis autem succus magis laxat, saltem non ita astringit, meatque liberiùs.

Ius senæ purgans, pro pauperibus.

Quibus non suppetit facultas iusculum exquisitiori isto modo parandi, quibusque nihil ingratum & infensum; infundant per noctem senæ cum semine fœniculi unciam semissem in aqua aut ptisana fervente.

Postridie mane levissimè bulliant, colentur & exprimantur per linteum mundum. Expressum in iusculo copioso pinguedinis & salis experte, vel cum minimo, dissolutum, sumatur cum custodia.

Modi medicamenta purgantia multifariam parandi.

ACcipe senæ electæ unciam semissem, seminis fœniculi drachmam unam. Infundantur per noctem in ptisanæ communis calentis unciis sex, paropside in qua fit infusio operta, nonnihilque ab igne remota. Mane leviter fervefiat, exprimaturque mediocriter. In expresso liquore dissolve syrupi rosarum pallidarum unciam unam. Sumatur frigidiusculè ieiuno ventriculo, hausto, tribus à sumptione horis, iusculo nec pingui, nec salito, non dilato post sumptum hoc iusculum ultra semihoram prandio.

Aliud medicamentum purgans.

Accipe senæ cum aniso unciam semissem. Bulliat in aquæ aut ptisanæ communis unciis octo. Coletur ex linteo, dissolvaturque syrupi rosarum pallidarum uncia una cum dimidia, servatis quæ supra.

Aliud medicamentum purgans, cum sena, rhabarbaro, agarico & syrupo rosarum pallidarum.

Accipe senæ unciam semissem, seminis anisi viridis drachmam unam. Bulliant le-

viuſculè in ptiſanę communis, vel aquæ hordei aut cuiuſlibet alterius decocti convenientis, ex conſilio Medici, unciis octo. Colentur exprimanturque mediocriter. In liquore colato infunde per noctem, loco moderatè calido, agarici minutim inciſi drachmas duas, cum modico zingibere, rhabarbari electi pariter inciſi drachmam unam ſemiſſem. Poſtridie ſummo mane leviter omnia ferveſcant, mediocriterque per linteum exprimantur: diſſolvaturque in colatura ſyrupi roſarum pallidarum uncia una. Propinetur tribus ante iuſculum horis, cum cuſtodia.

Medicamentum purgans, cum decocto radicum, herbarum &c. ſenæ, caſſiæ, rhabarbari, & ſyrupo roſarum pallidarum.

Accipe duas treſve radices cichorij ſylveſtris, totidemque oxalidis. Laventur, detracto prius meditullio lignoſo. Accipe item radicis graminis raſæ & contuſæ bacillos quinque vel ſex: liquiritiæ præparatæ drachmas tres, agrimoniæ, betonicæ, ſcolopendrij, bugloſſi, borraginis, oxalidis, portulacæ, lactucæ, cuiuſque manipulum ſemiſſem, additis, ſi lubet, ſeminibus & floribus. Omnia benè mundata elotaque in aqua limpida, bulliant uſque ad perfectionem in vaſe figulino vitrato, aut alio idoneo in aquæ fluvialis aut alterius bonæ ſufficienti quantitate, ſuo quæque ordine, primò radices, deinde herbæ, demum flores & glycyrrhiza.

Prædicti decocti colati quantitas iusta servetur ad catharticum sequens concinnandum.

Accipe senæ unciam semissem, seminis fœniculi vel anisi viridis drachmas duas. Ponantur in paropside cum medulla & acinis cassiæ, ex unciis quatuor fistulæ integræ conquassatæ, rhabarbari minutim incisi drachma una, vel drachma una dimidia. Hoc facto omnia perfundantur præscripti liquoris adhuc calentis quantitate sufficienti per integram noctem. Operiatur paropsis, serveturque in loco modicè calido. Mane leviusculè bulliant, deinde colentur ex panno lineo mundo, cum expressione mediocri. In expresso liquore dissolvatur syrupi rosarum pallidarum uncia una: Qui refrigeratus sumetur, servato suprascripto regimine.

Modus alius facilior parandi medicamentum purgans suprascriptum.

Accipe senam & fœniculum. Bulliant in dicti decocti quantitate sufficienti: Vel tribus quatuorve horis infundantur in decocto illo adhuc calente, loco moderatè calido. Colentur & exprimantur ut dictum est. In colatura infundentur per noctem cassia & rhabarbarum, deinde mane traijcientur & exprimentur. In expresso autem liquore dissolves syrupum rosarum pallidarum, vt dictum est.

Magma seu materia post expressionem

residua ad clysterem servari poterit, & in decocto conveniente, quale Medicus instituet, incoqui. Colabitur deinde; exprimetur dissolveturque in expresso mel, saccharum rubrum, butyrum seu quid aliud simile.

Medicamentum istud æquè valet efficaxque est, ac si constaret catholico duplicato rhabarbaro, vel syrupo de cichorio cum eodem rhabarbaro.

Advertendum præterea, quod si non sit commodum vel facile prædictas radices, herbas, semina & flores apparare, sumi poterit aqua hordei vel ptisana ordinaria, vel aliud decoctum à Medico probatum, in quo dissolvetur syrupus rosarum pallidarum, vel succus unius limonis.

Aliud medicamentum purgans pro delicatis.

Accipe senæ cum semine fœniculi unciam semissem, pulpæ cassiæ recens extractæ cum acinis unciam unam. Infundantur omnia per noctem in ptisanæ unciis quatuor. Postridie mane tantisper fervefient, traijcientur & exprimentur per linteolum mundum, diluendo in liquore expresso succum unius limonis. Refrigeratus sumatur.

Aliud medicamentum laxans.

Accipe senæ unciam unam, seminis anisi viridis drachmam unam. Bulliant omnia leviusculè in ptisanæ quantitate sufficienti. Colentur & exprimantur. In expresso dissolve catholici duplicato rhabarbaro accuratè præparati unciam unam semissem, dia-

phœnici drachmam unam semissem, syrupi rosarum pallidarum unciam unam. Propinetur.

Aliud haud ingratum.

Accipe senæ unciam semissem, seminis fœniculi viridis drachmam unam. Infunde per noctem in decocto oxalidis, ptisana communi vel sero lactis depurato. Postridie mane fiet colatura simplex citra ullam calefactionem, ex linteolo mundo. In colato & expresso liquore dissolvetur syrupi violati uncia una, vel tantundem syrupi de limonibus, vel succus ex iis expressus.

Medicamentum purgans pro robustioribus.

Accipe senæ cum semine anisi unciam semissem. Infundantur per noctem in ptisana vel alio decocto, ex præscripto Medici; infundantur, exprimanturque. In expresso dissolve electuarij diacarthami drachmas tres, vel unciam semissem, cum syrupi rosarum pallidarum uncia una.

Medicamentum purgans pro debilibus.

Accipe senæ drachmas duas, seminis fœniculi viridis drachmam semissem, rhabarbari optimi minutim incisi drachmã unam semissem. Ponantur simul in paropside, affusa ptisanæ sufficienti quantitate. Postero die mane leviter ferveſiant, dein per linteum mundum traijciantur cum expressione mediocri, in qua drachmæ duæ, tres vel uncia semis sacchari pulverati, saporis gratia,

diluantur, ſumanturque duabus ante iuſculum horis.

Medicamentum purgans pro pueris lactentibus.

Accipe ſyrupi de cichorio cum rhabarbaro unciam ſemiſſem. Propinetur per ſe vel in dupla quantitate ptiſanæ diſſolutus.

Vel totam noctem in ptiſana vel aqua ſaccharata calidiuſcula ſenæ drachmam unam infunde. Coletur, exprimatur & propinetur.

Vel rhabarbari optimi minutim inciſi drachma una, per noctem in aqua ſaccharata aut ptiſana infundetur, vt de ſena dictum. Poſtridie mane traijcietur, leviterque exprimetur ad uſum.

Modus præparandi bolos ex caſsia.

Accipe caſſiæ fiſtulæ uncias ſex. Mundetur & extrahatur ex fumo decoctionis ſeminis aniſi viridis, quod fiet ſequenti modo.

Accipe ſeminis aniſi unciam ſemiſſem. Bulliat uno vel altero fervore in libra una aquæ. Poſtea mittantur omnia in paropſidem ſubiectam cribro, ad caſſiam mundandam & traijciendam idoneo, in cuius extima ſuperficie pulpa caſſiæ cum acinis impoſita fuerit. Hoc facto medulla ex prædicto cribro traijcietur, eradeturque ex interiori cribri parte cum cochleari. Ex ea bolos con-

cinnabis, ad instar prunorum vorandos, pulvere sacchari optimi prius conspersos, vel obeliis aqua vel vino dilutissimo madidis involutos. Post horæ quadrantem vel semihoram sumendum iusculum pinguedinis expers, cum pauxillo sale; vel iusculum cum sena, prout sequitur.

Vespertinis horis infundes in duobus vel tribus aquæ cochlearibus & tantundem succi limonum drachmam unam, vel drachmam unam semissem; senæ electæ, cum seminis fœniculi drachma semisse. Postridie mane colatura levisque expressio fiet, quam in aliquo ex prædictis iusculis dissolves. Cibus tribus à sumpto medicamento horis differetur, servabiturque eo die custodia.

Misceri potest cum cassia pulpa rhabarbari optimi in pulverem redacti drachma una, ex Medici præscripto.

Observandum est, cassiam mundari in fumo decoctionis seminis anisi, seu illius loco fœniculi recentis: quia cum sit flatuosa, tormina doloresque generat colicos, atque etiam in cerebrum vapores emittit, unde capitis dolor (Græcis cephalalgia) in dispositis ut plurimum excitatur.

Bolus ex cassia ad purgandos refrigerandosque renes.

Mundentur traijcianturque per cribrum unciæ sex cassiæ fistul. ut ante dictum. Misceatur cum pulpa ab illa extracta liquiritiæ pulveratæ drachma una. Inde formabuntur

boli, ex cochleari vorandi; exactaque duntaxat semihora unum ex prædictis iusculis sorbebitur, in quo unius limonis succus dissolutus fuerit.

Bolus ex cassia cum terebinthina in gonorrhœa.

Accipe medullam extractam ex unciis quatuor cassiæ fistul. Immisce ex gladij mucrone, vel spathula lignea terebinthinæ Venetæ electæ non lotæ drachmam unam vel duas. Inde concinnentur boli, eo modo vorandi quo supra. Iusculum non ultra semihoram differetur, radicibus herbisque refrigerantibus alteratum, in quo unius limonis succus exprimetur.

Alius bolus ex cassia.

Accipe medullam ex unciis quatuor cassiæ fistul. extractam. Admisceatur diapruni solutivi drachma una cum semisse, vel drachmæ duæ: finganturque boli, modo exposito vorandi, dilato sub hac forma ad duas horas iusculo.

Bolus pro puerulis lactentibus.

Accipe medullæ cassiæ recenter extractæ drachmas tres. Exhibeantur puerulo ad modum pultis, porrecta post quemque bolum mamma, ut exsucto lacte facilius deglutiatur.

Bolus pro pauperibus.

Accipe unciam unam semissem electuarij lenitivi fideliter dispensati. Fiant boli, à quibus deglutitis iusculum pinguedinis expers

expers intra horæ quadrantem vel ſemihoram propinetur.

Alius pro iiſdem.

Accipe catholici duplicato rhabarbaro unciam unam, diapruni laxativi drachmas duas. Miſceantur ex gladij mucrone, fiantque boli, duabus ante iuſculum horis deglutiendi.

Modus parandi vomitoria.

NOtandum, opportunum tempus vomitoriis tuto & facile utendi, eſſe quum cibis ventriculus diſtentus eſt, à paſtu ſcilicet: illis enim citra difficultatem exeuntibus, praui quoque humores in ventriculi fundo exiſtentes abſque ulla vel ſaltem minima moleſtia conſequuntur.

Vomitorium commune.

Accipe aquæ tepidæ cochlearia duodecim, olei communis tria vel quatuor cochlearia, ſeu butyri recentis liquefacti unam vel duas uncias. Miſceantur deglutianturque, iniecto aliquanto poſt in gulam digito, ſi vomitus diutius protrahatur.

Aliud vomitorium.

Accipe raphanos bene mundatos & contuſos tres vel quatuor, ſeminis maluæ pariter contuſi unciam ſemiſſem. Bulliant in aquæ libra una ad medietatis conſumptionem, in eaque diſſolves oleum commune vel butyrum recens liquefactum ad pro-

uocandum vomitum.

Vomitorium fortius.

Accipe folia aſari viridia ſeptem vel octo. Tundantur in mortario ad ſucci expreſſionem, qui cum duplo vel triplo vini albi vel aquæ hordei immiſtus, ſorbeatur tepidus.

Modus inſtituendi maſticatoria.

OMnium facillimum uſitatiſſimumque eſt ex integra maſtiche, quæ ſimpliciter maſticatur, & pituita è cerebro in palatum deſtillans expuitur. Mane autem ieiunoque ventriculo id præſtetur.

Aliud maſticatorium.

Maſtiche cera liquefacta excipiatur, oleique modico cum pipere, pyrethro, & ſtaphiſagria in pulverem redactis; fiant pilulæ, quarum una maſticetur, ut dictum; ad potentius è cerebro pituitam ſuperfluam eliciendam.

Aliud maſticatorium.

Accipe piperis & pyrethri, cuiuſque drachmam unam ſemiſſem. Redigantur in pulverem, excipiantur melle, fiantque boli fabæ magnitudine, in umbra exſiccandi; quibus utendum, ut antè dictum eſt.

Modus parandi gargariſmata.

ACcipe ptiſanam communem ante deſcriptam. Ex illa tepida os & gula

colluantur, immiſcendo, ſi lubet, in ptiſanæ libra una mellis communis unciam unam.

Aliud gargariſma.

Accipe aquæ hordei libram unam; indito quantum opus erit aceto, ut quatuor quinqueve cochlearia ad oxycrati formam. Vtere ad oris collutionem.

Aliud item.

Accipe hordei ſelecti, repurgati & loti manipulum unum, agrimoniæ, plantaginis, roſarum rubrarum, ſive ſiccarum, ſive recentium; cuiuſque manipulum unum. Mundentur, laventur, bulliantque herbæ iſtæ in aquæ libris duabus, hordeo ante herbas præmiſſo, ut terno quaternove fervore bulliat, decoctumque ad libram unam colatam redigatur. In qua diſſolves mellis opt. cochlearia quinque vel ſex, aut ſyrupi de moris parem quantitatem. Vtere ut ſupra.

Gargariſma os gulamque leniens.

Accipe amygdalas dulces viginti aut triginta. Excorticentur tundanturque in mortario marmoreo vel ligneo, ſenſim affundendo aquæ calentis uncias decem. Deinde in paropſidem transfundantur, ſtentque per ſemihoram ſupra cineres calidos, traijciantur per linteum tenue & mundum leviter exprimendo. Liquore expreſſo refrigerato utendum. Si gratius gargariſma expetatur, poterit, ſi lubet, ſaccharum adijci.

Gargariſma anodynum, pro pauperibus.

Lac vaccinum tepidum ad id aptiſſimũ eſt.

Gargarisma astringens & repellens.

Accipe hordei manipulum vnum, plantaginis, polygoni, oxalidis, cuiusque manipulum unum, rosarum rubrarum manipulum semissem. Bulliant omnia suo ordine in aquæ sufficienti quantitate, quæ ad libram unam post colaturam redeat. In ea dissolve syrupi de moris uncias duas vel tres, ad palati collutionem.

Modus parandi emulsiones.

Emulsio ad refrigerandum renes, ardoremque vrinæ mitigandum.

Accipe amygdalarum dulcium uncias duas. Excorticentur tundanturque in mortario marmoreo cum pistillo ligneo; seminum quatuor frigidorum maiorum mundatorum unciã unã cum dimidia, quæ pariter contundantur, sensim affuso sero lactis, vel ptisana seu aqua hordei calente, ad libræ vnius cum semisse quantitatem. Omnia postea traijciantur ex linteo tenui & mundo, fiatque expressio. In colato liquore dissolve sacchari optimi unciam unam cum dimidia, succi limonum uncias duas. Vel pro succo limonum & saccharo, substitui poterunt syrupi limoniorum unciæ quatuor vel quinque. Sic parata emulsio in tres dividetur doses, sumendas tribus horis à cibo, duabusque ante cibum.

In immoderato renum ardore, contundantur cum amygdalis & seminibus prædictis, seminis papaveris albi uncia dimidia, sive seminis papaveris albi & seminis lactucæ, cuiusque drachmæ duæ.

Notandum est, ubi ista addenda erunt semina, in mortario prius esse contundenda, affundendo aquæ vel ptisanæ calentis modicum. Postea tundentur amygdalæ & semina frigida, prout antè dictum est. Vel sic melius.

Accipe quatuor seminum frigidorum maiorum recenter mundatorum uncias duas. Bulliant bino vel terno fervore, in aquæ libra dimidia ut mollescant. Abiecta aqua probè contundantur in mortario marmoreo cum pistillo ligneo, donec velut in formam pastæ redigantur. Addatur deinde amygdalarum dulcium mundatarum uncia una cum dimidia, pariterque contundantur. Hoc facto libras duas aquæ hordei calentis sensim affundes, in qua leviusculè bullierint sacchari optimi minutim confracti unciæ tres. Omnia deinde per linteum mundum traijciantur. Colatus expressusque liquor emulsio est. Si lubet succi limoniorum duæ tresve unciæ addi poterunt. Vbi autem res exiget, papaveris albi semen, simul cum prædictis seminibus frigidis maioribus bulliet, pariterque in mortario contundetur, amygdalis mundatis postremo additis, prout dictum est.

Modus facillimus usitatißimusque.

ACcipe seminum integrorum cucurbitæ, melonis, cucumeris, cuiusque unciam semissem. Contundantur probè in mortario marmoreo cum aquæ calente modico, dein addantur amygdalarum dulcium mundatarum unciæ duæ, simulque tundantur, affundendo sensim seri lactis, ptisanæ vel aquæ calentis circiter libram unam cum dimidia. Omnia deinde traijciantur, dissolvaturque in colatura quod superiori scriptum est articulo.

Alius item modus.

Accipe hordei communis purgati & loti manipulum unum. Includatur in linteo albo & tenui; seminum frigidorum maiorum uncias sex. Bulliant in libris novem vel decem aquæ communis optimæ, ut redeat ad libras quatuor colatas. Seorsim hoc decoctũ servetur, abiecto hordei nodulo. Deinde semina prędicta mollificata in mortarium marmoreum mittantur, modiceque cum pistillo ligneo contundantur. Hinc adijciantur amygdalarum mundatarum unciæ sex. Omnia tandiu contundantur, donec pultis vel pastæ molliusculæ crassitudinem acquirant, per vices (ut res melius fiat) prædictum decoctum tepidum affundendo. Hoc facto residuum decocti prius calefacti affundetur, omnia simul probè miscendo. Postea per

linteum tenue & mundum traijcientur. In colatura facchari optimi unciæ quatuor, cum ſucci limoniorum unciis decem diſſolventur, bullientque leviſſimè in cacabo ſtannato vel vaſe alio idoneo. Emulſio ſic paràta in phiala vitrea vel figulina ſervabitur in plures doſes, libræ dimidiæ pro unaquaque doſi.

Alius modus facilior.

Accipe ſeminis cucurbitæ, melonis & cucumeris, cuiuſque unciam ſemiſſem. Bulliant in duabus vel tribus libris aquę, ut molleſcant ad faciliorem contuſionem. Decocti reſiduum ſeponatur. Semina autem mollificata mortario indantur marmoreo, contundanturque. Vbi mediocriter contuſa fuerint, addantur amygdalarum dulcium mundatarum unciæ duæ, irrigentur per vices inter mundandum, tantillo iſtius decocti vel aqua tepida, ut omnia ad inſtar pultis redigantur. Hoc facto addetur ſeri lactis depurati vel prædicti decocti, vel aquæ calentis ad quantitatem libræ unius cum ſemiſſe. Omnia probè commiſta cum piſtillo ligneo, traijcientur per linteum album tenue & mundum, addendo ſacchari optimi unciam unam cum dimidia, cum ſucci limonum unciis duabus, vel loco ſacchari & ſucci limonum quatuor vel quinque uncias ſyrupi limoniorum, vt iam antè dictum: unico fervore ſupra cineres calidos vel foculum in diſco capaciori bulliant, antequam recondantur.

Modus parandi lac amygdalinum.

ACcipe amygdalarum dulcium mundatarum uncias tres vel quatuor. Contundantur, ut decet, in mortario marmoreo cum ligneo pistillo, aqua calente sensim affusa usque ad libræ unius & ultra quantitatem. Omnia dein traijciantur per linteum albũ & tenue, fortiter exprimantur, expressusque liquor in vas fictile vitratum, vel in discum supra foculum mittatur, cum sacchari uncia una, salisque duobus tribusve granis, si lubet, acuendi saporis gratia. Deinde lento igne fumo experte coquatur, continuo agitando cum cochleari per aliquod temporis spatiũ, donec iste liquor mediocrẽ quandam consistentiam consequatur, ut nec dilutior sit, nec crassior. Tum ab igne deponatur, fundatur in paropsidem, sumaturque ante somnum, hora nona vel decima vespertina. Sunt qui loco aquæ communis utuntur aqua hordei aut ptisana. Sed cum liquoris candorem nonnihil minuant, ideoque gratiæ aliquid illis decedat, delicatis alterutrum liberum relinquo.

Non desunt etiam, qui cum amygdalis panis siliginei medullam, ut lac amygdalinum candidius magisque nutriens evadat, contundunt; quod minimè improbo.

In ingenti renum ardore, vel excitandi somni gratia, cum prædictis amygdalis se-

minis papaveris albi drachmæ tres & ultrà ſi res exigat, ex conſilio Medici addi poterunt. Eo caſu contundendum erit ſemen iſtud ante amygdalas, ut ſequitur.

Modus parandi lac amygdalinum cum ſemine papaveris albi.

ACcipe ſeminis papaveris albi drachmas tres vel unciã ſemiſſem, ſi morbus poſtulet. Bulliant bino vel terno fervore in aquæ libra una cum dimidia, ut molleſcant. Omnia deinde in mortarium mittantur marmoreum. Hoc facto effundetur, inclinando, decoctum iſtud ſolum in paropſidem vel aliud vas mundum, ſervabiturque ſeparatim: deinde ſemen papaveris contundetur in mortario per ſemihoram cum piſtillo ligneo, addendo poſtquam contuſum fuerit, amygdalarum dulcium mundatarum uncias tres. Omnibus accuratè contuſis commiſtiſque, ad maiorem candorem & nutricatum addetur panis ſiliginei medulla ad unciam unam vel duas, affuſo per vices inter contundendum prædicti decocti modico, ut omnia ad pultis conſiſtentiam redigantur. Hoc facto reſiduum decocti calentis, vel quantum ſatis erit ſenſim affundetur, omnia exacte cum piſtillo contundendo permiſcendoque. Tum omnia traiiciantur exprimanturque per linteum mundum. In colatura diſſolue ſacchari unciam unam,

ſalis duo triave grana. Bulliat in diſco ex foculo, bino vel terno fervore: dein extrahatur ab igne, exhibeaturque modicè calidus ante ſomnum, circa nonam vel decimam veſpertinam.

Modus parandi hordeum mundatum.

Accipe hordei mundati unciam unam vel duas; &, ſi lubet, quatuor ſeminum frigidorum maiorum in mortario contuſorum unciam ſemiſſem. Bulliant in vaſe figulino vitrato, igne perſpicuo, cum aquæ libris quatuor, per tres vel quatuor horas (hoc eſt uſque ad hordei crepaturam) ut non ſuperſit ex decocto plus quam una paropſide ampliori contineri poſſit: illudque per linteum mundum ſine hordei expreſſione traiicietur. Accipe poſtea amygdalarum dulcium mundatarum tres vel quatuor uncias. In mortario marmoreo contundantur, ſenſim affuſo calente decocto. Mox per linteum traiiciantur cum expreſſione mediocri. Expreſſum liquorem in vas figulinum vitratum immittatur, cum una vel duabus vnciis ſacchari, dein leviuſculè bulliat, exhibeaturque circa horam nonam vel decimam veſpertinam.

Sunt qui hordeum ubi coctum eſt fortiter exprimunt, alij minime, vt annotatum.

Modus parandi saccharum rosatum tabellatum.

ACcipe sacchari albissimi optimique libram semissem, aquæ rosaceæ uncias quatuor. Mittantur in sartaginem mediocrem, coquantur igne lento fumi experte ad debitam consistentiam: quam agnosces primò, si tantillum istius sacchari ex spathula attollendo, filum ducat, decidensque in sartaginem ab igne remotam eiusdem consistentiæ in superficie cocturæ permaneat, illudque, licet perexiguum quod in spathula adhæsit, concrescat. Secundo, si tantillum in quadram vel marmor ex spathula effusũ, refrigeratum indurescat, eleueturque è quadra vel marmore citra adhæsionem. Tertiò, si pauxillum in humum proiectum, statimque sublatum, humi neutiquam adhæreat. Hoc peracto ab igne remoueatur, refrigescat paulipser, dein ex marmore vel mensa valde polita, conspersa prius pauco anisi polline, trans linteolum rarum exiliente, prædictas concinnabis tabellas, quas vocant sacchari rosati.

Modus parandi frontale, ad dolores capitis frigidos.

ACcipe foliorum salviæ, roris-marini, betonicæ, melissæ, cuiusque manipu-

lum ſemiſſem. Bulliant omnia in vino albo, aut in æquis partibus aquæ & vini. Deinde ubi integrè bullierint, contundantur in mortario, involuanturque inter duo linteola, fiatque frontale, calidum fronti temporibuſque applicandum.

Frontale ſomniferum.

Accipe betonicam, roſas rubras, nenuphar, violariam, arefacta omnia; cuiuſque pugillum unum, ſeminis papaueris albi, portulacæ, cuiuſque drachmam unam vel duas. Triturentur in mortario, primò ſemina papaveris & lactucæ, dein folia & flores. Pulvis oxyrhodino excipiatur, includaturque inter duo linteola pro frontali, apponendo ſicuti dictum.

Excipi etiam pulvis iſte poteſt ex unguento roſato Meſuei.

Aliud frontale refrigerans & ſomniferum.

Accipe roſas rubras, ſive ſiccas, ſive recentes; vel magmatis roſarum deſtillatarum non torrefacti manipulum unum. Mittantur in mortarium cum uno aut altero cochleario oxycrati tepidi. Contundatur utrumque ſimul, ut fiat miſtura humida, deinde duplicato linteolo includatur, fiatque frontale; tepidum applicandum, hora ſomni vel quolibet alio tempore, quo Medicus expedire cenſuerit.

Aliud frontale ad idem.

Accipe ex roſarum magmate partem minus torrefactam. Incidatur forcipe, in for-

mam frontalis, fronti temporibuſque aptandi. Maceretur in oxycrati calidiuſculi quatuor vel quinque unciis. Includatur duplicato linteolo mundo, appliceturque ut dictum.

Aliud ad idem.

Frontem & tempora aliquantiſper illine unguento, quod populeum vocant. Deinde ſuperponatur frontale antè deſcriptum, aut linteolum duplicatum, oxycrato tepido imbutum, ante applicationem exprimendum. Oxycratum vero paratur modo ſequenti.

Modus parandi oxycrati.

OXycratum eſt miſtura ex aceto & aqua. Verum quoniam acetum non eſt continuò æqualis acrimoniæ (eſt enim interdum acerrimum, aliquando imbecille, nonnunquam mediocre) facile non eſt iuſtam preſcribere quantitatem aceti ad aquã. Adde quod ſunt quædam corporis partes & affectus plurimum inter ſe diſſimiles, in quibus oxycrato opus eſt aliàs fortiori, aliàs debiliori. Vulgare tamen oxycratum conficitur ex ſex aquæ partibus & una aceti. Alij tantum aceti aquæ immiſcent, ut facilè potari queat, nulloque acrimoniæ ſenſu linguam feriat.

Modus parandi oxyrhodinum.

ACcipe olei rosati optimi cochlearia quatuor, aquæ rosaceæ cochlearia duo, aceti fortissimi cochlearium unum. Omnibus unà permistis oxyrhodinum exurgit. Illo tepido, ubi opus est, pars affecta illinitur, linteolumque superponitur, vel siccum vel oxyrhodino inbutum, seu etiam oxycrato.

Aliud oxyrhodinum.

Accipe olei rosati cochlearia sex, hoc est circiter uncias tres; aceti generosi cochlearium unum, sive unciam semissem. Misceantur ad usum.

Modus parandi hydrelæum.

HYdrelæum componitur ex aquæ partibus sex, & una olei.

Modus parandi epithemata.

ACcipe oxycrati antè descripti libram unam. Calefiat modice supra cineres calidos. Linteola duplicata in eo macerentur, expressaque tepidè partibus intemperatis applicentur, superposito alio linteolo sicco duplicato, ne indusium, vel lecti lintea madefiant. Subinde renoventur immutenturque aliquoties, ubi refrigescere exsic-

carique incipient, alijs denuo substitutis linteolis oxycrato immersis expressisque.

Hæc epithematum mistura minimi admodum est pretij, non minimarum tamen virium, sicuti quotidiana innotescit experientia. Præstat enim epithematis compositis ex aquis destillatis (quæ semper empyreuma redolent, extraneumque calorem ex destillatione nanciscuntur) ac pulveribus inertibus, licet carissimis, qua de causa pretiosi potius vocari debeant, ut vulgo appellitantur; quam ratione facultatum, quibus carent.

Epithema refrigerans & corroborans partes abdominis æstuantes in febribus continuis.

Accipe cichorij sylvestris cum radice, agrimoniæ, portulacæ, plantaginis, endiviæ, cuiusque manipulum amplissimum: rosarum rubrarum manipulum semissem. Bulliant suo quæque ordine in tribus libris aquæ; ubi mundata lotaque fuerint, ut decoctum ad libram unam cum semisse post colaturam redeat; in quo dilues aceti rosati aut alterius optimi cochlearia quinque vel sex. Sicque compositum epithema universo abdomini cum linteolis duplicatis, prout dictum est, immutandis, apponetur.

Epithema regioni cordis applicandum in purpuratis, malignis pestiferisque febribus.

Accipe corticis citri, recentis vel sicci; incidatur minutim, maceretur que ex calidiusculis cineribus una vel altera hora in

aquæ rosaceæ libra una, dein per linteolum mundum traiciiatur. In colatura dissolve unius citri vel limonis succum. Eo epithemate cordis regio ter in die tepidè fovebitur, linteolis duplicatis eo imbutis immutatisque ubi opus erit.

Aliud epithema ad idem.

Accipe ulmariæ, vulgo reginæ prati, scabiosæ, morsus diaboli, cuiusque manipulos duos; seminum citri, cardui benedicti & oxalidis contusorum, cuiusque unciam semissem. Herbæ istę mundentur & laventur, bulliantque in duabus aquæ libris, addendo, tantisper post, semina; redeatque decoctum saltem ad libram unam post colaturam. In qua dissolves succum unius limonis, & duo vel tria cochlearia aceti rosati. Huius epithematis applicandi utendique modus idem qui supra.

Epithema ad frigidas cordis intemperies.

Accipe vini odoriferi (quale est Aurelianense vel Burgundianum vel aliud quodvis optimum) libram unam semissem & ultra. Calefiat, eoque calente linteola duplicata vel triplicata imbuantur, quibus ubi cordis regionem foveris, illa inibi post expressionem applicabis, immutabisque quum refrigescere incipient.

Eodem modo aqua vitæ loco vini adhiberi potest, id tamen inconsulto non fiat Medico.

Sternutatoria parandi modus.

Accipe ellebori albi vel euphorbij pulverati modicum. Insuffletur tantillum in nares ex pennæ canaliculo.

Modus parandi suffumigia.

Suffumigium singulare ad corrigendum aërem noxium, odoreque suavi habitaculum aliquod perfundendum.

ACcipe aquæ rosaceæ optimæ cochlearia sex & ultra, caryophyllos conquassatos decem vel duodecim, corticis citri, seu mali aurei tria quatuorve frustula. Mittantur omnia simul in paropsidem supra foculum in medio conclavis alteriusve loci suffumigandi. Inde vapor exhalabit suavissimus, qui universum afflabit locum, aëremque noxium dissipabit.

Aliud suffumigium.

Accipe aceti rosati vel cuiusvis alterius optimi cochlearia septem vel octo, corticis citri quatuor vel quinque frustula, caryophyllos conquassatos duodecim vel quindecim. Mittantur omnia in discum ex foculo, ut dictum.

Postremum hoc suffumigium quamvis non sit adeo exquisitum, est tamen optimum. Notandum, non esse decoquendas prędictas mixturas, sed eiusmodi igni superponendas, qui sufficiat ad liquorem in vaporem resolvendum.

Ad multiplices morbos varia suffumigia concinnantur, ex decoctis scilicet radicum, herbarum, seminum, florum, gummatum, succorum, aliorumve. Quorum preparationem ubi opus erunt, Medicus ex tempore indicabit, docebitque maxima cum facilitate, sumptuque minimo.

Modus fomenta & sacculos parandi.

Fotus ad pleuritidem.

ACcipe malvæ, althææ, parietariæ, salviæ, hyssopi, violariæ, florum chamomillæ, meliloti, cuiusque manipulum unum. Mundentur herbæ & flores, laventur, incidantur, decoquantur in vase figulino, vel in cacabo cũ sufficienti aquæ quantitate. Sub decoctionis finem vini albi tenuissimi uncias octo adjicies, dein omnia colabis & exprimes, colaturamque in ollam immittes figulinam, in eaque moderatè calente spongiam vel linteolum duplicatum immerges, quo partem affectam calidiusculè post expressionem perfundes, fovebis apponesque, subinde immutando quum refrigescere incipiet.

Sacculi ad pleuritidem.

Accipe descriptas superius herbas & flores post debitam præparationem, hoc est mundatas, lotas & incisas; superaddendo, si lubet, seminis lini & fœnugræci contusi, cuiusque unciam unam. Includantur omnia

in duobus sacculis ex tela alba detrita, eius amplitudinis quam Medicus arbitrabitur, sacculisiis crasso modo insutis incoctisque in lacte vel aqua. Deinde ubi partem affectam prędicto decocto diu perfuderis foverisque, unum ex sacculis calentem expressumque dolenti parti applicabis, altero vicissim substituto quum primum refrigescere incipiet.

Fotus resolvens.

Accipe malvæ, bismalvę cum radicibus, cuiusque manipulum unum; salvię, hyssopi, cuiusque manipulos duos, florum chamomillæ & meliloti, cuiusque manipulum semissem, seminum lini, fœnugręci, anisi & fœniculi contusorum, cuiusque unciam semissem. Omnia, ut decet, præparata suo ordine incoquenda in sufficienti aquę quantitate, quę post colaturam ad libram unam cum semisse redeat. Dimidiam istius decocti partem calentem in vesicam immitte suillam superne clausam: partique dolenti appones, vesicam alteram residua decocti medietate impletam primæ substituendo, quum refrigerari incipiet; decoctum vero ex sartagine aut alio vase idoneo calefiat, ut denuo in vesicas immittatur.

Quod si vesicæ non sint ad manum, spongias vel duplicata adhibebis linteola, prædictoque decocto calente immerges ad partis fotum, postque expressionem parti applicabis, renovabisque, ut toties dictum.

Si ex sacculis prædictum resolventem fo-

tum parare sit animus, omnia medicamenta descripta in duobus sacculis lineis crassiore modo insutis includenda sine, quibus ut supra indicatum, utendum.

Fotus anodynus.

Accipe lactis fervefacti libram unam cum dimidia. Adhibeatur parti dolenti, sicut in fotu præcedenti.

Sacculi resolventes, pro pauperibus.

Accipe furfuris manipulos tres vel quatuor. Frigantur in sartagine, modicum vini affundendo, ne plus iusto furfur exsiccetur. Extracto furfure duos lineos sacculos implebis, alternisque vicibus parti dolenti calidos applicabis.

Sacculi ad dolorem ventriculi.

Accipe absinthij manipulum unum & ultra; incidatur minutim; rosarum rubrarum tantundem. Parvis includantur sacculis, in vino austero, oxycrato, vel aqua (prout Medicus expedire censebit) incoquendis, calidis parti dolenti imponendis alternatimque immutandis. Hyssopus, si lubet, adjici poterit.

Modus parandi cataplasmata.

Cataplasma ad apostemata & tumores.

Accipe oxalidis rotundæ vel longæ, abiectis pediculis, manipulos quatuor. Involuatur amplo brassicæ rubræ, betæ vel lapathi folio. Sub cineribus coquatur calentibus. Coctam extrahe, in paropside sive

mortario contunde, cum tantillo butyri recentis, vel axungiæ suillæ recentis liquefactæ. Hoc cataplasmate non operoso, sed admodum commodo uteris ubi conveniet.

Accipe prædicti cataplasmatis calentis partem unam. Extendatur in linteolo, appliceturque tumori, sive sit anthrax, sive apostema pestilens, sive commune.

Huiusmodi cataplasma emollit, suppurat, resolvit: minimoque paratur sumptu, viribus licet eximijs. Bis in die immutabitur, mane scilicet, & vesperi.

In carbunculis, anthracibus alijsque malignis tumoribus si theriaca misceatur, efficacissimum evadet.

Cataplasma emolliens.

Accipe malvæ, bismalvæ cum radice, absinthij, parietariæ, violariæ, florum chamomillæ & meliloti, cuiusque manipulum unum; lilij radicem unam integram; seminis lini & fœnugræci, cuiusque unciam unã. Mundentur laventurque radices & herbæ, contundantur semina, ut & lilij radix. Coquantur quæque suo ordine in quatuor libris aquæ, plus minus; quousque omnia perfecte cocta fuerint. Dein trajiciatur decoctum quãtulumcumque residuum ex cribro, superposita in extima cribri parte omnium simplicium massã tabefacta: quam contundes transmittesque ad instar cassiæ, quum huius extrahitur medulla. Hoc peracto cum medulla traiecta nonnihil butyri recentis,

vel axungiæ porcinæ liquefactę, vel olei cōmunis adjicies ad cataplasmatis confectionē.

Si hordei, tritici aliasve farinas prædicto cataplasmati indere volueris, farinæ sufficiens quantitas sumetur, eamque in præscripto decocto dilues, & ad pulticulæ crassitudinem rediges, eamque cum supradicta permiscebis medulla, additis demum adipibus, vel oleo.

Cataplasma, vulgo nuncupatum, cataplasma ad gangrænas & carbunculos pestilentes.

Accipe butyri recentis vel olei communis unciam unam, mellis optimi tantundem; vitellum unius ovi, cum secalinæ vel triticeæ farinæ modico. Primò butyrum calefiat, vel oleum duntaxat incalescat: hinc ovi vitellum cum alterutro dilues, postremo farinam. Hoc cataplasmate ex consilio fidi Medici utere.

Modus linimenta parandi.

Accipe butyri recentis unciam unam, cinnamomi vel nucis moschatæ in pulverem redactę drachmam unam. Butyro in paropside liquefacto prædictum admisce pulverem; confectumque erit linimentum.

Aliud linimentum.

Accipe olei rosati uncias duas, cinnamomi drachmam unam, caryophyllorum pulveratorum tantundem. Misceantur ut dictum.

Ex huiusmodi linimentis unguenta si con-

ficere libeat,cum prędicto butyro vel oleo ceræ frustulum liquefaciendum est.

Vnguentum ad ambusta, cuiusdam nobilis matronæ ex sancti Germani suburbijs.

Accipe ceræ novæ in frustula cõcisę drachmam unam, olei communis uncias duas. Cera cum oleo liquefiat. Ab igne extrahantur, misceanturque cum duobus ovorum vitellis sub cineribus calentibus induratis, ac minutissimè divisis. Aliquantisper omnia simul agitentur; fietque unguentum, cuius hic erit utendi modus.

Accipe prædicti unguenti frigidi quantum satis ad partem ambustam. Extendatur in linteolo, eo leviter duntaxat illito, pauxillum enim sat est; applicetur parti dolenti, brevique sedabitur dolor. Iteretur bis in die, renovando usque ad integram curationem, quæ nullam cicatricem relinquit.

Modus parandi ceratum refrigerans odoratum.

ACcipe ceræ albæ unciam unam, olei communis uncias quatuor. Cera in frustula concisa cum oleo liquefiat; deinde refrigerentur, abluantur, pluries agitentur, hoc est duodecies vel quindecies, cum aqua limpida, subinde, effusa priore, mutata, quousque prędictum unguentum ad modum nivis candidũ evadat. Abluatur iterum ter quaterque & pluries ex aqua rosacea fra-

grantię ergò ; mittaturque in fictile vel aliud vas idoneum, aquam rosaceam immiscendo, ut præter odorem, maiorem vim refrigerandi consequatur.

Modus parandi collyria.

Collyrium ad scabiem pruriginosam, pro pauperibus.

Accipe vini albi cochlearia tria, aquæ totidem, aloes hepaticæ pulveratæ drachmam unam. Misceantur omnia, fiatque collyrium, quo tepente linteola molliuscula imbues, iisque affectum fovebis locum, relicto inibi linteolo duplicato prædicto liquore intincto.

Collyrium ad oculorum dolorem.

Accipe vitrioli albi ad fabæ exiguæ magnitudinem. Pulveretur cum tribus quatuorve aquæ tepidæ cochleariis. Vitriolo liquefacto; modo sequenti huiusmodi aqua uteris.

Accipe huius aquæ cum extremo digito; instillaque in magnum oculi canthum duas tresve guttas, bis terque in die, leviter nictando, ut per universum oculũ diffundatur.

Collyrium refrigerans & corroborans in principio fluxionis.

Accipe aquæ plantaginis & rosaceæ, cuiusque tria vel quatuor cochlearia, albumen unius ovi. Misceantur agitenturque simul in disco; sicque fiet collyrium, quo tepido molliuscula linteola simplicia vel duplicata imbuentur, quę affecto oculo, fronti, partibusque vicinis eiusdem lateris appones.

Vti etiam poteris aqua plantaginis vel sola, vel rosacea etiam sola, vel ambabus simul mistis tepidè, procedendo ut dictum est.

Modus faciendi vesicatoria.

Accipe cantharidum drachmam unam, vel drachmam semissem. Pulverentur in mortario. Postea hunc pulverisem cum duplo unguenti quod basilicon vocant, permisce in consistentiam cerati, ad usum qui talis est.

Accipe tantillum prędictæ confectionis. Extendatur in tela exigua aut panno serico molliusculo; fiatque emplastrum, non nisi ex Medici consilio imponendum.

Aliud vesicatorium.

Accipe cantharidum pulveratarum drachmam unam. Subigantur in mortario cum tribus quatuorve fermenti acerrimi drachmis, addito aceti generosi cochleario dimidio, ad usum qui supra.

Aliud vesicatorium.

Accipe sinapi acerrimi drachmam unam, cantharidum tantundem. Vtrumque in pulverem redigatur, qui cum uncia dimidia fermenti acerrimi, & aceti generosi cochleario uno in mortario commiscebitur.

Advertendum, aqua calida mortarium pistillumque accuratè esse abluenda deter-

gendaque, post cantharidum trituratio-nem.

De pedum & tibiarum lotionibus.

Modus parandi decoctum huiusmodi ad somnum excitandum.

Accipe septem, vel octo, pluresque si volueris lactucas, vel pampinorum seu vitis foliorum quinque aut sex manipulos, vel capita papaveris contusa quinque vel sex. Bulliant in lebete cum aquæ quantitate sufficienti. Post tertiam aut quartam ebullitionem, omnia in vas figulinum amplissimum non opertum effunde; abluanturque pedes & tibiæ prędicto decocto tepido per horæ quadrantem vel semihoram, superne deorsum, hoc est à summis tibiis ad pedes. Deinde involvantur pedes & tibiæ linteolo nonnihil calente citra exsiccationem, ægro ad molliùs quiescendum in lecto reposito, prædictis partibus involutis ut dictum est.

De balneis.

Cum nullus ferè sit qui ignoret quomodo aquæ tepidæ balnea, & insessus & semicupia apparentur, de iis non agam, duntaxat insinuaturus Medicos interdum ad morborum quorundam curationem pręscribere decoctiones radicum, herbarum, seminum, florum aliarumve rerum, prędictis simplicibus in amplissimum lebetem aqua ple-

num ad bulliendum immissis, ut decoctum prædictaque simplicia in apparatum conjiciantur balneum.

Quod spectat ad balnea sicca seu vaporaria, (vulgo stuphas siccas) ad sudorem ciendum, plures sunt officinæ in hac urbe Parisiensi, ubi adornantur maxima commoditate. Quare quibus ex usu erunt, non nisi consulto Medico iis se committant.

Antidotum singulare contra pestem.

Liberali gratoque animo eximiam hîc antidotum adversus pestem pro coronide subjiciam; omnibus profuturam, nullis noxiam, paratu facillimam, domi etiam inque propriis laribus minimo sumptu parabilem.

Accipe malum citrium valde sacculentum ponderis quatuor unciarum. Incidatur in tenues taleolas orbiculares. Bulliant in sartagine mediocri cum unciis octo aquæ stillatiæ ulmariæ, vel cardui benedicti, vel scabiosæ, vel earũ herbarũ decocti ferè ad liquoris consumptionẽ, cavendo ne adurantur. Ideo interdum spathula vel cochleari argenteo agitentur. Deinde in mortarium marmoreum conjicientur, pistilloque ligneo contundentur donec pastæ consistentiam nanciscantur. Cum ea miscebis contundesque accuratè conservæ rosarum rubrarum liquidæ uncias quatuor, theriacæ Venetæ & confectionis de hyacintho, cuiusque drachmam unam. Omnia egregiè commista in vase figulino vitrato mundissimo recondentur ad

uſum. Doſis pro adultioribus erit unius drachmæ, pro minus provectis drachmæ dimidiæ, ieiuno ventriculo, una aut altera hora ante cibum, ex cochleari cum pauco ſyrupo, vel ſucco limonis, vel mali punici acidi, vel oxycrati, vel aquæ pauco vino dilutæ; ſuperhauſto oxycrati ſive aquæ cyatho pleno, cum quatuor vini cochleariis.

Omitti poterunt in ante-ſcripta compoſitione, in delicatorum hominum gratiam, theriaca & confectio de hyacintho, ſatiſque erit citrium præparatum cum conſerva roſarum.

Catalogus vtenſilium ſeu inſtrumentorum ditioribus neceſſariorum.

PRimo duæ parandę ſunt ſyringæ cum ſuis thecis. Vna cum duobus ſiphonibus ex ebore ad uſus domeſticos; quorum unus pro grandioribus, alter pro iunioribus, ad enematum iniectionem inſerviat.

Vas ſtanneum ad recondendum calefaciendumque enema ante iniectionem.

Alia ſyringa, cum duplici etiam ſiphone buxeo, ad commodandum pauperibus, quibus hoc humanitatis officium ſubſidiumque gratis exhibeatur.

Duo panni ſtaminei albi amplitudinis mediocris, longiuſculi, filo in ambitu traiecto firmati: quorum unus erit ad medicamenta purgantia, alter ad decocta percolanda.

Substitui poterunt, si desint panni istiusmodi, panni linei albi & mundi.

Duo cribra seu tamisia, ut vulgo vocant. Vnum ad trajiciendam medullam cassiæ, thamarindorum, prunorum, &c. alterum ad decocta, materias cataplasmatum & alia.

Pondera maiuscula, ut libræ civilis, quæ pendit uncias sexdecim; mediocria, minuscula & minima, cum bilance & granis ex aurichalco, ad medicamenta ponderanda.

Duæ spathulæ ferreæ, una mediocris, altera minor.

Vna spathula lignea.

Mortarium marmoreum mediocre cum pistillo ligneo.

Mortarium mediocre ex metallo, cum pistillo ex eadem materia.

Mortarium minus ex metallo, cum pistillo simili.

Quod attinet ad vasa figulina, cacabos, lebetes, ahena, sartagines, ad paranda decocta, ptisanas; hæc ferè ditiorum domibus non desunt, cum in supellectile coquinaria numerentur. Secus, iisque deficientibus, usus tempore Medicus de iis monebit.

Catalogus medicamentorum opulentis necessariorum, eorumque circiter pretia.

SEnæ Orientalis optimæ libra una, quæ constabit quinquaginta assibus Gallicis, uncia, eâ proportione, cōstabit tribus assibus.

Rhabarbari selecti unciæ quatuor; eius uncia cum constet viginti assibus, drachma tribus erit assibus æstimanda.

Agarici unciæ quatuor. Vncia decem constat assibus, drachma asse uno cum dimidio.

Cassię optimæ libræ duæ, libra constat quadraginta assibus.

Thamarindorum libra dimidia, assibus octo constabit.

Electuarij lenitivi libra una. Vncia quinque assibus constabit.

Catholici duplicato rhabarbaro libra una. Vncia sex assibus constabit.

Diaphœnici unciæ quatuor. Vncia sex assibus.

Benedictæ laxativæ unciæ quatuor. Vncia sex assibus.

Hieræ diacolocynthidos unciæ quatuor. Vncia sex assibus.

Diaprunis laxativi, uncia sex assibus.

Tabellarum diacarthami, uncia sex assibus.

Pilularum singulæ doses quinque non excedent asses.

Mellis communis optimi libræ quatuor. Libra quatuor constat assibus.

Mellis rosati libra una. Vncia duobus assibus.

Mellis violati libra una. Vncia duobus assibus.

Mellis mercurialis libra una. Vncia uno asse.

Sacchari rubri libræ duæ. Libræ sex assibus.

Sacchari albi purissimi pretium maximè variat. Vt plurimum tamen libra sexdecim asses non excedit: hacque ratione & proportione deinceps sigillatim æstimabitur, ubi passim occurret.

Syrupi papaveris simplicis libra dimidia. Vncia tribus assibus.

Syrupi violati libra una. Vncia quatuor asibus.

Syrupi capillorum Veneris Montispessulani phiala sexdecim asibus.

Syrupi cydoniorum libra dimidia. Vncia tribus asibus.

Syrupi de moris libra dimidia. Vncia tribus asibus.

Syrupi rosarum pallidarum ex novem infusionibus libra una. Vncia quatuor assibus.

Syrupi de cichorio quadruplicato rhabarbaro libra una. Vncia decem vel duodecim asibus.

Hordei communis modij Parisiensis pars quarta, tribus asibus.

Hordei mundati libra una, quatuor assibus.

Seminis anisi recentis unciæ quatuor, tribus asibus.

Seminis fœniculi recentis unciæ quatuor, tantundem.

Seminis lini libra una, quinque asibus.

Seminis fœnigræci totidem, aſsibus quatuor.

Seminis melonis unciæ quatuor, duobus aſsibus cum dimidio.

Seminis cucurbitæ unciæ quatuor, duobus aſsibus cum dimidio,

Seminis cucumeris unciæ quatuor, duobus aſſibus cum dimidio.

Seminis citruli unciæ quatuor, duobus aſſibus cum dimidio.

Seminis papaveris unciæ quatuor, tribus aſsibus.

Seminis cardui benedicti unciæ quatuor, tribus aſsibus.

Piperis communis uncia una.

Zingiberis, caryophyllorum, nucis moſchatæ, cuiuſque tantundem.

Cinnamomi unciæ quatuor.

Amygdalarum dulcium libra una.

Cuique notiſsimum eſt harum rerum pretium.

Pyrethri uncia una, duobus vel tribus aſſibus.

Aſari unciæ quatuor, decem aſsibus.

Maſtiches unciæ quatuor, ſexdecim aſſibus. Vitrioli viridis, vulgo *couperoſe* uncia, uno aſſe.

Salis gemmei unciæ quatuor, quatuor vel quinque aſsibus.

Glycyrrhizæ ſelectæ libræ duæ vel tres, libra duodecim aſsibus.

Roſarum rubrarum libra dimidia, de-

cem vel duodecim aſsibus.

Florum chamomillæ & meliloti quantitas ſufficiens.

Raſuræ cornu cervi & eboris uncia una vel duæ, duodecim vel quindecim aſsibus.

Aquæ roſaceæ pinta una Pariſienſis, hoc eſt libræ duæ, viginti quatuor aſsibus.

Aquæ plantaginis libræ duæ, ſexdecim aſſibus.

Aquæ cardui benedicti libræ duæ, ſexdecim aſsibus.

Aquæ ſcabioſæ libræ duæ, ſexdecim aſſibus.

Aceti roſati acerrimi, vel alterius optimi libræ duæ.

Lapidis bezoardici optimi drachmæ duæ, vel ſemuncia. Porro lapis hic rariſsimus eſt. Drachma (quæ eſt 72. granorum) conſtat tribus libris, hoc eſt ſexaginta aſsibus monetæ Gallicæ. Ea proportione granum vix unum excedit aſſem. Sed ut liberè dicam quod ſentio de bezoardico lapide, cum plurimis viris eruditis profiteor, me potius exhibiturum decem aut duodecim, plus minus, theriacæ grana febre purpurata & maligna laborantibus, ſuperhauſto oxycrati vel aquæ cyatho, in quo ſuccus unius limonis dilutus fuerit, quam pulveris bezoardici grana triginta: quoniam theriacæ virtus in virulentis, peſtilentibus, malignis affectibus, in omnibuſque venenis à quamplurimis ſæculis innotuit explorataque eſt. Lapidis vero

bezoardici vis adhuc eſt planè ambigua & incerta. Adde quod lapis quam ſæpiſsimè adulteratur. Vbi enim credideris te ſincerum germanumque comparaviſſe, cæmentum, terram aut gypſum emiſſe comperies, ſic concinnatum, ut aiunt Iudæos Conſtantinopolitanos illum fabricare. Quod demonſtraturus ſum prolixius in peculiari tractatu, qui in calce meorum opuſculorum adiungetur.

Verumtamen in puerulis, quibus non niſi cum ingenti difficultate & moleſtia theriaca exhiberi poteſt, ob ingratum ſaporem, ſubſtitui poterit pulvis bezoardicus, modo verus & ſincerus ſit, minimè adulteratus, qualis eſt qui hoc tempore proſtat Pariſiis, qui nullius prorſus eſt valoris & virtutis.

Ceræ flavæ unciæ quatuor, quinque aſſibus.

Ceræ albæ unciæ quatuor, ſex aſsibus.

Vnguenti populei unciæ duæ vel tres, uncia duobus aſsibus.

Vnguenti roſati Meſuæ unciæ duæ, uncia tribus vel quatuor aſsibus.

Terebinthinæ Venetæ optimę unciæ quatuor, uncia uno aſſe.

Olei olivarum libræ duæ, libra ſeptem vel octo aſsibus.

Olei roſati libra una, ſexdecim aſſibus.

Olei violati libra una, ſexdecim aſsibus.

Olei cydoniorum libra una, ſexdecim aſſibus.

Olei hyperici libra una, sexdecim assibus.

Olei chamæmelini libra una, sexdecim assibus.

Olei liliacei libra una, sexdecim assibus.

Olei rutacei libra una, sexdecim assibus.

Olei nucum libra una, sexdecim assibus.

Si forsan omnia medicamenta enumerata non sufficiant, Medicus ordinarius de aliis supplendis substituendisque ex tempore & re nata consilium dabit, non tantum ad salutem & usum domesticorũ, sed etiam ad opem & subsidium pauperum, quibus æquè gratiosos opulentos esse convenit, ac nos officioso liberalique animo laborem operamque nostram publicis usibus impendimus & nuncupamus.

Catalogus utensilium & medicamentorum, à mediocris fortunæ hominibus comparandorum.

HOmines medioxumi præsto domi habebunt syringam unam cum duplici siphone, eburneo vel ligneo.

Senæ optimæ uncias quatuor vel libram dimidiam.

Cassiæ Orientalis opt. libram unam.

Seminis anisi vel fœniculi uncias quatuor.

Mellis communis optimi libras duas vel tres.

Sacchari rubri libram unam.

Rhabarbari opt. uncias duas.

Agarici tantundem.

Zingiberis ſemunciam.

Cinnamomi unciam unam.

Syrupi roſarum pallidarum ex novem infuſionibus libram unam.

Syrupi violacei libram unam.

Vbi opus erunt alia medicamenta, tam ſimplicia quam compoſita, pręter commemorata, Medicus ordinarius ea ut res feret indicabit.

Admonitio ad populum.

OPeræpretium eſt & ferè neceſſarium, ut omnes quibus opes ſuppetunt domi & in promptu, unam ſyringam ad clyſteres habeant, artemque & modum parandi & injiciendi enemata calleant, vel ſaltem homines ad id aptos habeant, tam ad morbos qui inopinatò accidunt, quibus hoc remedium præſentiſſimum & perneceſſarium eſt, quam quia maximum ſæpe diſcrimen incurritur, ubi aliena ſeu externa adhibetur ſyringa, quæ forſan uſurpari potuerit injiciendo enemati alicui lue venerea, peſte, febre purpurata, dyſenteria, morbillis, variolis, ulceribus malignis, ficis, fiſtulis in ano, vel alio affectu contagioſo laborantibus; nec

accuratè elota detersaque fuerit. Et certè periculosum huiusmodi incommodum summopere si uspiam precavendum, certè in magnis & populosis urbibus, ubi affectus virulenti & contagiosi grassantur; tum maximè tempestatibus epidemicis. Quapropter iterum moneo, ut quisque sibi de ea prouideat, eamque non indifferenter commodet, nisi apprimè notis, ob rationes breviter perstrictas. Porro ante usum diligentissimè eluatur detergeaturque ex aqua fervente. Quod vero ad illos attinet quibus non suppetit unde sibi opportunè comparent, aut citra aliquod rei familiaris dispendium, cuiusmodi sunt rustici, extranei & viatores; antequam clysteres excipiant, curare debent ut syringæ & siphones accuratè mundentur.

Admonitio ad Medicos.

MEdicus, cui ægrotorum salus artisque dignitas cordi est, oblectari summopere debet, ut privatis in domibus medicamenta curiosè accuratéque preparentur, quatuor precipuè de causis. Primò, quia medicamenta legitima, optimaque erunt, fideliusque apparabuntur. Secundò, quia operationem quam in animo habet ac sperat, exploraturus est. Tertiò, quia maiorem certioremque ex iis opem ægrotans percepturus est. Quartò, quia *cito, tutò & iucundè* idemmet ægrotans curabitur, tamque exi-

guis ſumptibus (licet nullis quos morbus exiget parcatur) ut ſummas ſupremo Numini, Medicinæ authori & conditori, anſam gratias referendi habiturus ſit. Id ab antiquiſſimis primiſque artis proceribus pręſtitum, atque etiam aliis qui aliquot luſtris nos anteceſſerunt, quibus ſummæ curæ ſtudioque fuit ægrorum ſalutem modis omnibus reſtaurare, eamque in magnatibus, ditioribus, plebeijs, infimæ anguſtæque ſortis hominibus, minimis quoad potuit expenſis eorum vitam ſervando, pecunijſque parcendo. Confidat itaque Medicus, ſi ita officioſè gratanterque ſe gerat, à Deo opt. max. certiſsima ſummaque beneficia, ab hominibus gratiam, benevolentiam, exiſtimationem conſecuturum.

FINIS.

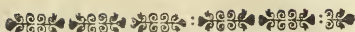

PRETIVM SEV VALOR MEDICAMENTORVM tum ſimplicium, tum compoſitorum, quorum uſus eſt in Medicina.

AD LECTOREM.

A Quamplurimis obnixè rogatus, ut medicamentorum tam ſimplicium quam compoſitorum in Medicina facienda uſitatorum pretium in noſtro officioſi domeſticique Medici libello inſererem: id eorum denegare votis non ſuſtinui, utpote rei publicæ commodis valdè proficuum. Primo autem loco medicamentorum ſimplicium pretium aſcripſi, etiamſi non conſtanter continuoque eodem pretio væneant, cum ex multiplicium circunſtantiarum concurſu (quod in aliis quoque mercibus, præcipuè exoticis, contingere aſſolet) ſæpiuſcule immutetur. Verum quoad compoſitiones quas ingrediuntur, minimum variat pretium, ut exempli gratia quadrantis unius vel aßis (monetæ Gallicæ) pro unaquaque uncia aut

libra. Secundo loco, tam in genere quam in ſpecie minutatimque compoſitionum pretium expreſſi, cum modo faciendi *uniuſcuiuſque illarum, quantum contineant; ſi non adeo accuratè, ſaltem circum circa. Deinde medicamentorum ſeu ingredientium ex quibus conſtant, pretiũ, imo uſque ad impenſam quæ in igne conflando inſumitur in illis confectionibus, quibus neceſſarius ignis eſt: ſubducto denique ex tota ſumma detrimento, ea ſingulatim æſtimando, quanti conſtet uncia, drachma, ſcrupulus: idque iuſtiſſima, quoad potuit, æquabilitate. Sed forſitan objicietur, quamplurima ex enumeratis à nobis medicamentis eſſe inutilia & ſuperflua. Id verum quidem eſſe non imus inficias: Omnia tamen deſcribere libuit, eorumq; pretium, ut multorum deſiderio votiſque ſatisfacerẽ, indicato iuſto utcunque valore (qui ſæpiuſculè viliſſimus eſt) quorundam ſimplicium compoſitionumque, quæ tamen cariſſimè venduntur. Ea ergo mente, Lector beneuole, hunc officioſum ſalutaremque noſtrum laborem quæſo excipias, qua illum ſumus aggreſſi, publicique iuris (non citra inuidiam) fecimus, editis invulgatiſque prælo (quod Mercurij miniſterium exæquare poteſt) exemplaribus.*

MEDICAMENTORUM simplicium quæ apud Aromatarios prostant pretium.

A

ACaciæ libra constat	assibus 50.
Acori libra libris 5. monetæ Gallicæ.	
Æruginis libra	assibus 24.
Agarici libra	libris 8. vel 9.
Agallochi sive ligni Aloës libra	libris 12.
Aloës libra	libris 6.
Aluminis rupei libra	assibus 3.
Aluminis plumei libra	assibus 24.
Aluminis glacialis libra	assibus 20.
Amygdalarum amararum libra	assibus 12.
Ambræ griseæ drachma	libris 5.
Ambræ flavæ seu electri libra	libris 2.
Angelicæ libra	libris 5.
Anisi seminis libra	assibus 14.
Anthos seu florũ rorismarini libra	assibus 20.
Antimonij crudi libra	assibus 6.
Antimonij vitrati libra	assibus 14.
Aquæ vitæ opt. pinta Parisiensis seu libræ duæ	assibus 20.
Argenti vivi sive Mercurij libra	assibus 32.
Aristolochiæ rotundæ libra	assibus 14.
Aristolochiæ longæ libra	assibus 14.

Asari libra assibus 30.
Aspalati libra assibus 45.
Assæ fœtidæ libra libris 3. cum dimidia.

B

BAccarum lauri libra asſibus 5.
Baccarum myrti libra asſibus 14.
Bdellij libra libris 3.
Been albi libra asſibus 20.
Been rubri libra asſibus 16.
Benjoini libra libris 3.
Berberorum libra asſibus 6.
Bezoardici lapidis uncia constat libris 24. eaque proportione granum non excedit assem unum.
Bituminis Iudaici vulgo Aspalati libra asſibus 45.
Boli Armeni libra asſibus 15.
Boracis Veneti libra libris 3.

C

CAlami aromatici libra asſibus 12.
Camphoræ libra libris 5.
Cantharidum uncia asſibus 2. cum dimidio.
Cardamomi minoris libra asſibus 5.
Carpobalsami uncia asſibus 4.
Casſiæ Orientalis libra asſibus 40.
Castorei uncia asſibus 10.
Cerussæ libra asſibus 10.
Ceræ albæ libra asſibus 18.
Cinnamomi uncia asſibus 6.
Civetæ sive zibethi drachma asſibus 50.
Chinæ radicis libra libris 6.
Colocynthidis libra libris 3.

Colophoniæ libra	aſsibus 3.
Corallij rubri libra	aſsibus 45.
Corallij albi libra	aſsibus 35.
Corticis citri ſicci libra	aſsibus 5.
Corticis citri conditi libra	aſsibus 24.
Corticis radicis capparum libra	aſsibus 32.
Corticis radicis tamariſci libra	aſsibus 24.
Corticis mediæ fraxini libra	aſsibus 16.
Corticis guaiaci libra	aſsibus 8.
Coſti albi libra	libris 4.
Cotoniati ſive Cydoniati libra	aſsibus 20.
Cremoris tartari libra	libris 4.
Croci optimi libra	libris 16.
Cryſtalli mineralis libra	aſsibus 50.
Cubebarum libra	libris 3.
Cuſcutæ libra	aſsibus 20.
Cyperi libra	aſsibus 16.

D

DActylorum recentium libra	aſsibus 8.
Dictamni Cretici libra	libris 4.

E

ELlebori albi libra	aſsibus 8.
Ellebori nigri libra	aſsibus 24.
Epithymi libra	aſsibus 30.
Euphorbij libra	aſsibus 16.

F

FOEniculi ſeminis viridis libra aſsibus 12.

Florum ſtœchados Arabicæ libra	aſsibus 20.
Florum roriſmarini libra	aſsibus 20.
Florum violarum libra	aſsibus 20.
Florum bugloſsi libra	aſsibus 20.

Florum rosarum rubrarum libra	assibus 16.
Florum betonicæ libra	assibus 20.
Florum borraginis libra	assibus 16.
Folij Indi uncia	assibus 20.
Fragmentorum pretiosorum Amethysti uncia	assibus 10.
Smaragdi uncia	assibus 10.
Granatorum uncia	assibus 10.
Hyacinthi uncia	assibus 10.
Sapphiri uncia	assibus 10.
Topazij uncia	assibus 10.

G

GAlbani libra	libris 3.
Galangæ libra	libris 6.
Gentianæ libra	assibus 10.
Glycyrrhizæ selectæ libra	assibus 14.
Granorũ tinctorũ siue Kermes libra	libris 4.
Gummi Arabici libra	assibus 10.
Gummi tragacanthi libra	assibus 10.
Gummi hederæ libra	libris 5.
Gummi cerasi	assibus 10.

H

HErmodactylorum libra	assibus 16.
Hypocistidis libra	libris 50.

I

IAlappæ libra	libris 3. cum semisse.
Ireos Florent. libra	assibus 16.
Iuiubarum recentium libra	assibus 16.
Iunci odorati libra	libris 3.

L

LAccæ gummi libra	libris 4.
Ladani libra	assibus 40.

Lapidis calaminaris libra	asſibus 24.
Lapidis hæmatitis libra	libris 6.
Lapidis lazuli libra	asſibus 16.
Lapidis ſpôngiæ libra	asſibus 4.
Limaturæ chalybis libra	asſibus 16.
Liquiritiæ optimę libra	asſibus 14.
Lithargyri auri libra	asſibus 6.
Lithargyri argenti libra	asſibus 6.
Lupinorum libra	asſibus 16.

M

MAcis libra	libris 3. cum ſemiſſe.
Mannæ Calabrinæ libra	libris 6.
Maſtiches libra	libris 4.
Mechoacan libra	libris 3. cum ſemiſſe.
Mellis communis opt. libræ 100.	libris 12. cum ſemiſſe.
Minij ſive cinnabaris libra	asſibus 18.
Moſchi drachma	asſibus 50.
Myrrhæ optimæ libra	libris 6.

N

NVcum cupreſſi libra	asſibus 10.
Nucum gallarum libra	asſibus 8.
Nucis Indicæ libra	asſibus 16.

O

OEſypi humidæ libra	asſibus 40.
Olei ſpicati libra	asſibus 28.
Olei roſati libra	asſibus 40.
Olei olivarum libræ 100.	libris 30.
Opij libra	libris 12.
Opobalſami libra	libris 3. cum ſemiſſe.
Opopanacis libra	libris 6.

P

PEnidiarum libra	aſsibus 18.
Pineolorum libra	aſsibus 9.
Piperis longi libra	libris 5.
Picis navalis libra	aſsibus 3.
Picis Burgund. libra aſsibus 2. cum ſemiſſe.	
Piſtaciorum recentium libra	aſsibus 16.
Polypodij libra	libris 4.
Pyrethri libra	aſsibus 30.

R

RAdicis eſulæ libra	aſsibus 30.
Reſinæ libra	aſsibus 2.
Rhabarbari libra	libris 13. vel 14. optimi
ſelectiſſimique	libris 16.

S

SAgapeni libra	libris 4.
Salis gemmei libra	aſsibus 16.
Salis nitri libra	aſsibus 15.
Sandarachæ ſeu auripigmenti libra aſsib. 18.	
Sanguinis draconis libra	aſsibus 16.
Santali albi libra	aſsibus 30.
Santali citrini libra	libris 3.
Santali rubri libra	aſsibus 30.
Sarzæ parillæ libra	aſsibus 30.
Saſſafras libra	aſsibus 30.
Scammonij libra	libris 15.
Scillæ libra	aſsibus 15.
Sebeſten recentium libra	aſsibus 24.
Seminis Agni caſti uncia	aſsibus 3.
Seminis Ameos libra	libris 4. cum ſemiſſe.
Seminis Amomi libra	libris 5.
Seminis Bombacis libra	aſsibus 20.

Seminis Dauci Cretici libra asſibus 20.
Seminis Erucæ libra asſibus 20.
Seminis Seſeleos Maſsilienſis libra aſſibus 4.
Seminis Staphiſagriæ libra asſibus 8.
Seminis Leviſtici libra asſibus 2.
Seminis contra libra asſibus 16.
Seminis Vrticæ libra asſibus 8.
Seminis Carthami libra asſibus 16.
Seminis Fœnugræci libra asſibus 4.
Seminis Lini libra asſibus 5.
Seminum Perlarum ſeu Margaritarum uncia asſibus 50.
Senæ optimæ libra libris 3.
Spicæ Celticæ libra libris 3.
Spicæ Indicæ libra libris 4.
Styracis calamitæ libra libris 3. cum ſemiſſe.
Styracis liquidæ libra asſibus 35.
Succi glycyrrhizæ albi libra asſibus 24.
Succi glycyrchizæ nigri libra asſibus 20.
Sulphuris libra asſibus 3.
Sumach libra asſibus 3.

T

TAlcę Venetæ pulveratę libra asſibus 8.
Thamarindorum libra asſibus 16.
Terebinthinæ Venetæ libra asſibus 14.
Terebinthinæ communis libra asſibus 4.
Terre ſigillatæ libra libris 5.
Terræ Bleſenſis, quæ eſt eiuſdem facultatis cum terra ſigillata, libra asſibus 40.
Thuris maſculi ſeu olibani libra asſibus 30.
Thuris communis libra asſibus 4.

Turbith libra libris 5.
Tuthię libra aſsibus 48.

V

Viridis æris ſive Æruginis libra aſſib. 24.
Viſci quercini libra aſsibus 6.

X

Xylobalſami libra libris 3.

Z

Zedoarię libra libris 3.
Zibethi drachma aſsibus 50.
Zingiberis libra aſsibus 12.

Advertendum, in tota libri ſerie quoties fit mentio librę, toties intelligi de libra quę eſt unciarum ſexdecim. Quoties unciæ, drachmarum 8. Drachmę, ſcrupulorum trium. Scrupuli, granorum viginti quatuor. Semiſcrupuli, granorum duodecim.

Radicum, herbarum, florum pretium, ut vulgo notiſſimum, dedita opera à nobis prętermiſſum eſt.

COMPOSITORUM Medicamentorum valor ſeu æſtimatio, & imprimis

SYRUPORUM.

Syrupus violatus pluribus conficitur modis, ſed tribus præcipuè.

Pri-

Primus isque optimus, sequenti modo paratur.

Tres fiunt infusiones ex floribus violarum mundatis in libris quatuor aquæ calentis, unius scilicet libræ pro unaquaque infusione. In ultima infusione (quę continet libras quatuor cum semisse) colata & expressa adduntur sacchari optimi libræ quinque cum semisse, sicque confectus syrupus libras septem continet.

Florum violarum mundatorum pretium seu valor est librarum septem cum assibus decem, sacchari, librarum trium. Ignis, assium quindecim. Summa est librarum undecim cum assibus quinque.

Syrupi libræ septem, subducto detrimento, singulis unciis excussis, redeunt ad libras sex, uncias quatuor & ultra, summatim vero ad uncias centum excrescunt. Hac proportione uncia constabit assibus duobus cum denariis tribus, seu asis parte quarta.

Secundus syrupum violatum parandi modus.

Pro unaquaque sacchari libra fere ad sacchari rosati consistentiam cocti, sumuntur succi violarum unciæ quatuor, reditque ad undeviginti vel viginti uncias.

Libra sacchari asibus decem. Vnciæ quatuor succi asibus triginta septem, ignis assibus duobus. Summa asibus quadraginta septem.

Prædictæ undeviginti syrupi uncię, detrimento subducto, redeunt ad uncias octode-

cim. Vncia duobus aſsibus cũ denariis octo.

Tertius modus parandi ſyrupum violatum.

Conficitur ex libra una ſacchari, prędicta craſsitudine cocti trajectique ſuper florum violarum mundatarum uncias quatuor, in mortario marmoreo cum piſtillo ligneo contuſarum, lineoque mantili mundiſsimo impoſitarum; reditque ad uncias ſexdecim.

Violarum uncię quatuor aſsibus duodecim cum ſemiſſe. Saccharum decem aſsibus, ignis duobus aſsibus, ſumma aſsibus viginti quatuor cum ſemiſſe.

Sexdecim iſtę uncię, ſubtracto detrimento, ad uncias quindecim redeunt, uncia ad aſſem unum cum denarijs octo.

Syrupus de tuſsilagine.

Fit terna infuſio ex libra ſemiſſe florum tuſsilaginis pro unaquaque, in duabus libris aquæ. Tertiæ infuſioni colatæ, expreſſæ & clarificatę additur ſacchari libra una cum ſemiſſe; conficiturque ſyrupus, qui penſitat 29. aut 30. uncias.

Flores aſſibus quindecim. Saccharum aſſibus quindecim. Ignis aſſibus quindecim. Summa aſſibus 45. Prædictæ 29. aut 30. unciæ, deducto detrimento, redeunt ad uncias 27. Vncia uno aſſe cum octo denariis.

Syrupus florum perſicorum.

Ex novem fit infuſionibus, libra una ſcilicet florum perſicorum quaque vice in libris quatuor aquę infuſa, ultimaque colata & expreſſa. Decoquuntur ſacchari libræ quatuor,

fitque syrupus qui continet libras quinque.
Syrupi istius uncia, subducto detrimento, pensitat quinque vel sex asses.

Syrupus rosarum pallidarum.

Novem fiunt infusiones, unius florum rosarum pallidarum libræ pro unaquaque, earum ultima colata & expressa, quæ reddit libras quinque. Conficiturque syrupus, qui continet libras quinque.

Novem libræ florum rosarũ assibus 40. Saccharum assibus 40. Ignis assibus 20. Summa libris 5. Syrupi libræ quinque, subducto detrimento, excurrunt ad libras quatuor & ultra. Vncia asse uno cum denariis quinque.

Syrupus de æluropo sive de pede cati.

Tres fiunt infusiones ex libra dimidia summitatum recentium gnaphalij sive pedis cati in duabus aquæ libris. In ultima infusione colata & expressa sacchari libra una cum semisse decoquitur, fitque syrupus qui continet 29. aut 30. uncias. Libra una cum semisse florum æluropi assibus 6. Ignis assibus 15. Saccharum assibus 15. Summa assibus 36.

Prædictæ 29. aut 30. unciæ, subductis subducendis, redeunt ad uncias 27. uncia ad assem unum cum denariis quatuor.

Syrupus de papavere simplici.

Fit infusio ex unciis septem cum dimidia capitum papaveris albi, & tantũdem papaveris nigri per 24. horas in aquæ pluviæ libris 4. Deinde tandiu decoquitur, dum decoctum.

colatum & expressum redeat ad libram unam cum semisse, cum qua decoquitur sacchari libra dimidia & tantundem penidiarum. Syrupus continet uncias 20.

Capita papaveris assibus 8. Saccharum & penidiæ assibus 15. Ignis assibus 8. Summa assibus 31.

Vncia viginti, subducto quod ęquum est; redeunt ad 18. aut 19. uncias, uncia ad assem unum cum denariis novem.

Syrupus papaveris rhœados.

Tres fiunt infusiones ex libra dimidia florum papaveris rhœados, pro unaquaque infusione, in libris duabus aquæ. Vltimæ infusioni colatę & expressę adjicitur sacchari libra una cum semisse, cum sacchari rosati unciis quatuor. Syrupus continet uncias 34.

Florum papaveris libra una cum dimidia assibus 8. Saccharum assibus 22. Ignis asssibus 15. Summa assibus 42.

Istæ 34. syrupi unciæ, deducto detrimento, redeunt ad uncias 32. uncia ad assem unum cum denariis octo.

Syrupus de nymphæa seu nenuphare.

Ex una libra florum nenupharis albi pro vice, fiunt tres infusiones in aquę libris quatuor. In ultima infusione colata & expressa coquuntur sacchari libræ quatuor. Syrupus hic libras quinque continet.

Flores nenupharis assibus 10. Saccharum assibus 40. Ignis assibus 15. Summa assibus 65.

Prædictæ syrupi libræ quinque post detrimentum, redeunt ad uncias 72. uncia ad assem unum.

Syrupus capilli veneris.

Fit infusio simplicium in aquæ libris quinque. Deinde fit levis decoctio, quæ colata & clarificata cum sacchari libris quatuor, conficitur syrupus, qui continet libras quinque.

Simplicia assibus 5. Saccharum assibus 40. Ignis assibus 10. Summa assibus 55.

Syrupi libræ quinque, subducto detrimento, redeunt ad libras quatuor cum dimidia, seu uncias 72. uncia ad denarios decem.

Syrupus de quinque radicibus.

Incoquuntur radices mundatæ in sufficienti quantitate aquæ. In libris quatuor decocti colati & clarificati cum sacchari libris tribus, conficitur syrupus, qui 60. uncias continet.

Radices assibus 3. Saccharum assibus 30. Ignis assibus 10. Summa assibus 43.

Syrupi 60. unciæ redeunt ad 55. uncia ad denarios decem.

Syrupus de althæa.

Fit decoctio radicum fructuum, herbarum, seminum in sufficienti quantitate aquæ, ut decoctum colatum redeat ad quatuor libras, cum quibus excoquantur sacchari libræ tres. Syrupus hic uncias 60. continet.

Radices, fructus &c. assibus 7. Saccha-

rum aſsibus 20. Ignis aſsibus 10. Summa aſsibus 47. Vnciæ iſtæ 60. redeunt ad unc. 55. uncia ad aſſem unum.

Syrupus de cichorio compoſitus cum rhabarbaro.

Decoctione facta ſecundum artem, radicum & herbarum in aquæ ſufficienti quantitate; in colatura clarificata cum ſacchari libris ſex, conflatur ſyrupus ferè ad conſiſtentiam ſacchari roſati. Extrahatur ab igne, diſſolvaturque cum infuſione expreſſa unciarum ſex rhabarbari, & unciæ unius ſpicę nardi, aut cinnamomi. Continebit ſyrupus hic libras ſeptem & ultra.

Radices & herbæ conſtabunt aſsibus 20. Saccharum lib. 3. Rhabarbarũ libris 6. Spica nardi aſsib. 12. Ignis aſsib. 8. Summa libris 11.

Prædictæ ſyrupi unciæ, poſt detrimentum, redeunt ad uncias 100. & ultra. Vncia ad aſſes duos cum denarijs tribus. Si duplicetur rhabarbarum, uncia redibit ad denarios ſex.

Syrupus de cichorio ſimplex.

Sumuntur quatuor libræ ſupra deſcripti decocti colati & clarificati, cum pari ſacchari quantitate. Sicque confectus ſyrupus libras quinque continet.

Decoctum aſsibus 20. Saccharum aſsibus 40. Ignis aſsibus 5. Summa libris tribus cum aſsibus 5.

Quinque iſtæ ſyrupi uncię, ſubducto detrimento, redeunt ad libras quatuor cum dimidia, ſeu uncias 72. Vncia redit ad aſſem unũ.

Syrupus de endivia simplex.

Coquuntur cum libris octo succi endiuiæ depurati & clarificati, sacchari libræ quinque. Syrupus libras sex & ultra continet.

Succi libræ octo, libris 3. Saccharum assibus 50. Ignis assibus 10. Summa libris 6.

Prædictæ sex syrupi libræ subducto detrimento, redeunt ad libras quinque cum dimidia; uncia ad assem unum cum denariis quinque.

Syrupus de fumaria.

Succi fumariæ clarificati libræ duæ, cum pari sacchari quantitate excoquuntur. Sicque conficitur syrupus, qui uncias 40. continet.

Succi libræ duæ assibus 5. Saccharum assibus 20. Ignis assibus 5. Summa assibus 30.

Istæ 40. unciæ, detrimento subducto, redeunt ad uncias 38. uncia ad denarios 10.

Syrupus ex succo buglossi.

In libris sex succi buglossi clarificati incoquitur libra una florum buglossi, deinde colatur & exprimitur decoctum, quod redit ad libras 5. Cumque sacchari libris quatuor conficitur syrupus, qui continet libras 5.

Libræ istæ syrupi, detrimento subducto, ad libras quatuor cum dimidia redeunt, uncia ad assem unum cum denariis quatuor.

Syrupus ex succo oxalidis.

Decoquuntur libræ sex succi oxalidis in sole depurati, cum sacchari libris duabus. Syrupus uncias 40. continet.

Vnciæ iſtæ ſyrupi 40. redeunt ad aſſes 38. uncia ad denarios 10.

Syrupus byzantinus ſimplex.

Coquuntur, deſpumantur & depurantur ſucci, & cum quatuor libris colatis ſacchari duæ libræ cum ſemiſſe decoquuntur: ſicque confectus ſyrupus tres libras & ultra continet.

Succus aſsibus 40. Saccharum aſsibus 25. Ignis aſsibus 10. Summa libris 3. & aliquid ultra.

Syrupi libræ tres ad 45. uncias redeunt, uncia ad aſſem unum cum denariis octo.

Syrupus byzantinus compoſitus.

In libris quatuor ſuccorum depuratorum deſcripta ſimplicia decoquuntur. Decoctioni colatæ & clarificatæ adduntur aceti vini albi libræ duæ, cum tribus ſacchari libris. Sicque confectus ſyrupus continet libras quatuor.

Succi aſsibus 40. Simplicia aſsibus 5. Acetum aſsibus 5. Saccharum aſsibus 30. Ignis aſsibus 5. Summa libris 4. cum aſsibus quinque.

Quatuor iſtæ libræ redeunt ad uncias 60. uncia ad aſſem unum cum denariis octo.

Syrupus acetoſus.

Coquuntur libræ quatuor aquæ fontanæ cum ſacchari fini libris quinque ad dimidias, abiecta quæ ſupernatat ſpuma, ſenſimque aceti albi generoſi libræ tres adduntur, quæ ſimul ad ſyrupi conſiſtentiam coquun-

tur, continetque syrupus libras sex & ultra.

Saccharum libris 3. Acetum assibus 6. Ignis assibus 10. Summa libris 3. cum 16. assib. Syrupi libræ decem ad libras quinque cum dimidia redeunt, uncia ad denarios undecim.

Syrupus oxyacanthæ seu berberorum.
limonum,
granatorum acidorum,
ribesiorum, seu grossulorum rubeorum.

Omnes isti syrupi eodem modo conficiuntur, quo syrupus violatus cum succo.

Enumeratorum syruporum quæque uncia ad sexdecim aut octodecim denarios redit, excepto syrupo granatorum acidorum, qui redit ad asses duos cum dimidio.

Syrupus de agresta.

Succi depurati & sacchari par quantitas simul coquitur in consistentiam paulo crassiorem. Deinde ab igne extrahitur, & in quaque libra tres quatuorve unciæ succi agrestæ depurati adjiciuntur, quibus diluitur reduciturque ad syrupi consistentiam.

Prædicti syrupi uncia redit ad asses quinque.

Syrupus de moris.

Ex libra una cum semisse succi mororum, cum libra una mellis despumati, & sapæ unciis quatuor conficitur syrupus unciarum 25.

Succus mororum assibus 10. Mel despu-

matum aſſibus 8. Sapa aſſibus 2. Ignis aſſibus 3. Summa aſſibus 23.

Prædictæ viginti quinque unciæ redeunt ad uncias 23. uncia ad aſſem unum.

Syrupus cydoniorum ſimplex.

Cum tribus libris ſacchari libræ quatuor ſucci cydoniorum clarificati coquuntur, conficiturque ſyrupus vnciarum 60.

Succus cydoniorum aſſibus 40. Saccharum aſſibus 30. Ignis aſſibus 10. Summa libris 4.

Iſtæ ſyrupi unciæ 60. redeunt ad uncias 55. uncia ad denarios 18.

Syrupus de pomis ſimplex.

Cum ſucci pomorum clarificati libris quatuor ſacchari libræ tres excoquuntur: fitque ſyrupus, qui continet uncias 60.

Succus aſſibus 30. Saccharum aſſibus 30. Ignis aſſibus 10. Summa libris tribus cum dimidia.

Sexaginta prædictæ unciæ ad 55. redeunt, uncia ad denarios 14.

Syrupus de pomis compoſitus.

In ſucci libris quinque macerantur per 24. horas ſenæ unciæ quatuor, cum ſemuncia ſeminis aniſi. Poſt ſecundam tertiamve ebullitionem omnia colantur & exprimuntur. In colato & expreſſo adduntur ſacchari libræ tres. Fitque ſyrupus, qui continet uncias 60. In quo ſub finem coctionis croci nodulus infunditur, ſæpiuſque exprimitur.

Succus aſſibus 40. Saccharum aſſibus 30.

Sena cum aniso assib. 24. Crocus assib. 6. Ignis assib. 10. Summa libris 5. cum semisse.

Prædictæ 60. unciæ, detrimento subducto, ad 55. redeunt, uncia ad asses duos.

Syrupus de mentha simplex.

Cum tribus libris succi depurati par sacchari quantitas excoquitur ad syrupi confectionem, qui est unciarum 60.

Succus libris 3. Saccharum assibus 30. Ignis assib. 10. Summa libris 5.

Syrupi unciæ 60. ad 55. uncias redeunt, uncia ad asses 2.

Syrupus rosarum siccarum.

Fit infusio ex quatuor vel quinque unciis rosarum siccarum in libra una cum semisse aquæ per 24. horas, deinde fit levis ebullitio, in qua colata & expressa sacchari libra una excoquitur. Sicque conficitur syrupus, qui est unciarum 20.

Rosæ rubræ assib. 4. Saccharum assib. 10. Ignis assib. 5. Summa assib. 19.

Prædictæ 20. unciæ, detrimento subducto, redeunt ad uncias 18. uncia ad denarios 13.

Iulepus rosatus.

Sacchari optimi unciæ quatuor in aquæ rosaceæ unciis octo ad consistentiam iulepi, id est leviusculè coquuntur.

Vncia redit ad denarios 15.

Syrupus de absinthio.

Fit infusio simplicium in vini albi libris

duabus cum dimidia, cum pari quantitate ſucci cydoniorum. Deinde fit decoctio,quæ colata & clarificata ad dimidias redit, cum qua ſacchari libræ duæ decoquuntur. Syrupus continet uncias 40.

Abſinthium, roſæ ſiccæ, nardus Indica aſſib. 15. Vinum & ſuccus cydoniorum aſsib. 30. Saccharum aſsib. 20. Ignis aſsib. 10. Summa libris 3, cum aſsib. 15.

Prædictæ 40. unciæ, detrimento ſubducto, ad 38. uncias redeunt, uncia ad aſſes 2.

Syrupus de ſtœchade.

Fit ſimplicium decoctio in aquæ libris decem, quæ redit ad libras quinque colatas, cum quibus ſacchari libræ duæ, & tantundem mellis deſpumati decoquuntur. Sicque conficitur ſyrupus cinnamomo, zingibere, & calamo aromatico conditus, continetque libras quinque.

Simplicia, ex quibus conflatur decoctio & aromatizatio, aſsib. 15. Saccharum & mel deſpumatum aſsib. 30.

Ignis aſsib. 10. Summa aſsibus 55.

Syrupi libræ quinque, ſubducto quod decedit, ad libras quatuor cum ſemiſſe redeūt, quæ ſunt unciæ 72. uncia ad denarios 11.

Syrupus de liquiritia.

Fit infuſio commemoratorum ſimplicium in quatuor aquæ libris, reditque decoctum ad tres expreſſas clarificataſque libras, cum quibus mel deſpumatum, penidiæ, ſaccha-

rum incoquuntur. Sicque confectus syrupus 29. vel 30. uncias continet.

Simplicia asibus 3. Mel despumatum asib. 4. Penidiæ asib. 10. Saccharum asib. 5. Ignis asib. 8. Summa asib. 30.

Syrupi unciis 30. ad 28. redactis, uncia quaque ad denarios decem.

Syrupus iuiubinus.

Simplicia in quatuor libris aquæ decoquuntur. Medietati colatæ & clarificatæ additur sacchari libra una cum dimidia: conficiturque syrupus, qui redit ad 29. aut 30. uncias.

Simplicia asibus 10. Saccharum asibus 15. Ignis asib. 10. Summa asibus 35.

Prędictæ 30. unciæ, subducto detrimento, redeunt ad 28. uncias, uncia ad denarios 15.

Syrupus de hyssopo.

Simplicia in libris sex aquæ decoquuntur. Bulliant in medietate decocti colata mellis despumati libræ duæ, cum pari sacchari quantitate, conficiturque, pulveris ireos Florent. uncia una conditus, qui est librarum 3.

Simplicia asib. 10. Hydromel asib. 6. Mel despumatum asib. 16. Saccharum asib. 20. Ignis asib. 10. Summa libris 3. cum asibus 2.

Libræ illæ quinque, subducto detrimento, redeunt ad quatuor libras cum dimidia, uncia ad assem unum.

Syrupus de praſſio.

Fit decoctio ſimplicium in libris octo hydromelitis multum aquoſi ad medietatis conſumptionem. In ea colata mellis deſpumati libræ duæ incoquuntur, cum pari ſacchari quantitate, fitque ſyrupus aromatizatus uncia una ireos Florent. pulveratæ. Dictus ſyrupus ad libras quinque redibit.

Simplicia, aſsibus decem. Hydromel aſsibus ſex. Mel deſpumatum aſsibus 16. Saccharum aſsibus 20. Ignis aſsibus 10. Summa libris 3. cum aſsibus 2.

Libræ quinque, ſubducto detrimento, redeunt ad libras quatuor cum dimidia: uncia ad aſſem unum.

Syrupus de raphano.

Simplicia neceſſaria in decem aquæ libris decoquuntur, dum ſex libræ ſuperſint: cum quibus ſacchari libræ quatuor, & mellis libra una, excoquuntur. Fitque ſyrupus conditus cinnamomo & nuce moſchata, qui ſex libras & ultra penſitat.

Simplicia aſſibus 20. Saccharum aſsib. 40. Mel aſsib. 4. Ignis aſsibus 6. Summa libris 3. cum ſemiſſe, uncia aſſe circiter uno.

Syrupus de artemiſia.

Fit infuſio & decoctio ſimplicium in hydromelitis libris octo, reditque decoctum ad libras quinque colatas.

Cum pari ſacchari quantitate fit ſyrupus, ſex libras & ultra continens.

Simplicia aſsib. 22. Hydromel aſsib. 8.

Saccharum aſsib. 50. Ignis aſsib. 10. Summa libris 4. cum aſsib. 10.

Syrupi unciæ ſex, ſubducto detrimento, redeunt ad quinque libras & amplius, uncia ad aſſem unum.

De Syrupis mellitis.

Oxymel ſimplex.

DEcoquuntur duę librę mellis in aqua, abiecta identidem ſupernatante ſpuma. Deinde paulatim affunditur aceti albi generoſi libra una, ut in conſiſtentiam liquidiorem excoquatur. Continet libram unam cum dimidia.

Mel aſsibus 8. Acetum aſsib. 3. Ignis aſsibus 10. Summa aſsib. 21.

Oxymelitis libra una cum ſemiſſe redit ad uncias 22. uncia ad aſſem unum.

Oxymel ſcilliticum.

Mellis deſpumati librę tres cum aceti ſcillitici libris duabus decoquuntur, conficiturque ſyrupus librarum circiter quatuor.

Mel deſpumatum aſsib. 24. Acetum ſcilliticum aſsib. 30. Ignis aſsib. 8. Summa libris 5.

Detrimento ſubducto ſyrupi librę quatuor ad 58. uncias redeunt, uncia ad aſſem unum.

Oxymel compoſitum.

Decoquuntur ſimplicia in 12. libris aquæ

ad dimidias. Colentur, clarificentur, mellisque opt. libræ quatuor aut amplius cum libra una aceti albi incoquantur. Conficitur syrupus, qui quatuor libras & ultra continet.

Simplicia assibus 8. Mel assibus 20. Acetum assibus 3. Ignis assibus 10. Summa assibus 41.

Prędictæ duæ syrupi libræ, subducto quod decessit, ad 30. uncias redeunt, uncia ad denarios 16.

Oxymel scilliticum compositum.

Si pro aceto communi substituas in oxymelite composito acetum scilliticum, oxymel scilliticum compositum nuncupabitur, cuius uncia ad assem unum cum semisse redit.

Acetum scilliticum.

Scillarum pręparatarum libra una in phialam vitream imponitur, superfundendo aceti albi vel coloris valde diluti libras octo; quæ phiala probe clausa soli ardenti æstate exponetur, aut in hypocausto vel stufa per 40. dies, vel per 7. aut 8. dies supra cineres calidiusculos, si solis opportunitas vel commoditas non adsit. Omnia postea trajiciantur, scillis valde expressis, proiectisque. Acetum porro bene depuratum in lagena accuratè obturata recondetur.

Scillæ assibus 40. Acetum assibus 16. Summa assibus 56.

Libræ quatuor ad 58. uncias redeunt, uncia ad assem unum.

Hydromel

Hydromel vinosum simplex.

In quadraginta libris aquæ, mellis optimi libræ 16. decoquuntur, donec ovum crudum impositum supernatet, aut iulepi consistentiam consequatur. Tum ab igne removebis, reponesque in cado apto, solique aliquantisper expones, hincque asservabis.

Mel libris 3. cum asibus 4. Ignis asibus 10. Summa libris 3. cum asibus 14.

Prędicti mellis libræ duæ, subducto quod decessit, ad asses 14. redeunt.

Mel despumatum.

Accipe mellis puri & defæcati, cum pari aquæ quantitate, libras quinque. Si vero mel sit sordidius, sumantur libræ decem. Immittantur in cacabum, leviterque bulliant. Dein ex crassiore linteolo mundo trajiciantur. Hinc iterum bulliant, spuma cum cochleari perforato excussa, ad syrupi vel mellis consistentiam.

Mel huiusmodi redit ad libras duas cum dimidia & ultra.

Mellis libræ 5. asibus 16. Ignis asibus 6. Summa asibus 22.

De melle rosato.

Mel istud pluribus instituitur modis, ex quibus quatuor hic describam.

Primus modus. Infunditur libra una rosarum rubrarum recentium, in mortario marmoreo contusarum, cum mellis despumati libris tribus.

Vncia prædicti mellis, subducto detri-

mento, redit ad aſſem unum cum denariis duobus.

Secundus. Fiunt tres infuſiones ex una libra roſarum rubrarum recentium, quaque vice cum mellis deſpumati libris tribus. Vncia redit ad aſſes duos.

Tertius. Fit infuſio cum libra una roſarum rubrarum recentium integrarum, in mortario marmoreo contuſarum, cum tribus libris mellis.

Vncia redit ad denarios decem.

Quartus. Fit trina infuſio unius libræ pro quaque vice roſarum rubrarum integrarum cum melle contuſarum. Vncia redit ad denarios 16.

Duo poſtremi mellis roſati conficiendi modi vulgo non uſurpantur.

Mel violatum, & mercuriale eodem parantur modo.

Sumuntur, exempli gratia, ſucci mercurialis depurati ac colati libræ tres. Coquuntur cum pari mellis communis quantitate, ex craſsiori tela (ut ante dictum eſt de melle deſpumato) trajiciuntur, coquunturque in mellis conſiſtentiam, citra deſpumationem.

Vncia redit ad aſſem dimidium.

Sapa ſeu defrutum.

Libræ duodecim muſti ex uvis albis valde maturis expreſsi ex igne fumi experte ad duarum tertiarum conſumptionem percoquuntur, ſupernatante ſpuma continuo abiecta, ut ſapa pulchrior gratiorque eva-

dat. Ad tres vel quatuor excurrit libras.

Libræ 12. musti asſibus 24. Ignis asſibus 10. Summa asſibus 34.

Vncia redit ad denarios decem.

De Conſervis ſeu Conditis.

De Conſerva violarum.

TVnditur libra una violarum mundatarum in mortario marmoreo, cum piſtillo ligneo, addunturque ſacchari libræ duæ: conficiturque conſerva, in vaſe fictili elegantiori reponenda, inſolandaque per duas vel tres hebdomadas. Prædicta conſerva redit ad uncias 45.

Libra violarum mundatarum aſsibus 50. Saccharum aſsibus 20. Summa libris 3. cum dimidia.

Vnciæ 45. detrimento ſubducto, redeunt ad uncias 42. uncia ad aſſes circiter duos.

Conſerva roſarum.

Fit eodem modo quo ſuperior, ex libra una roſarum preparatarum & libris duabus ſacchari.

Continet uncias 45. uncia 13. denariis.

Conſerva florum nenupharis.

Eodem modo quo precedentes conficitur. Vncia redit ad denarios octo.

Conſerva florum bugloſſi, borraginis, anthos, & florum betonicæ.

Neque modo faciendi diſcrepant à ſupe-

rioribus. Vncia ſingularum redit ad aſſem unum.

DE ELECTVARIIS PVRGANTIBVS.

Electuarium Diacaſſia.

DEcoquuntur ſimplicia deſcripta. In decocto colato expreſſoque octodecim ſacchari unciæ in conſiſtentiam ſyrupi craſſioris decoquuntur, admiſcenturque medullæ caſsiæ recens mundatæ unciæ duodecim. Sicque inſtituitur electuarium, quod continet uncias 30.

Simplicia aſsibus 3. Saccharum aſsib. 12. Caſsia libris 6. Ignis aſsibus 5. Summa libris 7.

Triginta unciæ, ſubducto quod deceſsit, redeunt ad uncias 28. uncia ad aſſes 5.

Electuarium lenitivum.

Fit decoctio ſecundum artem, ex medicamentis enumeratis. In ea colata & expreſſa decoquitur ſaccharum ad conficiendum ſyrupum, cum eoque miſcentur pulveres ad electuarij confectionem, quod continet 38. aut 40. uncias.

Simplicia & ignis libris 5. Vnciæ 38. ſubducto detrimento, redeunt ad uncias 36. Vncia redit ad aſſes tres cum denariis novem.

Electuarium Catholicum.

Ex polypodij & aniſi decocto, cum ſaccharo colato conficitur ſyrupus, admiſtiſque

cum pulpa pulveribus, concinnatur electuarium, quod continet 150. uncias & amplius.

Ingredientia cum igne libris 15. Prędictæ 150. unciæ detrimento subducto redeunt ad 145. uncias, uncia ad asses duos cum denariis duobus. Si duplicetur rhabarbarum, uncia redibit ad asses duos cum dimidio, & aliquid ultra.

Electuarium diaprunis simplex.

In sufficienti quantitate decocti prunorum coquitur saccharum, ut fiat syrupus debitæ consistentiæ, cum quo miscebis pulpas ac pulveres, fietque electuarium 44. uncias continens.

Ingredientia cum igne libris tribus cum assibus sex. Vnciæ 44. electuarij, subducto quod decedere potuit, redeunt ad uncias 42. uncia redit ad assem unum cum denariis novem.

Electuarium diaprunis laxativum.

In quibusque præscripti electuarij unciis duodecim miscetur scammonij pręparati semuncia: tuncque unaquæque uncia redit ad asses duos cum dimidio ad summum.

Electuarium de dactylis, seu Diaphœnicum.

Miscetur ex arte pulpa dactylorum pręparatorum, pulveres vero cum melle despumato: fitque electuarium quod continet uncias 36.

Ingredientia cum igne, libris 5. cum assibus 5.

Prędictæ 36. unciæ, subducto detrimento,

redeunt ad 34. uncias, uncia ad asses tres aut paulo plus.

Benedicta laxativa.

Medicamenta in pulverem redacta cum octodecim unciis mellis despumati miscentur, conficiturque electuarium, quod continet uncias 23.

Ingredientia cum igne asibus 55.

Unciæ istæ 23 subducto quod decesit, redeunt ad uncias 21. & plus. Uncia redit ad asses duos cum dimidio.

Confectio Hamech.

Infunduntur decoquunturque medicamenta in sero; miscenturque in decocto colato succi pulpæ, saccharum & mel: Deinde iterum coquitur, addendo pulveres.

Dicta confectio reddit ad 44. uncias & plius.

Medicamenta & ignis libris 8.

Prędictæ unciæ 44. subducto detrimento, redeunt ad uncias 42. uncia ad asses 4.

DE HIERIS.

Hiera picra Galeni.

Medicamenta ex arte in pulverem redacta miscentur cum mellis despumati libris quatuor: conficiturque electuarium, quod continet libras quatuor cum unciis quatuor, & drachmis sex.

Ingredientia cum igne lib. 8. cum asib. 13.

Prędictæ libræ quatuor, cum unciis quatuor, & drachmis sex, subducto detrimento, redeunt ad unc. 64. uncia redit ad asses tres.

Pulvis hieræ simplicis sine aloë.

Medicamenta in pulverem redacta redeunt ad drachmas 42. & ad asses 52.

Prędictæ drachmæ 42. subducto detrimento, redeunt ad drachmas 40. drachma ad assem unum cum denariis quatuor.

Pulvis hieræ simplicis cum aloë.

Pulvis continet drachmas 142. quæ redeunt ad uncias 17. cum drachmis sex.

Medicamenta libris 7 cum dimidia.

Prędictæ unciæ 17. subducto detrimento, redeunt ad uncias 16. & amplius, drachma denariis 13.

Hiera picra cum agarico.

Pulvis hieræ simplicis sine aloë, cum agarico trochiscato, & aloë similiter pulverato, miscetur cum unciis novē mellis despumati.

Prędicta hiera redit ad uncias 12. medicamenta & ignis ad asses 40.

Vnciæ istæ 12. subducto quod decessit, redeunt ad uncias 11. uncia ad asses 4.

Hiera diacolocynthidos Pachij.

Medicamenta in pulverem redacta cum mellis despumati libris tribus miscentur, fitque confectio, quæ 47. uncias continet.

Ingredientia & ignis libris 3. cum asib. 17.

Vnciæ 47. subducto quod decessit, redeunt ad uncias 44. uncia ad assem unum cum denariis novem.

DE ELECTVARIIS SOLIDIS.

Electuarium Diacarthami.

PVlveranda medicamenta in pulverem rediguntur, deinde cydoniatum in mortario cũ pistillo ligneo contunditur, cui additur mel rosatum & manna mundatum. Deinde coquitur saccharum cum aqua in forma convenienti, cum quo adhuc calente dissolvitur cydoniatum, mel, & manna simul commista. Deinde adduntur pulveres, amoveturque ab igne. Postquam refrigeratum fuerit, formabuntur tabellæ, ponderis semunciæ quælibet, ad usum servandæ.

Prędictum electuarium redit ad uncias 14.

Ingredientia & ignis ad asses 45.

Vnciæ 14. subducto detrimento, ad uncias 13. redeunt, uncia ad asses tres cum dimidio.

Electuarium de succo rosarum.

Succus rosarum rubrarum depuratus cum saccharo ad electuarij solidi consistentiam coquitur. Deinde ab igne remoto, tantisperque refrigerato, adduntur pulveres ad formandas tabellas, ponderis drachmarum duarum cum semisse.

Electuarium continet uncias 22.

Ingredientia & ignis libris 3. cum assib. 17.

Prædictæ electuarij unciæ 22. subducto detrimento, ad uncias 20. redeunt & amplius, uncia ad asses quatuor.

Electuarium de citro solutivum.

Medicamentis in pulverem redactis, cortice vero citri cum conservis in mortario marmoreo contusis, saccharum in forma convenienti cum aqua rosacea aut buglossi coquitur, ad conservarum & pulverum dissolutionem. Ex hac pasta adhuc calente formabuntur tabellæ, ponderis semunciæ.

Compositio integra uncias 15. continet, Ingredientia & ignis assibus 55.

Subducto detrimento istæ unciæ 15. ad 14. redeunt, uncia ad asses 4.

DE TROCHISCIS PVRGANTIBVS.

Trochisci de rhabarbaro.

MEdicamenta in pulverem redacta cum eupatorij succo malaxantur, in trochiscosque rediguntur, qui exsiccantur, ad usumque asservantur. Tota trochiscorum massa 23. drachmas continet.

Ingredientia assibus 40. Prædictę drachmæ 23. subducto detrimento, ad drachmas 22. redeunt, drachma ad asses duos.

Trochisci de agarico Bauderoni.

Agaricus raspatus cum aqua vitę malaxabitur, siccabitur in umbra, iterumque in pulverem redigetur; cumque prędicta aqua vitæ omnia denuo malaxabuntur & siccabuntur, ad usumque servabuntur.

Totum continet drachmas sexdecim.

Ingredientia assibus 28. Prædictæ drachmæ 16. subducto detrimento redeunt ad drachmas 15. drachma ad asses 2.

Trochisci Alhandal.

Sumuntur unciæ decem pulpæ colocynthidos à granis repurgatæ, cum forcipibusque minutissime concisæ. In mortario leniter in pulverem cum aliquot guttis olei cõmunis vel rosati rediguntur. Postea cũ parte una mucaginum gummi Arabici, Tragacanthæ & Bdellij, in aqua rosacea extractarum, formantur trochisci exigui, qui in umbra exsiccantur. Qui siccati in pulverem denuo rediguntur, & cum residuo mucaginum malaxati in trochiscosque formati & in umbra siccati ad usus servantur.

Trochisci continent drachmas 90.

Ingredientia libris octo cum dimidia. Prædictæ drachmæ 90. subducto detrimento, ad 85. drachmas redeunt, drachma ad asses duos.

Pilulæ stomachicæ seu ante cibum.

Medicamenta ex arte in pulverem rediguntur. Deinde cum syrupo rosato vel de absinthio malaxantur, fingiturque massa, quæ exsiccata continet drachmas 15.

Ingredientia assibus 11.

Prædictæ drachmæ 15. subducto detrimento, ad 14. drachmas redeunt, drachma ad denarios 10.

Pilulæ Rufi.

Medicamenta in pulverem redacta cum

mulso malaxantur, fingiturque massa, quæ siccata drachmas 30. & amplius continet.

Ingredientia assibus 37.

Prædictæ drachmæ 30. subducto detrimento, redeunt ad drachmas 28. drachma ad denarios 16.

Pilulæ mastichinæ.

Medicamenta in pulverem redacta, cum sufficienti quantitate hydromelitis vinosi, malaxantur ad massæ formam, quæ siccata drachmas 20. & amplius continet.

Ingredientia assibus 23.

Prædictæ drachmæ 20. subducto detrimento, redeunt ad drachmas 18. drachma ad denarios sexdecim.

Pilulæ ex tribus solutivis.

Medicamenta in pulverem redacta malaxantur cum syrupo rosarum pallidarum, fingiturque massa, quæ siccata continet drachmas 13.

Ingredientia assibus 18.

Prædictæ drachmæ 13. subducto quod decessit, ad 12. drachmas redeunt, drachma ad denarios 18.

Pilulæ imperiales.

Medicamenta pulverata cum syrupo violato malaxantur. Massa exsiccata continet uncias 10.

Ingredientia seu medicamenta libris 4.

Prædictæ unciæ ad uncias 9. cum dimidia redeunt, drachma ad denarios 14.

Pilulæ sine quibus.

Medicamenta in pulverem redacta cum melle depurato, cum succo fœniculi malaxantur. Massa uncias 6. & amplius continet.

Ingredientia & ignis assibus 54.

Prædictæ drachmæ 48. subducto detrimento, redeunt ad drachmas 46. drachma ad denarios 14.

Pilulæ aureæ.

Ex medicamentis in pulverem redactis malaxatisque cum melle rosato formatur massa, quæ exsiccata 32. drachmas continet.

Ingredientia assibus 32.

Prædictæ drachmæ 32. subducto detrimento, redeunt ad 30. drachmas, drachma ad assem unum.

Pilulæ de agarico.

Medicamenta in pulverem redacta cum sapa malaxantur, formaturque massa quæ continet drachmas 30.

Ingredientia constant assibus 25.

Prædictæ 30. drachmę, subducto detrimento, redeunt ad drachmas 28. drachma ad denarios 11.

Pilulæ cocciæ.

Medicamenta pulverata cum syrupo de stœchade malaxantur. Massa exsiccata continet drachmas 40.

Ingredientia constant assibus 30.

Istę 40. drachmę, subducto detrimento, ad drachmas 38. redeunt, drachma ad denarios 10.

Pilulæ de hermodactylis maiores.

Ingredientia in pulverem redacta cum succo brassicę malaxantur, in quo liquefacta fuerint gummi. Deinde colatur, coquitur, fitque massa, quę exsiccata continet drachmas 60. & amplius.

Ingredientia & ignis constant assibus 50.

Prędictę 60. drachmę, subducto detrimento, redeunt ad drachmas 55. drachma ad assem unum.

Pilulæ aggregatiuæ.

Medicamenta pulverata cum succo fumariæ depurato in sole vel in igne malaxantur, vnde formatur massa, quę in umbra exsiccata in pulverem denuo redigitur, cum prędicto succo malaxatur, deinde ut suprà exsiccatur. Tertio denique in pulverem redigetur, cum syrupo de fumaria malaxabitur, massaque fingetur, quæ continet drachmas 40.

Ingredientia constabunt assibus 34.

Prædictę drachmæ 40. detrimento subducto, redeunt ad drachmas 37. drachma ad assem unum.

Pilulæ de lapide lazuli.

Lapis lazuli ex arte præparatus, cum reliquis medicamentis in pulverem redigitur, qui in mortario cum pulvere hierę picrę commiscebitur, malaxabiturque cum syrupo regis Saboris, fingeturque massa, quę 90. drachmas ponderabit.

Ingredientia constabunt libris tribus cum assibus 12.

Prędictæ 90. drachmę, subducto quod decessit, ad 84. drachmas redeunt, drachma ad assem unum & quid amplius.

Pilulæ aloëphanginæ.

Medicamenta crassiusculè pulverata infunduntur in aquę libris quatuor per 12. horas, lenteque supra ignem coquuntur ad tertię partis consumptionem. In colatura expressa aloës pulveratę uncię 12. nutriuntur; quę exsiccatur, iterum pulveratur, additurque cum eo myrrha, mastiche & crocus pariter pulverata: deinde cum syrupo absinthij malaxantur, fingiturque massa quę ponderat uncias 19. & amplius.

Ingredientia & ignis constabunt libris septem.

Vncię 19. subducto detrimento ad 18. uncias redeunt, uncia ad asses 9. drachma ad assem unum vel denarios 13.

Pilulæ de cynoglosso.

Medicamentis in pulverem redactis, opioque conciso & liquefacto, formatur massa cum syrupo de stœchade.

Prędicta massa exsiccata ponderat drachmas 38. & amplius.

Ingredientia constabunt asibus 40.

Drachmę 38. & amplius, subducto detrimento, ad 36. drachmas redeunt, drachma ad denarios 14.

Pilulæ bechicæ nigræ.

In pulverem ingredientia rediguntur, cumque mucaginibus seminis cydonionum

extractis in aqua rosarum fiunt pilulę rotundæ, & planę vulgo sublingues vocatæ.

Totum continet uncias 26.

Ingredientia constabunt assibus 32.

Prædictæ unciæ 26. subducto detrimento, redeunt ad uncias 24. uncia ad denarios 16.

PVLVERES ET TABELLÆ.

Pulvis Diamargariti frigidi.

MEdicamentis ex arte in pulverem redactis, permistisque simul, totum drachmas 25. continet.

Ingredientia constabunt assibus 35.

Prædictæ 25. drachmæ, deducto detrimento, redeunt ad drachmas 23. drachma ad asses duos cum denariis 8.

Tabellæ Diamargariti frigidi.

Pulvis prædictus commiscetur cum sexdecim unciis sacchari, cocti cum aqua buglossi ad consistentiam idoneam; finguntur que tabellæ quæ continent uncias 16.

Pulveres, saccharum, aqua buglossi, assibus 37.

Vnciæ sexdecim tabellarum, subducto detrimento, ad 15. redeunt, uncia ad asses duos cum dimidio.

Nota, in confectione tabellarum communiter unciam unam pulveris poni pro sacchari unciis sexdecim.

Diamargaritum ſimplex, ſive Manus Chriſti cum perlis.

Sumitur ſemuncia margaritarum, vulgo perlarum, pulveratarum & in porphyrio pręparatarum, cum aqua roſacea, diſſoluta cum ſacchari liquefacti unciis duodecim, coctique ut decet cum aqua roſacea, fiuntque tabellæ quæ continent uncias 11. uncia ad aſſes 3. cum tribus denariis.

Pulvis electuarij Dianthes.

Medicamenta in pulverem rediguntur, qui continet drachmas 20.

Ingredientia conſtabunt aſsibus 15.

Prædicta 20. drachmæ, ſubducto detrimento, redeunt ad drachmas 18. & amplius drachma ad aſſem unum.

Ingredientia & ignis conſtant aſsibus 40.

Prædictæ 12. unciæ cum dimidia, ſubducto detrimento, redeunt ad drachmas 10. & amplius, drachma ad aſſem unum.

Vncia tabellarum Dianthos, ſubducto detrimento, redit ad aſſem unum cum dimidio.

Pulvis Electuarij pleres archonticon.

Medicamenta in pulverem redacta continent 20. drachmas.

Ingredientia conſtant aſsibus 30.

Prædictæ pulveris 20. drachmæ, ſubducto detrimento, redeunt ad 19. drachma ad aſſes duos ad ſummum.

Vncia tabellarum, ſubducto detrimento, redit ad aſſes 21.

Pulvis

Pulvis Diatragacanthi frigidi.

Pulvis 22. drachmas continet.

Ingredientia constant assibus decem.

Drachmæ 22. subducto detrimento, redeunt ad 20. drachma ad denarios sex.

Vncia tabell. subd. detrim. redit ad assem 1.

Pulvis Diaireos simplicis.

Pulvis continet drachmas 16.

Ingredientia assibus 6.

Drachmæ 16. subducto quod decessit, redeũt ad drachmas 15. drachma ad denarios 6.

Vncia tabellarum Diaireos simplicis, subducto detrimento, redit ad assem unum.

Pulvis Diaireos compositi.

Pulvis continet drachmas 28.

Ingredientia constant asŝibus octo.

Pulveris 28. drachmæ, subtracto quod decedere potuit, redeunt ad drachmas 26. drachma ad denarios quatuor.

Vncia tabellarum Diaireos compositi, subducto detrimento, redit ad assem unum.

Pulvis Electuarij Diacalaminthæ.

Pulvis continet drachmas 26.

Ingredientia constabunt asŝibus 8.

Drachmæ istę 26. subtracto quod decessit, redeunt ad 24. drachma ad denarios 4.

Vncia istarum tabellarum, subducto quod iustum est, redit ad assem unum.

Pulvis electuarij Diambræ.

Pulvis continet drachmas 30.

Ingredientia libris septem cum asŝibus 14.

Prædictæ drachmæ 30. subducto detri-

mento, redeunt ad drachmas 28. drachma ad asses 5. cum denariis 6.

Vncia tabellarum de Diambra, subducto quod oportet, redit ad asses 4.

Pulvis electuarij de gemmis.

Pulvis ex omnibus conflatus medicamentis, continet drachmas 26.

Ingredientia constant libris 9. cum denariis 14.

Drachmæ 26. subducto detrimento, redeunt ad 24. drachma ad asses octo.

Vncia tabellarum electuarij de gemmis, subducto quod convenit, redit ad asses 5.

Pulvis electuarij Aromatici rosati.

Medicamenta pulverata ponderant drachmas 47.

Ingredientia constant libris 6.

Drachmæ 47. subducto detrimento, ad 44. redeunt, drachma ad asses tres.

Vncia tabellarum istarum, subducto quod decessit, redit ad asses tres cum denariis sex.

Pulvis electuarij Diarrhodon. Abbatis.

Pulvis continet drachmas 26.

Ingredientia constant assibus 32.

Drachmæ 26. subducto detrimento, redeunt ad drachmas 24. drachma ad denarios 16.

Vncia tabellarum de Diarrhodon, subducto quod decessit, redit ad asses duos.

Pulvis electuarij trium santalorum.

Pulvis ponderat drachmas 30. & amplius.

Ingredientia constant asibus 20.

Drachmæ 30. subducto quod iustum est, redeunt ad 28. drachma ad denarios 10.

Vncia tabellarum dicti electuarij redit ad assem unum cum denariis tribus.

Pulvis electuarij exhilarantis.

Medicamentorum pulvis continet drachmas 34. & amplius.

Ingredientia constant libris 6. cum assibus 16.

Drachmæ 34. subducto detrimento, redeũt ad 32. drachma ad asses 4. cum denariis 3.

Vncia tabellarum istarum, subducto quod iustum est, constabit assibus tribus.

Pulvis electuarij lithontriptici.

Pulvis continet drachmas 31. & amplius.

Ingredientia constant assibus 29.

Drachmæ 31. subducto quod decedere potuit, redeunt ad 29. drachma ad assem unum.

Vncia tabell. redit ad assem unum cum denariis sex.

Pulvis electuarij de Diamoscho.

Pulvis ex medicamentis conflatus continet drachmas 16. & amplius.

Ingredientia assibus 45.

Drachmæ 16. subducto quod iustum est, redeunt ad 15. drachma ad asses tres.

Vncia tabellarum de Diamoscho, subducto detrimento, redit ad asses duos cum denariis sex.

DE ANTIDOTIS HVMIDIS.

Philonium magnum.

PVlverata medicamenta cum unciis octo mellis albi despumati & cocti permiscentur, conficiturque opiata.

Compositio integra continet uncias 10. & amplius.

Ingredientia constant assibus 47.

Vnciæ decem, subducto detrimento, redeunt ad uncias 9. cum dimidia, drachma ad denarios octo.

Requies Nicolai.

Pulvis ex medicamentis conflatus cum triplo iulepi rosati ad syrupi perfectionem cocti incorporatur.

Confectio tota redit ad uncias 13. cum dimidia.

Ingredientia constant assibus 28.

Vnciæ 13. cum dimidia, subducto detrimento, redeunt ad drachmas 100. drachma ad denarios 4.

Vncia Theriacæ, Mithridatij, confectionis de Hyacintho & de Alkermes, redeunt ad asses circiter 20.

Rosata novella.

Medicamenta pulverata incorporantur cum mellis despumati unciis 12. conficiturque compositio ad consistentiam opiatæ, aut electuarij mollis, quod continet uncias 15.

Ingredientia cum igne constabunt assibus 20.

Vnciæ 15. subducto detrimento, redeunt ad 14. uncia ad assem unum & denarios sex.

DE TROCHISCIS.

Trochisci viperini.

EX carne viperarum cocta & præparata, & cum panis triticei mica exsiccata & in pulverem tenuissimum redacta, formantur trochisci, manibus ex opobalsamo vel oleo caryophyllorum vel nucis noschatæ inunctis, ponderis drachmæ unius; exsiccanturque in umbra supra setaceum inversum.

Confectio tota exsiccata ponderat uncias 10

Ingredientia cum igne, libris 17. cum assibus duobus.

Vnciæ 10. subducto quod iustum est, redeunt ad uncias 9. uncia ad asses 36.

Trochisci Hedycroi.

Permiscebuntur medicamenta præparata, ut & opobalsamum aut eius succedaneum, cum vino generoso: fientque trochisci exigui, in umbra exsiccandi, ad ususque asservandi.

Compositio tota continet drachmas 67.

Ingredientia libris 4. cum assibus 10.

Drachmæ 67. subducto quod decessit, redeunt ad 63. drachma ad denarios 16.

Trochisci scillitici.

Vnciæ 12. scillarum præparatarum & per setaceum traiectarum, incorporantur cum farina orobi albi, omnibus in mortario malaxatis ad formandos trochiscos ponderis drachmæ unius, qui exsiccabuntur in umbra servabunturque ad usus.

Integra compositio continet uncias 10.

Ingredientia constant asſibus 50.

Vnciæ 20. subducto detrimento, redeunt ad uncias 18. uncia ad asses tres.

Trochisci Cypheos.

Præparata ex arte medicamenta incorporantur cum tribus vel quatuor unciis mellis albi despumati & cocti ad formam syrupi, finguntur que trochisci.

Tota compositio continet drachmas 124. quæ conficiunt uncias 15. & amplius.

Ingredientia constant libris tribus cum dimidia.

Vnciæ 15. subducto detrimento, redeunt ad 14. uncia ad asses 4. cum denariis 8.

Trochisci de Capparibus.

Medicamenta in pulverem redacta, contusis amygdalis & seminibus, malaxabuntur cum ammoniaco in aceto liquefacto, coctoque ad mellis consistentiam, unde finguntur trochisci ponderis scrupulorum quatuor.

Tota compositio drachmas 34. continet.

Ingredientia cum igne constabunt asſibus 16.

Drachmæ 34. quod deceſſit ſubtracto, redeunt ad 32. drachma ad denarios ſex.

Trochiſci de Eupatorio.

Puluis ex medicamentis conflatus malaxatur cum ſucco eupatorij depurati & cocti ad ſyrupi liquidi vel leuiter cocti conſiſtentiam, cum manna, unde formabuntur trochiſci ſinguli drachmæ unius.

Integra compoſitio 32. drachmas cum dimidia continet.

Ingredientia cum igne conſtant aſsibus 35.

Drachmæ 32. detrimento ſubducto, redeunt ad 30. drachma ad denarios 13.

Trochiſci Diarrhodonis Abbatis.

Medicamenta pulverata ex arte malaxantur cum vino albo, fingiturque maſſa prædictorum trochiſcorum, qui formantur, exſiccantur in umbra, aſſervanturque. Ponderant drachmas 18.

Ingredientia conſtabunt aſsibus 40.

Drachmæ 18. ſubtracto quod deceſsit, redeunt ad 17. drachma ad aſſem unum cum denariis quatuor.

Trochiſci Alkekengi.

Medicamenta in pulverem redacta malaxantur cum ſucco alkekengi, in quo diſſolutum fuerit opium: formanturque trochiſci ponderis drachmæ unius, ad uſum cum iulepo roſato vel hydromelite.

Maſſa prædictorum trochiſcorum ponderat uncias 10. & amplius.

Ingredientia conſtabunt aſsibus 40.

Vnciæ 10. quæ conficiunt drachmas 80. detrimento ſubtracto, ad drachmas 75. redeunt, drachma ad denarios ſeptem.

Trochiſci de Myrrha.

Medicamenta pulverata cum gummi liquefactis, coctis & colatis malaxantur ad formandos trochiſcos ponderis drachmę unius, qui ad uſus aſſervabuntur, ut dictum eſt.

Maſſa drachmas 24. continet.

Ingredientia & ignis conſtant aſsibus 20.

Drachmæ 24. ſubducto detrimento, redeunt ad 22. drachma ad aſſem unum.

Trochiſci de terra Lemnia, vulgo ſigillata.

Medicamenta puluerata malaxabuntur cum ſucco plantaginis depurato, ex hacque paſta formabuntur trochiſci continentes drachmas 48. & amplius.

Ingredientia conſtant aſsibus 48.

Drachmæ 48. detrimento ſubducto, redeunt ad 45. drachma ad aſſem unum.

Trochiſci de Camphora.

Pulvis ex medicamentis prodiens malaxatur cum mucilagine pſyllij in aqua roſarum extracta, vnde formabuntur trochiſci.

Tota compoſitio ponderat drachmas 28.

Ingredientia conſtant aſsibus 26.

Drachmæ 28. quod deceſsit ſubducto, redeunt ad 26. drachma ad aſſem unum.

Trochiſci de Carabe.

Medicamenta pulverata malaxantur cum mucilagine pſyllij extracta in aqua roſarum

vel plantaginis, unde formabuntur trochisci.

Compositio integra continet drachmas 40. & amplius.

Ingredientia constant assibus 35.

Drachmæ 40. subducto detrimento, redeunt ad 38. drachma ad assem unum.

Trochisci de Gallia moschata.

Medicamenta pulverata malaxantur cum mucilagine tragacanthę extracta in aqua rosarum, unde formabuntur trochisci.

Compositio pendit drachmas 6. seu scrupulos 30.

Ingredientia constant libris 18.

Scrupuli 30. subducto detrimento, redeunt ad 28. Scrupulus ad asses 23.

Trochisci ex Alipta moschata.

Ladanum conquassatum agitabitur triturabiturque in mortario calefacto, cum aqua rosacea, donec omnino liquescat, nullusque supersit grumus; addendo styracem rubrum & calamitam, quæ etiam agitabitur, postea addetur lignum aloës pulveratum, deinde camphora, moschus & ambra simul soluta in mortario cum aqua rosacea. Ex pasta mediocriter refrigerata formabuntur trochisci.

Tota compositio pendit drachmas 47. & amplius.

Ingredientia & ignis constant libris septem.

Drachmæ 47. subducto detrimento, redeunt ad 44. drachma ad asses tres cum denariis tribus.

Trochisci albi Rhasis.

Cerussa præparata, cum aliis medicamentis pulveratis, commiscetur cum lacte muliebri, fitque pasta, ex qua finguntur trochisci eius figuræ quæ optatur, qui in umbra exsicccati ad usus reservabuntur.

Tota compositio drachmas 17. ponderat.

Ingredientia constant assibus 16.

Drachmæ 17. subducto detrimento, redeunt ad 16. drachma ad assem unum.

DE AQVIS DESTILLATIS.

AQuarū communium stillatitiarum seu destillatarum ex refrigeratorio, uncia duobus vel tribus denariis constat.

Aquæ rosaceæ ex eodem refrigeratorio elicitæ uncia constat 4. vel 5. denariis.

Vncia aquarum communium in balneo Mariæ extractarum, constat denariis sex.

Aquæ cinnamomi uncia, assibus tribus vel quatuor.

Vncia aquæ vitæ 6. vel 8. denariis.

DE OLEIS.

OLei rosati ex unica rosarum rubrarum infusione, uncia asse 1.

Olei rosati ex triplici infusione rosarum rubrarum, assibus 2.

Olei violati ex unica infusione, redit ad denarios 10.

Eiusdem olei uncia ex infusione triplici, redit ad denarios 18.

Reliqua olea communia, velut nenupharis, chamomillæ, anethi, liliorum, rutæ, maioranæ &c. redeunt ad denarios 8

Vncia olei amygdalarum dulcium, constat assibus duobus, vel assibus 2. cum denariis tribus.

DE VNGVENTIS, ET EMPLASTRIS.

Vnguenta & Emplastra non sunt æqualis pretij.

Aliorum libra constat assibus 16. aliorum 30. aliorum 40. 50. libris tribus, quatuor ad summum.

FINIS.

PHARMACOPOEVS FAMILIARIS ET DOMESTICVS.

A quo compoſitorum Medicamentorum pręparatio, maxima cum facilitate, minimis ſumptibus, breviſſimoque tempore edocetur.

AD LECTOREM.

POST *emiſſum vulgatumque, biennio iam exacto, commodi publici cauſa, libellum,* Medici officioſi & domeſtici *titulo inſignitum, qui maximo cum applauſu non ſolum apud Gallos populares meos, ſed etiam apud exteros, qui illum vernacula lingua donarunt, exceptus fuit: denuo à permultis non obſcuri nominis viris erga publica bene affectis, rogatus ſum, ut compendiariam Pharmacopœam, ſeu ſynopſim Medicamenta componendi, facilē, exiguæ impenſæ, brevique tempore comprehenſam, in qua Medicamenta compoſita, ad omnis generis morbos neceſſaria continerentur, compilarem. Id autem eo lubentius à nobis ſuſce-*

ptum, quod animo cernerem eiusmodi laborem universæ reipublicæ fore admodum proficuum, in primis Religiosorum Religiosarumque cœtibus & communitatibus, alijsque numerosis familijs; Nobilibus extra urbes degentibus, qui suis infimis egenisque subditis officiosè opitulantur, atque etiam Medicinæ studiosis. Nullus enim in arte Medica præcellere nequit, qui Pharmaciam ignoret, nedum partem illius theoreticam, sed practicam etiam, & medicamenta re ipsa componendi artem. Imo etiam illis qui castra sequuntur, quamplurimisque alijs. His permotus rationibus ad præsens opusculum in lucem edendum adductus sum. In quatuor porro Tractatus diuisum est. In primo utensilia sive instrumenta ad Pharmacopœam necessaria, deinde præparationes medicamentorum quæ compositiones ingrediuntur, declarantur. Medicamentorum enim electio temporis progressu, eorumque frequenti tum aspectu, tum contrectatione perdiscitur. Medicus quippe in illis eligendis, præparandis & miscendis non modo interesse, sed maxime eorum dosim morbo, temperamento, parti affectæ, ægrotantis ætati &c. convenientem præscribere debet, ne ulla fraus errorve subrepat. In secundo tractatu docetur modus syrupos conficiendi, tum ex saccharo, tum melle. Verum forsan aliquis obyciet, me ingentem syruporum alterantium catalogum descripsisse. Cui repono, verum id quidem esse, præstitumque id à nobis, ut ijs obsequerer, qui syrupos, iulapia, apozemata, veluti delicatas

cupedias, consectantur. Si qui vero plura expetant, Authores adeant, qui de illis copiosissimè pertractarunt. Re enim vera ex animoque profiteor, ptisanam accuratè paratam, vel aquam elixam cum medicamentis idoneis, alioqui non insuavibus, gelatinam exquisitam, consummatum curiosè conflatum, iusculum euchymum herbis familiaribus alteratum, longè præferenda, utpote naturæ magis amica; iulepis huiusmodi, syrupis, apozematis, conditis, tabellis, conservis, pulveribus, falso cordialium nomine donatis; aliisque id generis medicamentorum misturis ac obsonijs, Arabum ingenio, & mangonio inventis consarcinatisque: quæ utplurimum ægrotantibus officiunt nauseamque excitant, præter insigne pecuniarum reique familiaris dispendium. Neque ita hic temperare me possum, quin obiter quibusdam Medicis succenseam, qui cum ab ægris accersuntur, quotiescumque eos invisunt, prolixissimas medicamentorum formulas exarant, ut Pharmacopœis gratificentur, ita ut intra unum aut alterum diem abacos mensasve ægrotantium huiusmodi Pharmaceuticis mercibus onerare gestiant. Quorsum id faciant, cogitandum relinquo. Id unum postularim, eosque amicè rogatos velim, utrum his remedijs in semetipsis, in uxorum, liberorumque morbis sint usuri? Affirmare ausim, illos ingenuè responsuros, nunquam vel rarissime his in casibus uti, tantamque medicamentorum supellectilem neque suis, suorumve usibus adornare, quin imo se ijs parcere

(ut ioco veritas etiam astruatur) ut aliis affatim sufficiant. Et si cum sacris paginis ludere liceat, onera importabilia aliorum humeris imponunt, quæ ne digito quidem ipsi movere velint.

Non inficior equidem, quin sit aliquando præscribendus syrupus aliquis violatus, de papavere, de limonibus, de nymphæa, granatorum acidorum aliive, cum ptisana, aqua elixa, vel decocto idoneo ex herbis familiaribus, aut cum aqua ex refrigeratorio, vel balneo Mariæ destillata. Sed id fiat cum ratione & iudicio, non autem temerè & sine delectu. Humorum enim præparatio laudabili legitimaque diæta procurari debet, ex Galeni præscripto, ad imitationem summi Hippocratis. In eodem etiam Tractatu conservas conficiendi modus describitur. In tertio modi Electuaria, Tabellas, Trochiscos, Pilulas, Pulveres (quos cordiales vocant) ex iisque compositas Tabellas concinnandi aperiuntur. In quarto methodus olea, unguenta, emplastra componendi exponitur, modusque aquas destillandi, liquoresve aquis theriacalibus & ex cinnamomo æquipollentes parandi. Sciant autem quicumque libellum hunc lecturi sunt, omnes compositiones inibi descriptas, nostrismet manibus apparatas elaboratasque ad unam fuisse, cum parum in re tanti momenti de meis famulis fiderem; earumque effectus non ego modo conspexi felicissimos, sed Medicorum Parisiensium Collegarum nostrorum pars maxima huic veritati subscriptura

est. Multa porro superflua inutiliaque in harum Compositionum descriptione expuncta sunt, adGræcorum normam imitationemque, qui uno ore prodiderunt, remedia illa esse optima, quæ simplicissima. Quo modo tam prompto expeditoque compendiaria hic prostat Pharmacopœa arsve medicamentaria, quam unusquisque domi ipsisque in laribus præsto habere potest, exiguis impensis, intraque octo vel decem dies artem modumque singulas eiusmodi compositiones conficiendi callere potest. Qui duos etenim tresve syrupos, unum aut alterum electuarium &c. præparare noverit, is quævis alia pari facilitate felicitateque concinnaturus est. Accipe ergo, candide Lector, grato liberalique animo, nostrum huncce laborem, non exiguo conatu, non levi studio, non tenuibus impensis adornatum, quem nihilominus gratis publicisque usibus ultro impertimur: summis votis efflagitantes, ut hinc saltem opem suppetiasque tenuis calamitosaque sortis homines indipiscantur. Vale.

Descriptarum hic compositionum dosis, eadem est quæ compositionum ab Authoribus traditarum.

Aduertendum etiam est, in toto libri discursu, ubi mentio fit de libra, intelligi de libra unciarum sexdecim: ubi de uncia, de ea quæ pendit drachmas octo: drachmam, grana 72. vel scrupulos tres complecti: semidrachmam grana 36. scrupulum grana 24. semiscrupulum grana 12. Quod spectat ad radi-

ces,

ces, herbas, flores, fructus &c. Lutetiæ apud Seplasiarios in magno foro, cui nomen les Halles *, fereque in celebrioribus prostant compitis, reliqua autem medicamenta apud Aromatarios.*

In aliis Galliæ aliarumve provinciarum urbibus Medici satagere debent, utilitatis publicæ iuvandæ gratia, apud summos Magistratus, Seplasiariæ si forte desint, instituantur, qui herbas ex tempore ad occurrentes casus in promptuque habeant. Vbi autem eorum non erit copia, Medici operam navabunt, curabuntque instrui aliquos ingenio minus rudes, de simplicium quæ frequentius in usum veniunt notitia. Id autem ratum habeant, non pœnitendos inde fructus ad valetudinem vitamque indigenarum firmius iucundiusque servandam, artis Medicæ splendorem & ornatum, ad maioremque Dei gloriam derivatum iri.

PHARMACOPOEVS FAMILIARIS ET DOMESTICVS.

TRACTATVS PRIMVS.

Catalogus ſupellectilis Pharmaceuticæ, ſeu utenſilium inſtrumentorumve ad officinam medicamentariam inſtruendam.

CAPVT I.

MOrtarium ferreum vel ęneum ponderis 50. vel 60. librarum & ultra; ſi vel liceat, vel libeat, cum piſtillo ferreo.

Mortarium minimum quatuor vel quinque librarum, cum piſtillo ex eadem materia.

Mortarium marmoreum mediocre cum piſtillo ligneo. Mortarium item lapideum, cum piſtillo lapideo.

Ingens rudicula lignea & mediocris.

Cylindrus ligneus ad complanandas tabellas.

Binæ ſpathulæ ferreæ grandiuſculæ, duæ mediocres, duæ minuſculæ ad mundandam caſſiam alioſve uſus.

Duæ ſpathulæ ligneæ.

Quadratum ligneum, cuius in ſingulis angulis ſit clavus impactus, ad continendos pannos ſtamineos (ut vocant) ſeu lineos albos affixos extenſoſque ad decocta percolanda.

Fornax ferrea.

Duo grandiores cacabi ex ære rubro; alter ad decocta, ſyrupos &c. alter ad unguenta & emplaſtra.

Duæ ſartagines mediocres ex ære rubro, cum cauda ſeu manubrio longiuſculo.

Inſtrumentum ferreum incurvum pertuſum (quod vulgo *raſpam* vocant) ad cydonia mala exterenda.

Duo cochlearia perforata, unum maius, aliud minus.

Duo torcularia ferrata cum ſuis clavis ferreis.

Refrigeratorium ex ære rubro ad aquas deſtillandas.

Duo treſve diſci ex ferro albo.

Maiuſcula bilanx cum ſuis ponderibus plumbeis.

Bilances minores cum libra ponderatoria, minutis ſeorſimque diviſis inſtructa ponderibus.

Duo vel tres panni lanei albi palmum maiorem lati, nec filis in ambitu conſtricti.

Vna & altera manica Hippocratica.

Sex telæ fortiores ſemiulna & ultra latæ, in ambitu filis conſtrictæ, ad ſuccorum & decoctorum traiectionem.

Setaceum cribrum opertum.

Duo alia cribra communia ad cernenda medicamenta amara & alia.

Cribrum ad aloen ſucotrinam.

Vaſa multa figlina ad aſſervandos ſyrupos, electuaria, conſervas, olea, unguenta &c.

Duo ingentia vaſa terrea latioris orificij vitrata, & totidem non vitrata.

Tria vaſa figlina ſtricti orificij operculata, ad decocta facienda; unum maiuſculum, alterum mediocre, tertium minimum.

Duo vaſa ſtannea vel figlina vitrata, ad infuſiones.

Lapis porphyreticus, vel marmoreus, vel concha marina cum ſua exigua mola.

Sufficiens numerus pyxidum ad medicamenta recondenda. Poterunt autem plura in eadem pyxide reponi, prout Medicus præſcripturus eſt.

Culter calceolarij.

Quatuor vaſcula vitrea ad pulverum, quos cordiales vocant, repoſitionem.

Cochlear ingens ferreum ad plumbum aliaque medicamenta præparanda.

Porrò locus ubi officina pharmaceutica extruetur, temperatus ſit oportet.

Si quæ alia opus fuerint, Medicus ſuggeret ordinarius.

DE CLARIFICATIONE.

Modus clarificandi saccharum & mel.

CAPVT I.

Saccharum optimum, quale est album, durum, solidum, perspicuum, splendens, saporis iucundi clarificari non debet: nullam enim vel admodum paucam spumam eructat.

Saccharum cui dotes hæ non insunt, hoc modo clarificabitur.

Sumantur, exempli gratia, sacchari libræ duæ, quæ in minuta fragmenta incides, mittesque in lebetem vel vas figlinum, affundendo libram unam aquæ, ex decocto vel infusione, ad eorum liquefactionem: quæ antequam consumatur, sumantur duo ovorum albumina cum testis, quæ manibus confringes, mittesque in alium lebetem vel vas figlinum, agitando cum minutis virgulis ex betula simul alligatis, in modum exiguæ scopæ, aut ex manipulo iunci, instar scopæ colligati. Postea affundatur paulatim alia libra dictorum liquorum, seu tepidorum, seu frigidorum; agitenturque valde cum scopa ista exigua inter effundendum, omnia deinde cum saccharo liquefacto permisceantur.

Hoc peracto, lebes aut vas, in quod omnia sunt coniecta, fornaci superponetur, calefietque igne mediocri, interdum cum sco-

pa vel ſpathula agitando. Vbi vero perſpexeris ſpumam ſordidam ſupernatantem & effervescentem, amovendus erit lebes à fornace, & ubi tantiſper refrixerit, trajicietur liquor per manicam aut pannum laneum album, quatuor clavis quadrati lignei vinctum, ſupra alium lebetem ſive vas commodum poſitum, ad excipiendam colaturam.

Poſtquam ſaccharum traiectum fuerit, ſi non ſufficienter videatur clarificatum, ſtatim per dictam manicam aut pannum laneum tranſmittendum erit ſemel aut bis, modò adhuc caleat.

Quando ſaccharum vel fragmenta ſaccharacea ſunt utcunque laudabilia, eorum clarificatio prætermittitur ad ſyrupos conficiendos &c. ſed duntaxat ſub finem coctionis, & ab igne remotis detrahitur ſpuma cum cochleari argenteo, vel perforato.

Nota primò, ad clarificandum ſaccharum vel fragmenta ſaccharacea, pro quaque libra ſacchari ponendam eſſe libram unam aquæ, vel decocti, vel infuſionis, ovíque albumen cum teſta confracta. Si verò ſaccharum ſordidum admodum eſt, prædictorum liquorum ovíque albuminum maior quantitas indenda erit ex ſorditiei proportione.

Nota ſecundò, ſyrupos qui fiunt cum ſuccis clarificatis, ut ſunt ſyrupi de ribes, cydoniorum, ceraſorum, de pomis, de moris & ſimiles fieri cum ſaccharo optimæ notæ. Nam ſi denuo cum ſaccharo clarificarentur,

multum illis ex virtute decederet.

Nota tertiò, ad conficiendos syrupos limonum, granatorum acidorum aliosque, qui fiunt cum saccharo coctò ad consistentiam, ad eam accedentem, quæ tabellis ex saccharo rosato formandis convenit, saccharum purissimum esse necessarium. Quale si non facilè reperiatur, clarificandū illud erit quod ad manum est, ex aqua & ovi albumine, illudque in prædictam consistentiam coquendum. Sub finem autem coctionis, & extra ignem, spuma, prout dictum est, abjicietur.

Nota denique, saccharo colato, manicam aut pannum laneum album exprimi non debere, sed solum sinere, ut sensim distillet quod imbibitum est.

Ad clarificandum autem mel, accipe mellis optimi libram unam, vel duas, vel tantum quantum sit opus. Mitte in lebetem, cum æquali quantitate aquæ, vel alterius liquoris supra fornacem. Bulliant leviter, ut simul dissolvantur. Deinde statim per pannum stamineum aut lineum crassiusculum & mundum trajiciantur. In colaturam pro bina quaque libra albumen ovi cum testa confracta conjicietur (prout de saccharo antè dictum est) ad eam clarificandam. Et postquā iterum leviter bullierit supra fornacem, sine mora per dictum pannum stamineum, vel per linteum crassum trajicietur. Secunda hæc colatura in consistentiam à Me-

dico decernendam percoquitur.

Si mel valde ſordidum fuerit, plus liquoris ovíque albuminis cum teſta ad clarificationem injicietur, ut etiam de ſaccharo dictum.

Nota, quum mel ſic cum liquoribus commiſtum colatur, debere id fieri dum adhuc calet, cum econtra debeat ſaccharum tantiſper refrigerari.

Cum deſpumatio ſit clarificationis ſpecies, ſubjiciam hic, nonnullos ſaccharum, ſyrupos, & mel inter coquendum deſpumare. Ego vero cenſeo deſpumanda duntaxat ſub finem coctionis, aut ubi ab igne extracta ſunt, ſi puriora fuerint. Sin minus, inter coquendum deſpumare ſatius fuerit, ſi ſpumam multam ſordidam rejiciant.

Modus clarificandi ſeorſim decocta & infuſiones abſque ſaccharo.

CAPVT II.

NOn debent per pannum ſtamineum aut laneum, vel manicam infuſiones & decocta ferventia trajici, ſed poſtquam mediocriter fuerint refrigerata, ſic exempli gratia procedendo. Sumitur albumen unius ovi cum teſta confracta, conjicitur in lebetem, agitaturque & commiſcetur cum exigua ſcopa, cum libra una decoctionis aut infuſionis, tandiu agitando ut ſpumeſcant, prout dictum eſt capite præcedenti. Deinde

residuum dictarum infusionum vel decoctionum paulatim infundetur, eas movendo agitandoque dum id peragitur. Omnia probè commista supra fornacem imponuntur, ut leviter bulliant. Cum autem spumam æstuare conspexeris, à fornace amovenda erunt, ut mediocriter refrigescant, & per pannum laneum album trajiciantur.

Nota, vulgo semel duntaxat per pannum laneum album trajici decocta & infusiones quæ clarificantur, quia ulteriori colatura aliquam suæ facultatis iacturam subeunt.

Modus clarificandi Apozemata, syrupos, & serum lactis.

CAPVT III.

APozemata clarificantur sic. Accipe libram unam cum dimidia decocti simplicium colati & clarificati ex albumine unius ovi cum testa; conjiciaturque in lebetem supra fornacem. Cum fervescere incipit, inditur misceturque syrupus. Spuma abiecta lebes ab igne removetur, dum modicè refrigescat. Dein liquor per pannum stamineum colatur bis, ter, quater, quousque Apozema clarum evadat. Si sit condiendum seu aromatizandum aliquo ex illis pulveribus, quos vulgo cordiales vocant, sic fiet. Antequam per pannum laneum album trajiciatur, quantitate pulveris convenienti inspergendus erit, transmittetur que liquor

ſine mora ter aut quater ſupra huiuſmodi pulverem. Sicque clarificatum aromatizatumque habebis Apozema.

Advertendum, in quatuor, verbi gratia, decocti clarificandi unciis, unciam unam ſyrupi indendam eſſe, atque in iterata per filtrum traiectione, quadrantis ad minimum iacturam fieri.

Sic clarificatur lactis ſerum. Accipe ſeri minimè acidi libras quatuor, ſacchari fini libras quatuor cum unciis quatuor. Mittantur ſimul in lebetem aut aliud vas idoneum. Saccharo diſſoluto leviter bulliat, addendo ſucci limonis aut citri ſex vel ſeptem uncias, iterumque leviter bulliat. Deinde ab igne amoveatur: cumque tantiſper refrixerit, bis aut ter per Hippocratis manicam tranſmittetur. Sicque habebis ſerum præclarum, prædulce & pergratum. Si ulteriorem ſacchari quantitatem, ut quinque vel ſex uncias addere libeat in gratiam molliculorum hominum, id licebit. In ardentibus tamen febribus prior ſacchari modus non excedetur.

Si ſerum non adſit, illud cum coagulo ſic conficies.

Accipe lactis optimi libras ſex. Mitte in vas figlinum vel ſtanneum operculatum. Coagulum fabæ maiuſculæ magnitudine ex tribus vel quatuor ſeri cocti cochleariis in paropſide diſſolutum, cum ſero in vaſe contento miſcebis: vaſque ſuper cineres calidos

duas, tres, quatuorve horas collocabitur. Prædictum lac in serum facesset, quod bis, terve per linteola alba & munda trajicies, ut casei cremorisque partes immistæ secernantur. Deinde præparabis ut est dictum.

Alius modus clarificandi serum.

Accipe seri lactis libras duas, cum succo duorum limonum, & unciis duabus sacchari. Bulliant omnia leviter, deinde refrigescant, colenturque bis aut ter per Hippocratis manicam; habebisque serum præclarum gustuque iucundum.

Clarificari etiam potest, ut de Apozematis declaratum est, dissolvendo scilicet saccharum in una parte seri, aliam vero partem ex ovi albumine cum testa clarificando: deinde ea simul mista in lebetem supra fornacem mittantur. Cum autem fervere incipiet, succus duorum limonum adjicietur, bullietque tantisper. Deinde nonnihil refrigeratum, bis aut ter per Hippocratis manicam trajicietur.

Modus extrahendi succos.

CAPUT IV.

SVcci radicum eryngij, herbarum plantaginis, lactucæ, betonicæ, apij, artemisiæ, mercurialis aliarumque recentium & viridium, modo sequente extrahuntur.

Mortarium ferreum, vel æreum radice

vel herba rite mundata & lota, si res exigat, impletur, pistilloque ferreo fortiter contunditur. Optimè contusa, tela superne funiculo ligata torculari includetur, exprimeturque succus, qui vase figlino vel stanneo subdito excipietur.

Nota verò, quum postea aliam radicem, herbam vel fructum, succi eliciendi gratia, contundes, mortariũ & torcular aqua calida vel frigida esse mundanda, prout simplex expressum postulabit, ne succus ex alio extrahendus, viribus forsan & facultate à precedenti diffidens, eas retineat. Conandum tamen est, quoad fieri potest, ut succi sinceri proliciantur.

Modus extrahendi succum cydoniorum

Capvt V.

Comminuenda sunt ex instrumento ex ferro albo perforato incurvo (raspa vulgo vocato) mala cotonea. Hoc enim modo succus copiosior extrahitur, quam si integra vel in frusta in mortario marmoreo vel lapideo contunderentur. Postea sic comminuta sindone crassiuscula inclusa torculari committentur, succusque exprimetur, ut dictum.

Modus extrahendi ſuccos è roſis rubris & pallidis.

CAPVT VI.

SVmuntur duntaxat flores roſarum, qui tandiu in mortario marmoreo contunduntur, donec in paſtam ferè redigantur: Hinc in tela fortiore incluſis ſuccus exprimatur.

Modus extrahendi ſuccum ex groſſulis rubeis, ſeu ribeſiis.

CAPVT VII.

FRuctus Arabibus *ribes* vocatus, in mortario marmoreo contundetur, deinde ex tela fortiori per torcular ſuccus prolicietur.

Modus extrahendi ſuccum ex oxyacantha, ſeu berberis.

CAPVT VIII.

EOdem quo præcedens modo exprimitur.

Modus extrahendi ſuccum è moris.

CAPVT IX.

SVfficiens mororum nondum maturorum quantitas ſumitur. Incluſis in tela

fortiori ex torculari ſuccus exprimitur.

Modus extrahendi ſuccum è ceraſis.

CAPVT X.

SVmitur copia ceraſorum, detractóque nucleo, ex tela fortiori per torcular ſuccus prolicitur.

Modus extrahendi ſuccum è malis punicis.

CAPVT XI.

DEtrahitur cortex (qui vulgo malicorium vocatur.) Interanea autem, grana ſcilicet & pelliculæ illa involuentes, torculari ex ſindone craſsiori exprimuntur.

Modus extrahendi ſuccos è citriis & limonibus.

CAPVT XII.

CItria & limones per medium ſcinduntur, deinde cultello cernuntur. Quod cretum eſt tota pulpa eſt, quæ torculari ex dicta tela comprimitur.

Vel, Citria ſeu limones per quadras inciduntur, cortexque è pulpa ſecernitur, ex eaque modo dicto ſuccus exprimitur.

Porro quoniam iſthæc pulpa non adeò exactè exprimi poteſt, quin aliquid ſucci in ea remaneat, non ab re erit ſi illam aqua ge-

lida humectes, iterumque torculari committas. Illud vero quod sic extrahetur, ad diluendum in iusculis, vel ad alios usus servabitur.

Lutetiæ Parisiorum in vico vocato *de la Cossonerie*, prope emporium maius, in multis mercatorum officinis prostat succus optimus è limonibus expressus, iusto pretio, ex quo syrupi conficiuntur.

Modus clarificandi prædictos succos.

CAPVT XIII.

EXtracti, modo dicto, succi in sua quique lagena seu phiala ex vitro fortiori ad solem expositi, vel loco alio commodo, residere sinentur duos, tres pluresve dies, si opus sit, ut fæces fundum petant. Deinde singuli per filtrum leviter trajicientur, ne fæces quæ subsederunt commisceantur liquoremque turbent, qui non nisi limpidus transmitti debet. Verum si ex tempore iis uti occurrat, ut in conficiendis syrupis aliisque compositionibus, apprime convenient. Sin autem asservandi sint, in phiala ex fortiore vitro recondentur; quæ illis ita impleatur, ut solum duobus transversis digitis in summitate vacua remaneat, ad superfundendum oleum olivarum, transversi digiti crassitie. Deinde obturata phiala loco temperato reponetur.

Vbi autem in usum vocandi erunt, stupa

vel gossipio oleum exsugendum erit. Sicque habebis succos perspicuos & limpidos, quos iterum per filtrum transmittes ad perfectissimam defæcationem.

Succus mororum sic defæcatur.

Extractus in patella ex ære rubro mediocri, aut in lebete unico fervore bulliat, dein calens semel tantum, idque stillatim per filtrum coletur; ex colato autem syrupus cum saccharo conficitur, modo quo in syruporum tractatu dicetur.

Vel accipe prædictum succum mororum, statimque in vas fictile orificij angustioris injice, residereque per duos dies sinatur: deinde per Hippocratis manicam vel filtrum trajicies, syrupumque cum saccharo conficies, ad proportionem pro quaque succi libra trium sacchari quadrantium.

Succus cerasorum defæcatus ad solem, per filtrum trajicitur, & ex colato cum saccharo conficitur syrupus, ut in tractatu de syrupis dicetur.

Modus extrahendi succum è pomis, illumque defæcandi.

CAPUT XIV.

POma eodem modo & instrumento comminuenda, ceu de cydoniis dictum est; magnaque copia succus extractus una aut altera ebullitione fervere debet, dein per filtrum colari. Colatus in phialam mittendus,

dus, ſolíque vel loco aliquo commodo exponendus per aliquot dies, ut fæces fundum leniter petant. Poſtea iterum per filtrum mundiſsimum trajicientur, ut inde ſyrupus vel quidvis aliud conficiatur. Sin autem aſſervare libeat, in phiala ex vitro fortiore reponetur, oleumque in ſummitate affundetur, ut capite pręcedente dictum eſt.

Notandum, dictos ſuccos per hyemem in cella vinaria eſſe ſervandos.

Modus coquendi ſaccharum in conſiſtentiam idoneam, ad tabellas ſacchari roſati conficiendas.

CAPUT XV.

ACcipe libram unam ſacchari, aut quantum volueris, duas, tres libras, cum aquę libra una. Coque ad eam conſiſtentiam, quam ex ſequentibus ſignis intelliges.

Primò fumus qui è dicto ſaccharo in patella aut lebete minore exiſtente elevatur valde paucus eſt, quum coctus eſt ut decet.

Secundò, ſi tantillum ex dicto ſaccharo ſumas cum ſpathula, ſtatimque in humum projicias, inter projiciendum floccus veluti laneus in aëre effingitur, illudque quod in humum decidit, digitis citra adhæſionem ſuſtollitur: ut etiam quum in planum aliquod politum, quale eſt marmor, pauxillum ſeu guttula injicitur, ſi non adhæreſcat ubi refrixerit.

Tertiò, si ex dicto saccharo cum spathula vel argenteo cochleari tantillum extrahas, tantisperque cunctari sinas, ex alto fundendo longum tenueque filum formetur, cuius parte una delapsa, altera versus spathulam vel cochlear retrahitur, deorsum exiguam velut bullam fingens, tenueque filum contorquetur. Hoc ubi apparet, indicium est ad legitimam consistentiam coctum esse, ideoque ab igne removendum.

Manifestè etiam sufficienter coctum deprehendes ex crassiori spissiorique sacchari ab igne extracti, tantisperque refrigerati consistentia.

Modus saccharum vilius coquendi, ad tabellas cum pulveribus concinnandas.

Capvt XVI.

AD fingendas huiusmodi tabellas, si forsan saccharum optimũ non suppetat, quod præsto erit illud coques, cumque fere excoctum fuerit, spuma abjicietur. Ad iustam porro consistentiam, velut ad saccharum rosatum formandum, dictum saccharum non coques, sed paulo minus. Quod explorabis, si guttulam ex spathula attollas, atque ubi parum refrixerit, ex alto fundas, filumque quod effingitur, non adeo in longum ducatur, ac illud quod ex saccharo rosato sufficienter cocto formatur, velut supra demonstratum est; sed longitudinis me-

dietatem ſolum æquet. Cumque ex iſto filo pars una divulſa eſt, altera verſus ſpathulam retrahitur, in illiuſque fili parte extrema bulla effingitur.

Vt verbo dicam, accurato iudiciò perſpicaciáque opus hîc eſt. In tabellis enim, in quas pulveris drachmæ duæ pro ſacchari unciis duabus ingrediuntur, ſaccharum non adeò coqui debet, ac ad tabellas Triaſantali aliaſve formandas, quæ pro unciis duabus ſacchari unam tantum pulveris drachmam admittunt.

Notandum, tabellas ſicciore in loco ſervandas eſſe, veluti prope focum: aliàs in humidiore loco emolleſcerent, in paſtamque abirent.

Modus coquendi ſaccharum ac mel ad legitimam conſiſtentiam, ad electuaria mollia conflanda.

CAPVT XVII.

ACcipe ſaccharum cùm decoctione vel infuſione. In lebete ſimul coquantur, ſupra ignem ex carbonibus accenſum, ad conſiſtentiam debitam, abſque vlla deſpumatione, tam initio quam ſub finem. Quod intelliges, ſi guttulam cum argenteo cochleari vel ſpathula ex illo apprehendas, in planumque aliquod politum projicias, inclinatóque plano, vix ac ne vix quidem diffluat, digitiſque apprehenſa valde viſco-

ſa ſit. Præterea, ſi quod cochleari ſpathulæve adhæreſcit, non niſi ægrè divellatur. Denique, ſi quod in plano refrixit, collectum ex altoque proiectum in fruſtula craſſeſcit.

Mel etiam ad eandem conſiſtentiam coquetur, quam ratione ſequenti nanciſcetur.

Mel clarificatum (eo quo capite primo huius tractatus dictum eſt modo) atque in lebetem coniectum ad conſiſtentiam coquitur idoneam : quæ dignoſcitur, ſi pauxillum ex dicto melle cum ſpathula vel argenteo cochleari apprehendas, ſuperque aliquod planum refrigerari ſinas : refrigeratumque, inclinato plano, non niſi ægrè diffluat. Tunc ab igne amovendum, ad uſumque deſtinatum inſumendum. Sin autem aſſervandum illud ſit (ubi tantiſper refrigeratum fuerit) in vas idoneum conjicietur, chartaque quamplurimis foraminibus pertuſa operietur, ne qua ſordes intrò ſubeat, vel muſcæ eò penetrent. Deinde, poſtquam perfectè refrixerit, charta duplici contegetur, temperatóque loco reponetur.

Quoties autem eo utendum erit, quantitas expetita ponderabitur, atque in lebete vel patella excalefiet.

De infusionibus ad syrupos parandos.

CAPVT XVIII.

AD infusiones syruporum ex floribus, sumendæ sunt quatuor unciæ ex istis pro quaque libra aquæ valdè calentis, ut descriptione de his tradenda patebit. Fieri autem debent infusiones in vasis fictilibus simplicibus vel vitratis, vel in stanneis argenteisve oris angustioris, non autem in vasis æreis vel ex aurichalco.

Notandum, vas in quo fit infusio, obturari debere, ne medicamenti vis exhalet.

Notandum etiam, quum plurimæ fiunt infusiones deinceps & consequenter, ut in syrupis; opus esse ut prima infusio fiat in aqua fervente superinfusa, reliquæ autem consequentes in calefacta duntaxat.

Notæ seu signa coctionis syruporum.

CAPVT XIX.

OBservandum primò, in syrupis ex decoctionibus vel infusionibus parandis, tres interdum sacchari partes præ decocto vel infusione injici. Vt verbi gratia duodecim sacchari unciæ pro libra una decocti vel infusionis; nisi ubi succi sunt amari, in quibus saccharum æquat infusionis aut decocti liquorem. Syrupi tamen sunt

aliqui, in quibus minus : alij, in quibus plus ſacchari imponitur, ideóque regula generalis dari nequit, ut infra patebit.

Obſervandum ſecundò, ſi ſaccharum rubrum in ſyrupis conficiendis adhibeas, melioris notæ eſſe eligendum, & probè exſiccatum. Illudque cum infuſione, decoctione, vel liquore diſſolutum, inter coquendum ex cochleari pertuſo repurgandum : cuius ope muſcæ etiam & ſordes auferentur, quę ſæpiſſime cum huiuſmodi ſaccharo admiſcentur.

Porro ſyrupi debent leniter ſupra fornacem igne perſpicuo ex carbonibus accenſo coqui, depoſita ſub finem & extra ignem ſpuma cum ſpathula, perforato cochleari vel argenteo.

Quum autem ſyrupus incipit coqui, fumus erumpens copioſus eſt. Verum quum coctionem omnimodam vel propè attigit, fumus valde paucus leviſque eſt: Sed ut certius exploretur, tantillum ex illo cum ſpathula vel cochleari apprehende, ubique extra ignem, refrigerandi gratia, tantiſper amoveris, illud ex alto projice : & ſi filum ducat, coctum eſſe affirma.

Aliud rurſus inde ſumes indicium, ſi guttula inter pollicem indicemque vel digitum medium impoſita, filum ducat : coctum eſſe ſcias. Si etiam pauxillum in planum cum ſpathula vel cochleari iniectum, non effundatur nec diffluat, ſed concretum

hæreat, refrigeratumque, planum inclinando, paulatim fluat, colligendoque cum ſpathula vel cochleari, ex altoque dejiciendo, filum ducat.

Denique ſi ex cochleari tantillum haurias, in eoque refrigerari ſinas, fit in ſuperficie tenuis cremor, qui undiquaque in cochleari agitatus, ſi non diffluat divellaturve, coctionis abſolutę argumentum exhibet. Tunc ab igne amovendus, & dum tantiſper refrigeſcat, in lebete ſinendus: deinde in vas idoneum, quale eſt figlinum politum & mundum, infundendus, quod charta perforata contegetur, ut nihil extraneum intrò ſubeat, quandiu refrigeſcit. Refrigeratus demum charta duplicata & pergamena madefacta operietur, cuſtodieturque in loco minimè udo, ſitum enim contraheret; nec ſicciori, quia exareſceret & candeſceret, ſed bene temperato.

Quomodo emendandi reformandive ſyrupi nimium vel parum cocti vel candefacti.

CAPVT XX.

SI ex incuria ſyrupi ulteriorem coctionem obtinuerint, tantum eius decocti, infuſionis, vel ſucci unde conſtant, adjiciendum erit, quantum ad illos diluendos & decoquendos, ut ad iuſtam redigantur conſiſtentiam, opus erit.

Si dilutiores parciuſque cocti fuerint, ſu-

praignem iterum ad debitam craſſitudinem coquendi.

Vt vero ſyrupus decandeſcat, excutiendum erit quod arefactum eſt in lebetem vel patellam, ſufficienti quantitate eius decocti, infuſionis, vel ſucci, ex quo paratus eſt prius calefacti, in vas ubi aſſervabatur iniecta, ut reſiduum diluatur, ſpathula probè agitando, vaſe etiam ipſo in ferventem aquam immiſſo: ut tum liquoris in eo incluſi, tum calentis aquæ ambientis beneficio id commodius peragatur. Poſtquam decanduerit, omnia in dictum lebetem vel patellam effundenda, leniterque ad iuſtam conſiſtentiam coquenda.

Modus extrahendi pulpam ex dactylis, ad Electuarium Diaphœnicum.

CAPVT XXI.

SVmantur unciæ decem dactylorum recentium, exteriori ſorde (ſi qua inſit) repurgatorum: ex quibus pellem extimam, intimamque albeſcentem cultello eximes, nucleum abjicies, deinde in fruſtula concides, in paropſidem ſtanneam vel fictilem vitratam immittes, affuſis vini albi generoſi & tenuis quinque, ſex pluribuſve unciis. Tres dies in eo macerentur, paropſide operta procul ab igne per æſtatem; per hyemem prope ignem, velut in foci angulo

locata. Triduo hoc exacto, leniter ſupra foculum efferveſcant, dein omnia in mortarium marmoreum effundantur, piſtilloque ligneo ſubigantur, donec in pultis formam vel paſtam molliuſculam redigantur, quæ per ſetaceum commune ad inſtar caſſiæ traiicietur, ſubdito diſco ipſi ſetaceo: tum ad excipiendam pulpam quæ inter traiiciendum elabi poteſt, tum illam quæ vi tranſmittitur. Sin autem tranſmiſſa pulpa dilutior foret, exſiccanda erit perinde ac tamarindorum, prunorum & caſſiæ pulpæ, prout capite ſequenti exponetur.

Modus extrahendi pulpas caſſiæ, prunorum, tamarindorum, eaſque ad electuaria mollia apparandi.

CAPVT XXII.

PAuci ſunt qui ignorent, quomodo caſſia mundari traiicique debeat per ſetaceum commune. Ad extrahendas tempore commodo prunorum pulpas, ſumentur pruna damaſcena matura, dulcia, recentia; alio verò tempore pruna vetera optima, quantum expetes; quæ in aqua bulliant dum percocta ſint. Hoc peracto, ſupra ſetaceum proiicienda ſunt, liquor vero qui effluet id temporis, diſco excipiatur. Deinde pulpam eodem quo caſſiæ extrahes modo, altero diſco prius ſubdito, ut de dactylis di-

ctum. Si ob nimiam exſiccationem (ut fere ſit) pulpa non facile permeet, ſervato ſeorſim liquore humectanda erit: vel ſi non ſufficiat, ex aqua tepente.

Ad pulpam è tamarindis, quia viſcoſi & craſſi ſunt, proliciendam, arte ſequenti emolliendi ſunt.

Sumatur expetita tamarindorum quantitas. Immittantur in mortarium marmoreum, affuſa aquæ vel decocti tepentis quantitate ſufficienti. Contundantur, molliterque piſtillo ligneo ſubigantur, ut ad formam, ceu extractæ caſſiæ, molliuſculam redigantur, traiicianturque per ſetaceum, ut de prunis dictum.

Notandum, quia cum prunorum tamarindorumve pulpis ſupereſt liquor, in quo decocta & mollificata fuerunt; pulpis iſtis ſeorſim extractis, ſingulas in diſcum ſtanneum ſupra foculum ex carbonibus fumi expertem immittendas, ſpathulaque hinc inde agitandas: ut excrementitia humiditas, quæ acorem vel corruptelam electuariis inde parandis conciliare poſſet, abſorbeatur ac diſſipetur, pulpæque ad iuſtam conſiſtentiam redigantur.

Idem in caſſiæ pulpa obſervabitur, ſi liquor quiſpiam ad illius traiectionem adiectus eſt.

His peractis, doſis ſeu quantitas ad electuarium neceſſaria ponderabitur, impendeturque: reſiduum vero ſervabitur, vel in

rem præſentem (ex præſcripto Medici) adaptabitur.

De medicamentis quæ in pulverem rediguntur, ac primùm de ſena.

CAPVT XXIII.

Accipe ſenæ Orientalis optimæ mundatæque libram ſemiſſem. Seminis aniſi vel fœniculi recentis (quo ſena corrigitur) uncias duas. Pulverentur hoc modo.

Primò ſemen aniſi vel fœniculi in mortarium ferreum vel æreum imponatur, contundaturque. Contuſo ſenam adiice, fortiterque contunde. Probe omnia trita per opertum ſetaceum trajiciantur. Craſſiuſculum vero quod tranſire non potuit, in mortarium rurſus immittatur, denuo conteratur, perque ſetaceum trajiciatur: tandiuque hoc iteretur, dum totum pene contritum ſit.

Illud exiguum quod ſupererit, non carebit ſuis uſibus, aut ad medicamenta purgantia, aut ad clyſteres.

Notandum primò, quæ ad compoſitiones pulverantur medicamenta, cuiuſmodi ſunt ſena, mechoacan, turbith, ſemina aniſi, fœniculi, ſantala & alia, ponderari exactè & ad momentum non debere, ſed perquam liberaliter, ut poſt triturationem &

trajectionem per setaceum iusta expetitaque quantitas suppetat. Minima enim debet esse cura de toto ad unguem conterendo: quia illud quod non probè tritum superabit, in charta servari poterit ad aliam triturationem, vel eiusdem vel aliarum compositionum.

Hîc author sum, ut quatuor, quinque vel plures unciæ senæ pulveratæ semper adsint, ad electuaria, pilulas vel aliud quodlibet, cum salubris istius medicamenti usus necessitasque toties occurrat, citraque virtutis detrimentum sena pulverata servari possit.

Notandum secundò, quoties deinceps in electuariis, pilulis &c. senæ dosis occurret, eam intelligendam de sena cum suo correctivo, ut vocant, præparata.

Modus exsiccandi nonnulla medicamenta ad faciliorem triturationem.

CAPUT XXIV.

Rosæ, violæ, crocus, si humidiora sint, nec satis sicca, soli exponentur, aut igni, charta inclusa: quæ undiquaque convertetur, tum ut exsiccentur, tum ne torreantur. Postea enim in mortario facillimè pulverabuntur.

Radices & herbæ non convenienter exsiccatæ in clibanum, pane extracto, im-

mittantur, adhibita cautela ne torrefiant.

Vel aliquanto ante quam in usum vocentur, in exiguos manipulos colligandæ erunt, suspendendæque in aëre liberiore soli non exposito.

Modus pulverandi aloën, myrrham, rhabarbarum, crocum & assam fœtidam.

CAPUT XXV.

OMnia ista medicamenta seorsim in pulverem redigentur. Antequam autem in mortarium imponantur, aliquot olei communis guttæ, ad proportionem medicamenti pulverandi, in mortarium injiciendæ sunt, pistillique extremo illius fundum leniter illinendum. Postea medicamentum immittes, quod facilè pulverabitur, nec pistillo, nec mortario adhærebit.

Rhabarbarum antequam in pulverem redigatur, non ab re erit in frustula concidere, ad promptiorem triturationem. Pulveratum autem rhabarbarum sic ad usum adhibetur, nec per setaceum transmittitur.

Assa fœtida, si sicca est, eodem modo pulveratur.

Aloë si spuria sit & sordida, postquam pulverata est per cribrum, quo medicamenta acria cernuntur, transmittitur: idque in aliis medicamentis sordidis observatur, quæ

per peculiaria ſetacea trajicientur.

Modus pulverandi benjoinum.

Sumatur quantavis benjoini quantitas. Pulveretur in mortario, leniter conterendo. Dein per cribrum commune cernatur, ut feſtucæ & ſordes commiſtæ ſeparentur.

Modus pulverandi ſcammonium.

CAPVT XXVI.

IN pulverem tenuem facillime redigitur, ceu prædicta medicamenta, ſi mortarij fundum piſtillique extremum aliquot olei guttis illinas.

Advertendum vero eſt, per ſetaceum tranſmitti non debere, ut neque rhabarbarum.

Modus pulverandi maſtichem.

CAPVT XXVII.

ANtequam maſtiche mortario committatur, eligenda quæ optima, dein mortarij fundum piſtillique extremnm pauca aqua roſacea vel communi humectanda ſunt. Pulverata maſtiche per opertum ſetaceum tranſmitti poteſt, ſi res exigat.

Modus pulverandi trochiſcos de agarico.

CAPVT XXVIII.

EOdem modo quo maſtiche in pulverem redigẽdi ſunt, madefacto mortarij fundo

pistillique extremo ex aqua rosacea, vel communi; vel etiam oleo communi quod aptius est, ut de rhabarbaro & scammonio dictum. Pulvis hic per setaceum ad usus non transmittitur.

Advertendum porro, fundum mortarij pistillique extremum aqua rosacea, vel communi, seu oleo humectari, antequam medicamenta pulverentur: tum ne mortario inter triturandum adhæreant, tum ad partium tenuiorum exhalationem prohibendam.

Modus pulverandi camphoram.

CAPUT XXIX.

Accipe amyli scrupulum unum. Leniter in mortario pulveretur. Deinde camphoræ optimæ drachmam unam adjicies, molliter utrumque terendo: sicque facile in pulverem abibit.

Vel, unam duasve amygdalas dulces cultello mundatas accipies, eas in mortario tundes, drachma caphuræ adiecta, quam terendo in pulverem facile rediges.

Vel rursus facilius, mortarij fundum pistillique ferrei extremum amygdala cultello excorticata perfricato. In eo deinde caphuram molliter terendo contundito. Oleum commune vel amygdalarum æque etiam ad istam inunctionem adhiberi potest, ut de rhabarbaro & cæteris dictum. Sicque procedendo, quantum caphuræ libuerit, in pul-

verem rediges, aucto vel imminuto oleo vel amygdalis, ex proportione caphuræ pulverandæ.

Modus pulverandi cinnamomum.

CAPVT XXX.

CInnamomum in mortario trituratur, cum aliquot amygdalis dulcibus, ut odorem non amittat. Trituratum setaceo operto trajicitur, ut de sena dictum est cap. 23

De infusione oleorum.

CAPVT XXXI.

PRo unaquaque olei libra, vulgo florum vel foliorum unciæ quatuor infunduntur, ut in tractatu de oleis docebitur; præterquam in aliquot oleis compositis.

Modus dignoscendi oleorum coctionem.

CAPVT XXXII.

FActa oleorum infusione, in lebetem ad id destinatũ immittuntur: in quo supra fornacem ex carbonibus accensam ebulliant.

Dignoscetur autem, omnem fere simplicium ex quibus olea suam vim eliciunt, humiditatem exhalasse, si ex lebetis fundo guttulam spathula extrahas, in ignemque conjicias, statim accenditur cum exiguo strepitu.

Tum

Tum ab igne depone, tantiſperque refrigeratum ex tela fortiori trajicito cum expreſſione mediocri. Deinde in vas fictile vel aliud idoneum immittito, chartaque perforata operito. Vbi omnino refrixerit, vas prędictum charta duplicata & membrana pergamena madefacta contegatur ad uſus.

De oleorum in balneo Mariæ ſeu diplomate coctione.

CAPVT XXXIII.

Cacabus capacitatis convenientis accipiatur, cuius in fundo tegula mediocris latitudinis applicetur, huicque vas, in quo infuſio continetur, imponatur, funiculo ſuperne cacabi utrique anſæ uncino alligato, ne hinc inde vacillet. Sunt qui vas in cacabo immerſum ſtamine ſubſternunt, & ambiunt loco tegulæ, quod probo.

Nota primò, dictum vas non ita debere impleri, quin in ſummo reſtet vacuum, quatuor circiter digitorum tranſverſorum ſpatio, ne inter ebulliendum oleum foras exiliat. Hoc facto, immittetur aqua in lebetem, quæ diſtet ab ollæ ſummitate quatuor ſaltem digitorum amplitudine, lenteque coquatur ſupra fornacem igne perſpicuo ex carbonibus accenſo, donec omnis prope humiditas exhalarit; quod ex indicio ſuperiori capite deſcripto innoteſcet. Hoc peracto, ab igne deponatur, tantiſper refrigeratum

percoletur, modice ex tela fortiori exprimatur, abiecto magmate, quod servetur ad usus.

Nota secundò, quandiu infusio coquitur, si res exigat ut alia aqua in lebetem denuo immittatur, priore ferè absumpta, calefiat necesse est, priusquam injiciatur: quia si gelida infunderetur, vas disrumperetur, infususque liquor efflueret.

Modus dignoscendi emplastrorum coctionem.

CAPVT XXXIV.

COctio emplastrorum perfecta dignoscitur, si portione dicti emplastri in gelida ad refrigerandum immersa, dein digitis tractata in manusque vola extensa non adhæreat, sed integrè abscedat. Tunc ab igne auferatur, modicè refrigescat, magdaleonesque inde concinnentur.

Notandum, emplastrorum magdaleones manibus aqua gelida madefactis effingi, quoties oleum dicta emplastra ingreditur. Sin minus, oleo perunctis manibus concinnantur.

Modus lavandi adipem suillum ad unguentum rosatum.

CAPVT XXXV.

ACcipe unum aut alterum hepar suillum recens. Detrahe membranas illud vestientes, quas in frustula concides, liquefa-

ciesque in modica aqua supra fornacem, igne mediocri, in lebete stannato, spathula lignea sæpius agitando. Liquefactus adeps colatur & exprimitur per linteum mundum, modiceque refrigeratus in ollam fictilem infundetur, eius capacitatis, ut media ollæ pars vacua remaneat, dein refrigerari sinitur. Vbi refrixerit, aqua calens, seu paulo plus quam tepida, affundenda, ita ut olla non omnino impleatur: deinde lignea spathula utrumque ad solem, vel ignem per horam circiter, idque sæpius versandum. Postea subsidere sinatur. Vbi autem resederit coieritque, aqua per inclinationem effundenda erit, hoc est ollam inclinando. Effusa hac aqua, calens alia immittetur, fietque ut dictum, novies aquam immutando. Hoc facto, abluenda rursum toties erit eodemque modo aqua gelida limpidaque; nisi duas ultimas ablutiones ex aqua rosacea celebrare libeat. Toties autem dicta axungia eluitur, ut omnem penitus unctuositatis pinguedinisve odorem deponat. Sic porro elota in usus insumetur, prout dicetur, cum de modo unguenti rosati parandi agetur.

Modus cerussam abluendi.

CAPVT XXXVI.

Accipe cerussæ quantitatem sufficientem, exempli gratia libram unam vel duas, plus minus. Confrica in cribro setaceo

inverso, subdita inferne charta alba ad pulverem traiectum excipiendum. Vbi quantum expetis transmiseris, in discum stanneum, vel fictilem vitratum imponendum erit, affundendo aquæ frigidæ puræ & limpidæ quantum satis, ita ut multum dictam cerussam supereminеat. Postquam spathula lignea agitata fuerint, subsidere sinantur, ut cerussa cum aqua commista separetur, imumque petat. Aqua autem supernatans leviter discum inclinando effundetur, aliaque clara denuo affundetur, idque novies deciesve iterabitur. Postrema aqua effusa, cerussa in disco ad solem vel ignem exsiccabitur, operta linteolo mundissimo. Probè exsiccata vel ex tempore insumetur, vel in pyxide charta munita reponetur ad usus necessarios.

Modus parandi lithargyrum.

CAPVT XXXVII.

SVmantur lithargyri auri libræ duæ, vel quantum libuerit. Teratur in mortario æreo vel ferreo. Pulverata per setaceum commune trajiciatur: & quod transmitti non potuit, in mortarium rursum imponatur, & post triturationem trajiciatur, totiesque id iteretur, donec non nisi crassissima portio in setaceo remaneat, verbi gratia una aut altera uncia, quæ projicienda erit. Postea omnis lithargyrus pulveratus & cribro traiectus in mortarium inditur, quod aqua limpidissima

fere impletur, pistilloque ferreo per aliquod tempus subigitur, ut probe eluatur. Deinde aqua universa in lebetem ingentem vicinum effundetur: tumque simul lithargyri portio præterfluit. Quæ vero in mortarij fundo remansit, pistillo rursus versatur, iterumque tantundem aquæ ac prius inijcitur, utrumque pariter subigendo ut dictum. Deinde uno impetu aqua in lebetem effunditur, idque toties iteratur, donec omnis lithargyrus simul cum aqua effluxerit. Hoc facto aqua cum lithargyro in lebete per noctem atque etiam diutius relinquuntur, donec aqua valde limpida appareat, universo lithargyro in fundum præcipitato. Deinde omnis aqua effunditur, lebetem molliter inclinando, ut præter lithargyrum nihil in fundo remaneat, qui exsiccandus ad solem vel ignem exponitur. Exsiccatus ad usus servatur.

Modus plumbum urendi ad triturationem, abluendique ad unguentum pompholygos.

CAPVT XXXVIII.

ACcipe plumbi libras duas vel tres, seu quantum libuerit. Mittatur in paropsidem fictilem vitratam, vel in amplum cochlear ferreum, supra ignem ex carbonibus accensum. Vbi liquefactum fuerit, continuo spathula vel ferrea rudicula agitandum erit,

duas & amplius horas, donec in pulverem flavescentem redigatur, plumbique forma penitus dispareat. Hoc facto, amoveatur ab igne, refrigereturque.

Pulvis autem iste ut abluatur, ex illo refrigerato quantum volueris assumes, atque per cribrum (in quo aloë cernitur) trajicies. Traiectum vigesies, imo trigesies, aqua limpida elues, eodem quo cap. 36. de cerussa dictum est modo. Lotus tandem ad solem vel ignem exsiccatur, ad ususque servatur.

Modus facilior plumbum pulverandi.

CAPVT XXXIX.

Accipe plumbi limati quantum libuerit. Maceretur per 24. horas in aceto generoso, dein exsiccetur. Siccatus in mortarium æreum imponatur, leniterque teratur, cum facilè in pulverem abeat. Pulvis per cribrum transmittatur. Quod crassiusculum transmitti nequit, rursus tunditur, trituratur, totiesque trajicitur, quousque pulveratum universum fuerit. Sic pulveratum plumbum amplius elui non debet ad dicti unguenti confectionem.

Modus tuthiam parandi.

CAPVT XL.

Accipe tuthiæ quantum satis. Mittatur in crucibulum in fornace ardentissima,

qualis eſt artis fuſoriæ, dum penitus cremata fuerit: quod certo tempore perficietur, pro ignis ardore & vehementia, illudque ex tuthiæ colore innoteſcet, qui rubens admodum conſpicietur. Tunc ab igne amovebitur, parum refrigerata in mortarium æreum aut ferreum ad triturationem indetur. Pulverata ſupra lapidem porphyreticum aut marmoreum vel concham marinam, ex aqua roſacea aliave idonea apparabitur, ad inſtar fragmentorum pretioſorum. Iſtud autem ſic perficitur.

Tuthia pulverata ſupra porphyritem vel concham marinam imponitur, aqua convenıente irroratur, mola exigua teritur, ſubindeque dum exſiccatur irroratur: totieſque illud iteratur, quouſque pulvis impalpabilis, ut vulgo dicitur, evadat, hoc eſt ſi manui affricto nulla inæqualitas aſperitaſve perſentiatur. Tum in trochiſcos concinnabitur, in umbra ſupra cribrum inverſum exſiccandos, hinc in pyxide loco commodo ſervandos. Vbi autem in uſum vocandi erunt, in mortario pulverabuntur.

Modus vitriolum Romanum calcinandi.

CAPVT XLI.

IN figlino vitrato, vel in ampliore cochleari ferreo igne mediocri exſiccatur, donec perfecte candeſcat, continuo fortiterque ſpathula vel rudicula ferrea verſando, ne

plus iusto mortario adhæreat, aut lapidescat. Postea per horę quadrantem ignis augetur, vitriolumque prę rubrum evadit; tuncque colcothar vocatur. Tum ab igne extrahitur, leviterque refrigeratum in mortario æreo pulveratur, ut de tuthia dictum. Verum non amplius ex porphyrite lævigatur (ut de tuthia dictum) ad emplastri palmei confectionem.

Modus cremorem & salem tartari parandi.

Caput XLII.

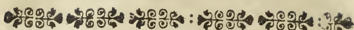
Accipe tartari albi Monspeliensis optimi libram unam. Pulveretur in mortario, tritum per setaceum trajiciatur. Traiectum in lebetem cum aquæ quantitate copiosissima immittetur, leviterque bulliet. Deinde ter omnia ex Hippocratis manica trajicientur. Colatura in fictili amplissimo excepta in loco frigido per 24. horas collocabitur, quibus elapsis supernatans cremor cochleari argenteo everritur, in figlinamque paropsidem imponitur. Cremore ablato, aqua leniter per inclinationem effunditur, hinc sal omne vasis parietibus adhærescens ex cochleari deraditur, præcipitaturque in fundum. Postea septies octiesve gelida limpida abluitur, manu aquam versando. Sal iste sic elotus ad solem vel ignem exiguum ex carbonibus fumi expertem exsic-

cabitur, cochleari ſubinde agitatus. Exſiccatus candidus evadet, ſed candidior ad ſolem, quam ad ignem. Demum in mortario pulveratus, ad uſus ſervatur.

Cremor tartari abluitur, exſiccatur, eodem modo teritur, ſeorſimque ſervatur.

Modus alius parandi cremorem aut cryſtallum tartari.

Accipe tartari albi quinque, aut ſex libras. Craſſiuſcule in maiore mortario pulveretur. Hinc probe elotus pulvis in figlinum vitratum ampliſſimum cum multa aqua, ita ut quinque ſex digitis ſuper emineat, immittatur. Bulliat una vel altera hora. Deinde vaſe in loco frigido collocato, cremor in ſuperficie ad inſtar cryſtalli concreſcet, quem cochleari perforato ſeparabis: multotieſque tum bulliet, tum refrigerabitur alternatim, ut unaquaque vice cremor abradatur: quem porro in loco frigido concreſcere, ſub dioque perfectè exſiccari ſines.

TRACTATVS SECVNDVS.

DE SYRVPIS.

Modus parandi syrupum violatum ex succo.

CAPVT I.

ACcipe violarum recentium, parte herbacea purgatarum, uncias duodecim. Mittantur in mortarium marmoreum, pistillóque ligneo probe contundantur: dein exiguo sacculo lineo mundo superne ligato includantur, prælóque exprimantur. Ex earum expressione quatuor vel quinque succi unciæ prodibunt, quem in phiala sepones.

Hoc peracto, sacchari boni uncias viginti, cum aquæ communis unciis octo vel decem in lebete vel sartagine ex ære rubro, fere ad consistentiam sacchari rosati coques, sub finem ex cochleari argenteo spuma abjecta. Tum ab igne deponetur, confestimque succum violarum immittes, omnia simul cochleari argenteo vel spathula permiscendo. Sicque habebis syrupum eximium, quem aliquantum in lebete refrigescere permittes, spuma si qua supernatet detracta.

Deinde in fictile aut aliud vas idoneum mundissimum effundes, charta perforata contegendum. Perfecte refrigeratum, charta duplici pergamenaque madefacta contegetur, temperatoque loco ad usus asservabitur.

Modus conficiendi syrupum violatum ex mantili.

CAPVT II.

Accipe sacchari libras duas. Coquatur ad crassitudinem, quæ accedat ad sacchari rosati dum concinnatur consistentiam, idque in aqua communi. Interea accipe violarum parte herbacea mundatarum libram dimidiam. In mortario marmoreo pistillo ligneo contundantur. Contusæ in mantile utrinque duorum ministrorum manibus apprehensum immittantur, desuperque bina ternave projectione dicti sacchari cocti calentisque quantitas affunditur, permiscetur, versatur, spathulaque vel argenteo cochleari comprimitur, ut violarum vis & tinctura cum saccharo incorporentur: quod interea in syrupum redigitur, violarum humore temperatum, perque mantile transmissum disco subdito excipitur. Vniversum saccharum effusum transmissumque dicto modo, illud quod in mantili continetur fortiter exprimitur, atque etiam syrupus qui in mantilis ambitu adhæret, cochleari argenteo

deraditur. Omnia denique una cum ſyrupo diſco excepta in vaſe commodo reponuntur.

Magma in mantili remanens projiciendum non eſt, quippe ſaccharo adhuc permiſtum. Eam ob rem ſoli exponetur, tractabiturque, prout de violarum conſerva infra dicetur. Erit autem loco conſervæ ad frontalia, citra alterius adiectionem.

Modus ſyrupum violaceum ex tribus infuſionibus parandi.

CAPUT III.

ACcipe libram unam roſarum recentium parte herbacea mundatarum, hoc eſt flores ſolos. Mittantur in urnam aliudve vas fictile oris anguſtioris vitratum, affundanturque deſuper aquæ calentis libræ quatuor, commiſceantur, ſpathulaque lignea ſubigantur. Deinde per 12. horas in camini angulo infundi ſinantur, obturato rite vaſe, ne violarum vis diſſipetur.

Illis exactis, prædicta infuſio in vas fictile vitratum vel ſtanneum ampliſſimum imponatur, ut tantillum ſupra fornacem calefiat; deinde ex tela fortiori percoletur, fæxque per torcular exprimatur, quæ velut inutilis projiciatur.

Interea ad ſecundam infuſionem tantundem violarum mundatarum in dictum vas inditur. Infuſio calefacta in violas effunditur, ſtatimque commiſcetur, ſpathulaque lignea

agitatur, obturato (ut dictum) vase, in caminique angulo reposito, ut inibi per alias 12. horas infundatur; à quibus prædicta iterum infusio in vas ad id destinatum effunditur, supraque fornacem (ut prius) calefit, deinde colatur & exprimitur. Calefactaque in parem violarum recentium copiam projicitur, quæ tertiò scilicet, in dictum vas immissæ sunt. Infusio tantundem temporis celebrata, calefit, colatur, exprimitur.

Infusio isthæc tertio colata & expressa quatuor libras cum dimidia, seu 72. uncias continet. Ex qua si ex tempore syrupum parare velis, sex unciæ de illa in phiala seponantur, ad usus de quibus postea. Residuum (quod est quatuor librarum cum unciis duabus) in lebetem ex ære rubro immittitur, cum libris quinque cum dimidia sacchari boni, in frusta comminuti. Fitque syrupus, qui leniter suprà fornacem ex accenso carbone, fumi experte, coquitur.

Prædictus syrupus in consistentiam iusto paulo crassiorem percoquendus, ut illico ex unciis sex infusionis sepositæ diluatur. Quæ infusio una effunditur, simulque permiscetur, unaque aut altera ebullitione coquitur, ut ad syrupi iustam redigatur crassitudinem.

Hoc peracto, auferatur ab igne, modiceque in lebete refrigescat, abiecta, quæ supernatat, cum cochleari argenteo, spuma. Deinde in vase idoneo recondatur, charta perforata contegendo, perfectè refrigescat.

Refrigeratus charta duplici membranaque pergamena madente ſuperiniecta (ceu ſinguli ſyrupi contegi debent) operiatur, locoque temperato ad uſus recondatur. Sic confectus violaceus ſyrupus vim tincturamque toto anno ſervabit.

Notandum, in ſyrupo huiuſmodi violaceo parando plus ſacchari præ infuſione adjici, ad illius colorem, efficaciamque ſervandam; nec diuturniori opus eſſe coctione, cum infuſio viſcoſior ſit, longiorique ebullitione color imminuatur. Quamobrem ad diuturniorem cuſtodiam, ſepoſitæ infuſionis unciis ſex diluitur decoquiturque, quod iſti duntaxat ſyrupo peculiare eſt.

Itaque moneo, ut in ſyrupo hoc violaceo conficiendo, ad quamque infuſionis libram ſacchari unciæ viginti addantur.

Sic autem dictas infuſiones ſyrupumque parandum dixi, ut violarum vis colorque illibata perſeverent. Ideoque pro ſpathula ferrea, ex qua nigreſcere potuiſſet, ſpathulam adhibui ligneam. Neque etiam infuſionibus calefaciendis lebete æreo, præterquam in ſecus confecto ſyrupo; ſed fictili vitrato cochlearique argenteo uſus ſum, ob eandem cauſam: eoque fine ſex infuſionis uncias ſeorſim ſervandas, ad ſyrupum diluendum decoquendumque, coloremque violarum vividum, ex coctione vtcunque imminutum, conciliarem.

Porro non tanta arte accurationeque vulgo paratur. Tres equidem celebrantur infusiones (prout à nobis dictum est) in fictili orificij angusti vitrato: ſpathulaque lignea verſantur, illiſque calefaciendis lebes adhibetur , non autem figlinum. Syrupo etiam conficiendo ultima infuſio colata torcularique expreſſa impenditur, in lebetemque cum dicta ſacchari quantitate inditur. Sicque ſimpliciter ſyrupus paratur, non dilutus decoctuſque cum ſepoſita infuſione, prout à nobis declaratum eſt.

Hac ratione poſtrema ſyrupi ſequentes, ex tribus ſcilicet aut pluribus infuſionibus, ceu deinceps deſcribentur, conficientur.

Alter modus parandi ſyrupi violati.

Tres fiunt infuſiones ex violis integris, hoc eſt floribus foliiſque virentibus ambientibus: cumque pari infuſionis ſaccharique copia , vel ſacchari quarta parte detracta, conficitur ſyrupus.

Si ex novem infuſionibus ſyrupus elaboretur (ad inſtar ſyrupi roſarum pallidarum de quo poſtea) cum infuſionis libra una, ſacchari duodecim duntaxat unciæ incoquentur, fietque laxatiuus.

De violarum rosarumque pallidarum mucaro.

CAPVT IV.

VIolarum rosarumque pallidarum mucarum nihil aliud est, præter vltimam infusionem colatam expressamque, in annum in figlino oris angusti vitrato servandam, affuso in summitate oleo communi ad unius digiti crassitudinem, ne ab aëre externo corrumpatur, contectoque vase ex charta duplici membranaque pergamena madente, loco temperato reposito. Vbi autem occurret utendi occasio, supernatans oleum gossipio exsugetur.

Modus parandi syrupum de tussilagine.

CAPVT V.

EX floribus tussilaginis cum adiuncta viriditate tres fiunt infusiones, ex librà dimidia pro quaque infusione in libris duabus aquæ, hoc modo. Dicti flores in urnam oris angusti fictilem vitratam immittuntur, iisque ferventis aquæ libræ duæ affunduntur. Vas probè contectum in camini angulo per duodecim horas ad infusionem collocatur, deinde igni fornacis ex carbonibus accenso, fumique experti applicatur, donec infusio percalefacta fuerit, quæ tum ex tela fortiori per torcular traiicietur exprimeturque.

turque. Colatura & expreſſio in lebetem ad calfaciendum immittuntur, effunduntur que in aliorum florum parem quantitatem. Tantundem temporis modo dicto infuſæ in lebetem iterum conjiciuntur, atque ad alteram colaturam expreſſionemque caleſiunt. Tertio demum in prædictum vas novi flores immittuntur: infuſio, colatura atque expreſſio eodem quo præcedentes modo peraguntur. In expreſſione vero ex ovi albumine cum teſta clarificatâ (prout *cap.* 2. *tractatus* 1. declaratum eſt) ſemelque per filtrum tranſmiſſa ponderataque, ſacchari optimi triens ſeu partes tres induntur, ſicque ſyrupus hic inſtituitur.

Alius modus parandi ſyrupum de tuſſilagine.

Ex tribus equidem celebratur infuſionibus, verum ſola pars lutea florum, abiecta viridi ambiente, aſſumitur, ut ſyrupus cum tinctura efficaciam maiorem nanciſcatur.

Modos infuſionum parandarum tum hoc capite, tum præcedentibus de ſyrupo violato, iuſto forſan prolixius deſcripſi. Porro id de induſtria à nobis præſtitum, ut res melius pateret, & ne idem in aliorum ſyruporum, qui ex multis fiunt infuſionibus, confectione tradenda ad nauſeam iteraretur.

Modus parandi syrupum de floribus persicorum ex novem infusionibus.

CAPVT VI.

MOdo supra exposito novem dictorum florum infusiones perficiuntur. Martio igitur mense pro quaque infusione in urnam figlinam imponitur libra dimidia florum persicorum recens collectorum, cum libris duabus aquæ calentis. Vltima vero infusio colata & expressa, ovi albumine cum testa clarificatur, semelque per pannum lineum transmittitur: parique sacchari quantitate adiecta, conficitur syrupus, ad usus reponendus.

Modus parandi syrupum ex folijs persicorum.

Syrupus hic eodem modo paratur, quo syrupus rosarum pallidarum. Accipe itaque in fine Maij, aut initio Iunij dicta folia recens collecta. Modice in mortario tundantur, fiantque ex iis novem infusiones. Ex quarum ultima, per residentiam 24. horarum spatio clarificata, parique sacchari quantitate, parabitur syrupus purgans, lumbricos interimens, nec insuavis.

Eodem modo foliorum persicorum, quo rosarum pallidarum mucarum asservatur.

Modus parandi syrupum rosarum pallidarum laxativum ex novem infusionibus.

CAPVT VII.

NOvem fiunt infusiones ex libra una rosarum pallidarum recens collectarum, pro quaque infusione (detracto luteo quod in meditullio est, foliisque virentibus ambientibus) in libris quatuor aquæ. Vltima infusio percolata expressaque libras circiter quinque continebit, citra aliam clarificationem, quàm per residentiam: hoc est, postquam ultima infusio colata expressaque est, in urnam mittitur, qua operta subsidere aliquantulum sinitur, ut fæces fundum petant.

Postea leniter in lebetem effunditur, eumque pari sacchari quantitate syrupus excoquitur, spuma sub finem & extra ignem ex cochleari perforato abiecta. Vbi utcumque refrixerit, in vas idoneum indetur, chartaque perforata contegetur. Perfectè refrigeratus charta duplici pergamenaque membrana madefacta munietur, temperatoque loco custodietur.

Quod si pro unaquaque infusionis libra tres tantum partes sacchari incoquas, syrupus erit magis purgatorius.

Modus parandi ſyrupum roſarum pallidarum cum agarico.

CAPVT VIII.

Accipe, exempli gratia, agarici optimi, in fruſtula minutiſſima conciſi, drachmas undecim, zingiberis raſi & contuſi ſive inciſi drachmam dimidiam. Macerentur in diſco per 12. horas cum ſufficienti roſarum pallidarum mucaro. Dein leuiter bulliant, colentur, exprimantur per pannum ſtamineum. Miſceaturque dicta expreſſio cum libra una ſyrupi roſarum pallidarum plus iuſto cocti, ut decoquatur. Sicque paratus ſyrupus cum aliis aſſervabitur.

Modus parandi ſyrupum de hiſpidula, vulgo de pede cati.

CAPVT IX.

Tres fient infuſiones ex una libra pro qualibet infuſione florum hiſpidulæ in aquæ communis libris duabus. In tertia colata, expreſſa, clarificata cum ovi albumine, triens ſacchari addetur, fietque ſyrupus.

Modus parandi ſyrupum papaveris rhœados.

CAPVT X.

Tres pariter fiunt infuſiones ex dimidia libra pro unaquaque, florum papa-

veris thæados recentium in libris duabus aquæ. In ultimam colatam, expressam nec clarificatam tantundem sacchari indito, fiet syrupus, abiecta demum sub finem & extra ignem spuma.

Modus julepum rosatum parandi.

Accipe sacchari optimi libram unam. Coquatur in aquæ rosaceæ pari quantitate, paulo citra syrupi crassitudinem. Sicque confectus julepus rosatus suis usibus aptabitur.

Modus parandi syrupum de nenuphare.

CAPVT XI.

EX floribus albis nenupharis tres fiunt infusiones, ex una scilicet libra dimidia pro unaquaque infusione in aquæ communis libris duabus. Infundantur more aliorum ante descriptorum per 12. horas. Vltima infusio colata expressaque clarificatur ovi albumine cum testa confracta semelque traiecta per filtrum. Ex ista colatura cum pari quantitate sacchari syrupus conficitur.

Modus parandi syrupum capilli Veneris.

CAPVT XII.

ACcipe capilli Veneris, aut eius vice adianti & polytrichi, cuiusque manipu-

los duos; ſcolopendrij manipulum unum, liquiritiæ raſæ & contuſæ unciam unam. Cum ſaccharo fiat ſyrupus, eo qui ſequitur modo.

Herbæ mundatæ atque lotæ, per 24. horas infundantur in aquæ calentis libris tribus, in fictili vitrato vel ſtanneo vaſe. Quo temporis ſpatio elapſo omnia in lebetem immittantur, bulliantque duabus tribuſve ebullitionibus. Colatura deinde ovi albumine cum teſta clarificata, coquetur cum ſacchari triplo ad ſyrupi craſſitudinem.

Modus parandi ſyrupum oxymeliti ſimplici æquivalentem.

Accipe prædicti ſyrupi capilli Veneris, uncias tres; ſucci limonum, unciam unam cum dimidia. Miſceantur. Saporis eſt perjucundi.

Vel, ſyrupi capilli Veneris uncias duas, aceti unciam unam. Miſce & utere.

Nota, augeri vel minui acetum, ex Medici arbitratu; pro ratione efficaciæ aut imbecillitatis aceti.

Modus parandi ſyrupum iuiubinum ſimplicem.

CAPUT XIII.

Accipe iujubas ſelectas per medium inciſas, citra ullius rei detractionem, numero centum.

Bulliant cum aquæ libris tribus in lebete ad medietatis consumptionem. Cum decocto colato & ex fortiori tela citra clarificationem expresso sacchari triplum incoquitur, conficiturque syrupus.

Modus parandi syrupum iniubinum compositum.

CAPVT XIV.

ACcipe hordei cortice exteriore mundati, unciam unam; iujubarum selectarum, numero sexaginta; liquiritiæ rasæ & contusæ, unciam unam; capilli Veneris vel adianti, & polytrichi, cuiusque manipulum unum; seminum cydoniorum, papaveris albi, melonis, lactucæ conquassatorum, cuiusque unciam dimidiam. Cum saccharo sic parabitur syrupus.

Mittantur in lebetem aquæ communis libræ quatuor, una cum hordeo mundato. Bulliant per aliquod tempus, deinde iujubæ per medium incisæ citra vllam detractionem adjiciuntur. Post quarum primam ebullitionem dicta semina indentur, sub finem vero liquiritia, capillus Veneris & polytrichum injicientur. Hoc facto, ab igne lebes amovebitur. Decoctum modicè refrigeratum colabitur, ex tela fortiori manibus exprimetur, ex ovi albumine cum testa clarificabitur, semelque per pannum laneum album traiicietur. Cum cola-

tura triplo ſacchari adiecto ſyrupus abſolſ-uetur.

Modus parandi ſyrupum de althæa.

CAPVT XV.

Accipe radicum althææ præparatarum unciam unam cum dimidia, cicerum rubrorum unciam unam; radicum aſparagi præparatarum, liquiritiæ raſæ & contuſæ, cuiuſque unciam dimidiam, ſummitatum althææ, maluæ, parietariæ, pimpinellæ, adianti, polytrichi, cuiuſque manipulum ſemiſſem; ſeminum melonis, cucumeris, citrulli, cuiuſque unciam dimidiam; ſacchari libram unam cum dimidia, fiat ſyrupus arte ſequenti.

Radices althææ elotæ filamentiſque ambientibus mundatæ, meditullioque nervoſo detracto, radices aſparagi pariter lotæ & contuſæ, cum libris quinque aquæ in lebete coquantur. Vbi per aliquod tempus bullierint, cicera in mortario conquaſſata adiiciantur, & paulo poſt ſummitates althææ, maluæ, parietariæ, pimpinellæ & denique adiantum, polytrichum & liquiritia: ita ut prædictum decoctum colatum, expreſſum, ex ovi albumine clarificatum ad duas redeat libras, ex quibus ſacchari que libra una & dimidia conficitur ſyrupus.

Alter modus parandi syrupum de althæa facilior & præstantior.

Accipe althææ cum radice, radicum asparagi, radicum eryngij, parietariæ, cuiusque manipulum unum; cicerum rubrorum in mortario conquassatorum, uncias duas; seminum quatuor frigidorum maiorum etiam contusorum, cuiusque unciam dimidiam; liquiritiæ rasæ, unciam unam; sacchari boni, libram unam cum dimidia, sic conficiatur syrupus.

Radices althææ, eryngij, asparagi præparatæ, hoc est mundatæ & contusæ, in aquæ sufficienti quantitate coquuntur, additis hinc parietaria, althææ summitatibus, ciceribus, seminibus frigidis, demum liquiritia contusa, ut decoctum ad libras duas colatas & ex tela fortiore expressas redeat. Cum quibus saccharum ad syrupi crassitudinem coquitur, servaturque more aliorum.

Modus parandi syrupum de cichorio triplicato rhabarbaro.

CAPVT XVI.

ACcipe hordei communis manipulum unum, radicum asparagi, dentis leonis, vulgo taraxaci, cichorij, cuiusque uncias tres; foliorum lupuli, fumariæ, polytrichi, agrimoniæ, adianti, cuiusque manipulum unum cum dimidio; seminum melonis, cucumeris, citrulli, cucurbitæ, cuiusque un-

ciam dimidiam; liquiritiæ rasæ & contusæ, unciam unam; rhabarbari optimi uncias quinque cum dimidia; sacchari libras duas. Conficiatur syrupus hoc modo.

Mittantur in lebetem aquæ communis libræ octo, unà cum hordeo, bulliantque saltem per horæ quadrantem. Hinc injiciantur radices cichorij, dentis leonis, asparagi sic pręparatæ. Abiectis filamentis ambientibus, capitibusque durioribus extirpatis proiectisque, nerveoque meditullio detracto, abluantur. Radices cichorij in mortarium marmoreum immittantur, ijsque pistillo ligneo conquassatis dehiscentibusque, chorda illa lignosa facile eximetur; idem de radice taraxaci fiet. Asparagi vero radices in mortario tantummodo tundentur, quia non sunt adeo crassæ. Detrahitur tamen chorda si lubet, eodem modo. Hoc facto, bulliant cum hordeo per horæ circiter quadrantem. Deinde adjiciantur folia dictarum radicum cichorij & dentis leonis, si tunc temporis vigeant, cum lupulo, fumaria, agrimonia, probè mundatis & lotis; deinde semina in mortario marmoreo conquassata, demum adiantum, polytrichum & liquiritia: ita ut decoctum ad quatuor libras redeat, quod in figlinum immittes, omniaque per horas 24. macerari sines, colatis prius ex dicto decocto unciis duodecim, affusisque calentibus in uncias quinque cum dimidia rhabarbari optimi, in frustula calceolarij cultello ex quadra

lignea comminuti, iniectique in urnam fictilem charta contegendam, ne rhabarbari vis exhalet. Postea per aliquod tempus, ut semihoræ; super cineres calidos prędictam infusionem impones. Deinde extrahatur, reponaturque in camini angulo, ubi stet per horas 24.

Quibus exactis prædicti decocti residuum colatur, exprimitur, tres ex illo libræ clarificantur ex duorum ovorum albuminibus vnà cum testa. Decoctum clarificatum perque pannum laneum album transmissum ad duas libras redit, quæ cum pari sacchari quantitate, ea fere crassitudine qua saccharum rosatum percoquuntur.

Interim dum syrupus coquitur, rhabarbari infusio cineribus calentibus applicatur, deinde per pannum stamineum aut lineum mundũ ex torculari exprimitur. Expressum quod ad uncias circiter octo redibit, seponetur. Cum autem prædictâ consistentiâ percoctus fuerit, ab igne amovebitur, pauloque post dictum expressum spathula lignea vel cochleari argenteo permiscebitur. Hoc infuso syrupus diluetur decoqueturque, ut ad iustam consistentiam redigatur. Imo, ut melius cum syrupo, si paulo liquidior sit, commisceatur, supra fornacem unico fervore bulliet, confestimque ab igne deponetur. Refrigeratus (ut de præcedentibus dictum) in fictili mundissimo, loco temperato reponetur.

Modus parandi syrupum cum rhabarbaro laxativum.

CAPVT XVII.

ACcipe libras tres decocti betonicæ, cichorij, buglossi cum radicibus. Macerentur per noctem in dicto decocto calente medicamenta sequentia; rhabarbari in frustula comminuti unciæ duæ cum dimidia, senæ mundatæ uncia una cum dimidia, violarum manipulus unus, cinnamomi in mortario conquassati drachmæ duæ, seminis fœniculi tantundem, liquiritiæ rasæ & contusæ uncia dimidia.

Postridie omnia unico fervore bulliãt, colentur, exprimantur. Cum expresso sacchari triplum incoquatur, additis sub finem syrupi rosarum pallidarum unciis quatuor. Sicque paratus syrupus more aliorum custodietur.

Alter modus præstantior & gratior.

Accipe hordei communis manipulum unum, betonicæ tantundem; buglossi, cichorij cum radicibus, cuiusque etiam manipulum unum. Hordeum in primis, tribus quatuorve ebullitionibus ferveat, hinc addantur radices præparatæ eo quo dictum est modo, postremo folia.

Huius decocti colati sumantur unciæ decem, in eo senæ mundatæ uncia una, cum seminis fœniculi vel anisi drachmis duabus

per 12. horas macerentur, ſub finem unico fervore bulliant, dein colentur & exprimantur. In expreſſo infunde per noctem rhabarbari in mortario eodem tempore conquaſſati drachmas undecim.

Accipe huius decocti colati libram unam. Maceretur in eo tantundem temporis liquiritiæ raſæ & cõtuſæ uncia dimidia. Poſtridie mane infuſum iſtud liquiritiæ unico fervore bulliat, ſtatimque coletur. In colatura ſacchari libra una ad conſiſtentiã quã ad ſyrupum paulo craſſiorẽ coquetur. Interim dum ſaccharũ coquitur, dictũ rhabarbari infuſum calefiet, colabitur, exprimetur. Vbi vero prędicta craſſitudine percoctum fuerit, lebes ab igne deponetur, ſtatimque rhabarbari infuſum injicietur, cum ſyrupi roſarum pallidarum unciis duabus, ſpathula omnia verſando, ut ſyrupi craſſitudinem ſubeant; qui gratiſſimus erit, ſuoſque ad uſus ſervabitur.

Modus parandi ſyrupum de papavere ſimplicem.

CAPVT XVIII.

Accipe libram dimidiam capitum papaveris albi recentium, capitum papaveris nigri etiam recentium, tantundem. Comminuantur per quadras digitis vel cultello. Injiciantur unà cum ſeminibus in pelvem ſtanneam, vel in fictile. Affundantur deſuper aquæ ferventis libræ quatuor. Contegantur

linteo duplicato. Macerentur in angulo camini per horas 24. Iis exactis in lebetem immittantur, unoque fervore supra fornacem bulliant. Dein colentur fortiterque ex tela crassiori exprimantur. In expresso tot rursus capita papaveris albi & nigri (apparata ut dictum) per 24. pariter horas macerentur. Sub finem uno alterove fervore in dicto lebete bulliant, colentur, ex tela fortiore exprimantur. In colatura ita expressa triplum sacchari adjicietur, fietque syrupus citra clarificationem. Sunt tamen qui illum clarificent, semelque duntaxat per pannum laneum album transmittant. Verum (ut alias à nobis declaratum est) clarificatio nonnihil adimit de medicamentorum vi & energia. Quod si papaveris capita sint valde arida ceu hyeme; in frusta confracta cum seminibus macerabuntur, quaque vice (duplex enim fit infusio perinde ac recentium ad syrupum conficiendum) per biduum, hoc est per bis 24. horas.

Modus parandi syrupum de ribes.

CAPUT XVII.

Libra una sacchari primæ bonitatis cum libra dimidia aquæ fere ad sacchari rosati consistentiam coquitur. Extracto ab igne succi ribesiorum ad solem depurati septem vel octo unciæ commiscentur, quibus diluitur redigiturque ad syrupi consistentiam.

Modus parandi ſyrupum ex ſucco granatorum acidorum.

CAPVT XIX.

SYrupus hic eodem modo quo ſyrupus de ribes conficitur.

Modus parandi ſyrupum limonum.

CAPVT XX.

SYrupus limonum eodem modo, quo duo præcedentes præparatur. Notandum vero ſi ſuccus limonum non ſit rite defæcatus, ſyrupumque turbidiorem efficiat; cum ſaccharo coćto permiſtus uno fervore bulliat, deſpumeturque cochleari argenteo, candidus, pellucidus, pergratuſque evadet.

Modus parandi ſyrupum cydoniorum.

CAPVT XXI.

ACcipe libras duas ſucci cydoniorum per reſidentiam clarificati, ſtatimque per pannum lineum tranſmiſſi, ne denuo clarificetur. Cum ſacchari libra una cum ſemiſſe fiat ſyrupus, aliorum more cuſtodiendus.

Modus parandi ſyrupum de fumaria.

Accipe libras duas ſucci fumariæ per reſidentiam depurati, bis terve per pannum lineum vel Hippocratis manicam tranſmiſſi, cum ſacchari pari quantitate fiat ſyrupus.

Alter modus facilior.

Accipe fumariæ probè lotæ manipulos octo. Coquantur in libris quatuor aquæ. Ex colatura (quæ erit circiter librarum duarum) cum pari ſacchari quantitate fiat ſyrupus.

Modus parandi ſyrupum de fumaria compoſitum ex ſena.

Accipe ſenæ mundatæ uncias duas, cum drachmis quinque, ſeminis fœniculi vel aniſi drachmas tres. Pulverentur, *ut cap.23. tractatus* 1. eſt traditum. Deinde in diſcum, citra tranſmiſſionem, mittantur, deſuperque affundatur ptiſanæ calentis aut ſeri lactis libra dimidia ad ſenæ contemperationem, reponaturque per noctem in camini angulo.

Accipe item fumariæ manipulos quatuor. Coquantur in ſufficienti aquæ quantitate, donec decoctum redeat ad libram unam colatam, ex telaque fortiori expreſſam.

Cum ea tantundem ſacchari incoquatur, libra una videlicet, ad conſiſtentiam quàm ad ſyrupum paulo craſſiorem.

Interim dum decoctio perficitur, infuſio ex ſena unico fervore ebulliet, colabitur, exprimetur per pannum ſtamineum, permiſcebiturque ſyrupo, illius diluendi gratia, prout ſupra dictum eſt, leviterque bulliet ut melius commiſceatur.

Modus parandi syrupum Saboris, seu de pomis compositum.

CAPVT XXIII.

Accipe libram unam cum semisse succi pomorum fragrantium clarificati, transmissique bis consequenter per pannum lineum. Infundantur in eo per 24. horas senæ mundatæ unciæ duæ, cum seminis anisi drachmis duabus. Vnico fervore bulliant, colentur, exprimantur per pannum stamineum. Expressum uncias circiter septemdecim continebit, cumque sacchari unciis duodecim conficietur syrupus.

Quod si dictum syrupum magis purgantem efficere volueris, pro duabus senæ unciis, seminis anisi drachmis duabus, tres senæ uncias, seminisque anisi drachmas tres adjicies.

Si senæ infusionem cum succi pomorum, & succorum buglossi & borraginis depuratorum partibus æqualibus parare libuerit, id non improbo.

Modus facilior præstantiorque parandi syrupum de pomis compositum.

Accipe poma curtipendula aut renetiana, numero duodecim; buglossi manipulos duos, borraginis cum radicibus tantundem. Laventur omnia ex aqua limpidissima.

Deinde poma in quadras, citra pellis detractionem, dividantur. Bulliant omnia in

lebete cum aquæ quantitate sufficienti, ita ut decoctum colatum expressumque ex tela fortiori ad duas saltem libras cum dimidia redeat. In eo per 24. horas unciæ quinque senæ mundatæ, cum seminis anisi aut fœniculi drachmis decem macerentur, post unam ebullitionem colentur, exprimanturque ex dicta tela. Cum expresso sacchari libræ duæ incoquantur, fiatque syrupus, cum aliis asservandus. Syrupus hic non est iniucundus, cum una duntaxat drachma senæ maceratæ syrupi cuilibet unciæ insit.

Modus parandi syrupum ex moris.

CAPVT XXIV.

ACcipe libras duas succi mororum hortensium, non omnino maturorum. Clarificetur, trajiciatur per pannum laneum album, cum libra una & semisse sacchari fiat syrupus.

Notandum, succum istum per residentiam clarificari posse, expressis scilicet moris, prout *cap. 9. de succorum clarificatione* est traditum. Mittitur in urnam figlinam aut aliud vas probè contectum per 24. horas. Hinc conficitur syrupus, prout dictum est.

Modus conficiendi syrupum cerasorum.

CAPVT XXV.

ACcipe succi cerasorum ad solem clarificati libram unam. Trajicito per pan-

num album, cumque facchari unciis duodecim fyrupum parato.

Modus parandi fyrupum rofarum ficcarum.

CAPVT XXVI.

ACcipe tres vel quatuor uncias rofarum rubrarum ficcarum felectarum. Indantur in urnam fictilem, defuperque affundatur aquæ ferventis libra una cum femiffe. Contegantur macerenturque in camini angulo per 24. horas. Deinde infufio in lebetem immittatur, ubi uno aut altero fervore bulliat. In colato expreffoque facchari libra una incoquatur, fiatque fyrupus, more aliorum fervandus.

Modus parandi fyrupum de abfinthio.

CAPVT XXVII.

ACcipe libram unam abfinthij Romani, quod noftras eft, comâ fcilicet exiguâ, plurimifque Galliæ in locis colitur, minus amarum, magis ftypticum & aromaticum eft. In fruftula concidatur.

Accipe item nardi Indicæ drachmas tres, eodem modo incidatur; rofarum rubrarum uncias duas. Infundantur omnia calidè per 24. horas in libris duabus vini albi veteris generofi, & fucci cydoniorum in camini angulo clarificati pari quantitate. Hoc tempore

exacto coquantur, decoctumque colatum, expressum, clarificatum ad duas redigatur libras, cum quibus tantundem sacchari percoquetur in syrupum.

Modus parandi syrupum de artemisia,

CAPVT XXVIII.

ACcipe radicum eryngij, seu cardui centicipitis, uncias quatuor; hyssopi, artemisiæ, cuiusque manipulos duos; nepetæ, polytrichi, adianti, marrubij albi, cuiusque manipulum unum; seminum rutæ, nigellæ, cuiusque unciã dimidiam. Cum duabus libris sacchari conficiatur syrupus modo sequenti.

Abluuntur mundanturque radices eryngij, exciduntur capita seu summitates, projiciunturque. Dein in mortario marmoreo pistillo ligneo conquassantur, ad eximendum meditulliũ lignosum, quod etiam abjicitur. Ex radicibus ita præparatis quatuor unciæ ponderantur, conquassantur in mortario, coquuntur in aquæ libris quinque. Aliquanto post adduntur artemisia, hyssopus, nepeta, marrubium, & semina conquassata, & demum adiantum & polytrichum, ut decoctum redeat ad libras duas colatas, expressas, clarificatas. Cumque sacchari pari quantitate conficitur syrupus.

Alter modus facilior.

Accipe artemisiæ, hyssopi, cuiusque manipulos duos; nepetæ, sabinæ, cuiusque

manipulum unum ; ſacchari libram unam cum dimidia. Fiat ſyrupus.

Prædicta ſimplicia mundata lotaque in aquæ quantitate ſufficienti percoquentur, ita ut decoctum redeat ad libras duas colatas expreſſaſque ex tela fortiori, cum quibus ſaccharum ad ſyrupi confectionem incoquetur.

DE SYRVPIS MELLITIS.

Modus parandi mel deſpumatum.

CAPVT XXIX.

ACcipe mellis ſufficientem copiam. Præparetur, ut 1. *cap. tractatus* 1. eſt oſtenſum. Coquatur in lebete ſupra fornacem, dum mellis craſſitudinem nanciſcatur; quod dignoſces, ſi guttulam in quadrum ſeu marmor effundas refrigerarique ſinas. Vbi eò devenerit, ab igne depones deſpumabiſque. Refrigeratum cum aliis ſervabitur ſyrupis.

Modus conficiendi mel roſatum.

CAPVT XXX.

MEl roſatum multis paratur modis. Sed qui ſequuntur præſtantia & facilitate reliquos ſuperant.

Primus modus. Tres fiunt infuſiones perinde ac in ſyrupis; ex libra una roſarum rubrarum explicatarum recentiumque in aquæ

communis libris quatuor, unaquæque infusio per horas duodecim. In ultima colata expressaque tantundem mellis despumati, vel communis optimi incoquitur ad syrupi consistentiam, abiecta sub finem coctionis spuma, vel extra ignem.

Secundus modus. Dictæ infusiones fiunt ex rosarum rubrarum parte media, & tantundem pallidarum recentium commistarum, ambarum ad libræ unius quantitatem, in aquæ communis libris quatuor, ut dictum est. Cum ultima infusione colata expressaque par quantitas ex alterutro melle incoquitur; sicque mel prædictum conficitur.

Tertius. Accipe, exempli gratia, libras tres vel quatuor rosarum pallidarum recens collectarum. Contundantur optimè in mortario marmoreo pistillo ligneo, donec digitis insensiles seu impalpabiles evadant. Deinde in figlinum oris amplissimi indantur, pari quantitate mellis laudatissimi immista, spatio liberiore ad mellis ebullitionem quæ in altum irrumpit, relicto. Contecto probè ex membrana pergamena vase, per duodecim vel quindecim dies soli exponetur ut percoquatur, spathula interdum illud versando ut perfecte incorporetur. Hoc exacto tempore mel sic confectum asservabitur.

Modus parandi mel violatum.

CAPUT XXXI.

MEl violatum eodem modo quo rosatum paratur. Ex libra enim una violarum recentium integrarum (hoc est florum & partis herbaceę ambientis) tres fiunt infusiones in aquæ communis libris quatuor. Cum tertia & ultima infusione colata expressaque tantundem mellis despumati vel communis optimi incoquitur despumaturque. Sicque confectum mel cum aliis custoditur.

Modus parandi mel mercuriale.

CAPUT XXXII.

ACcipe succi mercurialis, extracti prout *cap.* 4. *tractatus* 1. traditum est. Bulliat uno fervore, mox per 24. aut amplius horas subsidere sinatur. Deinde vel inclinato vase, vel per linteolum transmittetur. Colaturam ponderabis, in eaque mellis communis optimi parem quantitatem immittes in lebetem, coquesque donec omnia ad syrupi consistentiam redigantur. Post despumationem refrigerationemque ad usus reponitur.

Vel accipe succi mercurialis recens extracti, mellis communis, cuiusque partes æquales. Vnico fervore in lebete bulliant, hinc ex crassiore linteo colentur. Postea in lebetem elotum mundatumque iterum indantur, coquanturque ad syrupi consistentiam.

Alter modus præstantior mellis mercurialis parandi.

Ex tribus etiam decoctionibus mel mercuriale confici potest.

Accipe mercurialis recentis copiam sufficientem. Probè mundata multipliciqué aqua in mortario ampliore, pistillo ferreo contundatur, mittaturque in lebetem, cum pauciore aqua quam ad aliarum herbarum decoctionem, quia post coctionem exprimitur. Percocta colatur exprimiturque ex tela fortiore per torcular. Deinde cum expressione par quantitas mercurialis ut ante præparatæ, incoquitur. Cocta, colata, ut dictum est, expressa; cum secunda ista colatura & expressione tantùndem mercurialis præparatæ, tertio adjicietur, coquetur, colabitur, exprimetur, ut toties dictum. Demum cum hac expressione par mellis quantitas immiscetur, conficiturque mel mercuriale, perinde ac mel rosatum, absque ulla despumatione.

DE CONSERVIS.

Modus parandi conservam violarum.

CAPVT XXXIII.

ACcipe libram semissem violarum à parte herbacea mundatarum. Contundantur in mortario marmoreo, cum pistillo ligneo, donec in pastam abeant molliusculã, ita ut nulla inter tractandum inæqualitas

percipiatur. Commiſceatur ſenſim libra una ſacchari pulverati, vel in fruſtula comminuti, tundatur, incorporetur cum violis. Hoc præſtito, conſerva confecta erit, quæ in vas fictile mundiſſimum indetur, charta non perforata tegetur, ſoli per 30. aut 40. dies exponetur, bis terve quaque hebdomada ſpathula verſabitur, ut à ſolis calore undequaque percoquatur.

Modus parandi conſervam roſarum.

CAPVT XXXIV.

Accipe libram dimidiam vel libram integram roſarum rubrarum non explicatarum, forcipe inciſis ungticulis (pars eſt lutea in imo flore.) Tundatur in mortario marmoreo piſtillo ligneo, duplo ſacchari addito, ut in violarum conſerva oſtenſum eſt.

Modus parandi conſervam nenupharis.

CAPVT XXXV.

Accipe libram dimidiam florum alborum nenupharis recentium. In mortario marmoreo perinde ac præcedentes tundatur, ſacchari duplo adiecto. Exponatur ſoli ut dictum.

Modus parandi conſervam tuſſilaginis.

CAPVT XXXVI.

Ex floribus tuſſilaginis pars duntaxat lutea aſſumitur, tunditurque in mortario

cum duplo ſaccharo, ceu præcedentes.

Modus parandi conſervas borraginis, bugloſſi, roriſmarini, & betonicæ.

CAPVT XXXVII.

EOdem prorſus modo quo ſuperiores conficiuntur.

TRACTATVS TERTIVS.

DE ELECTVARIIS.

Modus parandi Electuarij lenitivi pro divitibus.

CAPVT I.

ACcipe polypodij quercini conquaſſati, uncias tres; ſeminis fœniculi viridis, unciam ſemiſſem; betonicæ, agrimoniæ, adianti, polytrichi, ſcolopendrij, cuiuſque manipulos duos; ſeminis aniſi viridis, unciam ſemiſſem; pulpæ caſſiæ, pulpæ tamarindorum, prunorum, cuiuſque uncias ſex: ſenę cum aniſo pulveratæ, uncias quatuor cum dimidia; ſacchari libram unam. Fiat electuarium arte ſequenti.

Prædicta ſimplicia mundata & lota in aquæ ſufficienti quantitate coquantur. Pri-

mò ſcilicet polypodium mundatum, cum ſemine fœniculi per horæ quadrantem & amplius; deinde betonicam & agrimoniam, polytrichum, adiantum, ſcolopendrium.
Prædicti decocti colati accipe libram unam. Macerentur in eo per 24. horas ſenæ mundatæ unciæ duæ, cum ſeminis aniſi aut fœniculi ſemuncia: tantiſperque ante huius temporis finẽ extrahentur ſingulæ ſeorſum, pulpæ caſſiæ, tamarindorum, & prunorum, prout eſt demonſtratum *cap.* 22. *tractatus* 1.

Hoc facto ſenæ infuſio unico fervore bulliat, coletur, exprimatur per pannum ſtamineum. Cum expreſſo libra una ſacchari in lebete coquatur ad conſiſtentiam *cap.* 17. *tractatus* 1. traditam.

Syrupus hoc modo confectus in pelvem ſtanneam vel vas fictile vitratum effundi tur. In lebetem vero extra ignem pulpæ tamarindorum & prunorum injiciuntur, & cum rudicula probè permiſcentur, addita etiam poſt caſſiæ pulpa.

His peractis ſyrupi aliquantum refrigerati tertia pars prædictis pulpis probè permiſcetur, deinde ſenæ cum correctivo pulveratæ tertia pars inſpergitur, ut demonſtratum eſt *cap.* 23. *tractatus* 1. exacteque quoad fieri poterit cum pulpis & ſyrupo permiſcebitur.

Deinde ſyrupi, ut & ſenæ pulveratæ partes reſiduæ, indentur, rudiculaque probè verſabuntur & ſubigentur. Omnibus exqui-

ſitè permiſtis conflatur electuarium, quod antequam refrigeſcat, in vaſe idoneo charta perforata contecto reponetur. Refrigeratum charta duplici munitum more ſyruporum ſervabitur.

Si inter parandum dictum electuarium ſyrupus refrigeſceret, ſupra fornacem erit calefaciendus, procedendo ut dictum.

Nota, pulveres nunquam eſſe miſcendos cum ſyrupo fervente, quoniam adurerentur; ſed eo aliquantulum refrigerato.

Vnum duntaxat modum ſyrupi conficiendi deſcripſi, qui quatuor reliquis ſequentibus inſerviet: præſtantiſsimus quippe eſt, ut evidentiſsime patet.

Modus parandi Electuarium lenitivum pro egenis.

CAPVT II.

ACcipe libram unam decocti prędictorum ſimplicium colati, ad ſenam cum aniſo, ut dictum eſt, macerandam; ſenæ mundatæ uncias duas; ſeminis aniſi aut fœniculi viridis unciam dimidiam; pulpæ prunorum & tamarindorum, cuiuſque uncias novem; ſenæ cum aniſo pulveratæ uncias quatuor cum dimidia, ſacchari libram unam. Conficiatur electuarium modo ante deſcripto.

Omiſſa autem eſt caſsiæ pulpa ob ſumptum, ſed ad illius defectum compenſandum

prunorum & tamarindorum pulpæ dosis adaucta est. Si fortè aliqua casſiæ paulo ante extractæ recrementa nondum evanida præſto adſint, per dictas 24. horas cum ſena infundi poterunt.

Modus parandi Catholicum.

CAPVT III.

ACcipe decocti prædictorum ſimplicium ad ſenæ & aniſi infuſionem, uncias viginti; ſenæ mundatæ uncias duas: ſeminis fœniculi viridis, ſemunciam; pulpæ casſiæ uncias quatuor; pulpæ tamarindorum & prunorum, cuiuſque uncias ſex, ſenæ pulveratæ cum aniſo, uncias duas cum drachmis duabus; rhabarbari pulverati uncias duas; ſacchari libram unam cum dimidia. Fiat electuarium arte ſequenti.

Primo infundetur ſena cum aniſo, ut dictum.

Rhabarbarum pulveratur, ut oſtenſum eſt *cap.* 25. *tractatus* 1. ſimulque cum eo ſena cum aniſo pulverantur, totuſque iſte pulvis ſeponitur.

Tamarindorum, prunorum, & casſiæ pulpæ præparatæ etiam ſeponuntur.

Syrupus ex prædicta ſenæ infuſione in cacabo ſeu lebete cum ſaccharo coctus, in vas idoneum effunditur, deinde in lebete extra ignem ſimul permiſcentur pulpæ tamarindorum, prunorum & casſiæ. Hinc conſe-

quenter (ut toties dictum) syrupus & pulveres accurata subactione commiscentur. Sicque confectum electuarium ubi refrixerit, cum aliis custodietur electuariis.

Qui senam duplicare voluerit (ut fit de rhabarbaro) pro duabus unciis cum drachmis duabus senæ pulveratæ, quatuor uncias cum dimidia adjiciat, minusque saccharum coquatur, habita ratione pulveris adaucti.

Modus parandi Diaprunum simplex & compositum.

CAPVT IV.

Accipe libram unam decocti prædictorum simplicium colati, ad infundendam senam, senæ mundatæ uncias duas; seminis anisi viridis semunciam; pulpæ prunorum, libram dimidiam, pulpæ tamarindorum, uncias quatuor; rosarum rubrarum drachmas tres; sacchari libram unam. Concinnatur electuarium eodem modo quo præcedentia, vocaturque Diaprunum simplex.

Quod si compositum efficere volueris (ut vulgo fit) sic procedes.

Cum prædicto electuario confecto adhuc calente, vel si non caleat, supra fornacem aliquantum calefiat; scammonij optimè pulverati, ut traditum est *cap. 26. tractatus* 1. drachmæ novem inspergantur, exacteque rudicula permisceantur. Sic confectum electuarium Diaprunum compositum nuncu-

patur, servaturque in vase idoneo ad usus.

Nota, nullum hic à nobis describi Catholicum ad clysteres. Illius enim loco electuaria præcedentia inservire possunt cum certiori utilitate.

Electuarium vice confectionis Hamech, iucundius mollinsque purgans.

CAPVT V.

ACcipe vltimo descripti decocti ad infusionem senæ & anisi libram unam; senæ mundatæ, uncias duas; seminis anisi vel fœniculi viridis, unciam dimidiam; pulparum casiæ, tamarindorum, prunorum, cuiusque uncias quatuor; senæ pulveratæ cum suo correctiuo uncias duas cum dimidia; rhabarbari pulverati unciam semissem; agarici trochiscati pulverati, unciam unam; sacchari, libram unam; scammonij, drachmas novem. Fiat electuarium.

Sena cum aniso in dicto infundentur decocto, cum pulpæ casiæ recrementis, ad syrupum postea conficiendum.

Rhabarbarum & trochisci agarici seorsum in mortario pulverabuntur, ut *cap.* 25. *&* 26. *tractatus* 1. demonstratum est. Vtriusque pulvis cum sena pulverata permisceatur, seorsumque in charta servatur.

Scammonium in mortario pariter pulveratum, ut demonstratum est, in alia charta separatim reponetur.

Hoc facto, pulpæ tamarindorum & prunorum rudicula in cacabo çommiſcebuntur, deinde caſsia ſimul cum ſyrupo & pulvere. Omnibus exquiſitè miſtis calentibuſque ſuperinſpergitur permiſceturque ſcammonium, ut antè traditum, ubi de diapruno compoſito agebatur. Sic elaboratum electuarium cum aliis aſſervabitur.

Modus parandi electuarium de dactylis, vulgò Diaphœnicum.

CAPVT VI.

ACcipe pulpæ dactylorum uncias ſex, turbith gummoſi uncias duas; amygdalas aliquot dulces excorticatas 18. vel 20. zingiberis cultello raſi, macis, ſeminum aniſi, fœniculi, cuiuſque drachmas duas, ſcammonij drachmas ſex. Cum unciis decem mellis deſpumati, ut oſtenſum eſt *cap.* 17. *tractatus* 1. fiat electuarium.

Pulpa dactylorum præparata, ut patuit *cap.* 2. *tract.* 1. ſeponitur.

Deinde pulvis hac arte conflatur.

Primum in mortarium immittitur turbith, zingiber & amygdalæ, ad illorum exhalationem inhibendam, ſimulque contunduntur. Semipulveratis macis, aniſum & fœniculum injiciuntur. Omnia in pulverem redacta trajiciuntur per incerniculum contectum, modo *cap.* 23. *tractat.* 1. deſcripto, vbi de ſena ſermo erat.

Tres pulveris unciæ extractæ in charta seorsum reponuntur.

Scammonium pariter pulveratur, ut demonstratum est; separatimque servatur.

His peractis, pulpa dactylorum in cacabum imponitur, rudicula aliquantisper agitatur, dein adjicitur mellis despumati calentis tertia pars, permisceturque cum prædicta pulpa. Deinde inspergitur commisceturque prædicti pulveris pars tertia, dein reliqua pars mellis; hinc pars reliqua pulveris, demum residuum mellis & pulveris, eodem modo quo in electuariis præcedentibus.

Omnibus probè subactis calentibusque scammonium pulveratum adjicitur, ut dictum superius. Eo exquisitè permisto electuarium absolutum est, quod refrigeratum aliorum more custoditur.

Modus parandi benedictam laxativam.

CAPVT VII.

Accipe turbith, hermodactylorum rasorum, cuiusque drachmas sex; amygdalas excorticatas 18. aut 20. rosarum rubrarum, drachmas tres; zingiberis rasi, macis, cuiusque drachmam unam; seminum milij solis, saxifragiæ, anisi, apij, cuiusque drachmas duas; scammonij drachmas quinque; mellis despumati uncias quindecim. Fiat electuarium.

Notandum, in hoc capite atque præceden-

te pondus medicamentorum pulverandorum liberalissimum esse debere (præterquam scammonij, quod iustè ponderari debet) quia non cernuntur transmittunturque integrè per setaceum. Sed ubi expetita dosis expleta erit, residuum ad aliam præparationem, vel ad usus à Medico suggerendos asservatur.

In mortarium primo immittuntur turbith, zingiber, hermodactyli, ex quibus cultello pulvis aut terra adhærescens prius excussa fuerit. Amygdalis modicè pulveratis adjiciuntur semina, demum macis & rosæ rubræ siccæ.

Omnia pulverata per setaceum contectum transmittuntur. A quibus ubi tres pulveris uncias exemeris, in charta seorsum reponentur.

Scammonium pulveratum etiam separatim servatur.

His peractis, tertia pars mellis despumati calentis in cacabum immittitur, cum parte tertia pulveris superinspersi exquisiteque permisti. Deinde reliquæ mellis pulverumque partes eo ordine subiiciuntur, quo in electuariis præcedentibus, rudiculaque accuratissimè permiscentur.

Electuario denique vel adhuc calente, vel calefacto, scammonium permiscebitur, ut dictum.

Modus parandi hieram simplicem.

CAPVT VIII.

ACcipe cinnamomi optimi, santali citrini, asari, nardi Indicæ, croci, mastiches, cuiusque drachmas sex; aloës non lotæ uncias duodecim cum dimidia; mellis despumati uncias quinquaginta unam, seu libras tres cum unciis tribus. Sic instituatur compositio.

In mortario simul pulverantur cinnamomum, santalum citrinum in minuta schidia seu fragmenta incisum, asarum & nardus Indica concisa, dein per setaceum tectum transmittuntur. Pulvis (qui quatuor uncias cum dimidia pendere debet) seorsum reponitur. Pulveranda etiam mastiche, crocus, aloë, unumquodque seorsum. Deinde omnes isti pulveres in mortario commiscentur, ita ut totum ex illis conflatum uncias 17. ponderet. Quod cum libris tribus, tribusque unciis mellis despumati ad consistentiam syrupi cocti, modiceque calentis exactè permiscetur, cacabo ab igne deposito.

Notandum, prædictum mel non admodum coquendum esse: ingenti enim aridiorum pulverum copia mel satis exsiccatur incrassaturque, licet levius coctum quam ad electuarium.

Modus parandi hieram picram cum agarico.

CAPVT IX.

ACcipe drachmam unam ex pulvere cuiusque ex primis ſex medicamentis in hieræ ſimplicis deſcriptione enumeratis: hinc addantur pulveris agarici trochiſcati drachmæ ſex, aloës non lotæ uncia una cum dimidia, utroque prius ſeorſum pulverato.

Mox univerſus pulvis, qui eſt trium unciarum, commiſceatur, incorporeturque in cacabo cum unciis novem mellis deſpumati, ad ſyrupi craſſitiem cocti, modicè refrigerati, & ab igne remoti. Sicque confecta compoſitio cum aliis antè deſcriptis ad uſus reponetur.

Tabellæ ex Mechoacan, quæ tabellis Diacarthami æquivalent.

CAPVT X.

ACcipe Mechoacan, hermodactylorum raſorum, turbith, cuiuſque drachmas duas; roſarum rubrarum, drachmam unam; zingiberis raſi drachmam dimidiam; amygdalas dulces excorticatas, tres aut quatuor; ſcammonij, drachmas duas. Cum libra dimidia ſacchari ſoluti coctique in aqua communi, fiant tabellæ pondo unciæ ſemiſſis.

Mechoacan in mortario contuſo, adjici-

tur turbith, hermodactyli & zingiber rasum, cum amygdalis ad illorum exhalationem inhibendam. Denique rosæ rubræ siccæ induntur.

Omnia pulverata per setaceum transmittuntur. Inde postquam pulveris drachmas septem cum dimidia exemeris, residuum in charta repones.

Scammonium seorsum etiam pulveratur, illiusque pulveri in mortario simul drachmæ septem cum dimidia pulveris prędicti admiscentur: adeo ut totum conflatum drachmas novem cum dimidia contineat, quod in charta reponitur.

Pulvere sic apparato, saccharum in sartagine mediocri ex ære rubro, cum unciis quatuor aquæ ad consistentiam *cap.*15. *tractat.* 1. indicatam excoquitur. Coctum ab igne deponitur, spathulaque fortiter agitatur, dum refrigescat. Refrigerato prædictus pulvis inspergitur, probeque spathula cum saccharo cocto incorporatur: ita ut pasta tandem fiat legitimæ consistentiæ, deterso collectoque quod sartaginis fundo parietibusque adhæserit. Quæ pasta adhuc calidiuscula in chartam albam, modico oleo amygdalarum dulcium vel communi delibutam, vel confricatam ex amygdala dulci cultello excorticata, ne chartæ adhæreat, effunditur, radio terete oleo illito, extensionis gratia, percutitur, multoties circumvoluto comprimitur & complanatur. Hinc inuncto

cultello dividuntur, fiuntque tabellæ pondo ſemunciæ. Quæ refrigeratæ in pyxide, charta ſuperne inferneque munita, loco ſicco (ut ſupra aſſerem in camini angulo) reponuntur.

Si quid vero ſartagini tenacius adhæſerit, ſpathula ferrea deradetur, cum dictis tabellis in charta reponetur, eiuſdemque erit uſus qui tabellarum.

DE TROCHISCIS.

Modus parandi Trochiſcos de agarico.

CAPVT XI.

EX inſtrumento ex ferro albo incurvo undiquaque forato (quam vulgo raſpam vocant) exterendæ ſunt agarici albi, levis & friabilis unciæ duę, vel quantum expedierit: mittendæ in mortarium marmoreum, affuſa ſubinde aquæ vitæ quantitate ſufficienti: tundendæ, ſubigendæ piſtillo ligneo, in paſtam cogendæ, ex qua trochiſci plani ſeu alterius figuræ effingentur, in umbra ſuper ſetaceo inverſo charta operti, ne ſorde aliqua inficiantur, exſiccandi.

Exſiccati rurſus in mortario pulverabuntur, & ut prima vice, cum aqua vitæ malaxabuntur, ut in paſtam coëant. Hinc in trochiſcos aptabuntur, qui denuo ex ſetaceo ſiccabuntur, ut dictum. Quod tertio iterabis. Demũ in vaſe idoneo ad uſus recondentur.

Huiuſmodi Trochiſci confici etiam poſſunt cum vino albo tenuiſſimo, in quo maceratum fuerit zingiber raſum contuſumque in phiala optime obturata per 24. horas hoc modo.

Accipe vini albi generoſi tenuiſſimi librã dimidiam. Macerentur in eo per 24. horas zinziberis raſi & contuſi drachmæ tres, in phiala ſcilicet probe clauſa. Ex dicti vini parte una trochiſcos (ut dictum eſt) effinges, ritè iterum obturata phiala, ut bis eandem præparationem ſubeant.

Modus parandi trochiſcos Alhandal.

CAPVT XII.

PRimo macerentur per quatuor vel quinque dies gummi tragacanthæ drachmæ tres, cum aqua roſacea, in vaſe ſtanneo bene contecto. Interea accipe pulpam colocynthidos à ſeminibus repurgatam. Forficibus in fruſtula tenuiſſima concidatur, in mortario pulveretur, illius fundo piſtillique extremo oleo roſato prius inunctis. Ex ea probe lævigata fingentur trochiſci cum gummi prędicto ſoluto, qui ex inverſo cribro ſiccabuntur. Exſiccati in mortario rurſus teruntur coguntur que in trochiſcos, ſervandos ut dictum.

Modus parandi trochiſcos de Myrrha.

CAPVT XIII.

ACcipe cinnamomi, ſeminis nigellæ, aloës, myrrhæ, cuiuſque drachmas duas. Ex rutæ vel artemiſiæ ſucco per reſidentiam depurato, formentur trochiſci.

Prædicta medicamenta pulverantur, à cinnamomo incipiendo; ſeorſum ſervantur, ut *cap.* 30. *tractat.* 1. declaratum eſt, per incerniculum trajiciuntur. Deinde nigella pulveratur, eiuſque ſemuncia & amplius pro drachmis duabus adjicitur: quæ pulverata per ſetaceum opertum cernetur. Vbi vero drachmas duas exemeris, reſiduum vel ſervabitur, vel projicietur; cum ſemen iſtud viliſſimi ſit pretij. Hinc myrrha teritur, tum aloë, ut *cap.* 25. *tractat.* 1. dictum. Cum aloë pulverata in mortario adhuc exiſtente, reliqua omnia medicamenta in pulverem rediguntur. Accuratè permiſtis prædictus ſuccus affunditur: ex ijſque ſubactis finguntur trochiſci, in umbra ſupra inverſum ſetaceum exſiccandi.

DE PILVLIS.

Modus parandi pilulas stomachicas, ante cibum *dictas.*

CAPVT XIV.

ACcipe aloës drachmas sex, mastiches, rosarum rubrarum, cuiusque drachmas duas. Cum syrupo rosarum pallidarum probe subactis, massa concinnetur.

Accipe mastichem selectam. Teratur leniter, madefacto prius mortario pistilloque pauca aqua rosacea vel commũni, seponaturque. Rosæ rubræ etiam pulveratæ seorsum servabuntur.

Demum cum aloë prius pulverata & adhuc in mortario existente, mastiche & rosæ rubræ permiscentur. Ex iis omnibus, syrupo rosarum pallidarum adiecto, exquisitè subactis, formatur massa, quæ ex charta per 10. aut 12. horas in umbra exsiccatur. Hinc aluta alba oleo delibuta involuitur, servaturque in vase idoneo, quale est fictile vel stanneum.

Modus parandi pilulas sine quibus.

CAPVT XV.

ACcipe aloës unciam dimidiam, rhabarbari, agarici trochiscati, senæ pulveratæ, cuiusque drachmam unam cum dimidia,

ſcammonij drachmas duas cum dimidia. Cum ſyrupo roſarum pallidarum concinnetur maſſa.

Sena ſepoſita, ſcammonium & aloë ſeparatim pulverantur, dein cum ſena in mortario miſcentur. Probe permiſta in charta reponuntur. Hinc caro cydoniorum in mortario diſſolvitur, adiecto ſyrupi roſarum pallidarum tantillo. Poſtea univerſus pulvis in mortarium immittitur. Sufficienti ſyrupi ad totum ſubigendum quantitate affuſa formatur maſſa, more aliarum ſervanda.

Modus parandi pilulas de agarico.

CAPVT XVI.

ACcipe aloës, agarici trochiſcati, cuiuſque drachmas tres; cydoniati, drachmam unam; ſcammonij, drachmas duas cum dimidia; cum ſyrupo roſarum pallidarum concinnetur maſſa.

Sena ſeorſum poſita, trochiſci de agarico, ſcammonium & aloë ſeorſum unumquodq; pulverabuntur, deinde in mortario cum ſena miſcebuntur, bene miſta in charta reponentur. Hoc facto, caro cydoniorum in mortario diſſolvetur, ſyrupi roſarum pallidarum tantillo addito: mox univerſus pulvis indetur, tantundem pariter ſyrupi affuſo, quantum ad omnia malaxanda opus erit, & ad fingendam maſſam, aliarum more aſſervandam.

Modus parandi pilulas ex tribus purgantibus.

CAPVT XVII.

ACcipe rhabarbari, aloës, agarici trochiſcati, cuiuſque drachmas tres. Cum ſyrupo roſarum pallidarum formetur maſſa. Medicamenta ſeorſum pulverata cum piſtillo in mortario commiſcebuntur: deinde cum ſyrupo ſubactis, fingetur maſſa aliarum more apparanda & cuſtodienda.

Modus parandi pilulas de rhabarbaro.

CAPVT XVIII.

ACcipe rhabarbari unciam unam, cinnamomi, liquiritiæ pulveratæ, cuiuſque drachmam dimidiam. Cum ſyrupo fiat maſſa.

Rhabarbaro pulverato admiſcentur in mortario cinnamomum & liquiritia ſimul, prius cum amygdala pulverata; cumque aliquo ſyrupo idoneo, ex Medici præſcripto, pulvis ſubigitur formaturque maſſa, cum aliis cuſtodienda.

Pilulæ ſomnifera.

CAPVT XIX.

ACcipe myrrhę drachmas tres, thuris maſculi drachmas duas cum dimidia, ſeminis hyoſcyami, opij, cuiuſque drachmas

duas; croci, caſtorei, cuiuſque grana 54. hoc eſt cuiuſque drachmam ſemiſſem cum granis 18. Cum ſyrupo roſarum ſiccarum formetur maſſa.

Medicamenta ſeorſum tum pulverantur, tum ſervantur.

Primo thus maſculum pulveratur, & per cribrum trajicitur. Sed notandum, ſupra doſim nonnihil adjiciendum; exempta enim doſi, reſiduum ad aliorum præparationem ſervatur.

Crocus etiam cum amygdala cultello excorticata ad impediendam diſſipationem, teritur. Hinc myrrha, demum hyoſcyami ſemen & caſtoreum ſimul contunduntur, cum iiſque pulveratis reliqui omnes pulveres miſcentur, mixtique in charta ſervantur. Opium tenuiſſime inciſum in mortarium imponitur, colliquaturque cum ſyrupo qui inter conterendũ ſenſim affunditur. Vbi liquefactum fuerit, prædicti commiſcentur pulveres, ſufficienti ſyrupi quantitate indita accurate ſubiguntur, maſſa concinnatur, ſervatur ad uſus.

Notandum, prædictam maſſam ſeorſum loco idoneo ſervandam eſſe, ponderandamque ab ipſomet artifice doſim. Cum aliis enim repoſita, poſſet caſu ab alio quopiam ſumi aliarum pilularum vice, idque cum gravi periculoſoque errore, unde mors certa conſequeretur.

Pilulæ de terebinthina sola, vel cum rhabarbaro.

CAPVT XX.

ACcipe terebinthinæ optimæ (qualis eſt Veneta) unam duaſve uncias, vel quantum volueris. Bulliat in aquæ libra una ſex & amplius ebullitionibus, ut rite coquatur. Quod dignoſces, ſi guttula in paropſidem gelida plenam iniecta digitiſque contrectata non adhæreat, coctam eſſe affirmabis; quod ſi adhæreat, iterum coquenda erit. Vbi legitimè cocta fuerit, ab igne deponatur, atque in diſcum aqua frigida plenum indatur, ex qua partem effundes, alia ſuperaffuſa, ut ex aquæ frigiditate incraſſetur. Hoc ubi factum, dictam terebinthinam manibus frigida madefactis accuratè tractetur, in maſſam cogatur, in aluta oleo communi illita more aliarum cuſtodiatur.

Quod ſi rhabarbarum addere volueris, ſic fiet. Ad unamquamque terebinthinæ ſic præparatæ unciam, rhabarbari pulverati ſcrupuli quatuor exacta manuum contrectatione commiſceantur, formeturque maſſa, aliarum inſtar ſervanda.

Modus terebinthinam potabilem efficiendi.

CAPVT XXI.

ACcipe vini albi tenuiſſimi tres quatuorve uncias, cum lutei medietate. Impo-

nantur in discum supra foculum cum igne exiguo, probeque spathula vel argenteo cochleari commisceantur. Hoc facto diluatur simul terebinthinæ Venetæ uncia dimidia, donec in liquorem abeat. Tum ab igne discum deponito, ut refrigescat. Verum quia potio ista ob terebinthinam admodum insuavis est, ex uno alterove limone succus expressus, vel syrupi limonum unciæ duæ admiscebuntur.

De pulveribus & tabellis cordialibus dictis, & corroborantibus.

CAPVT XXII.

OPeræ pretium existimo ut præmoneam, medicamenta sequentia in pulverem redacta, ad prædictos pulveres tabellasque concinnandas, potius per setaceum tamisium contectum, quam per sericum transmittenda, quia celerius trajiciuntur, nec tantum negotij facessunt. Adde quod plus de suis viribus retinent. Alioquin ut per sericum incerniculum transmittantur, diutissima trituratione opus habent: fierique non potest, quin tanto temporis spatio plurimum de illorum virtute depereat, quamuis semina aliaque medicamenta exhalationem cohibentia simul admisceantur. Nec objiciendum est, non ita elegantes futuros pulveres illos, nec ita prompte intimas corporis venas permea-

turos. Ad primum respondeo, in Medicina bonitatem utilitatemque spectandam potius esse, quam elegantiam. Neque tamen sua gratia carent, cum tabellæ ex iis concinnatæ, proportione unius drachmæ ad uncias duas sacchari consistentia legitima cocti, elegantissimæ sint & iucundissimæ. Ad secundum respondeo, si quatuor semina quæ à pastu vorantur, sanguisque fibris refertus, angustissimas corporis venas transmeent: potiori longè ratione pulveres istos sic apparatos intima quæque facile pervasuros. Ego equidem pluris facio iusculum aliquod è carnibus succulentum, vel consummatum ritè confectum, ptisanam idoneam, aut aliud quodvis præsidium, ægrotantis naturæ familiare, morboque contrarium, cuiusmodi est vinum, succus granatorum, acidorum, limonum, ribesiorum, & similium, quam omnes huiusmodi pulveres, tabellasque ex illis conflatas. Nihilominus triplices describere libuit, quæ fere reliquarum omnium facultates complectuntur.

Pulvis trium santalorum, qui inservire potest pro pulvere Diarrhodonis Abbatis, Diamargariti frigidi & Triasantali.

CAPVT XXIII.

Accipe santalorum albi, rubri, citrini, ligni aloës, cuiusque drachmas duas. Seminum oxalidis, endiviæ, portulacæ, car-

dui benedicti, terræ sigillatæ seu potius terræ Blesensis quæ æquivalet, cuiusque drachmam unam. Fiat pulvis ex istis medicamentis, arte sequenti.

In exigua fragmenta santala lignumque aloës incidantur, imponanturque mortario cum seminum parte media, ut illorum lentore tenuiorum partium exhalatio prohibeatur. Hinc simul terantur contundanturque. Iis ad mediocritatem contusis, seminum pars reliqua adjiciatur, simulque teratur. Pulvis hinc conflatus, per setaceum opertũ trajiciatur. Quod trajici non potuerit, in mortarium rursus mittatur, teratur, per setaceum transmittatur, donec pulveris drachmæ decem habeantur. Residuum servetur, reponaturque ad aliam pulveris compositionem. Quæ decem drachmæ in charta separatim includantur. Postea terra sigillata vel Blesensis, quæ terræ sigillatæ nativæ æquipollet (terra enim illa sigillata quæ ad nos convehitur ut plurimum adulterata est) in pulverem redigatur, reliquis medicamentis commisceatur, servetur in vitro duplici idoneo, operculato, loco temperato ad usus opportunos.

Tabellæ Triasantali cum rhabarbaro.

Caput XXIV.

Prædicto pulvere Triasantali cum rhabarbaro, si quis ad tabellas uti voluerit, universo

uniuerso pulveri rhabarbari pulverati scrupuli duo adjicientur. Si vero triplicare rhabarbarum sit animus, pro scrupulis duobus duæ drachmæ addentur, & cum sacchari optimi unciis duodecim, in aqua ad scopum accommodata soluti, ad legitimamque crassitudinem cocti, fient tabellæ, ceu aliæ custodiendæ.

Pulvis Diambræ, qui vicem pulverum Diambræ, Aromatici rosati, & trochiscorum de gallia moschata subire potest.

CAPVT XXV.

ACcipe cinnamomi selecti, macis, santalorum albi, rubri, citrini, ligni aloës, rosarum rubrarum, cuiusque drachmam unam; ambræ, moschi, cuiusque grana duodecim. Ex iis sic fiat pulvis.

Primum santala & lignum aloës in minuta fragmenta concisa, ut minore negotio in pulverem redigantur, mortario indantur, mox cinnamomum & macis, cuius lentore aliorum exhalatio sistetur.

Notandum, si in dictorum lignorũ tritura aliqua exhalatio efferatur, guttulas aliquot aquæ rosaceæ affundendas, ut dissipatio validius cohibeatur. Vltra dimidium pulveratis rosæ rubræ siccæ adjicientur, simulque terentur, hinc per setaceum operculatum trajicientur. Ex pulvere traiecto ubi quinque sexve drachmas exemeris, in charta alba reponantur.

His peractis ambra & moschus in mortariũ marmoreum immittantur, cum una pulveris prędicti vel circiter drachma, simulque pistillo ligneo vel ferreo terantur. Probè trita commistaque; pulveris residuum sensim injicitur: permiscenturque ita omnia, ut ambræ & moschi facultatem odoremque penitus retineant. Sic apparatus pulvis vase commodo probe obturato recondetur.

Pulvis Diatragacanthi.

CAPUT XXVI.

Accipe gummi tragacanthæ, gummi Arabici, cuiusque drachmas tres; radicis ireos Florentiæ, liquiritiæ, seminum papaveris albi, portulacæ, oxalidis; cuiusque drachmas duas. Ex iis conflabitur pulvis hac methodo.

Exempta à gummi tragacanthæ candidiora mundioraque granula, sic in pulverem redigentur.

Primò mortario ferreo vel æreo incensi carbones immittentur, illiusque fundum ita calefiet, ut carbone cinereque eiecto manu tangi citra ustionem non possit; pistilli extremo ita etiam calefacto, ut fere candescat. Mortario pistilloque linteo mundo detersis, dictum gummi tragacanthæ injicies, linteoloque in medio perforato ad transmittendum pistillum conteges, dictumque gummi ita conteres, ut in pulverem abeat. Mox

per setaceum trajicitur. Quod transmeare non potuit, mortario rursus indatur, denuo pulveretur, trajiciatur.

Quod si dictum gummi viscosius etiamnum videatur, ita ut commodè in pulverem redigi nequeat, mortarij fundum pistillique extremum rursus ad illius trituram calefiant. Ex eo contrito drachmæ duæ per setaceum transmissæ in charta seponantur, residuo in aliam occasionem reservato.

Gummi Arabicum eodem modo pulverabitur, drachmæque duæ per cribrum trajectæ eximentur, residuo etiam reservato.

Notandum primò, mortarium pistillumque ad utrumque gummi terendum esse calefacienda: quia cum sint admodum humida, pulverari nequirent, si mortarij pistillique calore intenso summa illa humiditas non absorberetur.

Notandum secundò, linteo in medio perforato mortarium contegi, ad intromittendum pistillum, quia inter terendum granula, potissimum ex tragacantho, extra mortarium prosilirent.

Notandum tertiò, pro singulorum dictorum medicamentorum drachmis duabus, tres esse ponendas, ut duæ saltem supersint, prout sæpius dictum; quia inter terendum trajiciendumque per setaceum, nonnihil ex illis exhalat.

Gummis sic pulveratis sepositisque, simul in mortario conterantur radix ireos

Florentiæ, liquiritia ſicca raſa, contuſa, in fruſtula ſuper quadra lignea cultello calceolarij conciſa. media pars ſeminum,ut pariter conterantur. Vbi mediocriter pulverata erunt,partem reliquã ſeminum adjicies,contereſque. Hinc omnia per ſetaceũ operculatum trajicies.Quod trajici non potuerit,rurſus mortario indatur ad ulteriorem pulverationem, & traiectionem, ut toties dictum; donec pulveris unciam unam extraxeris.

Hoc facto prędicta pulveris uncia in pilam mittetur, cum gummi tragacanthi & Arabici pulveribus: eoſque piſtillo commiſcebis, vaſeque idoneo ad uſus repones.

Notandum denique, in pulveribus eiuſmodi conflandis de induſtria uniones ſeu perlas, fragmenta lapidum pretioſorum foliaque auri à nobis eſſe prætermiſſa, quia pretium duntaxat & ſumptum, non virtutem augent.

Pulvis glycyrrhizæ.

CAPVT XXVII.

QVoniam in facienda Medicina frequentiſſimus uſus eſt pulveris glycyrrhizæ, ſic eius deſcriptionem attingere non pigebit.

Accipe glycyrrhizæ ſiccæ uncias duas,ſeu quantum volueris. Mundetur, radatur, minutim cultro calceolarij ex quadra lignea concidatur, in pila ærea vel ferrea teratur,

trajiciatur per ſetaceum, prout de aliis eſt declaratum.

Sic traiectus pulvis vaſe vitreo exiguo includetur, reponeturque cum alijs.

Modus parandi tabellas ex prædictis pulveribus cordialibus.

CAPVT XXVIII.

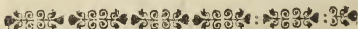
SOlvuntur, exempli gratia, pręſcriptorum pulverum drachmæ duæ cum ſacchari cocti unciis quatuor, prout *cap. 16. tractat. 1.* indicatum eſt, methodo ſequenti.

Saccharum in aquæ roſaceæ vel alterius cordialis unciis duabus in ſartagine minori ex ære rubro, ad dictam conſiſtentiam coctum, ab igne auferetur, ferreaque ſpathula tandiu agitabitur, donec modice refrigeratum fuerit. Pulveres enim calenti ſaccharo immiſti adurerentur. Inſpergendi autem exquiſiteque permiſcendi ſunt cum ſaccharo cocto, quod velut in paſtam coëat, hinc in chartam albam effundatur vel in marmor oleo amygdalarum dulcium illitum, vel amygdala cultello excorticata affrictum, ut *cap. 9. huius tractat.* eſt dictum, ubi de Tabellis ex Mechoacan. Poſtquam in exiguos rhombos drachmarum duarum pondo diviſeris, in pyxide loco ſicco aſſerventur.

Admonitio circa confectiones de Hyacintho, Alkermes, & Theriacam.

CAPVT XXIX.

QVod ſpectat ad confectiones de Hyacintho & Alkermes, iuſto ſatis pretio ab inſtitoribus Monſpelienſibus comparabuntur. Theriacam vero Venetam præ aliis tibi procurabis. Venetiis enim ſolenniter pręparatur coram Reipublicæ Optimatibus, aſſiſtentibus Medicis, ſpectante plebe. Adde quod non eſt immodici pretij. Ea tamen, quamuis ex ſeſe prętanti, citra periti Medici conſilium nunquam utendum, propter varia pericula, quæ illius uſum conſequi poſſunt.

TRACTATVS QVARTVS.

Modi varij parandi oleum roſatum.

CAPVT I.

PRimus modus. Accipe roſarum rubrarum nondum perfecte explicatarum libram unam. Terantur in pila marmorea cum piſtillo ligneo. Mittantur in hydriam fictilem vitratam. Affunde olei communis libras quatuor. Spathula lignea verſentur, com-

misceantur, charta simplici tegantur, uno alterove mense insolentur, vel in camini angulo reponantur, subinde spathula agitentur. Hinc in usum oleum adhibetur, remanentibus etiamnum rosis. Vel tempore illo exacto, omnia in cacabum conjiciantur, leviterque feruefiant. Deinde oleum ex tela fortiore in torculari inter duos exiguos asseres trajicitur exprimiturque. Refrigeratum in eadem hydria aut vase alio idoneo ad usus opportunos custoditur.

Secundus. Conteratur in mortario marmoreo rosarum rubrarum non adhuc explicatarum libra dimidia, rosarum pallidarum tantundem. Hinc in hydriam mittantur, iis quatuor olei communis libræ affundantur, spathula versentur. Hydria charta operta cineribus calidis applicetur per semihoram & amplius. Insolentur postea sex vel septem dies, vel in camini angulo collocentur, spathula lignea interdum agitentur. Elapso illo tempore dicta infusio in cacabum effundetur, unaque aut altera ebullitione feruefiet. Dein ex tela fortiore colabitur, exprimeturque per torcular.

Hæc interea peragendo, rosarum rubrarum & pallidarum recentium parem quantitatem in dictam hydriam immittito, oleumque predictum colatum & expressum desuper affundito, cineribus calidis imponito, deinde illud vel insolato, vel in camini angulo per temporis iam ante dicti spatium

collocato. Poſtea in cacabum effunditur, leviter ferueſit, colatur, ex prælo exprimitur, ut dictum.

Interea tertiò tantundem roſarum in hydriam injicitur, eademque methodo proceditur.

Vltima infuſio in lebetem aut in diploma ad ebulliendum conjicitur, ut omnis fere humiditas abſorbeatur, quod ex ſignis *cap.* 32. *&* 33. *tract.*1. propoſitis intelliges. Hoc exiſtente, omnia colantur ex telaque fortiore per torcular exprimuntur, oleumque colatum, expreſſum, refrigeratum cum aliis cuſtoditur.

Tertius. Tres pariter fiunt infuſiones, eo quo præcedens modo, ſed ex roſis duntaxat pallidis, libra ſcilicet una ex illis recentibus contuſis, in olei communis libris 4. infuſa.

Quartus. Primò roſæ tum rubræ, tum pallidæ integræ, flores ſcilicet & peculum in pila marmorea contunduntur, dein tres celebrantur infuſiones cum olei communis quadruplo, ut dictum.

Oleum violatum.

CAPVT II.

NOn niſi ex una paratur infuſione, ad inſtar olei roſati, ex roſis rubeis integris compoſiti, ut capite patuit præcedenti.

Notandum, florem cum parte herbacea ſimul macerari, abiecto tantummodo pedi-

culo; libram videlicet unam florum recentium contusorum in libris quatuor olei.

Oleum nenupharinum.

CAPUT III.

EX florum alborum nymphææ seu nenupharis libra una duæ fiunt infusiones, ut antè demonstratum est.

Oleum chamæmelinum.

CAPUT IV.

EOdem modo ex summitatibus chamæmeli tenerioribus, hoc est ex floribus recentibus, foliis, surculo tantillo (hoc est duos digitos ultra folia) in pila contusis duæ fiunt infusiones cum olei communis quadruplo.

Oleum liliaceum.

CAPUT V.

EX lilio flores duntaxat candidi, detracto luteo intus existente, sumuntur, fiuntque duæ infusiones, ut ante dictum est.

Oleum hypericinum.

CAPUT VI.

OLeum hoc eodem quo chamæmelinum modo paratur, carptis scilicet hyperici summitatibus, hoc est floribus recentibus, foliis & surculo tantillo, contusis & maceratis.

Oleum anethinum, rutaceum, sampsucinum, de absinthio pontico.

CAPVT VII.

HÆc olea parantur ex suarum herbarum summitatibus recentibus contusis, ut præcedentia.

In confectione olei de absinthio multi absinthium ponticum exile præferunt, quia maiori adstrictione pollet.

Oleum mastichinum.

CAPVT VIII.

ACcipe mastiches uncias tres. Terantur in mortario, bulliant in lebete cum olei rosati unciis duodecim, & vini rubri optimi unciis sex fere ad vini consumptionem. Coletur, ex tela fortiore exprimatur, servetur cum aliis.

Oleum cydoniorum.

Accipe libram unam cydoniorum acerborum, comminutorum prout *cap.*15. *tractat.*1. est insinuatum; olei communis libram unam cum semisse. Mittantur in hydriam non ita plenam, quin tribus quatuorve digitis vacua in summo relinquatur. Contegatur, insoletur, vel in camini angulo per octo vel decem dies collocetur. Iis elapsis dicta infusio in balneo Mariæ excoquetur, dum pene succus sit exhaustus; quod ex signis *cap.*32. *tract.* 1. expressis conspicuum erit. Deinde coletur, ex tela crassiore exprimatur, expressum in dictã

hydriam cum cydoniorum item extritorum pari quantitate indatur. Vbi postquam tantundem temporis maceratum fuerit, in balneo Mariæ (ut dictum) percoquetur, colabitur, ex tela fortiori exprimetur.

Oleum myrtinum.

Oleum myrtinum ex myrti foliis viridibus paratur, eodem plane modo quo oleum nenupharinum.

Oleum myrtillorum.

Accipe baccarum myrti recentium si sint ad manum; sin minus, siccarum in mortario contusarum uncias quatuor; vini albi austeri libram dimidiã, olei communis libram unam. Bulliant uno alterove fervore in lebete, hinc in hydriam fictilem probe contegendam immittantur, octiduum in camini angulo macerentur. His elapsis dicta infusio in lebetem infundatur, leviter bulliat, coletur, ex tela crassiuscula exprimatur. Expressum denuo cum eadem myrtillorum contusorum quantitate in hydria alios octo dies infundito, iisq; exactis infusionem prædictã in lebetem immissam coquito, ut *cap.*32.*tract.*1. dictum. Colata item expressaq; cum aliis servabitur.

Oleum de capparibus.

CAPVT IX.

ACcipe corticis radicum capparum, unciam unam; corticis medianæ tamarisci, cyperi, seminis agni casti, ceterach, cuius-

que drachmas duas; foliorum rutæ drachmam unam; vini optimi & aceti generosi, cuiusque uncias duas; cum unciis 12. olei communis, fiat oleum sequenti methodo.

Cyperus in frustula incisus in mortario ferreo vel æreo teritur. Mediocriter trito cortices capparum & tamarisci, cum seminibus agni casti, & sub finem ceterach & ruta adjiciuntur.

Omnia probè trita in hydriam mittuntur, desuper affunditur vinum, acetum & oleum, quindecim dies insolantur, vase charta simplici contecto: subinde spathula agitantur. Postea dicta infusio in lebetem effundatur, bulliatque fere ad vini & aceti consumptionem; quod ex indicio *cap.* 32. *tractat.* 1. proposito dignoscetur. Demum omnia trajicientur, ex tela fortiori exprimentur, oleumque colatum & expressum in vas idoneum immittetur.

Oleum de castoreo.

CAPVT X.

Accipe castorei sicci tenuissime pulverati unciam unam; aquæ vitæ seu vini generosi uncias duas; olei communis uncias duodecim. Bulliant omnia in diplomate usque ad tertiæ vel dimidiæ partis aquæ vitæ seu vini consumptionem.

Notandum, castoreum, ob substantiæ tenuitatem, longam non ferre coctionem.

Prædictum oleum colatum pannoque ſtamineo vel lineo expreſſum in vaſe commodo bene clauſo cum aliis aſſervatur.

Oleum lumbricorum.

CAPVT XI.

Accipe lumbricorum terreſtrium libram dimidiam. Probe primum aqua, deinde vino albo eluantur; in vas fictile indantur, alio vino albo ſuperfuſo. Stent 12. horas in angulo camini, ut limum quo nutriuntur deponant. Hinc vinum abjiciatur, lumbrici ſeptem vel octo dies in camini angulo, vel in ſole cum olei communis libra una, & vini rubelli generoſi unciis quatuor infundantur. Deinde igne lento in diplomate fere ad vini conſumptionem bulliant; hinc ex linteo trajiciantur, manibus duntaxat exprimantur, vaſique idoneo committantur.

Oleum amygdalinum dulce & amarum.

CAPVT XII.

Accipe amygdalarum dulcium non rancidarum quantitatem ſufficientem. Tundantur fortiter in mortario marmoreo piſtillo ligneo, dum lævigentur, peneque in paſtam abeant, ex telaque fortiori ſeu ſetacea, per torcular inter duos aſſerculos molliter, citra vim, exprimantur.

Extracto quantum licuit, magma seu residentia in sartaginem supra ignem mediocrem imponitur, probe spathula lignea agitatur, irrigaturque pauca aqua, ne torrefiat: qua absumpta, ex dicta residentia adhuc calente telaque inclusa per torcular exprimitur oleum, quod seorsum servari debet ad unguenta & emplastra, ubi calor suspectus non est.

Modus alter præstantior oleum ex amygdalis dulcibus extrahendi.

Accipe amygdalarum dulcium libram unam. Tundantur primùm cum aqua tepida, dein accuratissime in mortario marmoreo cum pistillo ligneo donec in pastam abeant, quæ in tela laxiore inclusa ex prælo molliter citra conatum exprimatur. Huiusmodi oleum præcedenti longè præstantius est.

Ex unaquaque amygdalarum librá olei unciæ duæ vel tres extrahuntur. Ex magmate vero manibus comminuto præparatoque prout dictum est, ex telaque rariore, per torcular compresso, duæ aliæ unciæ eliciuntur, ad unguenta & emplastra adhibendæ.

Oleum amygdalarum amararum eodem extrahitur modo.

DE VNGVENTIS.

Modus parandi unguentum Basilicon.

CAPVT XIII.

ACcipe picis navalis seu nigræ, resinæ bonæ, ceræ flavæ, cuiusque uncias sex,

Olei olivarum libram unam cum ſemiſſe. Fiat unguentum.

Cera in fruſtula conciditur, pix & reſina in tenuiſſima item fragmenta conquaſſantur, ſimulque in lebete ad unguenta & emplaſtra deſtinato colliquantur. Omnia liquefacta ex linteo mundo craſſiore percolata loco temperato in vaſe fictili vel ſtanneo ſervantur.

Vnguentum aureum.

CAPVT XIV.

ACcipe olei communis uncias triginta, ceræ flavæ uncias ſex, terebinthinæ claræ uncias duas, reſinæ, colophoniæ, cuiuſque unciam unam cum ſemiſſe; thuris, maſtiches, cuiuſque unciam unam; croci drachmam unam. Fiat unguentum methodo ſequenti.

Primò thus & maſtiche pulverantur, ſeorſumque per ſetaceum tum trajiciuntur, tum ſeponuntur. (Notandum doſim thuris & maſtiches paulo largiorem eſſe debere, ut poſt traiectionem per ſetaceum, optata doſis ſuppetat, reſiduo ſi ſuperſit ſervato.)

Deinde cera in fruſtula conciditur, reſina & colophonia tenuiſſime ſupra membranam pergamenam vel telam cum piſtillo ferreo teruntur, ſimulque cum oleo in lebete liquantur.

Liquefacta ab igne amoventur, ſtatimque

terebinthina immiſcetur, omnia continuò ſpathula ferrea verſantur, donec omnino refrixerint. Tum maſtiche cum thure injiciuntur, probeque dicta ſpathula commiſcentur; demum crocus exſiccatus leniterque pulveratus ad colorem flavum vel aureum unguento conciliandum, quod vaſe idoneo ad uſus ſervatur.

Vnguentum Ægyptiacum.

CAPVT XV.

Accipe mellis communis uncias ſeptem, aceti generoſi uncias tres cum dimidia, æruginis uncias duas cum dimidia. Fiat unguentum arte ſequenti.

Imprimis pluſculum æruginis ſupra doſim adjicitur, in mortario æreo pulveratur (inter terendum autem os & naſus linteolo obturanda ſunt) per ſetaceum trajicitur. Iuſta doſi ponderata ſepoſitaque, reſiduum ſervabitur.

Hoc facto in ſartagine mediocri ex ære rubro mel & acetum leviter ferveſiunt, adiecta protinus ærugine pulverata: ſimul percoquuntur, leniter ſpathula ferrea omnia agitantur, donec unguenti craſſitudinem nanciſcantur, mediam ſcilicet inter unguentum molle & durum, ut turundæ eò facilius illinantur. Quod intelliges, ſi aliquantulum in quadram vel marmor ex ſpathula effundas, refrigerarique ſinas. Tum ab igne auferes & recondes.

Notandum,

Notandum, postquam æruginem in mortario contriveris, perque cribrum transmiseris, aqua calida mortarium cum pistillo, cribrumque esse abluenda, pannumque lineum, qui pro tamisio in setacco ad æruginem trajiciendam adhibitus est, projiciendum esse.

Vnguentum mundificativum ex apio.

CAPVT XVI.

VNguentum hoc in officinis non prostat, quia quovis tempore parari potest, ex Medici & Chirurgi consilio: qui adjiciunt quæ parti affectæ, ulceri & tempori expedire arbitrantur.

Vnguentum album Rhasis.

CAPVT XVII.

ACcipe ceræ candidæ uncias tres, cerussæ lotæ uncias sex, olei rosati uncias duodecim, albumina ovorum tria, camphoræ drachmam unam. Fiat unguentum hac methodo.

Cerussa lota siccataque, rursusque in mortario marmoreo pistillo ligneo pulverata, seorsum servatur. Deinde cera in frustula diuisa cum oleo rosato in vase fictili vitrato vel stanneo, non autem æreo liquatur. Liquatâ vas ab igne removetur, spathulaque vel pistillo ligneo probè agitantur dum mo-

dicè refrixerint. Quod intelligetur, cum incraſſeſcent aut ſpathulæ adhęrere incipient: ſtatim ceruſſam admiſcebis, eam accuratiſſime quoad fieri poteſt incorporando.

Ferè refrigerata mixtura, camphora pulverata permiſcebitur, demum ovorum albumina. Sicque confectum unguentum ad uſus ſervabitur.

Vnguentum deſiccativum rubrum.

CAPVT XVIII.

Accipe olei roſati uncias duodecim, ceræ albæ uncias quinque, lapidis calaminaris, boli armenæ, cuiuſque uncias quatuor; lithargyri auri præparati, ceruſſæ, cuiuſque uncias tres; camphoræ drachmam unam. Fiat unguentum hac methodo.

Lithargyrum & bolus armena ſeorſum pulverata, ſeorſum etiam per cribrum cernentur. Ceruſſa quoque ſeorſum & pulveratur, & ſeponitur, ut & camphora. Iſti omnes pulveres, præterquam caphuræ, ſimul mortario induntur, & poſtea ſeorſum ſervantur. Hoc facto, igne modico cera alba in fruſtula conciſa in cacabo cum oleo roſato liquatur. Liquata ab igne aufertur, ſpathulaque lignea rite agitatur. Mediocriter refrigerata dicti pulveres accuratè commiſcentur. Sub finem vero ubi omnia penè refrixerint, admiſcetur camphora. Vnguentum ſic conflatum ad uſus cum aliis aſſervatur.

Unguentum pompholygos.

CAPUT XIX.

ACcipe olei rosati uncias viginti, succi solani uncias octo, ceræ albæ uncias quinque, cerussæ lotæ uncias quatuor, plumbi loti & usti (verum non lotum tenuissiméque pulveratum præstantius est, prout *cap.* 38. *&* 39. *tractat.* 1. est ostensum) tuthiæ præparatæ, cuiusque uncias duas; thuris unciam unam. Fiat unguentum arte sequenti.

Plumbi pulverati dosis præscripta ponderabitur.

Tuthia præparata rursus molliter in mortario lævigabitur, seorsumque servabitur. Demum cerussa lota & siccata, cum eaque reliqui pulveres leniter cum pistillo in mortario permiscebuntur. Thus etiam pulverabitur, trajicietur per cribrum, ponderabitur, seponetur.

Hoc facto, solani succus cum oleo rosato coquitur ad succi fere consumptionem. Id vero dignoscetur ex indiciis *cap.* 30. *tractat.* 1. expositis. Tum ab igne amovebuntur, per crassius linteum trajicientur, rursus in cacabum prius mundatum imponentur, simulque cera in frustula concisa liquabitur. Liquata vero cacabus ab igne deponetur, omnia spathula dum refrixerint versabuntur, quod innotescet signis expressis in descriptione unguenti albi Rhasis. Tum

que pulveres adjicientur, illos continuò ſpathula agitando. Cum fere refrigerata fuerint, thus accuratè commiſcebitur. Sicque conflatũ unguentum cum aliis cuſtodietur.

Vnguentum populeum.

CAPVT XX.

ACcipe ſeminum populi nigræ uncias novem, axungiæ ſuillæ uncias octodecim, aceti generoſi, aquæ roſaceæ, cuiuſque uncias ſex; foliorum hyoſcyami, ſolani, ſempervivi, cuiuſque uncias quatuor; lactucæ uncias tres. Fiat unguentum hac methodo.

Menſe Martio dicta populi germina decerpta, ſolitaria in pila marmorea cum piſtillo ligneo contunduntur. Exactè contuſis additur axungia ſuilla recens membranis purgata, lotaque. Poſt longam contuſionem agitationemque in vaſe fictili vitrato uſque ad menſem Iunium ſeponuntur. Tum prædictæ herbæ recens collectæ & mundatæ minutim inciduntur, ſingulas in pila marmorea cum piſtillo ligneo ſeorſum contundendo. Contuſæ omnes cum axungia & germinibus commiſcebuntur, adiectis aceto & aqua roſacea.

Operiantur charta, macerentur in ſole per octiduum, interdum ſpathula lignea verſentur. Iis exactis, omnia in cacabum effundes, percoqueſque ad abſolutam liquo-

ris consumptionem. Quod intelliges, si guttula marmori effusa, refrigerata non diffluat. Tum ab igne deponito, colato & ex tela fortiore per torcular exprimito. Si forsan expressio liquidior æquo fuerit, denuo in cacabo coquatur, dum unguenti consistentiam obtinuerit, quod ex dicto indicio manifestum euadet. Refrigeratum unguentum vase commodo ad usus servabitur.

Vnguentum rosatum Mesuei.

CAPVT XXI.

Accipe axungiæ suillæ lotæ (prout *cap. 35. tractat.* 1. declaratum est) uncias octodecim. Rosarum rubearum recentium tantundem. Tundantur rosæ in pila marmorea cum ligneo pistillo, iisque contusis axungia suilla diuturna agitatione commisceatur. Hoc facto in vas fictile vitratum oris angustioris immittantur. Vas charta contectum per hebdomadam ad solem exponetur, vel per triduum cineribus calidis applicabitur. Hoc tempore exacto vas igni imponetur, ut uno alterove fervore bulliat. Deinde omnia calentia per linteum mundum & crassum transmittentur, exprimenturque per torcular, magmate proiecto.

Interea aliæ rosæ rubeæ recentes pariter contusæ in prædictum vas figlinum indentur, axungiam expressam adjiciendo, spathulaque lignea commiscendo. Deinde vas

probe obturatum denuo insolabitur, vel cineribus calidis tantundem temporis imponetur, dein una aut altera ebullitione ad ignem effervescet, colabitur, exprimetur ut dictum.

Hoc facto colatura & expressio in cacabum imponuntur, cum iisque succi rosarum rubearum depurati unciæ novem, olei amygdalarum dulcium unciæ tres admiscentur: leniterque omnia supra fornacem, fere ad humiditatis rosarum illarumque succi consumptionem, coquuntur: quia satius est ut una alterave uncia succi supersit, quam si ita exhauriantur, ut axungia atque oleum calorem, rosarum frigiditati contrarium, acquirant.

Sed ut libere promam quod sentio, æquè æstimo ceratum Galeni, descriptum in opusculo nostro, cui titulus est *Medicus officiosus & domesticus*, ac unguentum istud rosatum modo pluries tum aqua limpida & frigida, tum aqua rosacea lotum fuerit. Facile enim & quovis tempore, exigua aut maiore quantitate, modico æris temporisque dispendio parari potest, nec viribus unguento rosato inferius est.

Vnguentum stypticum seu astringens, quod unguento comitissæ substitui potest.

CAPVT XXII.

Accipe nucum cupressi, gallarum, baccarum myrti, corticis mali punici, vul-

go malicorij, cuiuſque unciam unam cum drachmis duabus, olei roſati uncias ſex, ceræ albæ uncias duas. Fiat unguentũ ex arte.

Nucibus cupreſſi in mortario conquaſſatis adjiciuntur gallæ, dein myrti baccæ & malicorium. Pulverata omnia per ſetaceum trajiciuntur, ita ut unciæ quatuor cum dimidia eximantur, quæ charta includantur, reſiduo ad aliam præparationem ſervato. Poſtea in cacabo vel ſartagine mediocri ex ære rubro cera in fruſtula diviſa cum oleo liquabitur. Liquata ab igne auferetur, modiceque refrigeratæ pulvis commiſcebitur, continuò ſpathula omnia agitando, donec refrixerint. Sicque apparatum unguentum cum aliis ſervabitur.

DE EMPLASTRIS.

Modus parandi emplaſtrum Diachylon album.

CAPUT XXIII.

Accipe olei communis uncias triginta ſex. Lithargyri auri præparati uncias octodecim; radicum althææ mundatarum, ſeminis lini, cuiuſque libram unam; ſeminis fœnugræci uncias duodecim. Fiat emplaſtrum methodo ſequenti.

Ad expeditè hoc emplaſtrum parandum candidiuſque efficiendum, aër lucidus perſpicuuſque eligendus eſt, radiceſque althææ exquiſitè mundandæ abluendæque, filamentis eas ambientibus meditullioque ligneo

detractis. Quarum radicum sic mundatarum libram unam assumes, & in frustula concides. Hinc lini & fœnugræci semina mundata cum prędictis radicibus in mortario contundes.

Deinde omnia in figlinum mittentur (aquæ ferventis sufficienti quantitate desuper affusa spathulaque lignea agitabuntur. Vas linteo contegatur, stetque in camini angulo per 24. horas. Quibus exactis una aut altera ebullitione fervefiant, fiatque colatura & expressio ex tela fortiore; extrahunturque mucaginum libræ duæ cum unciis quatuor: quarum una portio ab initio coquetur cum oleo lithargyroque præparatis (ut *cap.* 37. *tract.* 1. insinuatum est) in cacabo amplissimo ex igne mediocri: continuoque omnia spathula lignea latiore agitabuntur, alioquin lithargyrus suopte pondere fundum peteret, ac torrefieret, nec cum oleo nutriretur ut decet. Parte prædicta mucilaginum fere consumpta (quod evidens erit, si inter fervendum paucas excitent bullas) illarum residuum desuper affundetur, sensimque consumi permittetur. Indicium perfectæ coctionis *ex cap.* 34. *tract.* 1. petendum. Eam ubi emplastrum assequutum fuerit, ab igne deponetur, modicéque refrigeratum, manibus aqua frigida madefactis, fingentur magdaliæ charta involuendæ, ac loco temperato servandæ.

Emplastrum Diachalciteos.

CAPUT XXIV.

ACcipe vitrioli Romani uncias quatuor, axungię suillę veteris libram unam cũ dimidia, lithargyri auri præparati, olei veteris, cuiusque uncias triginta sex. Fiat emplastrũ.

Lithargyrum præparatum nutrietur, coquetur igne lento cum oleo & axungia, continuo lignea spathula agitabitur; ubi emplastrum exactè coctum erit vitriolo pręparato, ut *cap.* 41. *tract.* 1. ostensum est, pulveratoque commisto. Emplastro utcunque refrigerato, magdaliæ concinnabuntur, aptandæ custodiendæque more præcedentium.

Emplastrum divinum.

CAPUT XXV.

ACcipe lithargyri, olei communis, cuiusque uncias octodecim, ceræ flavæ uncias octo, magnetis uncias quatuor, ammoniaci uncias tres cum drachmis tribus, bdellij uncias duas, galbani, myrrhę, cuiusque unciam unam cum drachmis duabus; thuris unciam unam cum drachma una, masticħes, opopanacis, aristolochiæ longæ, æruginis, cuiusque unciã unã. Fiat emplastrum modo sequenti.

Primò macerantur gummi, ammoniacum videlicet, bdellium, galbanum, opopanax in quantitate sufficienti aceti, ita ut acetum su-

pernatet; per 24. horas, vel donec prædicta gummata soluta fuerint, idque super cineres calidos. Deinde ex linteo colata expressaque super foculum coquantur, ea cum spathula ad humiditatis consumptionem agitando, quod intuenti conspicuum est, ubi scilicet dicta gummata incrassata sunt, ad mellisque crassitiem redacta.

Dum prædicta infusio solutioque celebratur, lithargyrum præparatum ponderatur separaturque in charta.

Deinde medicamenta sequentia pulverantur, singulaque seorsum transmittuntur, magnes videlicet, myrrha, thus, mastiche, aristolochia, ærugo, per setaceum traiecta. Hoc præstito, lithargyrum continuò cum oleo in cacabo agitabitur cum spathula lignea, dein igne lento coquetur, sine intermissione movendo ne torreatur. Post cera alba minutim concisa adjicietur. Liquata cera, depositoque ab igne cacabo, gummata admiscebuntur, hinc paulo post pulveres aristolochiæ, magnetis, myrrhæ, mastiches, thuris, & denique ærugo. Omnia pene refrigerata in magdalias effingentur.

Emplastrum de ianua.

CAPVT XXVI.

ACcipe succi betonicæ, plantaginis, apij, cuiusque uncias duodecim; cere flavę, picis navalis, resinæ, terebinthinæ, cuiusque

uncias ſex. Fiat emplaſtrum ex arte.

Mittantur in cacabum ſucci & cera flava in fruſtula comminuta, reſina, pix nigra conquaſſatę. Coquantur ad ſuccorum conſumptionem. Quod manifeſtum erit, ſi aliquantulum ex fundo cum ſpathula extrahendo in ignemque projiciendo, exiguum excitet ſtrepitum. Vel ſi tantillum in marmor vel corpus aliquod politum effuſum refrigeratumque, facile ſuſtollatur, extenſumque in vola manus minime adhæreat. Tum addenda terebinthina, probe cum ſpathula agitanda, quæ leviter uno alterove fervore bulliat. Depoſito demum ab igne cacabo refrigeratoque fingentur magdaliæ.

Modus parandi telam Gualteri.

CAPVT XXVII.

ACcipe olei olivarum libram dimidiam, ceræ flavæ odoratæ uncias quatuor, lithargyri argenti præparati uncias quatuor. Sic concinnetur.

Cera minutim conciſa in cacabo cum oleo ſimul liquabitur. Liquata lithargyrum præparatum admiſcebitur, calefietque citra ebullitionem igne mediocri. Omnia, maxime lithargyrum, quod in fundum facile pręcipitatur ſine intermiſſione ſpathula ferrea agitentur, ut cum oleo & cera perfectè uniantur. Quod intra ſemihoram, vel tres horæ quadrantes abſolvi poterit. Deinde au-

gebitur ignis ut omnia bulliant, quæ picis instar nigreſcent, coquenturque ad emplaſtri craſſitiem, ut *cap.* 34. *de medicamentorum præparatione*, eſt demonſtratum. Auferatur ab igne.

In eo modicè refrigerato lintea ſicca detrita immergantur, hinc ſuper mantile aqua frigida madefactum tabulæque impoſitum extendantur, poliantur utrinque cum vitro aut rudicula cylindrica craſſiore, aqua pariter madefacta; dein commodo loco ab igne remoto ad uſus ſerventur.

Modus emplaſtrum in unguentum redigendi.

Accipe emplaſtri cuiuſvis uncias duas. Concidatur in exilia fragmenta, mittaturque in paropſidem cum olei cuiuſlibet uncia una ſuper foculum cum igne exiguo. Prædictum emplaſtrum liqueſcet abibitque in unguentum. Sic diſſoluitur emplaſtrum diachalciteos cum oleo roſato, & ſic de aliis, à quibus deſcribendis ſuperſedeo, tum ne tædio ſim; tum quia Autores de iis videri facile poſſunt.

DE AQVARVM DESTILLATIONE.

Caput XXVIII.

Simplicium ex quibus aquæ eliciuntur deſtillatio multis modis celebratur. Inter quas, duas duntaxat uſitatas facileſque deſcribam. Prima refrigeratorio ex ære rubro & balneo Mariæ adminiſtratur. Quæ enim

plumbeo alembico perficitur, non eſt laudanda. Deſtillatio igitur ſeu extractio aquarum ex ſimplicibus, quæ refrigeratorij ope eliciuntur, duobus celebratur modis.

Primò ſuccus herbarum elicitur, ut *cap.* 4. *tract.* 1. eſt indicatum. Sufficienti quantitate extracta, mittuntur in ſitulã ſeu vas aquariũ, quinque ſexve digitis tantũ non repletum; citra tamen ullam depurationem. Deinde fornaci cum igne mediocri imponũtur, cacabuſque ſuperpoſitus aqua frigida impletur, ad refrigerandum condenſandumque ebullitionis vaporem, qui è roſtro deſtillat. Vbi autem duas tertias ſucci deſtillandi extraxeris, conquieſces, reſiduumque in ſitula contentum abjicies.

Secundò, quia nonnulla ſimplicia non admodum humida in mortario tunduntur, in ampliſſimaſque hydrias fictiles vitratas vel ſtanneas induntur, affuſa aquæ calentis aut alterius liquoris ponderati ſufficienti quantitate, ut ibi biduum vel triduum macerentur. Quibus exactis univerſa infuſio in dictum refrigeratorium effunditur, ut oſtenſum eſt; extrahunturque duæ partes aquæ immiſſæ, aliaque, ſi lubet, aqua affunditur.

Nota, quum aqua quæ in cacabò eſt ſubdito, calet, ex canaliculo qui refrigeratorij roſtro appoſitus eſt, eam eſſe vacuandam, novamque frigidam infundendam.

Aqua roſacea arte ſequenti prolicitur.

Situla vel aliud vas idoneum ad duas ter-

tias rosis pallidis recentibus est implendum, affundendaque aquæ calentis sufficiens quantitas, ita ut rosæ sex vel septem horas in ea macerentur, destillenturque, ut est demonstratum. Vbi autem duas tertias extraxeris, ut & aquam quam mensus antè fueris: refrigeratorium ab igne depones, transmittes, exprimes ex torculari quod in situla continetur. Interea tantundem rosarum recentium rursus injicietur, desuper affundendo prædictam colaturam & expressionem mensuratam, pariterque calentis aquæ quantitatem sufficientem, procedendo ut dictum. Sicque prodibit aqua rosacea elegantissima & fragrantissima, quæ charta contecta mensem integrum insolabitur, hinc bene obturata loco temperato servabitur.

Alter destillandi modus balneo Mariæ vel diplomate instituitur.

Extracti herbarum succi citra depurationem alembicis vitreis aut fictilibus vitratis, cum capitellis vitreis induntur, fitque destillatio ad aquæ ferventis vaporationem. Etiamsi ex præceptis hic descriptis destillationis modi satis conspicui sint, operæ pretium nihilo secius erit artifices opus exercentes observare, cum facilius expeditiusque ex inspectione, quam ex lectione ars isthæc ingeniosa operosaque perdiscatur.

Nota, aquas sic destillatas in fictilibus lagenis mundissimis, charta simplici contectis integrum mensem insolandas; dein accura-

tè obturandas, & loco temperato ſervandas. Hyeme dictæ aquæ in cella vinaria reponendæ, ne congelentur.

De aqua theriacali.

CAPVT XXIX.

PRo aquis theriacalibus ex variis materiebus immodicique pretij ab Autoribus deſcriptis, theriacam aliquam optimam (qualis eſt Veneta) prætulerim diſſolutam, ſi febris abſit, vel in aqua ſcabioſæ, cardui benedicti, & id genus aliis: vel ſi adſit febris, in aqua oxalidis; nenupharis, portulacæ, aut communi, modico limonum ſucco diluta.

Modus parandi aquam cinnamomi.

CAPVT XXX.

ACcipe cinnamomi ſelecti libram unam. Conquaſſetur maceretúrque 24. horas in vaſe vitreo, cum aquæ roſaceæ optimæ libris quatuor, & vini albi libra dimidia, ſuper cineres calidos, vel in loco calido, vaſe bene obturato. Dein omnia in alembicum vitreum conjiciantur, ut in balneo Mariæ deſtillentur. Prædicta aqua in lagena ex vitro denſiore probe clauſa loco idoneo ſervabitur.

Alia aqua ex cinnamomo.

CAPVT XXXI.

CAſu urgente pro aqua ex cinnamomo, cinnamomi optimi unciam dimidiam

vel drachmas ſex aſſumes, in pila conquaſſabis, in aquę communis libra una ad medietatis conſumptionem coques, colabis ad uſus opportunos.

Modus parandi vinum Hippocraticum eximium.

CAPVT XXXII.

ACcipe ſacchari optimi libram unam, cinnamomi ſelecti unciam unam, zingiberis drachmas duas. Cum vini albi aut rubelli generoſi libris tribus, ſic conficietur Hippocraticum nectar.

Saccharum minutim conciſum, cinnamomum & zingiber ſeorſum in mortario conquaſſata, in vas ſtanneum vel figlinum ſimul conjiciuntur, mox vinum affunditur: commiſcenturque omnia cum cochleari vel ſpathula. Hoc facto, dictum vas rite contegitur, reponiturque in camini angulo per noctem. Poſtero die manc quinquies ſexieſve per manicam trajicitur.

Nota, ſi limpidiſſimum Hippocraticum liquorem expetas, antequam ex manica percoletur, in eum lactis cochlear unum eſſe injiciendum.

Modus alter dictum nectar parandi.

CAPVT XXXIII.

ACcipe vini generoſi libras duas, ſacchari optimi libram ſemiſſem, cinnamomi

conquaſſati

conquaſſati unciam unam , unciam dimidiam , drachmas duas , ex peculiari eorum, pro quibus paratur, guſtu. Omnia per noctē macerentur in camini angulo in vaſe fictili aut ſtanneo, linteo duplici obſtructo. Poſtridie per manicam quinquies ſexieſve trajiciantur ; habebiſque Hippocraticum crama iucundiſſimum, iniecto (ut dictum) ante colationem lacte, ad maiorem perſpicuitatem.

Modus parandi Hippocraticum aqueum.

CAPVT XXXIV.

Accipe ſacchari optimi libram dimidiam, cinnamomi conquaſſati drachmas duas, aquæ optimæ libras quatuor. Miſceantur omnia, reponaturque vas per noctem in camini angulo. Poſtridie mane omnia per manicam quinquies vel ſexies tranſmittantur.

Vel accipe ſacchari & aquæ quantitatem præſcriptam. Macerentur ſimul in vaſe commodo per noctem. Poſtero die mane bis terve ex manica trajiciantur. Traiecto prædictum cinnamomum conquaſſatum indito , rurſumque aquam iſtam ſaccharatam quinquies vel ſexies ex manica trajicito. Sicque habebis liquorem Hippocraticum iucundiſſimum , bilioſis conveniẽtiſſimum , ventriculumque confortans.

DE ELECTIONE ET FACVLTATIBVS Medicamentorum simplicium in Medicina usitatissimorum.

AD LECTOREM.

EXtremam meis Opusculis manum cum imposuisse crederem (prout primi voluminis initio testatus sum) identidem pluriesque à quamplurimis non infimæ sortis hominibus, obnixissime rogatus sum, tum huius urbis incolis, aliisque popularibus hinc inde nostris, tum etiam extraneis, nec non etiam à Medicinæ studiosis discipulisque meis (semel enim atque iterum Medicinæ, ut vocant, cursum in Scholis nostris publicè & ex suggestu maxima auditorum frequentia & celebritate peregi) ut de delectu medicamentorum simplicium, usu frequentiore celebratorum compendiarium aliquem tractatum conscriberem, in quo de sena mentio fieret, eos redarguendi confutandique gratia, qui de tam salutari pretiosoque medicamento obloquuntur. Præterea modum domi parandi modico sumptu, gelatinas ex carnibus, piscibus & cardiacas in gratiam tum divitum, tum egenorum. Artem denique multigenas

confectiones accurandi. Quod altero hoc volumine eo lubentius præstitum à nobis est, quo in dies innumeris gratiarum actionibus palam privatimque ob prægressos libellos in lucem editos cumulamur, ob innumera quæ ex illorum doctrina, methodo & usu emolumenta dimanant.

De Prunis.

Capvt I.

PRuna sicca, vel acida sunt; vel dulcia. Ex utrisque eligenda succulenta & solida, nucleo exiguo, nigricantia, non elota, non rancida, aut pulverulenta. Quod si alvus laxanda sit, sumenda sunt pruna damascena, aliaque calida humida, potius quam acida: dulcia enim ventrem laxant, acida vero & acerba astringunt. Ex recentibus ad Diapruni laxativi aliorumque medicamentorum compositorum confectionem pruna damascena nigra assumentur.

Pruna humectant, refrigerant, alvum emolliunt & lubricant, maximè dulcia. Acida enim, utpote styptica, ex vi quadam terrea eam constringunt, ut dictum.

De Tamarindis.

Capvt II.

OPtimi tamarindi recentes esse debent, pingues, pulposi, dulcacidi; prævaleat

tamen aciditas; nigricantes, nonnihil pellucidi, tenuibus veluti filamentis nerveis contexti, grano plano & duro, pulpæ extrinsecus concolores, intrinsecus albicantes, minimè aridi, pulpa prunorum non adulterati, quod ex gustu odoreque prunorum dignoscitur.

Tamarindi alvum leniter solvunt, humores calidos biliososque contemperant & leniunt, sitimque compescunt.

De Myrobalanis.

CAPUT III.

Myrobalanorum quinque sunt species; citrini, chepuli, Indi, emblici, bellerici.

Myrobalani citrini, omnino flavi, utcumque virescentes sint oportet, solidi, ponderosi, inter frangendum gummosi, crassi, cortice etiam crasso & solido, nucleo perexiguo.

Ex myrobalanis chepulis optimi sunt solidiores, colore fusco rubescente, ponderosi, ita ut in aquam missi fundum confestim petant. Myrobalani chepuli ad condita aliis omnibus præferuntur, magis enim sunt pulposi. Vulgo ex urbe Memphitica exportantur.

Myrobalani Indi primæ bonitatis sunt qui valde crassi, graves, solidi, absque nucleo. A quibus notis quo magis absunt, eo deteriores.

Myrobalanorum emblicorum præstantissimi sunt crassi, ponderosi, pulposi, solidi, nucleo exiguo. Qui enim pulpa sunt flaccidiore, omnium virium sunt exortes, quales sunt qui ex Syria advehuntur.

Bellericorum ij optimi, qui crassi, ponderosi, multæ pulpæ admodumque solidæ.

De myrobalanorum notis indicijsque differentes, pręcipua alijsque fructibus communia duntaxat afferimus. Fructus enim omnes optimæ notæ succulenti esse debent, crassi, multæ carnis, solidæ, compactæ, & proinde nucleo, ubi adesse debet, exiguo. Myrobalani enim Indi nucleo carent, ut dictum. Quoad alia vero indicia, quæ à nuclei colore figuraque desumuntur, exigui sunt momenti.

Myrobalanis vis inest valde imbecilla primam corporis regionem purgandi, idque cum astrictione. Quamobrem iis non utendum, nisi ubi post levem purgationem alvus est comprimenda.

De Dactylis.

CAPVT IV.

DActyli sunt fructus palmæ in Creta & Iudæa vulgo crescentis. Optimi ex Palæstina afferuntur, præcipueque Hierichuntina regione. Crassi enim sunt, flavescentes, molliusculi, rugosi, carnis modicè compactæ, circa corticem rubescentis, circa

nucleum albicantis: non perforati, non cariosi: sapore vinoso: qui concussi nullum strepitum edunt. Dactyli enim exiles, flaccidi, duri, excarnes, verminosi, pediculo detracto cavi & vacui, prorsus sunt evanidi.

Dactyli astrictoria facultate sunt præditi, tantulæque caliditatis participes. Ventriculo pectorique conferunt. Verum sunt concoctu nonnihil difficiles.

De Iuiubis.

CAPUT V.

IVIubæ (quæ & zizipha dicuntur) præstant quæ recentes, maturæ, saltem quæ integræ, crassæ, oblongæ, flavæ, minime aridæ, nec rugosæ, carne abundantes, succi plenæ, dulces & vinosæ, ponderosæ, sapore dulci & grato, nucleo exiguo. Aridæ vero, rugosæ, putridæ vetustateque nigrescentes, pulverulentæ, fragiles excarnesque ablegari debent.

Iuiubæ adversus sitim, spirandi difficultatem, gutturis arteriæque vocalis asperitatem apprime prosunt. Humorum enim respirationis organis dicatis impactorum coctioni & expectorationi, plurimisque pulmonum atque pectoris affectibus, ab acribus præcipuè & tenuibus humoribus oriundis conducunt.

De Rosis.

CAPVT VI.

ROſæ rubeæ ſunt aſtringentes, recenteſque fere odore carent. Ex illis elicitur ſuccus ad electuarium de ſucco roſarum &c. Ex ſiccis eligendæ fragrantiores, colore eximio, minime flaccidæ, ex quibus conficitur ſyrupus roſarum ſiccarum &c.

Roſæ incarnatæ ſeu pallidæ primas inter medicamenta purgantia tenent, ex ijſque ſyrupus roſarum pallidarum, unguentum roſatum, aqua roſacea conflantur.

Roſæ plurimorum ſunt in Medicina uſuum. Ex illis enim oleum, ſyrupi tum purgans, tum alius; conſerva, mel, unguentum, oleum roſatum componuntur. Quorum omnium facultates ſuo quæque loco videantur.

De Violis.

CAPVT VII.

NIhil de violarum delectu dicam, ex quibus ſyrupus violatus, conſerva, plurimaque alia lippis atque tonſoribus nota conficiuntur, de ijſque iam à nobis actum eſt in eo libello, cui titulus eſt *Medicus officioſus & domeſticus*, *tractatu* 2.

Violæ Martiæ recentes frigidæ ſunt & humidæ, unde ſomnum conciliant, dolores à cauſa calida mitigant, inflammationes extin-

guunt, bilem flavam purgant, æstum temperant, gutturis pectoriſque aſperitates leniunt, præ cæteriſque mirificè lateris pulmonumque doloribus atque inflammationibus opitulantur, ſitimque ſedant.

Violæ ſiccæ non perinde refrigerant humectantve: ſed hepar deobſtruunt, ictero medentur, inflammationes mitigant: pulveratæ drachmæque unius pondere paulo ante cibum, ex piſorum iuſculo mediocriter coctọ alvum blandè laxant.

De Caſſia.

Capvt VIII.

CAſſia optima quæ recens, quæ concuſſa nullum edit ſtrepitum, cuius fiſtula longa, modicè craſſa, extrinſecus nitida pellucidaque, medulla pinguiori, nigra, ſubdulci, laudabilis conſiſtentiæ, hoc eſt nec plus æquo humidioris, nec ſiccioris.

Caſſia primam corporis regionem reneſque blande expurgat, bilis æſtum temperat, gutturis, pulmonum, pectoriſque inflammationibus confert, illaſque partes leniendo ſitim demulcet.

De Rhabarbaro.

Capvt IX.

RHabarbarum primæ notæ foris colore rubro nigreſcente, intus nucem moſ-

chatam referens, ponderosum, pro illius substantiæ ratione: maceratum liquorem flavo colore inficiens & velut saturans.

Rhabarbarum obstructiones tollit, clementer bilem flavam, pituitamque educit, eam potissimum quæ in ventriculo atque hepate continetur. Vnde fit ut ictero, hydropi, lienis tumori, febribus putridis ac longis, pungentibusque ilium doloribus medeatur.

De Agarico.

CAPVT X.

AGaricus commendatur qui albus, levis, friabilis, saporis primum dulcis, dein amari.

Agaricus calidus est primo gradu, siccus secundo. Choleram seu bilem flavam & atram expurgat, sed maximè & primariò pituitam. Infensus autem est ventriculo, nauseam & vomitum inducens, ingratoque amarore os eius superius vellicat (si per se in substantiaque sumatur.) Agaricus trochiscatus tum pilulas ingreditur, tum in conveniente aliquo liquore infusus minutimque cum zingibere contuso confractus vim habet urinam, menses ciendi, lumbricos necandi &c.

De Scammonio.

CAPVT XI.

SCammonium laudabile perspicuum est nitidumque, spongiosum, non admo-

dum ponderosum, tenerū, friabile, pulveratuque facile, linguam leviter adurens; illique impositum, vel aliquo liquore madefactum, instar lactis, statim albescit, boni nativique odoris, non autem molesti & ingrati. Scammonium quod ex Syria & Iudæa affertur, quod scilicet gravius compactiusque est, reprobari debet. Mesue tamen scammonium Antiochenum multum commendat. Verum si gustatum linguam adurat, indicium est certissimum succo tithymali lactescente adulteratum esse.

Scammonium catharticum est vehementer calidum violentissimumque, ideoque admodum periculosum, nisi iusta dosi, tempore & loco opportunis, eoque modo quo à perito fidoque Medico pręscribi debet, administretur. Medicamentum enim est naturæ valde adversum, tum ob acrimoniam vellicationemque, tum ob malignitatem, qua tota substantia hepati, cordi, ventriculo infensum est.

De Aloë.

CAPVT XII.

PRæferenda est pinguis, sincera, omnis spurcitiei expers, arenæ potissimum lapillorumq; flavescentium, friabilis, liquatu facilis, admodum amara, concretaque ad instar carnis seu parenchymatis hepatis. Aloë enim nigra quęque ægrè dissolvitur, omnino

improbanda. Aloë duplex eſt, ſocotrina, hepatica nuncupata, & caballina.

Aloë ſocotrina ſic indigitata eſt, quia ex Inſula Socotora prope Ormus defertur. Dicitur etiam hepatica, quia hepar exſiccatum refert.

Aloë caballina ſordibus ſcatet, eamque veterinarij equorum purgationi adhibent, indeq; caballinæ nomenclaturam ſortita eſt.

Aloë ventriculum inteſtinaque ſatis leviter purgat. Sed cum ſit calida ſicca, his qualitatibus intemperato hepati infenſa eſt, ex Galeni recentiorumque Medicorum auctoritate.

De Polypodio.

CAPVT XIII.

POlypodium laudabile recens ſit oportet, natum ex quercubus alijſve arboribus glandiferis ſolidioribus, nodis pluribus interſtinctum, nigricans, extra rubeſcens, intus vireſcens, ſapore primum ſubdulci, cum aliqua aſperitate, tandemque nonnihil amaro, cum levi odore aromatico.

Polypodium catharticum eſt valde benignum, lienis affectibus præcipuè accommodum.

De Sena.

CAPVT XIV.

SEna optima ſiliquas habet ex nigro vireſcentes, nonnihil amaras, cum levi aſtri-

ctione, ante collectionem maturæ, recentes, ſemine intus craſſiuſculo compreſſoque. Omnium peſſimæ albeſcentes, decerptæque ante abſolutam maturitatem. Siliquarum penuria folliculis utimur, modo pleni virideſque ſint, minimè albeſcentes & exiles; odore vtcunque grato dum olfiunt, ſive in acervo, ſive manu ventilati.

Folliculi in acutum deſinentes primas tenent, vocanturque ſenæ Orientalis folliculi. Scapi feſtucæque ventri laxando ſunt inertes: eam ob rem paſſim à Medicis præſcribitur ſena à ſcapis, feſtucis, foliiſque vitiatis purgata.

Inter omnia medicamenta purgantia prima laus debetur ſenæ, nullumque omnino eſt, quod æque blande primam ſecundamque corporis regionem expurget, ventriculum, hepar, lienem, cerebrum roborando; ſenſus acuit & exhilarat, iuvenilemque ætatem veluti innovat, ſenectutem prorogat, plurimiſque aliis commodis tempeſtive prudenterque utentes afficit.

De Turbith.

CAPVT XV.

TVrbith eligendum cortice foris extuberanti, coloris cinerei, læve, intus vacuum cavumque inſtar arundinis, fragile, ſeu non ægrè frangibile, recens, gummoſum. Ex ſe quidem non eſt gummoſum, ſed

arte & mangonio Indis enim cum sit exploratum turbith gummi expers à nobis vilipendi, scapum seu caulem contorquent, aut pluribus in locis incidunt, ut succus erumpat concrescatque in superficie. Quo facto post aliquot dies decerpunt, reponuntque ut postea divendant.

Turbith intus nigricans, perforatum & cariosum prorsus eliminandum.

Turbith crassam viscidamque ventriculi, pectoris, nervorum, articulorum, partiumque distantissimarum pituitam expurgat. Verum lentè id agit, ventriculumque perturbat & subvertit, quamobrem zingibere corrigi debet.

De Hermodactylis.

Capvt XVI.

Hermodactyli commendantur qui candidi, crassi, pleni, ponderosi, minime cariosi.

Hermodactyli vehementissime & cum torminibus purgant. Præterea excrementitia humiditate abundant flatulentaque ventriculo infensa, unde utplurimum vomitus consequitur. Quæ vis inimica zingibere corrigenda.

Hermodactyli quia crassam articulorum expurgant pituitam, ideo articularibus conducunt affectibus.

De Mechoacan.

CAPUT XVII.

RAdix Mechoacan & bryoniæ, colore sunt pene similes, sed sapore multum absimiles. Radix enim bryoniæ seu virescens, seu arida, præamara est. Radix vero Mechoacan suavis, insipida omnisq; acrimoniæ expers est. Ad nos radix hæc in taleolas conscissa convehitur. Eligatur autem recens & albicans. Admodum candida, aut nigra, putrida, cariosa flocci facienda.

Radix Mechoacan valde benignum est catharticum, minimè ingratum, nulla qualitate sensibili molestum: quod omni hominum generi, omni ætati, iis maximè qui ab aliis assuetisque medicamentis abhorrent, indifferenter exhiberi potest.

Præ cæteris aqueis humoribus serosisq; evacuandis cōducit, hepatis lienisq; obstructionibus tollendis, unde ictero, cephalææ seu capitis dolori antiquo, scrophulis, epilepsiæ, arthritidi, colico dolori tū flatuoso, tum humorali, spirandique difficultati auxiliatur.

De Ialappa.

CAPUT XVIII.

IN nostras regiones etiam comportatur radix quædam in taleolas dispertita, nomine *jalappa*, adeo radici Mechoacan similis,

ut primo intuitu eadem videatur: craſſitie enim, coloreque admodum conveniunt. Ialappa tamen colore eſt obſcuriore, lineiſque circularibus in orbiculorum ſeu taleolarum ſummo ſignata. Aliqui arbitrantur jalappam eſſe ſcammonij radicem.

Ialappa ijſdem eſt facultatibus ac Mechoacan, ſed aliquanto calidior vehementiorque eſt.

De Colocynthide.

CAPVT XIX.

COlocynthis cucurbitæ ſylveſtris fructus eſt. Æſtimatur craſſa, rotunda, pomi mediocris craſſitiei analoga (ideo pomũ nuncupatur) maturitate exacta, guſtu præamara, poroſa, ſpongioſa, & proinde levis. Colocynthis alba continuò levis eſt, vocaturque femina.

Colocynthis catharticum eſt tertio gradu calidum, violentum & malignum, humores noxios è longinquioribus proliciens partibus, potiſſimum è capite. Eo autem nunquam utendum, niſi cum maxima cautela & conſilio.

De Sacchara.

CAPVT XX.

SAccharum illud optimum quod durum, compactum, ligni inſtar ſonitum edens, ubi turbinatæ ex eo metæ, ſeu ut vulgo vo-

cant, panes adinvicem colliduntur; leve tamen, ob ſiccitatem, prędulce, apprimè album nivíſq; modo tralucens, nec facile friabile.

Saccharum alvum lenit, ventriculo familiare eſt, deterget, reſolvit, febricitantium linguam palatumque lenit, verum dentes nigrefacit, frequentiorique uſu manifeſtiſſime calefacit.

De ſaccharo rubro, vulgo Caſſonada.

CAPVT XXI.

CAſſonada quo candidior, eo melior, quæ ſiccior, dulcis, omnis improbi ſaporis, ſorditiei, miſcellæque alienæ, ligni, aceris, muſcarum &c. expers.

Caſſonada bonitate virtuteque ſaccharo inferior aliquanto eſt, eiuſque vicem penuriamve tantummodo ſupplere debet.

De Manna.

CAPVT XXII.

ELigendum valde album, recens, dulce, mundum, ſincerum, minimè ſordidum, collectum ex plantis fragrantibus, hominique minimè infenſis, quale eſt quod excerpitur ex larice, quæ nihilominus hac tempeſtate magnopere ęſtimatur. Manna in annum ſervari poteſt. Nullum fere aliud manna in uſum venit præter granuloſum. Omnium peſſimum colore eſt fuſco, ſordibus ſcatens, vetuſtum,

vetustum, adulteratum ex sacchara senæque siliquis. Verum artificium pervium est. Manna enim hac arte alteratum molliusculum evadit, temporisque tractu colliquescit.

Manna temperatum est, aut aliquantum calidiusculum est, unde gulam ventriculumque lenit, sitim mitigat, bilem flavam purgat. Aliis valentioribus purgantibus admixtum eorum actionem promovet, quia sapore dulci quo excellit, ea naturæ magis amica efficit. Idcirco Galenus iubet, ut scammonio adiungatur. Quod Medici recentiores non probare modo, sed aliis etiam in casibus, ut in turbith, colocynthide &c. æmulari debent.

Manna Calabrinum cuivis alteri præferendum.

De Melle.

CAPUT XXIII.

LAudatur mel flavum, purum, pellucidum, odore, sapore iucundum, in fila longiora ductile ubi digitis tangitur, vel portio aliqua ex cochleari vel spathula sustollitur. His prærogativis ornatum paucam spumam inter coquendum eructat. Mel album nihilo secius minime improbandum, modo descriptis insigniatur dotibus; eiusmodi est Hispanicum & Narbonense, quod aliis omnibus præcellit. Durum compactumque liquidiori præstat, quod alterius liquoris admixtione vitiatur. Mel vernum longè præstantius est.

Mel alvum lubricat, nec ventriculo infensum est: vesicæ renumque affectibus conducit, maximeque detergenti facultate pollet.

De Myrrha.

CAPVT XXIV.

MYrrha commendatur recens, leuis, concolor: quæ fracta venas quasdam albicantes unguibus similes, læves, in granula concretas edit: sapore amara, acris & aromatica. Eximia præ cæteris est Troglodytica nuncupata, quippe admodum virescens, perspicua, pellucida; gustu mordicans, grati odoris: minime adulterata, sincera. Myrrha quæ exilis, quæque contrectata mollescit, bdellij modo, secundum bonitatis gradum obtinet: odore tamen vehementiore pręcedentem exuperat. Nigricans picisque colorem affectans, gravis, sicca, minime oleaginea, rancida penitus ableganda.

Myrrha calefacit, exsiccat, constringit, consolidat, aperit: utero obstructo, tussi veteri, spirandi difficultati à crasso præsertim phlegmate opitulatur.

De Camphora.

CAPVT XXV.

OPtima Caphura seu Camphora candida est, pura, splendens, tralucida, odore gravi, quæ pani calenti imposita madef-

cit. (Caphura enim impura adulterataque ſicceſcit :) Craſſiuſcula , nigricans , ligneis ſchidiis infecta vilior longe eſt : inter lini vel pſyllij ſemen, vel in pipere ad cuſtodiam reconditur, ne ſcilicet aëri expoſitæ vis exhalet aut evaneſcat.

Camphora temperamento eſt admodum vario atque ambiguo , variorum tum caliditatis , tum frigiditatis graduum ratione ex partium heterogenearum miſcella. Idcirco nonnulli calidam in tertio gradu arbitrantur. Alij frigidam affirmant. Nec rationibus pars utraque deſtituitur, quas brevitatis ergò prętermitto: hoc duntaxat moneo, quamplurimis frigidis calidiſque conducere affectibus, cum ſit qualitatis mixtæ, quæ ſcilicet odore vehementi partiumque tenuitate calorem ; reliquis qualitatibus frigiditatem declaret.

De Maſtiche.

CAPVT XXVI.

MAſtiche quæ legitima , vermiculorum illorum qui noctu ſplendeſcunt modò relucere debet , & albedine ceram Tuſcam ęmulari , quæ eſt odore grato & friabilis. Vireſcens inferioris multo eſt pretij.

Ad plures maſtiche uſus adhibetur , ſed maximè ad ventriculi affectus: ſumpta enim illius dolores mitigat , faſtidium , nauſeam compeſcit , illius vim coctricem iuvat , ſanguinem ſpuentibus tuſſique veteri mede-

tur: suavem conciliat halitum, blandè cerebrum expurgat.

De Opio & Meconio.

CAPVT XXVII.

Optimum opium ponderosum est, solidum, amarum, sumptumque soporem inducens, quod aqua facile liquescit; albicans & læve, minimè asperum, aut grumis inæqualibus refertum: percolatum ceræ modo non adhærescens, quod ellychnio affusum ad solem liquatum, nigricantem flammam non emittit, extinctóque suus odor non deperit.

Opium lacryma est mense Maio ex papaveris capitibus incisis stillans.

Meconium verò nihil aliud est præter succum mense etiam Maio ex foliis scapisque papaveris nigri expressum concretumque. Opium quo hac tempestate utimur, Meconium potius est, quam verum opium: ideoque Meconium nigrius est, sordidum, foliis ex quibus expressione vel coctione extractum est, refertum.

Opium & Meconium pro eodem hodie obtruduntur, parumque viribus discrepant, cum sint eiusdem plantæ partes diversæ sobolesque: quin etiam quod pro opio hodie nunc temporis ab institoribus venditatur, Meconium est, idque valde impurum. Vtrũque facultate pollet narcotica, gravi & ve-

hementi, quæ tamen ſuis non caret uſibus, ſi rectè apparetur, maturoque peritioris Medici conſilio adminiſtretur; ſomnum enim inducit, acerbos dolores mitigat, fluxiones compeſcit.

De Caſtoreo.

CAPVT XXVIII.

CAſtoreum teſticuli ſunt caſtoris ſeu fibri. Commendandi qui velut gemini, hoc eſt ab ortu coniuncti, intus liquore ad ceram vel mel accedente oppleti, fragili, odore gravi, fœtido, acuto, à natura pluribus tunicis conveſtito.

Caſtoreum medicamentum calidiſſimum eſt, quod ſternutamentum ciet, doſi legitima muliebres purgationes, fœtum ſecundinaſque expellit, flatus diſſipat, ſingultum, ventris tormina compeſcit.

De Terebinthina.

CAPVT XXIX.

OPtima eſt quę alba vel ad cęruleum ſeu vitreum colorem vergens; perſpicua, odorata terebinthum redolens, guſtu ſubamara, palatum gulamque vellicans, quibus potiſſimum dotibus quæ ex Chio inſula advehitur, præpollet.

Reſinarum omnium terebinthina præſtantiſſima ſuaviſſimaque eſt, uſitatum vulnerum balſamum. Modicè calfacit, emollit,

deterget, renes purgat, urinam movet, ſalutareque admodum medicamentum eſt; eiuſq; virtutis teſtes locupletes eſſe queant, qui à morſibus venereis latrantibuſque ab inguine monſtris impetiti ſunt.

De Liquiritia.

CAPVT XXX.

Liquiritia ſeu glycyrrhiza optima foris eſt colore buxeo, ligno flexili, ægrè fragili, intus admodum flavo aut croceo colore; quæ manſa ſitim ſedat, guſtu ſubaſtringens, licet dulcis; ſunt qui exiſtiment, nigricantem & flexilem eſſe commendabiliorem illa quæ coloris eſt buxei, & fragili. Improbanda quæ intus albicat aut nigricat, ſucci expers, vetuſta, quæ orbiculatim frangitur, napi aut raphani modo, quæque inter frangendum pulverulenta eſt.

Liquiritia aſperam arteriam lenit, pectoris, ventriculi, hepatis ardores temperat, renum dolores mulcet, ſitim reſtinguit.

De ſucco Liquiritiæ, eiuſque extrahendi modo.

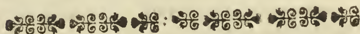
CAPVT XXXI.

Glycyrrhizæ ſuccus qui ex Creta affertur, omniũ eſt præſtantiſſimus: prędulcis enim eſt, recens, molliuſculus, viſcidus, nigerrimus, inter frangendum pellucens, linguę applicitus aliquanto poſt colliqueſcens.
Hoc autem extrahitur modo. Menſe Iulio

glycyrrhizæ radices ſumuntur, eliguntur recentiſſimæ humidiſſimæque: quæ probè purgatæ in pila accuratè teruntur, dein in cacabo aquę incoquuntur dum hæc craſſeſcere incipiat. Colantur, exprimuntur ex tela fortiori per torcular: expreſſus ſuccus inſolatur, vel igni ad exſiccandum exponitur.

Liquiritiæ ſuccus iiſdem viribus pollet ac baſis unde extrahitur, eminentiori intenſioríque tamen gradu.

Hæc breviter compendioque de Medicamentorum in operibus medicis frequentatiſsimorum electione & viribus deſcripta pro opere & tempore ſufficiant. Qui plura volet, Sylvium alioſque adeat, qui de hoc argumento prolixiſsime egerunt.

TRACTATVS DE SENA.

Planta inter omnes nobiliſſima & ſaluberrima.

QVia nullum hodie purgans medicamentum ſimplex tam frequens habetur in ore & opere; non dicam univerſo Medicorum ordini, ſed etiam omni fere populo, quam ſena: idcirco pretium operæ facturum me putavi, ſi illius hiſtoriam, uſum, facultates & præſtantiſſima auxilia à Græcis Medicis, Arabibus & Latinis fideliter accepta, & hactenus magno mortalium commodo probata, hic, pro mea tenuitate, paucis per-

stringerem. In eorum maxime gratiam, qui vel Medicinæ non sunt initiati, vel aliis studiis & occupationibus ita sunt distracti, ut Medicorum libros eis legere non liceat.

Quibus nominibus vocetur sena apud varias gentes.

CAPVT I.

PLanta, Græcorum Medicis iunioribus (nam antiquiores eam ignorarunt) σῦνα, ut etiam Latinis nuncupata, vel ut Hermolao placet senna, Gallis *Sené*, Germanis *Senet*, Hispanis *sen d'Alexandria*, Italis *Sena*; Africanis, Arabibus ac Mauritanis Medicis *Sené*. Persis, teste Damasceno Mesue, *Abalzemer* patrio vocatur nomine.

Senæ descriptio, pictura & delineatio.

CAPVT II.

SEna herba est foliis constans glycyrrhizę, subpinguibus & crassis, caule cubitali, à quo flexiles lori modo exeunt ramuli. Flores illi adsunt aurei veluti brassicæ, purpureis venulis intercursantibus: quibus falcati succedunt folliculi, tenui pediculo è ramulis pendentes: adeoque natura compressi, ut inferior membrana superiori adhæreat. Maturescentes impetu ventorum facile deturbantur, contento intus semine, quod ex nigro subvirescit & uvarum vinaceis usque adeo simile habetur, ut non facile alterum ab altero, prima oculorum observatione distingui possit. Serapio Arabs Medicus, lunatas sili-

quas & oblongas illi aſcribit, in quibus ſemina per ordinē digeſta clauduntur, & ab opilionibus, impinguandis ovibus ubi deciderunt, diligenter legũtur. Planta hæc frigoris ſummè eſt impatiens, unde Maio menſe debet ſeri: nec ultra Autumnum viget. Prius ſata facilè perit, ſerius hyemem non ſuſtinet.

Senam non eſſe eandem cum Colutea, & de utriuſque diſcrimine & pictura.

CAPVT III.

FAlluntur qui arborem eam quam Theophraſtus Coluteam appellat, ſenam eſſe ob id arbitrantur, quod folliculos habeat ſaginandis ovibus à paſtoribus ſumme expetitos, ut de lunatis ſiliquis ſenæ, paulo ante ſcripſiſſe diximus Serapionem: Verum id diſcriminis inter utramque intercedit, quod Colutea vocata, arbor ſit & non herba. Cuius deſcriptionem, qualem ex ipſa arbore mihi licuit in quodam horto amœniſſimo excipere, hic proponere non gravabor. Itaque Colutea arbor eſt, in hoc Pariſienſi agro, ut etiam in aliis frequens: De cuius ſtipite prodeunt rami quamplurimi ſurculos admodum tenues ac flexiles hinc inde ſpargentes, è quibus exeunt folia fœnogræco vel glycyrrhizæ non multũ diſſimilia, æquali vtrinque ſerie, & numero (ubique fere undenario) perbellè diſcreta, ſed ſub autumnum flaveſcentia, levique ventorum

agitatu vel aliter cum suis surculis decidua. Ex eorum alis, maximè ad ramorum cacumina, suo tempore emergunt virgulæ quædam, agnata dicas, foliis ubique viduæ: quæ summa & extrema sui parte, flavos & aureos diffundunt flores: singulos alicubi, binos alibi, ternos, quaternos & quinos vel plurimos senos glomeratim. Qui genistæ modo, in faculæ vineaticæ & lunulæ formam paulatim desinentes, totidem vesicularum, quot illi fuerunt, rudimenta exprimunt. Quæ quidem vesiculæ, ex pediculo admodum fragili, sigillatim pendulæ, in ventrem & carinatum gibbum pedetentim excrescunt: viridi primum & herbaceo colore; tum demum subrubescente & rufo. In iis pars carinata, gibba & convexa, nervo ceu septo quodam oblongo & veluti diaphragmate, in duas partes dirimitur, æquè ac sima & concava: re vera peram pastoralem vel piscatoriam naviculam esse dicas, sese hinc inde proferentibus à cauda & capite, ceu à prora & puppi, quibusdam appendiculis, quæ ligamentorum vicem ac modulum præ se ferunt. Dictæ vesiculæ, vel, si mavis, utriculi & folliculi crescentes, usque adeo distenduntur & pellucent, ut immisso flatu, quis factum fuisse non temere sibi persuadeat: cum tamen natura, non arte id fieri certo constet, spiritumque distendentem ibi inesse palam arguat crepitus erumpens, ubi pedibus vel manibus, aut aliter, instar vesi-

cularum in piſcibus premuntur. Membranei huiuſmodi folliculi tandem flacceſcunt, ſemina includentes, ad rectam lineam miro ordine utrinque digeſta, parva & ubi maturuerint atra ac rotunda, lentis effigie. Sed in Coluteæ pictura & deſcriptione verſatum ſatis.

Quod ad plantam ſenæ attinet, non habeo quod in præſentiarum de illius hiſtoria & delineatione aliud proferam, quam quod paulo antè ex Andrea Matthiolo dictum fuit. Nam hactenus vivam & in ſua radice vigentem herbam videre mihi non licuit. Vt ut fuerit, in eo diſcrepat ſena à Colutea, quod preſſis & lunatis, folliculis ſiliquetur, qui nec turgent, nec diſtenduntur ac pellucent, ut in Colutea: & ſemen, ut ſcripſimus, includunt, uvarum vinaceis & granulis ſane quàm ſimile. Quibus addes, quod ſena paucorum menſium eſt herba: Colutea vero multorum annorum arbor, ſemine & ovillo fimo præcipuè naſcens, ut tradit Theophraſtus: quo etiam autore, ſeri debet ſub Arcturi occaſum præmacerato ſemine, & cum in aqua pullulare cœperit. Cæterum etſi Colutea Alexandri Magni ætate non temerè alibi quam in Lipara naſcebatur, iam diu tamen in Gallia multis ut diximus locis viget, ac nomine *Baguenaudier* omnibus innoteſcit. Errant itaque meo iudicio, qui ei facultates omnes innoxiè tribuunt, quas una ſena ſibi peculiariter vendicat.

Nam præterquam quod vomitiones, non secus quam genistæ semen, promovet; Colutea etiam ventriculo summum negotium facessit, & tormina multa excitat: necnon flatus & intestinorum rugitus: quorum omnium expers est sena, ut paulo post ostendemus.

Quibus partibus suæ plantæ sit præstantior, efficacior, & purgantior sena.

CAPVT IV.

SCribit Ioannes Mesues Damascenus, in Arabicorum Medicorum collegio summus & celebris, senam folliculo quam foliis efficaciorem esse, presertim si is ex viridi nigricet, sit modicè amarus, subastringens, recens & semen continens amplum ac pressum, nam vetustate exanimatur. Qui subalbidus est folliculus & imperfectus, non probatur: folia viridia meliora subalbidis, & crassa tenuibus, surculi vero inutiles. Hactenus Mesues. Qui, ut audivistis, senæ folliculos in dejicienda alvo foliis longè efficaciores ac præstantiores facit: reclamante, non dicam Manardo Ferrariensi, sed etiam diuturna & assidua Medicorum experientia: etsi Brassavolus, qui Mesuem tueri videtur, contrarium sentiat. Actuarius siliquoso fructu, à Barbaris vocato, uti videtur. Andreas Matthiolus suis in Dioscoridem doctissimis Commentariis, hanc controversiam, sane

quam rectè, mea ſententia, ad hunc modum componere ſatagit: Sciendum, inquit, quod ſenæ folliculi, qui ſiccati aſſeruantur, duorum ſunt generum. Vnum per ſe caducum, & in ſua planta arefactum, è quo ſemen eximunt nigrum & prorſus evanidum: Huic nullas vel ſaltem parvas facultates tribuunt. Alterum ante maturitatem demetitur, craſſum, ponderoſum & ſucco prægnans: Quod tegetibus expanſum, in umbra venundandum exſiccatur. Huic, inquit Matthiolus, ſicuti millies periculum fecimus, non minor vis deiectoria ineſt, quam foliis. De eo itaque ſenſiſſe videtur Meſues. Cui de experimento ſubſcribit idem Matthiolus, affirmans ſe aliquando integrum ſenæ campum ſeviſſe (quales in Hetruria, & pręſertim in Florentino agro quamplurimi viſuntur) ut illius folliculos virentes & ſucci plenos decerperet: mox ſiccatos experiretur: num eadem vis eis ineſſet quàm foliis: quod tandem ita eſſe facile agnovit. Qui itaque folliculis commodè & ſalubriter uti voluerint, Matthioli exemplo, ſenam ſerant, ut illos & optimos, & recentes in manu habeant, vel ſaltem probatiſſimos emant, ſi tamen eiuſmodi reperiri poterunt: ſin minus, foliis utantur ſelectis, ut paſſim fieri ſolet. Nam hodie nullum ferè pręſcribitur purgans medicamentum, quod illorum miſturam non admittat. Non temerè itaque Manardus ſenæ folia, folliculis caducis & arefactis pur-

gantiora esse sustinuit. Ioannes Fernelius in omni parte Medicinæ, citra controversiam, summus, Mesuem & Arabes sequutus, senæ folliculos foliis anteponit. Cui Iacobus Sylvius sane quam libenter subscribit. Vtcumque fuerit, nam unguem non verterim, qui folliculis uti volet, quales ante scriptum fuit, sibi comparet: cui vero folia magis arridebunt, recentia & ampla seligat, à quisquiliis, paleaceis sordibus & surculis, quibus scatet diligenter repurgata: in quo Pharmacopœi plerique oscitanter, ne dicam turpiter, peccare mihi videntur, dum indiscriminatim omnia, vel coquendo, vel macerando confundunt.

Senæ bonitas, electio, & præstantia.

CAPVT V.

QVod attinet ad bonitatem & excellentiam senæ, ea præstare fertur quæ ex Alexandria Ægypti, vel Syria adfertur. Hanc enim summis laudibus tam Latini, quam Græci Medici iuniores efferunt. Iacobus Sylvius, Indicam & Ægyptiam valentiorem esse scribit parte media, quam sit Appula & Ligustica: & rursus postremam nostrate Colutea; quæ ut diximus, falso & perperam pro legitima sena à multis usurpatur. Vtra vero præstantiora sint, folia an folliculi, paulo antè disputatum est.

Quo pondere & modo exhibeatur ſena, Arabicis, Græcis, ac Latinis Medicis.

CAPVT VI.

SErapio ſenæ tritæ ſeu pulveratæ drachmam unam, coctæ vero ſemunciam, vel drachmas quinque imperat. Meſues infundit ab aureis tribus, hoc eſt à ſemuncia vel drachmis quatuor cum ſemiſſe, ad unciam unam. Ex Græcis unus Actuarius, pulveris exhibet drachmam unam: in decocto verò ſemunciam. Ioannes Fernelius dat pulveris ad drachmas duas, decocti à drachmis tribus ad drachmas ſex: diluti verò ab uncia dimidia ad unciam unam. Quæ omnia ad ſumentium naturam & medicandorum vires, ætatem, corporis habitum, ſexum & alios ſcopos, prudenter ſunt referenda & coaptanda.

Facultates & probata ſenæ præſidia, ex Græcis Medicis.

CAPVT VII.

ACtuarius, qui ſolus inter Græcos Medicos, quantum extat, ſenæ vires deſcripſit, memoriæ mandavit illam & bilem, & pituitam, denarij punduſculo dejicere, abſque ulla corporis & facultatum eius noxa & moleſtia: ſecundum hos humores, retorridam atramque bilem, etiam modeſtiſſimè

purgat, & illarum suffusiones ex gallinaceo iure clementer expellit. Insuper vetusto capitis dolori, scabiei, comitialibus & impetigini succurrit, sed modicè fervefactæ senæ iusculum potius quam tritæ farina propinatur: internas etiam obstructiones reserat.

Facultates & auxilia senæ, ex Arabibus Medicis.

Capvt VIII.

IOannes Mesues Damascenus, de senæ facultatibus & præsidiis ad hunc scribit modum. Sena terget, expurgat & digerit: ob id melancholiam & bilem ustam à cerebro, sensoriis organis, pulmone, corde, hepate & liene dejicit. Proinde morbis dictarum partium ab huiusmodi humore proficiscentibus succurrit, ut melancholicis febribus & antiquis. Gaudium gignit, sublato humore absque causa tristante, & floridum corpus efficit, obstructionesque viscerum aperit. Decoctum foliorum eius & chamæmeli, nervos ac cerebrum lotione roborat. Eadem quoque sena, modo quovis usurpata, visum & auditum firmat. Cuius purgatio si tarda fuerit & imbecilla, mistis acribus celerabitur: ut zingibere, sale gemmeo, sale Indo & similibus. Ne vero stomachum lædat, cardiaca & stomachica ei sunt miscenda, & largo pondere ex iure galli, gallinæ, vel aliarum carnium coquenda, ut citra molestiam

purget;

purget: vel ſero lactis infundetur cum ſpica, deinde parumper fervebit. Aut pulvis foliorum eius ex lacte dulci ſumetur. Sunt qui decocto eius cum prunis, & ſpica feliciter purgent. Cæterum mediocrem ſuſtinet coctionem. Hactenus Meſues.

Serapio Arabum Medicus, hæc de facultatibus ſenæ poſteritatis memoriæ reliquit. Sena mirifice prodeſt delirio, amentiæ, ſciſſuris totius corporis, reſolutioni nervorum, phthiriaſi, cephalalgiæ, ſcabiei, puſtulis, pruritui & epilepſiæ. Cor etiam roborat, modo iis commiſceatur medicamentis, quæ ipſum maxime confirmant.

Quibus ſuccurrat morbis ſena, & quæ præſtet auxilia hominibus, ex Latinis Medicis.

Capvt IX.

IOannes Fernelius ſenã & eius auxilia his commendat verbis. Sena melancholiam pi-retorridam, nec non bilem, & craſſam pituitam commodiſſime purgat: non ſtatim è diſtantioribus locis, ſed præcipuè è liene; deinde etiam ex aliis viſceribus, ex hypochõdriis & meſenterio: in quibus eſt omnis eluviei ſentina. Ex iis enim ſedibus vix aliud quidquam æque validè corruptos humores prolicit, aut obduratos tumores evacuat, aut in tenues venas ſubiens, veteres earum obſtructiones expedit: neque tamen vicinas hydropicorum aquas detrahere poteſt. Diu-

turnorum atque lentorum morborum, quos viſcerum impuritas, aut vetus obſtructio genuit, ſingulare eſt præſidium: ut lentarum veterumque febrium, melancholiæ, epilepſiæ, ſcabiei, impetiginis, vitiliginis, elephantiaſis, & omnis denique impuritatis. Senſus pariter exacuit, cor exhilarat, torſionibus ſæpe moleſta: non quod flatulenta ſit, ſed quod firmiter hęrentes humores, & plerumque acres, nequeant ſine ſenſu doloris avelli. Nunquam tamen deprehenſum eſt, vel inteſtina corradere, vel ſanguinem proritare: blandè alioqui, ſed tamen lentè purgans: nulla qualitate infenſa, niſi quod ventriculo aliquantum gravis: pueris ac ſenibus utilis, neque pręgnantibus adverſa. Permiſcenda ei ſunt quæ ventriculum roborent, ſimulque tardiorem vim extimulent: cuiuſmodi ſunt zingiber, cinnamomum aut ſpica: & quæ leniendo ſine torſionibus, facile deducant. Qualia ſunt iura pinguia, pruna, iniubæ, uvæ paſſæ, viola, althæa, polypodium: & qui ex his fiunt ſyrupi.

Iacobus Sylvius de ſenæ auxiliis in hunc ſcribit modum. Sena folliculis latis, ſed falcatis, & in his ſemine, utilior purgando humori melancholico & morbis ab eo pendentibus & prodeuntibus. Multis torminoſa eſt, aliis clemens, pro varia ſumentium natura. Tutius tamen eſt maſtiche, vel caryophyllis, & alio (ut cinnamomo, ſemine aniſi) corrigere: foliis non eſt inefficax. Ve-

teribus omnino indicta est planta.

Manardus Ferrariensis se expertum dicit, senam preter iam dicta, & contra Averrhoïs sententiam, pituitam etiam purgare: ex Actuarij Greci Medici, ut antea monuimus, opinione & experimento. Ad hæc, valere adversus luem Hispanicam: Aquas etiam purgare sæpenumero visa est.

Andreas Matthiolus Dioscoridis interpres ad unguem factus, de sena hæc ex multis tradit. Nostrate sena, inquit, adhuc in agro virente, & rosarum diluto, ego quotannis syrupum parare consuevi, qui tuto & largè omnes purgat humores. Daturque commodè pregnantibus ac pueris, & cuiuscunque ætatis hominibus. Dilutum tamen magis prestat, quam decoctum: quia nulla ex parte exhalat. Cuius unciæ quinque vel sex alvum sine molestia solvunt. Quod tuto dari possit prægnantibus & pueris, experientia docuit: cui suffragatur Actuarius, senam citra noxam purgare tradens. Redditur medicamentum hoc in dejicienda alvo præstantius atque valentius, si cassia nigra, aut manna, aut rhabarbaro, aut rosarum diluto, aut rhodopharmaco (quod officinæ syrupum rosatum solutivum vocant) commisceatur: aut si maceretur sena caprino sero. Viscerum obstructiones aperit, auget iuventutem, senium retardat, animi hilaritatem adfert: & pleraque alia commoda præstat, de quibus antea.

Compositio præstantissimi diluti è sena, eodem Andrea Matthiolo præscribente.

CAPVT X.

SVmantur foliorum electissimæ senæ drachmæ sex: zinziberis aut cinnamomi contriti, drachma una: florum buglossi, drachmæ duæ. Misceantur omnia, & fictili vitrato, aut stanneo vase angusti orificij excipiantur: affusisque ferventis aquæ, vel seri caprini unciis decem, vasis osculum adeo occludatur, ut nullus omnino spirandi pateat exitus. His peractis, pulvinaris plumis anserinis farcto, ignique calefacto vas involvatur, & in arca ubi pernoctet, reponatur. Sic enim calore servato, omnem in se facultatem dilutum recipiet, & summè efficax habebitur ad omnes paulo antè memoratos affectus, absque ulla molestia, & corporis noxa.

Vinum è sena medicatum, ex Ioanne Mesue.

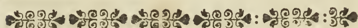
CAPVT XI.

VIno musteo albo, inquit Mesues; miscebat quidam magnam vim senæ, post tres menses potandum dabat: sicque purgabat cerebrum & sensoria organa, nec non gaudium augebat, ac lætitiam.

Si quis alias formas componendi huiusce vini medicati, & aliorum item quorum-

eamque scire cupit, legat quæ haud ita pridem à nobis scripta sunt in Opusculo de variis artificiis & facili methodo componendorum olerum, radicum, fructuum, uvarum & vinorum, quæ diversis morbis iucundè & absque ulla noxa clementer succurrant, illic inveniet quod didicisse iuvet.

Hæc sunt quæ in præsentiarum de senæ viribus & præstantia scribere visum fuit. Cuius multigena auxilia qui attente observabit, illam, revera, non amplius senam, sed sanam herbam per metonymiam & synecdochen perappositè nuncupabit. Fruere, Lector optime, & propitio cælesti illo Æsculapio (sine quo est omnis medicina venenum) feliciter utere: ut sano, è sena, sit mens in corpore sana.

MODVS PRIVATIM facili negotio, modico sumptu, parandi gelatinas tum carnium, tum piscium, cordialesque vocatas, in divitum pauperumque gratiam.

Gelatina pro opulentis.

CAPVT I.

Accipe caponem optimum frumentatione pastum, vel gallinam valde suc-

culentam, non vero gallum annosum (ut quibusdam in usu est, illius enim iuscula exigui admodum est alimenti) cum binis pedibus vitulinis, vel unicum pedem cum coxula vitulina. Eviscеretur capo vel gallina, foris intusque, bis terve aqua mundissima abluatur: protinusque in ollam fictilem satis capacem immittes, modico sale ingesto, verbi gratia, drachma una, adjicieturque rasura cornu cervi in sindone alba & tenui inclusa. Aquæ sufficiens quantitas affundatur, quia non est deinceps alia ingerenda. Vbi spuma exquisitè detracta fuerit, tantum inter coquendum ex argenteo cochleari extrahetur adipis supernatantis, quantum licebit, tandiu dictas carnes percoquendo, dum ab ossibus abscedant, ita ut decoctum seu iusculum calens ex mantili albo mundoque citra carnis expressionem traiectum ad tres heminas Parisienses, hoc est libras tres redeat, fictili vitrato excipiendas, fortiter priùs expresso rasuræ cornu cervi nodulo, si quidem adiectus fuerit. Modum autem, quo iusculi ad tres libras aliasve mensuras reductionem dignoscas, sub huius opusculi finem edocebimus. Iusculo sic traiecto quietoque, detrahetur iterum cum extrema pennæ alâ, pinguedo supernatans accuratiori quoad poterit studio. Deinde vas operietur, commodoque reponetur loco ut concrescat: æstate scilicet æstuque vigente, in cella vinaria: hyeme vero loco sal-

tem temperato. Vbi concreverit, argenteo cochleari accuratissimè extans adeps deradetur. Mox universum iusculum in cacabum vel sartaginem supra ignem perspicuum fumique expertem imponetur. In primisque cum tribus aut quatuor dicti iusculi calentis in paropside effusi, cochleariis tantillum croci, verbi gratia scrupulus dimidius, dissolvetur, contentoque in vase iusculo commiscebitur. Deinde cinnamomi contusi drachma una vel drachma dimidia, simulque sacchari optimi comminuti libra dimidia conjicientur. Pariterque in disco agitabis scopa iuncea, vel tribus quatuorve betulæ virgulis colligatis tria ovorum albumina cum testis confractis, donec spuma affatim elevetur, quæ protinus dicto iusculo commiscebis, scopa vel virgulis omnia probe versando. Postea cacabum vel sartaginem igni iterum applicabis : dumque calefiet, duo rursus ovorum albumina cum testis confractis, in Hippocratis manicam conjicies. Vbi iusculum igni impositum fervescere spumareque incipiet, statim per dictam manicam calens trajiciendum erit, hunc in modum procedendo.

Dimidio disco transmisso (quia primæ & aliquot deinceps colaturæ obscuræ turbidæque sunt) toties per manicam trajiciendæ, usque dum iusculum perspicuum limpidumque conspiciatur. Tum stillans è manica liquor duobus tribusve catinis alijsve vasis

idoneis excipietur, æstate loco frigido ut congeletur reponendis, sicque confecta gelatina saporis erit iucundissimi.

Nota, hyeme statuque cæli frigido, ubi dictum iusculum calens in manicam coniectum fuerit, duos, tresve foculos circumponendos, ne iusculum in manica concrescat. Commodius verò ut trajiciatur, atque etiam æstate, non ab re erit foculum cum igne mediocri manicæ applicare, tum præcipuè cum iusculum ultra dimidium traiectum fuerit, ut iusculi foveatur calor, residuumque facilius permeet. Quod etiam in aliis gelatinis colandis pariter observabitur.

Prolixiores aliquantum fuimus in describendo primo gelatinæ conficiendæ modo. Sed qui hanc elaborare probè callueritt, quæ deinceps describentur illisque assimiles facili negotio minusque operosè paraturus est. Itaque non adeo in sequentibus immorabimur, necessaria tamen (sępius licet repetita) non pręterm ittemus, cum concisa ieiunaque brevitas in rebus arte faciendis obscuritatem erroremque inducere soleat.

Gelatina pro tenuioris sortis hominibus.

CAPVT II.

Accipe armum vervecinum vel vitulinum optimum, cum duobus vitulinis pedibus lotis purgatisque. Mittantur in ollam fictilē vitratam, cum aquæ sufficienti quantitate,

addita post spumam ablatam salis drachma una, & si lubet, rasuræ cornu cervi nodulo inclusæ uncia una. Coquantur omnia donec caro ab ossibus separetur, iusculumque mantili mundo transmissum ad libras tres redeat, expresso, ut iam dictum, nodulo, carne seposita. Percolato iusculo leviterque refrigerato eminens adeps auferetur, dein operto & loco idoneo ut concrescat reposito, cochleari argenteo restitans pinguitudo deradetur. Deinde in cacabum ut denuo liquescat supra ignem imponetur. In iusculi istius liquati cochleariis aliquot modicum croci diluetur, in cacabum conjicietur, una cum drachma dimidia plus minus, ex ægri cupedia, vel Medici consilio, cinnamomi in mortario contusi, sacchari libra dimidia, duobus ovorum albuminibus cum testis, agitatis spumescentibusque; dein igni rursus omnia applicentur. Interim dum calefiet, duo iterum ovorum albumina cum testis agitabuntur, in Hippocratisque manicam infundentur, quum iusculum fervorem ac spumam edere incipiet: statim calensque in manicam injiciendum, totiesque trajiciendum, quousque clarum evadat. Tum loco frigido ad condensationem reponetur.

Albus, ut vocant, cibus pro ditioribus.

CAPUT III.

ACcipe caponem frumento pastum, vel gallinam bene succulentam, cum uno

pede vitulino; apparentur ut dictum. Bulliant in sufficienti quantitate aquæ. Detracta spuma salis drachma una adjicietur, coquenturque donec iusculum mantili mundo bis traiectum (citra carnis expressionem, sepositis unciis duabus carnis ex caponis vel gallinæ pectore) ad libras duas redeat. Nonnihil refrigerato iusculo supereminens adeps eximetur, dein loco frigido ut coeat collocato, iterum pinguedo cochleari argenteo deradetur.

Hoc peracto in mediocri sartagine igne claro liquescet. Liquatum calensque in discum stanneum amplissimum effundetur. Hinc micæ panis albissimi uncia una, præter propter, aqua limpida frigidaque lota manuque expressa, in pila marmorea cum duabus unciis carnis gallinaceæ sepositę minutissimeque concisæ, contundetur. Vtrumque dicto dilutum iusculo per horam in camini angulo reponetur. Interea amygdalarũ dulcium excorticatarum unciæ quatuor in mortario tundentur, quæ exacta dicta hora, cum aquæ rosaceæ uncia una permiscentur, iterumque per horam infundi sinentur. Qua elapsa omnia trajicientur exprimenturque mantili mundo: expressumque in sartaginem cum sacchari optimi unciis quatuor immittetur ut leviter ferveat, mox in unum alterumve discum effundetur. Posthac ius concretum per vices exhibebitur.

Eos ferre non possum, qui gelatinas ægro-

tis administrandas ex solis pedibus poplitibusque bubulis vel vitulinis etiam expressis conficiunt, turpi ne dicam criminosa parsimonia. Huiusmodi enim carnes cum crassæ viscidæque sint, crassum, viscidum, excrementitium succum generant, tum sanis, tum ægris minimè salutarem.

Quapropter iterum moneo, ut privatis in ædibus parentur. Præterquam quod minimi constant, delicium erit ex carnibus euchymis iis exquisitè lauteque parandis, unde maiori commodo ægrotantes afficientur, tum ex succo laudabiliori, tum ex culto mundoque apparatu.

Gelatina ex piscibus in gratiam opulentiorum.

CAPUT IV.

ACcipe cyprinos (vulgo carpiones) lucios, truttas, percas, maxime fluviatiles, non lacustres aut palustres. Eviscerentur, capitibus findantur, ter quaterque aquâ limpida intus & foris abluantur. Ex iis siccatis tres libras ponderabis, ut tres decocti seu iusculi libræ inde conflentur. In segmenta divido, in ollam fictilem vitratam cum vini albi & aquæ pari quantitate immittito, ita ut dictus liquor quatuor digitis supereminent; igni apponito. Post despumationem cornu cervini libram dimidiam cum salis drachma una injicito, tandiu

coquito, dum iuſculum colatum expreſſumque ex linteo ſeu mantili, ad tres libras redeat. Dein probè contegatur, & loco commodo concreſcat. Hoc facto, adipem ſuperſtantem ſi qui ſit, pennæ alatæ extremo eximes, atque in cacabum aut ſartaginem ad liqueſcendum effundes. Liquatum ab igne auferetur, cum tribus quatuorve dicti iuſculi cochleariis momentum croci, ut in carnium gelatina, dilues: mox univerſo iuſculo admiſcebis, ſimulque cinnamomi optimi conquaſſati drachmam unam, ſacchari albi libram dimidiam, cum tribus ovorum albuminibus agitatis. Deinde cacabum ſeu ſartaginem igni impones, interimque duo rurſus cum teſtis confractis ovorum albumina quaſſabis conjicieſque in manicam. Iuſculo quam primum ferveſcente, omnia in manicam calentia immittentur, tandiu trajicienda, donec iuſculum limpidum perſpicuumque fiat: tum duobus tribuſve catinis liquor ſtillans excipietur, loco ad concreſcendum idoneo ad uſum reponendis.

Nota, ſi omnes ex enumeratis piſcibus ad manum non ſint, eos qui ex illis occurrent ſumendos, prout facultas ſuggeret. Quibus (ut oſtenſum eſt) præparatis, trium librarum pondus aſſumetur, ad gelatinam conflandam.

Rondeletius truttam ægrotantibus interdicit. Qua ratione motus, non video. Salu-

bris enim est, cùm limpida in aqua degat, pisciculis, vermiculis tenuioreque arena victitet, unde inter silices lapillosque potissimum delectatur, ita ut præ cæteris aquarum dulcium piscibus, saxatilis nuncupari possit. Palato iucundissima est, tum maxime si calens esitetur, nec diu servetur. Quam ob rem inter ægrotantium fercula iure accenseri potest, non modo ex gelatina, sed etiam per se, & ut aiunt in substantia, quum Medicus ordinarius conferre arbitrabitur. Tincam non solum ab ægrotantium, sed etiam sanorum tricliniis ablego, cum limo pascatur in eoque volutetur, degatque in aquis lutosis, palustribus & stagnantibus. Ideo crassum succum, viscidum, excrementitium, minime salubrem procreat.

Cornu autem cervi rasura in gelatinæ mixtura adiecta est, non modo ad iusculi coagulationem, sed maximè quia vi eximia cardiaca ac roborante excellit.

Gelatina pro pauperibus.

Caput V.

Soli sumantur cyprini, utpote vilioris pretij, præ cæteris in piscium salubriorum censu recensitis: ex iisque præparatis pondus indicatum, tres scilicet libræ, cum vini albi & aquæ pari quantitate, rasura cornu cervi, sal, crocus, cinnamomum, ovorum albumina cum testis, liquoris depurandi gra-

tia; & pro ſaccharo primæ notæ, tantundem caſſonadæ ſelectæ, omnibus ordine ſupra deſcripto celebratis, ut par gelatinæ quantitas prodeat.

Gelatina cardiaca ex cornu cervi raſura.

CAPVT VI.

ACcipe raſuræ cornu cervi uncias ſex: Bulliant in cacabo vel ſartagine igne perſpicuo, qualis eſt ex carbone accenſo, fumi experte, cum libris quatuor aquæ, ut decoctum colatum mantilique mundo expreſſum, ad libram unam redeat. Concretum ubi fuerit, in cacabum ſeu ſartaginem denuo effundetur, cum ſacchari albi unciis duabus, unius ovi albumine cum teſta agitato & ſpumeſcente, duorum limonum ſucco vel tantundem granatorum acidorum, vel omphacio, omnia permiſcendo ignique applicando. Interea alterum ovi albumen cum teſta agitatum in colum ſeu manicam Hippocratis conjicietur, vel ſuper pannum ſtamineum album mundumque, huic duntaxat rei & uſui, lacti amygdalino, emulſionibus alboque cibo tranſmittendis vſurpandum. Vbi iuſculum primùm ferveſcere & ſpumare incipiet, ſtatim per colum tranſmittendum erit, ter quaterve traiectiones iterando, donec liquor perſpicuus prodeat, ut in præcedentibus patuit gelatinis.

Alia gelatina ex cornu cervi cardiaca, dysenterys alvique fluxibus accommodatissima.

CAPVT VIII.

ACcipe rasuræ cornu cervi uncias sex. Bulliant ut dictum, dum decoctum colatum & expressum ad libram unam redeat. Concretum coagulatumque in sartaginem immittatur cum unciis tribus seu sex septemve aquæ rosaceæ cochleariis, sacchari fini in frustula comminuti unciis duabus, duorum ovorum albuminibus cum testis, agitatis spumescentibusque, commistis simul omnibus, igniquc applicitis. Interea in colum unius ovi albumen cum testa (ut dictum) pręparatum conjicietur. Vbi fervescere incipiet, sine mora trajicietur, coagulatumque suo usui adhibebitur.

Advertendum primò, recentia tenuiaque cervi cornicula ad hoc esse præstantissima, cum succo plurimo scateant.

Advertendum secundo, ut dignoscas iustam utcunque reductionis iusculi quantitatem, sive ex carne, sive ex piscibus; seu decocti ex cornu cervi rasura, colati & expressi ad gelatinam parandam superstitis, hunc in modum procedendum erit.

Primò carnem, pisces, rasuram; in ollam, cacabum, sartaginem; immittes. Dein, exempli gratia; si iusculi colati & expressi libras tres habere expetis; affundes primo tres li-

bras liberalissima mensura, seu tres libras cum dimidia liquoris, sive vini & aquæ, seu aquæ solius; cum bacillo liquoris altitudinem dimetieris, eamque confestim digitis remetieris. Hoc facto liquoris infundendi residuum immittes, coquesque. Postquam vero liquor absumptus fuerit ad dictam altitudinem, quod intelliges, si bacillo digitisque ea remetiaris: tum ab igne amovebitur, colabitur, exprimetur, ut demonstratum est, sicque quantitatem exoptatam præter propter invenies.

Denique si ampliorem quantitatem gelatinarum seu albi cibi parare volueris, augenda sunt ingredientia; si pauciorem, imminuenda, non tamen sine prudentis Medici consilio, qui dicta ingredientia iusta præscripturus est dosi, ea immutando vel alia adjiciendo, prout laboranti conducere arbitrabitur. Soli enim Medico tum ab ægroto, tum ab assistentibus fides est habenda, non autem quibusdam lucrionibus temeratoribusque, qui pro Medicis se gerentes, sibique plus æquo tribuentes ægros nimium credulos præmaturo fato sæpe sæpius è medio tollunt.

DE CONDITIS.

PRÆFATIO.

PLantarum partes quadruplici de causa condiuntur. Primo, ut sumentium palato sint iucundiores. Secundo, ut earum vis diutius conservetur. Tertio, ad virtutem illarũ ignaviorem acuendam augendamque aliarum permistione. Quarto, ad frænandam aut penitus eximendam contrariam aliquam facultatem nostris consilijs infestam, prout in tractandorum serie patebit. Quod attinet ad universum conditurae argumentum, adeo vastum prolixumque est, ut non nisi ex arbitrio restringendum sit. Quoad materiam particularem, circa salem, acetum, mustum, sapam, saccharumque versabimur, utpote apud nos communissimam.

D*e mellitis autem salsisque conditis nullam mentionem faciemus.*

De conditis salsis, primumque de Olivis.

CAPVT I.

AD rite condiendum Olivas, crassiores carnosioresq; sunt eligendæ, virescentes, nondum maturæ, confestimque in cadum aut vas aliud idoneum oris amplioris

cum vino diluto seu posca, ut liquoris istius vi olivarum amaritudo obliteretur. Macerentur tempore sufficienti, quod certe longius esse nequit, etiamsi sex septemve mensium, modo in dicta posca non evanida aut alias corrupta immergantur, atque ad munditiem vas continuo probè obturetur; quod eo commodius est, quo plus temporis ad eas condiendas suppetit.

Vbi ergo consilium erit exinde ad condituram olivas depromere, singulis incisiones aliquas infliges, ut sal citius penitiusque eas subeat; immittesque in ollas vitreas aut fictiles vitratas, sale minuto inspersas, per strata, & ut aiunt stratum super stratum olivas & sal componendo, fœniculi surculis interjectis: desuperque aquam frigidam ad vasis oppletionem affundes. Quo benè contecto obturatóque ita remanebunt olivæ, ut intra quatuor vel quinque menses ad esitandum commodæ sint: sicque ultra annum integrum servari innoxiè poterunt.

Alij olivas non incidunt, sed integras condiunt. Quod magis probo, quia sic, olivæ crassiores iis prȩstant, quæ incisæ fuerunt, cum nonnihil virium illac exeat, corrugatæque evadant. Verum olivæ integræ longiore indigent elaboratione, cum non nisi post duodecim à conditura menses, ad vescendum sint apparatæ, ut sali tempus conveniens ad penetrationem concedatur, cum sine medio apertioneque per se olivæ cutem

permeare debeat. Hæc ad amussim tamen, nec adeo rigidè servanda; nam intra tam diuturni temporis spatium olivæ ex voto evasuræ sunt, quasvis pulchritudine prestantiaque longè superaturæ, dummodo solerti qua decet cura studioque decerpantur.

Alius modus.

Virescentes nec dum maturæ olivę in muria aut aqua salsa tandiu macerabuntur, donec amaritudinem fere deposuerint. Qui ad usus proprios, non divendendi gratia, eas condiunt, vas prius, ad opus accelerandum, incidunt.

Continuo in muria olivæ conditæ immacerandæ, ut ne minimum quidem exsiccentur, muriam, ubi imminuetur, novam affundendo: curiosè cavendo, ne manus muriâ intingatur, aut ferrum, aut æs, vitandæ corruptionis gratia (quod in universum in omnibus conditis salsis observandum.) Verum cochleari ligneo ad usus extrahendæ erunt. Hac enim arte olivarum penus in plures etiam servabitur annos.

De Capparibus.

CAPVT II.

IN vase figlino aut alio quovis Cappares multo sale absque vllo liquore insternuntur. Opportuno tempore in dies, non expectata alia maturitate, carpuntur: unde paulatim, dum formantur contrectanturque,

leguntur, ſtatimque cum ſale comminuto permiſcentur, imbibitoque ſale perdiu exſiccatæ ſervantur. Quod earum commeatui commodiſſimum eſt, cum in caniſtris citra liquoris iacturam (cum nullus inſit) exportari convehique poſſint.

De Conditis cum aceto.

De Capparibus.

Capvt III.

CApparès cum aceto & ſale, ſunt multo iucundiores, quam cum ſale ſolitario: quia acetum prohibet, ne plus iuſto ſalis cōbibant; quod certè citra aceti mixturam cōtingit; ita ut quum edendæ veniunt, neceſſe ſit ad eximendam ſalituram eas aliquo tēpore in aqua macerare, unde ex nativa bonitate nonnihil depoſita, non ita guſtum appetentiamque cient, ac ſi aceto prius conditæ forent. Eius enim beneficio non modo capparum ſapor conſervatur, verum etiam gratia quædam conciliatur, qua palatum magis feriunt. Sic autem condiuntur.

Condiendę cappares (prout antè dictum eſt) dum adoleſcunt, nec multum craſſæ (minutulæ enim craſſiuſculis pręſtant) carpuntur. In vas vitreum aliudve idoneum cū aceto generoſo, ſaleque copioſo recentes cappares ſtatim ac ex frutice leguntur, citra lotionem immerguntur, tandiu in dies continuando, quandiu frutex ſuppeditabit. Po-

ftea vas loco ficco, foli minime pervio, reponitur, accuratè prius obturatum, ne cappares ex difflatione vitientur: ficque diutiffimè integræ fervabuntur, exactis quatuor vel quinque diebus eas infpiciendo Si forfan accidat, ut in aceti fuperficie quid mucidum infit, cochleari argenteo eximetur, falifque manipulus in acetum conjicietur, ad humorem fuperfluum à fructu prodeuntem emendandum, infpectionem remediumque toties iterando, quoties opus erit.

Portulaca condita.

CAPVT IV.

PОrtulaca hunc in modum condiatur. Portulaca antequam femen emittat, colligatur. Teneriores, ampliores foliifque denfioribus fcapi, exemptis radicibus, affumantur. Diligenter abluantur, ut arena terraque inhærefcens detergeatur. Aliquantum exficcentur, dum flaccefcere incipiant. Hinc in exiguo cado vel fictili vitrato variis ordinibus ftratifque componantur, illorum fingulis fale fatis multo confperfis. Vbi vas repletum erit, fufficiens aceti quantitas affundatur. Hoc peracto, vas loco ficco reponatur, minimeque udo, ne conditum mucorem contrahat. Accurandum autem, ut abundanti in falfamento portulaca immergatur. Vtendi tempore aqua tepida vel vino prius abluatur, dein oleo olivarum adiecto efitetur.

Melones cucumeresque exigui eodem parantur modo; eosque teneriores virescentesque sumes (indurati enim huic embammati sunt inertes.) Integri citra incisionem contusionemque in acetum injiciuntur, unde, sine vllo detrimento potissimum viriditatis, extrahuntur. Verum sale tantopere perfunduntur inebrianturque, ut antequam edules esse possint, in aqua prius macerari ad salis depositionem necesse sit.

Vigente etiam hyeme in acetariis usurpantur caules lactucæ capitatæ in aceto (foliis virescentibus detractis) maceratæ, quorum candor & firmitas maximè adlubescũt. Caules quidem capitati in quadras secantur: lactucæ vero bipartiuntur, si crassiusculæ; si exiguæ, integræ relinquuntur. Hoc modo eas acetum intimè penetrabit, maximeque conservabit.

De conditis cum sapa sine musto.

CAPVT V.

MVsto etiam quamplurima condiuntur. Mustum autem sit ex uvis exquisitis, vite annosa decerptis, solo sicciore, solique exposito. Improbandum enim penitus est conditum ex musto ab uvis acidis, acerbis, non generosis expresso. Præterea uvæ recentissimę esse debent, ne si quam minimum serventur vis expetita in vinum abeat. Ideoque huiusmodi conditum non nisi vindemiarum tempore parari potest.

Conditum Cydoniorum cum musto.

CAPVT VI.

ACcipe cydonia quoad fieri poteſt optima, perfectè matura, numero duodecim. In quatuor ſexve ſegmenta dividantur. Subtiliſſime excorticatis ſemina detrahantur, leviter in aqua limpida, uno ſcilicet fervore bulliant, hinc inter duo lintea exſiccentur. Interea muſtum in cacabo ex igne carbonum bulliat. In quod perfecte deſpumatum fervenſque cotonea mittantur, tandiu percoquēda, dum paulo ultra dimidias muſtum imminuatur. Tum unum ex cydonij ſegmentis bipartiendo, muſtum meditullium uſque ſubiiſſe, rubeumque illi colorem inuſſiſſe comperies. Ad quod nonnihil contulerit modicum vini rubri craſſiores, ſub finem coctionis in muſtum coniecti. Tum ab igne deponantur, mittanturque in fictile vitratum, ſingula cotoneorum ſegmenta cinnamomi bacillo configendo ut aromatizentur. Præterea muſto cocto aliquot cinnamomi pulveriſati uncias permiſcebis, cuius beneficio cydonia virtute integra diutiſſime ſervabuntur, vaſe cæteroquin optimè tecto atque obturato.

Vnum hic minime prætermittendum arbitror, ne indiſcriminatim condita ſoli exponantur, cum pauciſſima ſint quæ ſolem expetant, licet quamplurimis ſecus videatur. Cuſtodiantur ergo potius loco aliquo temperato. Si quæpiam ſit ex regula hac gene-

rali exceptio, suo loco exponetur.

Condita pyrorum, persicorum, duracinorum, prunorum, ex musto.

CAPUT VII.

PYra omnis generis in musto modo exposito, condiuntur, dummodo eorum maturitas musto contemporanea sit, hoc est in vindemiarum tempestatem incidat. Præ cæteris pyra Bergamia, cum sub hoc tēpus maturescanto, opportunissime, ut & quę id temporis maturitatem assequuntur, condiuntur. Crassiora per medium vel in quadras dividuntur, excorticantur, acinis purgantur. Minutula integra, nec excorticata condiuntur. Omnia vero cuiusvis generis sine discrimine leviter in aqua limpida, priusquam in mustum conjiciantur, prębulliant: in eóque reliquam pręparationem consequentur. Deinde cinnamomo aromatizata, cydoniorum instar, ad id aptatis vasis reponentur.

Persica, duracina, pruna cum musto etiam condiuntur, in eoque in totum annum fructus huiusmodi perbellè servantur. Quos cinnamomo, ceu præcedentes, configere necesse non est mustoque permiscendum aromatizādi gratia. Fructus hi non usquequaq; maturi, sed utcumque firmiores assumendi sunt, integrique citra corticis detractionem in mustum conjiciendi, variis tamen locis ligneo mucrone prius fodicati, dein aqua calente macerati.

De Conditis in sapa.

Modus sapam parandi.

Capvt VIII.

OMnis generis uvæ quovis solo provenientes, sapæ conflandæ non sunt idoneæ, verum palato duntaxat iucundæ acceptæque, albæ potius quam nigræ, calidiori sicciorique solo ortæ: cæteræ vinum, licet ex arte accuratum, non nisi acerbum austerumque eructant, adeo ut dentes illius haustu stupeant hebetenturque. Selectæ eiusmodi uvæ exquisitè maturæ sereno sole tres quatuorve horas illustratæ, exhausto scilicet intempestæ noctis humore decerpentur. Quinque sexve diebus ex cratibus soli interdiu exponentur, noctu tecto committentur, ne rori deciduo pateant. Hinc in labro vinario exprimantur, mustique inde provenientis suprema tenuissimaque pars assumenda, relicta quæ in imo est parte crassiori. Illinc in lebetem, igni perspicuo fumique experti impositum, diligenter ad tertiæ partis consumptionem bulliat. Tum ab igne auferatur, moxque refrigeranda in labrum vinarium mittatur, antequam in vase recondatur. Inter coquendum autem spuma accuratè detrahetur, omnique sorditie purgabitur, remotaque ab igne ex ingentibus ligneis cochlearibus ventilabitur, susque deque in lebete versando, ut promptior fiat

evaporatio. Locus huic negotio opportunissimus chors aliqua fuerit aëri pervia. Quia cum vini huiusmodi nidor magnopere officiat, in loco concluso gravior multo infensiorque est.

Sapa perfectè refrigerata cadis mundissimis cella vinaria recondendis, includetur, sedula cura adhibita, ne eventilentur difflénturve. Lebes vel cacabus æneus musto excoquendo inservire poterit, modo vinum post ebullitionem in eo non immoretur.

Sapa ex uvis apianis, vulgo moschatis, bene maturis conflata, tantum excellere comperietur, quantum id uvarum genus cuivis præstare notissimum est.

Modus autem sapa ad condita utendi, idem est cum præcedenti, servato, (ut & in omnibus liquoribus condiendo destinatis) ut sapa fructus condiendi meditullium partesque intimas ad illius conservationem pervadat: quod obtinetur, fructum in primis coctione in aqua clara emolliendo, mox in sapa igne lento ad extremum percoquendo.

Denique in sapa cinnamomum pulverisatum permiscendum esse, omittendum non est: minutè vero concisum, ad fructus nonnullos ad aromatizationem eo configendos.

Modus defrutum parandi.

CAPVT IX.

SApam ſequitur defrutum, quod ſic paratur.

Accipe uvarum nigrarum generoſarum & maturarum quantitatem ſatis ingentem. Abiectis petiolis manibus premantur, in cacabum vel ſartaginem cum ſucco mittantur, bulliant igne lento uſque ad tertiæ partis conſumptionem, continuo cochleari vel ſpathula lignea agitando, quominus in imo torreantur. Poſtea ex colo æneo vel fictili vitrato, exiguis foraminibus pertuſo, tranſmittantur. Magma ex mantili rariuſculo ad reſiduum ſuccum exprimendum trajiciatur. Succus omnis expreſſus in cacabum ſeu ſartaginem effundetur, bulliet, deſpumabitur, ſubinde cochleari vel ſpathula agitando, potiſſimum ſub finem cum craſſeſcere incipit, ne (ut dictum eſt) aduratur, donec guttula cochleari ſublata quadræque impoſita refrigerataque fixa maneat, nec ullo modo diffluat, ut mox capite ſequenti in ſyrupi conditorum liquidorum cum ſaccharo præfatione dicetur. Hoc peracto in vaſa figlina vitrata immittetur, ritu conditorum apparanda.

Huiuſmodi defrutum duos treſve annos citra corruptelam ſervari poteſt.

Si accidat ut uvæ ſint utcunque acerbæ,

eas edulcandi gratia duæ sacchari pulverati in secunda coctione libræ adjicientur.

De Conditis liquidis cum saccharo.

Observanda in liquidis Conditis cum saccharo.

CAPUT X.

VArij novique Condita liquidiora cum saccharo conficiendi modi in dies emergunt. Hoc tamen laudandum, quod certatim quisque hoc in negotio excellere nititur.

Ne multoties eadem iterentur, quæ sequuntur observanda sunt.

In Conditis coquendis sartagines cacabique ex ære rubro potius quam flavo usurpabuntur.

Ignis ex carbone selecto, fumi expers in fornace accendetur.

Fructuum succi ex tela vel panno stamineo albo mundoque, vel manibus exprimentur; imo etiam ex prælo ad succum integrè extrahendum spathulæ & cochlearia lignea erunt, vel argentea, non ferrea vel ænea.

Saccharum si sit sincerum, non est clarificandum: sin minus, albuminibus ovorum cum testis manu confractis à sordibus expurgabitur. Videatur agendi modus cap. 1. tract. 1. libelli nostri, inscripti *Medici officiosi & domestici* titulo.

Syrupi ad condita debent perfectè coqui. Quod facilè intelliges, si syrupi guttula cochleari sublata quadræque ad refrigerandum imposita, neutiquam divellatur, sed compacta maneat. Satius enim est, ut syrupi ad condita candefiant ab ulteriori coctione, quam si à leviori mucescant: cum ex primo sapor palato non iniucundus resultet, nonnullaque condita, quæ ex superfluo quo turgent humore, qui coctione dissipari penitus non valuit, dilutiora evadunt. Inutile vero insipidumque est quicquid mucidum. Adde quod condita candefacta seu ulteriori coctione indurata, trifariam decandescere seu dilui possunt.

Primum, vasa ordine disponenda, desuperque mantile aqua frigida madefactum leviterque expressum extendendum, ne ulla intro subeat aqua; relinquiturque dum prędicta condita dilutiora evaserint.

Secundò, biduum vel triduum loco frigido, ut cella vinaria, reponenda.

Tertiò, modicum aquæ tepidæ affundendum. Verum licet hoc modo decandescant, intra breve spatium consumenda sunt.

Nota, primo condita inter coquendum esse accuratissimè despumanda, vasaque quibus reconduntur, fictilia mundissima vel vitrea, vel ex alia quavis eleganti materia, ut sunt pyxides alienæ, esse debere.

Nota secundo, ubi condita in vasis repo-

sita fuerint, multusque syrupus ad ea operienda tutandaque affusus, calentia non esse contegenda, verum per 24. horas esse refrigeranda. Conteguntur autem, ne sordes ulla, vel muscæ, vel quidvis in vasa decidat, charta fortiori vel membrana pergamena, temperato loco reconduntur.

Cerasa condiendi modus.

CAPVT XI.

Accipe sacchari libras duas, aquæ libram unam. Bulliant simul uno alterove fervore, saccharo interim ex cochleari argenteo despumato. Mox cerasorum maturorum selectorumque, petiolis abiectis, libræ tres injiciantur, simulque coquantur, donec syrupus integrè coctus fuerit. Hoc facto, amoveantur ab igne, apparenturque ut in cap. superioris præfatione declaratum est.

Modus condiendi cerasa frambesiata.

CAPVT XII.

Accipe succi fructus rubi Idæi, vulgo *frambesij* libram semissem, aquæ tantundem. In iis sacchari fini libræ duæ modicè bulliant, dein cerasorum nucleis petiolisque reiectis, libræ tres injiciantur, bulliantque, donec syrupus absolutè coctus fuerit, reliquis, quæ præmissa sunt, observatis.

Syrupus cerasorum absque saccharo.

CAPUT XIII.

ACcipe cerasorum maturorum libras duodecim. Nuclei petiolique detrahantur, succus extrahatur, moxque citra calefactionem, ex Hippocratica manica trajiciatur. Colatum ex cacabo ad libram unam coquatur, calensque in vas fictile perelegans, vel vitreum immittatur, reponaturque conditorum more.

Syrupus iste ad refrigerandum sitimque mitigandã maximè confert, cum aqua cocta vel cruda, iusta dosi, ut cochlearij unius ad uncias tres aquæ, accurateque permixtus.

Frambesia condita.

CAPUT XIV.

ACcipe sacchari fini uncias viginti, seu libram unam cum quadrante. Bulliat ex cacabo cum aqua communi, dum syrupus penè coctus fuerit. Deinde ab igne amoveatur, moxque simul tantundem rubi Idæi fructus, vulgo *frambesy*, acerbioris, & paulo ultra dimidium maturi commisceatur, maceretūrque per semihoram. Qua elapsa bulliant omnia donec syrupus percoctus sit.

Cerasa acidiuscula seu agriota condiendi modus.

CAPVT XV.

Accipe cerasorum acidorum seu agriotorum maturorum, pediculis nucleisque detractis, libram unam. Extrahatur succus, in cacabum cum aquæ unciis octo, saccharique optimi in frusta comminuti libris duabus, immittatur, coquaturque integrè. Tum libræ tres agriotorum maturorum selectorum, petiolis reiectis, non vero nucleis, ingerantur, percoquanturque, donec syrupus coctus fuerit.

Modus alius.

CAPVT XVI.

Accipe libras tres succi cerasorum acidulorum, detractis nucleis petiolisque. Mittantur in lebetem cum sacchari optimi pulverati libris duabus. Bulliant omnia ad syrupi perfectionem. Tum in prędictum syrupum cerasorum maturorum, petiolis tantum abiectis, libræ tres conjiciantur, bulliantque ad syrupi perfectam coctionem, dein apparentur custodianturque more aliorum.

Quovis tempore & morbo cerasa concedi possunt, tum ob saporem palato acceptum, tum salubritatem: ventriculi enim æstum temperant, hepar roborant, febribus biliosis opitulantur.

Modus

Modus condiendi agrestam.

CAPVT XVII.

ACcipe sacchari optimi libras duas. Mittantur in lebetem cum unciis duodecim aquæ, bulliantq; ad syrupi crassitiē. Deindè granorum uvæ acerbæ seu agrestæ libræ duæ injiciantur, coquantur, cochleari argenteo inter coquendum despumentur, abjectis qui eminebunt acinis. Syrupus ad consistentiam coctus ab igne amovebitur, reponeturque cum aliis.

Modus alius.

CAPVT XVIII.

CVltro agrestæ grana per medium dividuntur, detrahunturque acini. Dein saccharum ad syrupi consistentiam cum pauca aqua coquitur, statimque cum agresta permiscetur, simulque coquuntur, ut dictum.

Modus item alius.

CAPVT XIX.

ACcipe granorum agrestæ integrorum, petiolis rejectis, libras duas. Mittantur in lebetem cum aquæ libra una. Coquantur igne claro, leviterque bulliant, dum emollita fuerint. Tum ab igne deponantur, cochlearique argenteo vel ligneo universa

agresta (relicto tamen in lebete decocto) extrahatur, acinique omnes accuratè auferantur. Duæ interim sacchari optimi libræ in dictum immittantur decoctum. Saccharo liquato, simul dictas pulpas injicies, unaque ad syrupi perfectionem percoques. Febricitantibus prestantissimus erit ex tempore exhibendus, si sacchari medietas solum immittatur, ad duas scilicet agrestæ libras, sacchari libra una: acidior namque erit palatoque acceptior.

Conditum ex agresta morbis omnibus calidis conducit, cum inflammationes temperet, humorum vitiosorum malitiæ obsistat, sitim sedet, cor, ventriculũ, hepar confortet.

Modus condiendi grossula rubra, officinis ribes.

CAPUT XX.

Accipe succi ex grossulis rubeis extracti libras duas. Cum sacchari optimi libra una cum semisse syrupus perfectè coquatur. Dein grossulorum item mundatorum libra una cum dimidia injiciatur, coquanturque usque dum syrupus rite percoctus fuerit.

Multas dotes fructus hic prestat, tum sanis, tum ægris; refrigerat enim, appetentiam excitat, alvi fluxum immoderatum cohibet, vi cardiaca insignis est, maximè in febribus purpuratis & pestilentibus.

Modus condiendi mora.

CAPUT XXII.

ACcipe ſucci mororum paulo maturiorum quam ad condiendum, libram unam, ſacchari libras duas. Fiat ſyrupus, in quem mororum non plene maturorum libræ duæ conjicientur. Igne forti coquantur ad legitimam ſyrupi conſiſtentiam.

Modus condiendi mala Armeniaca.

CAPUT XXIII.

ACcipe ſacchari libras duas. Coquantur paulo citra ſyrupi craſſitiem. Interea in diſcum ſtanneum ſatis capacem malorum Armeniacorum nondum plenè maturorum, excorticatorum, per medium ſectorum, abiecto nucleo, libræ duæ immittantur, in ſyrupum adhuc calentem conjiciantur, in eoque per 24. horas loco temperato macerentur. Quibus exactis, omnia in cacabum effundentur, fortiterque bullient, donec ſyrupus ad debitam redigatur cōſiſtentiam.

Nota, pręmiſſo modo mala Armeniaca conſtitutione anni ſicciore condienda eſſe. Verum ſi pluvioſa fuerit, modo qui ſequitur condienda.

Accipe ſaccharum tenuiſſimè in pila marmorea piſtillo ligneo pulveriſatum. Dein ſume diſcum ſtanneum ampliſſimum, in quo

primum ſacchari ſtratum impones, dein malorum Armeniacorum excorticatorum, per medium diviſorum, nucleis abiectis, ſtratum ſuperimpone; alteri rurſus ſacchari ſtrato malorum Armeniacorum ſtratum aliud ſuperſtruatur. Sic omnia viciſſim ſacchari malorumq; Armeniac. condiendorum ſtrata digerendo, dictus contegatur diſcus, temperatoque loco per 24. horas aut amplius collocetur. Quibus exactis ſaccharũ ex malorum Armeniac. humore liquato diffluens, in cacabum ad ſyrupum conficiendum immittetur. In eo debitè cocto mala Armeniaca diſponentur, fortiterque bullient. Cumque mala aliquot Armen. ſufficienter cocta conſpicientur, extrahentur, blandeque inter cochlearia argentea exprimentur ad eliciendum ſyrupum, vaſiſque idoneis imponentur, ſuperiecto poſtmodum ſyrupo, ſervatiſque quæ præmiſſa ſunt.

Perſica condiendi modus.

CAPUT XXIV.

Accipe perſicorum penè maturorũ libras duas. Bulliant in tribus aquæ libris, donec emolliantur. Deinde extrahantur abiecta aqua, crati, vel tamiſio, vel quadræ diſco obverſæ imponantur, tum ut aqua reſtitans imbibitaque effluat, tum ut refrigerentur. Interea ſacchari optimi tantundem, duæ ſcilicet libræ, cum aquæ libra una & ſemiſſe co-

quentur. In ſyrupum ſemicoctum dicta mala Armen. injicies, coqueſque dum ſyrupus legitimam conſiſtentiam nactus fuerit.

Perſica, pavia Lutetiæ vocata, condiendi modus.

CAPVT XXV.

ACcipe paviorum nonnihil acerborum, excorticatorum, nucleis abiectis, libras duas; (alij integra cum cute & nucleis condiunt.) Bulliant in ingenti aquæ quantitate, exempli gratia in libris quatuor; cum ſacchari libris duabus, quoad ſyrupus integrè coctus fuerit.

Perſica malaque Armeniaca ventriculo ſunt acceptiſſima, & ſuſque deque concitatum illius motum impetumque cohibent.

Pruna condiendi modus.

CAPVT XXVI.

ACcipe ſacchari optimi libras duas, aquæ libram unam cum ſemiſſe. Bulliant pluſculum ultra mediam ſyrupi coctionem, dein prunorum utcunque acerborum excorticatorum libræ duæ incoquentur, donec probè ſint condita. Tum ab igne removeantur, ſtentque 24. horas in ſyrupo; hinc extrahantur in vaſiſque diſponantur. Poſtmodum dictus ſyrupus igni ad craſſitiem iuſtam coquendus apponatur, conditum contegatur, apparetur ut dictum.

In tanta prunorum quæ passim occurrunt varietate, optima duntaxat, ad condiendum accommoda, seligenda: cuiusmodi sunt pruna damascena, violacea, perdigonia, imperialia &c.

Pruna in genere multa qua redundant humiditate alvum blande laxant, bilis fervorem mitigant, grato sapore ventriculum recreant,

Pyra condiendi modus.

CAPUT XXVII.

ACcipe sacchari libras duas. Liquefiat, leviterque in aquæ libris duabus bulliat, exspumetur. Injiciantur pyrorum excorticatorum, detractis acinis, per medium divisorum, persicorumque instar apparatorum libræ duæ. Coquantur dum syrupus legitimam crassitiem attigerit.

Pyra autumnalia hybernaque condiendi modus.

CAPUT XXVIII.

EX autumnalibus hyemalibusque pyris, qualia sunt bonchristiana, Dagobertiana & similia, paratur facili negotio conditum suavissimum, sed non ultra duas tresve septimanas durabile.

Pyra excorticantur, acinis mundantur, per medium vel quadras, pro fructus magnitudine dividuntur, in ollam fictilem vitra-

tam, nullo adiecto liquore, ingeruntur. Contecta dein accurateque obturata olla ex panis syncomisti seu confusanei pasta, ita ut nullo modo perspiret, in clibanum immittitur, tandiuque relinquitur, quandiu panis coquendus. Fructus isthic percoquitur, syrupusque nativus exstillat, cuius copia saporque saccharo & cinnamomo adaugentur: immisso rursus fructu, ubi obturata fuerit olla, in clibanum per 2. horas ab extractione panis, ut inibi stet calidiuscule, saccharumq; cum cinnamomo liquatum fructum penitissime subeat, gratiamque illi inurat.

Pyra ventriculum confortant, postremis sumpta epulis concoctionem iuvant, vapores ex ferculis elatos deprimunt.

Iuglandes virides condiendi modus.

CAPVT XXIX.

ACcipe iuglandium viridium, quantum libuerit. Excorticentur, ligneo mucrone secundum longitudinem transverseque fodicentur, protinusque in aquam conjiciantur, illicque per novem dies macerentur, mutata singulis diebus, ter, quater aqua, ad illarum amaritudinem emendandam. Postea in alia coquantur aqua, donec tenerescant. Deinde linteo mundo exsiccentur, configanturque garyophyllis & cinnamomo in longum inciso, immissis in foramina mucrone effecta. Sunt qui cinnamomum dunta-

xat transfigunt. Hoc facto par sacchari & iuglandium copia sumitur, coquiturque in aqua ad syrupi dilutioris consistentiam. In eo deinde iuglandes confixæ ad syrupi consistentiam percoquuntur.

Alius modus iuglandes virides intra biduum condiendi.

CAPVT XXX.

IVglandes virides cultro excorticatæ in longum & ex transverso duobus tribusve locis mucrone ligneo vel acu crinali fodicatæ dum preparantur in aquam (ceu precedentes) conjiciuntur, in eaque biduo vel triduo integro macerantur, quinquies sexiesve quoque die mutata aqua.

Hoc tempore elapso, in aqua limpida duabus tribusve fervescunt ebullitionibus. Dein aqua effunditur, totidemque ebullitionibus in nova aqua coquuntur, quinquies sexiesve id iterando, tum ut restibilem deponant amarorem, tum ut tenerescant. Post ultimam ebullitionem super tamisio reponentur, ut aqua imbibita exstillet. Hoc peracto garyophyllis ac cinnamomo configentur, adactis in foramina mucrone formatis. Hinc æqualis sacchari copia sumatur, in cacabo cum pauca aqua liquescat, adiectis iuglandibus. Bulliant usque dum syrupus sit integrè coctus.

Modus condiendi iuglandes virides, ita ut albæ continuò perstent, idque intra unum diem.

CAPUT XXXI.

ACcipe iuglandes virides quantum libuerit. Cultro usque ad albũ excorticentur. Mucrone ligneo fodicentur, pluribus aquis pluries lavẽtur. Quinquies sexiesve ferveãt, vice quaq; duabus tribusve ebullitionibus, aqua subinde mutata. Dein garyophyllis & cinnamomo configantur, coquanturque cum multo saccharo ad syrupi perfectionẽ.

Nuces conditæ ventriculi imbecillitati mirum in modum conferunt, illius coctionem promovent, flatus dissipant.

Modus condiendi cydonia per quadras.

CAPUT XXXII.

ACcipe cydonia prægrandia & matura. In quatuor sexve portiones dividantur, excorticentur, seminibus, membrana, seu pellicula interna, omnique substantia lapillosa mundentur, duarum librarum pondo sumantur, ut emolliantur ex cacabo in aquæ ferventis copia conveniente coquantur. Deinde extrahantur, super tamisio refrigerentur, illicque imbibita extillet aqua, decocto seorsum servato. Postmodum sacchari confracti libræ duæ in cacabo cum dicto de-

cocto duabus tribuſve ebullitionibus coquantur. Hinc cotonea, aqua effluxa, injiciantur, lento igne lenique fervore bulliant, hinc inde verſando ut undique rubeum indipiſcantur colorem. Syrupo ad integritatem cocto, aliorum conditorum ritu aptabis. Aliqui in gratiam ventriculi imbecillioris, garyophyllos & cinnamomum in nodulo unà cum ſaccharo incoquunt.

Modus parandi cydoniatum.

CAPVT XXXIII.

ACcipe cydonia utcunque acerba. Excorticentur, bulliant in cacabo cum multa aqua ad uſque crepaturam. Dein per cribrum vel telam denſiorem tranſmittantur, ita ut pars duntaxat craſſiſſima ſuperſit, quæ projicienda. Cum libris octo dictæ pulpæ ſeu medullæ traiectæ, ſacchari pulveriſati libræ quatuor permiſcebuntur. Sunt qui tres ſacchari quadrantes, imo libram unam pro quaque pulpæ libra ponant. Omnia cacabo imponantur, ex pruniſque igne exiguo coquantur, ſpathula lignea latiori probè agitando dum perfecte cocta fuerint, minimeque torrefiant. Perfecta coctio dignoſcetur, ſi cydoniatum vaſi vel ſpathulæ non adhæſerit. Si aromata (cuiuſmodi ſunt cinnamomum, caryophylli, nux moſchata, macis) adjicere libeat, id fiat ſub coctionis finem ſpathulaque miſceantur. Refrigeratum py-

xidibus abiegnis seu vasis aliis idoneis recondatur.

Modus alius parandi cydoniatum.

CAPVT XXXIV.

CYdonia egregia integra, non excorticata, ex clibano tandiu coquuntur in fictili humiliori, orificio latiori, quandiu panis coquendus. Probè cocta excorticantur, tunduntur, per cribrum vel telam novam mundissimam traiiciuntur: hinc præparatio perficitur cum sacchara pulverato, pro libris quatuor cum semisse traiectæ pulpæ, sacchari pulverati libras tres immiscendo: fitque coctio, prout dictum est. Extractum quamprimum ab igne vasis fictilibus, vitreis vel abiegnis ad usus opportunos reconditur.

Ne autem nativa illa restitans in fructu humiditas (ut fieri potest) cydoniati elegantiam & virtutem imminuat, dicta vasa triduum vel quatriduum aëri exponentur, à sole tamen cavendo. Illa enim exsiccata cydoniatum solidum compactumque, quale expeti potest, servabitur.

Nonnulli cydonia per cribrum non cernunt, verum ex furno quamprimum extracta, cortice & seminibus abiectis conficiunt: sed cydoniatum paulo inde crassius rudiusque evadit.

Modus item alius.

CAPVT XXXV.

CYdonia excorticata integraque citra ſectionem in aqua munda bulliant, donec ſponte molleſcant in paſtamque redigantur. Tum per cribrum traiiciantur. Demum in cacabo vel ſartagine cum ſaccharo pulverato ea proportione & ordine ut ſupra percoquantur, adiecto ſub coctionis finem cinnamomo pulveriſato, ſaporis gratia, tantilloque moſchi cum cinnamomo permiſto, ſi odorum halituque fragrans, ob idque iucundius cydoniatum expetis.

Modus etiam alius.

CAPVT XXXVI.

ACcipe cydonia generoſa. In quadras citra ullius rei detractionem incidantur, in aqua ad crepaturam uſque coquantur, ex tela fortiori trajiciantur, ne aliquid pręter liquorem, vel cydoniorum partem tenuiorem excernatur, abiecto poſt magmate. Cum ſacchari æquali mole, ad integram ſyrupi craſſitiem percoquitur, dein refrigeratum pyxidibus ex abiete reconditur.

Concinnatur etiam quoddam cydoniatum, inſigniter rubicundum & pellucidum, ex ſolo videlicet corticis ſeminiſque cydoniorum in aqua decocto, cum æqua vel cir-

citer ſacchari portione, coquiturque ad ſyrupi plenè cocti conſiſtentiam.

Si inter coquendum cacabus contegatur, longè rubicundius, gratiuſque cydoniatum erit. Vnde quamplurimi roſeum huiuſmodi colorem inurere minime gnari, ad ſuccum cydoniorum confugiunt ut talem præſtent, vocitantque cydoniatum dilutum, vel cydoniatum Aurelianenſe, quoniam aſſimile vulgo Aureliæ paratur.

Cydoniatum præſtantiſſimum ad alvi fluorem.

CAPVT XXXVII.

ACcipe cotonea grandiora & minora; ſorba, cornella, ſingulorum parem quantitatem. Coquantur ſeorſum in ſufficienti aquæ copia, per cribrum etiam ſeorſum trajiciantur, pulpæ commiſceantur, cum pari ſacchari quantitate; coquantur ut præmiſſum.

Cydoniatum à cibo ſumptum coctionem iuvat, vapores ab eſcis ſublatos deprimit, halitum ſuave-olentem præſtat, venenis adverſatur.

Præſtantiſſimum equidem in alvi fluore, ventriculi ſubverſione, vomitu, appetentia deiecta pręſidium eſt. Verum cum ad ventris fluorem uſurpatur, cibis pręmittendum: cum ad vomitum compeſcendum, cibos claudere debet.

Cydoniatum laxativum.

CAPVT XXXVIII.

ACcipe cydonia ſeminibus mundata. Dividantur in quadras citra cutis detractionem. In aqua accuratè coquantur, ex linteo mundo tranſmittantur, diligenter exprimantur. Cum ſaccharo rurſus coquantur, addita interim rhabarbari pulverati quantitate convenienti.

Cydoniatum iſtud purgat ventriculum, hepar corroborando. Pro rhabarbaro adjici poterit ſena, agaricus trochiſcatus pulverata, vel quodvis aliud purgans medicamentum blandum, quod tutiſſimum eſt; ſive violentum, quod non adeo tutum: ſed neutrum citra Medici conſilium.

Cydoniatum Lugdunenſe.

CAPVT XXXIX.

HVjuſmodi cydoniatum acuitur ſcammonio, quod eſt medicamentum purgans vehementiſſimum, quo nullus inconſulto Medico uti præſumat, multoque minus alio cydoniato à circulatoribus temerariiſque quibuſdam empiricis cum antimonio parato, quod violentiſſimum perniciofiſſimumq; eſt medicamentum, inter venena iure meritiſſimo recenſendum, cum ſymptomata excitet horrenda, parteſque nobiles inſigni-

ter lædat, nimium credulos interdum in exitium præcipites agendo. Ideo ex animo valetudinis vitæque studiosos cohortor, ut huiusmodi medicamentum ceu venenum fugiant, utpote naturæ infensissimum. Tenuioris vero sortis hominibus, quibus ad saccharum emendum facultas deest, author sum, ut ab artificibus conditariis syrupos ex fructibus cum quibus condita concinnant, comparent: syrupum exempli gratia ex cerasis, ad condienda cerasa: ex prunis, ad pruna condienda, sicque de aliis conditis liquidis. Pro libra enim sacchari, syrupi libras quatuor habituri sunt.

De Gelatina ex Cydoniis.

CAPUT XL.

AD eximiam ex cydoniis gelatinam conficiendam, in primis cydonia egregia integrè matura comparentur, seminibus mundentur, in tenuia fragmenta, absque corticis detractione, dividantur, quia ex cortice fragrantia superadditur. Interim dum mundantur inciduntutque, è vestigio in peluem aqua plenam conjiciantur: quamprimum enim incisa, nisi aqua macerentur, nigrescunt. In satis ingenti aquæ quantitate bulliant, dum ad pultamenti consistentiam propè redacta sint. Hoc facto, ex tela nova crassiori trajiciantur, fortissimeque universum decoctum exprimatur. Expresso deco-

cto sacchari pulverati quadrantem adjice, bulliatq; ex prunis igne modico, quoad sub finẽ valde exhaustũ agnoscas. Tum coquatur igne exiguo, ne in ambitu torreatur, indeque gelatinæ pravus odor accedat. Legitimè pleneque coctum intelliges, si cochleari præ lentore adhærescat. Tum ab igne deponatur, vasisque reponatur idoneis.

Modus alius.

CAPVT XLI.

CYdonia in minuta segmenta, citra corticis seminumque detractionem, incisa in prægrandem sartaginem cum ingenti aquæ copia statim à coctione conjiciantur, ne aëre afflata nigredinem contrahant. Cortex autem, ad odorem, utpote cydonij pars coctione longè elaboratissima; semina, ad fructus concretionem accelerandam conferunt, cum præ cæteris partibus facilius promptiusque congelentur. Tandiu igne perspicuo coquantur, quousq; ad pastæ fere consistentiam redigantur. Tum ex tela nova mundiore fortissime colentur, tum ut tota materia exeat, tum ut ad concretionem aptissima fiat, qualis est non quę sponte primóque impetu exilit, sed quæ non citra vim exprimitur, ob insignem illius viscriditatem. Isti decocto pulverati sacchari trientem vel paulo minus admiscebis. Hinc igne exiguo perspicuoque ex prunis bulliant, ut undique

ex

ex æquo gelatina coquatur, quam ab omni exeunte ſpuma diligenter purgabis, ut quoad fieri poterit elegantiſſima prꝺſtetur. Ne vero aduratur, continuo lignea ſpathula verſabitur: ſtatumque coctionis identidem explorabis, ut ab igne tempeſtivè extrahatur. Ex marmore aut quadra iſtud deprehendes, ſi guttula in alterutrum effuſa dum refrigeratur concreſcat, manifeſtum integræ coctionis dabit indicium, ſi facile ſuſtollatur, & nullomodo adhæreſcat. Hac arte gelatina conflata, ſolida compactaque erit, colore, inſtar rubini, rubicundo, perſpicua pellucenſque, oculo & guſtui pergrata, diu durabilis: eamque vaſis fictilibus vitratis vel vitreis committes ad uſus opportunos.

Gelatina ex ceraſis acidiuſculis, agriotis, groſſulis rubeis & agreſta.

CAPVT XLII.

QVandoquidem de gelatinis ſermo incidit, gelatina cydoniorum per excellentiam intelligenda venit. Nihilominus tamen ex ceraſis, groſſulis rubeis (officinis *ribes*) agreſta eximiæ concinnantur gelatinæ, tum ſanis, tum ægris ſalutares.

Ceraſa acida, vulgo agriota, ſelecta maturaque, pediculis nucleiſque detractis tunduntur exprimunturque ex linteo mundiſſimo, atque etiam ex torculari. Succus figlino exceptus ſaccharo pulverato confeſtim

permiſcebitur, pro una ſcilicet ſucci libra, ſacchari triens; coquenturque in ſartagine igne exiguo quoad concreſcant, ut præmiſſum.

Accuratè autem inter coquendum deſpumata, ut ſordibus mundetur, igni in ſartaginis ambitu ſemper æquali exiſtente, gelatina prodibit elegantia, ſalubritate, colore rubeo, pelluciditate, ſapore præſtantiſſima.

Eadem arte ex groſſulis rubeis agreſtaque gelatinæ elaborantur, adiecto (ut dictum) ad quamque ſucci libram ſacchari pulveriſati triente: eaſque cum præcedente, (utpote inter omnes gelatinas longe commendatiſſimas) exiguis vaſculis vitreis vel fictilibus ad id concinnatis, includes ad occurrentes uſus, tum ſanis, tum ægrotantibus uſurpandas.

Gelatinæ huiuſmodi ijſdem quæ fructus unde prodeunt, dotibus ſunt eximiæ.

DE CONSERVIS.

Et primum de Conſerva Roſarum.

CAPVT XLIII.

Conſervæ ſunt conditorum ſpecies, de quibus breviter agemus.

Cum opuſculo cui titulus eſt, *Pharmacopœus familiaris & domeſticus cap.* 1. *tract.* 2. *volum.* 1. modum eam parandi tradiderimus, illuc recurratur.

Conserva Rosarum liquida non solum cephalica, cardiaca stomachicaque est, verum etiam calorem extraneum temperat fluxionesque compescit.

Conserva Rosarum pallidarum laxativa.

Capvt XLIV.

HAc etiamnum tempestate rosarum pallidarum conserva paratur, easdem qua præcedens consistentiâ, parique sacchari quantitate. Quod spectat ad eam quæ minus sacchari admittit, tantum scilicet rosarum, quantum sacchari; maiori quidem vi purgatrice pollet, sed minus diu durat, citiusque multo quam alia flavescit.

Conserva isthæc forma boli ab iis usurpatur, quorum ventriculus humorum colluvie scatet, ita ut cibos continere non valeat: atque ab iis qui medicamenta purgantia aversantur.

Conservæ violarum, buglossi, nenupharis.

Capvt XLV.

COnservæ violarum, buglossi, borraginis, nenupharis eodem modo quo conserva rosarum liquida conficiuntur. Vnguium vero rosarum loco, pars virescens seu herbacea, quæ violis, nenuphari, buglosso & borragini inest, detrahenda.

Conservæ huiusmodi refrigerant & humectant, partium nobilium ardorem immodicum contemperant, cordique amicissimæ sunt.

In conservis istis liquidis cum saccharo parandis, fucum exquisitiusque artificium minime consectati sumus, cum primarium institutum studiumque nostrum fuerit, ut dumtaxat ægrotis prodessent: Summis sincerisque votis efflagitantes, ut supremi Medicinæ conditoris gloriæ cedant, publicæque utilitati deserviant.

LIBER DE VALETVDINE TVENDA,

Per rectam vivendi normam, usumque legitimum rerum ad bene salubriterque vivendum necessariarum.

Index Capitum huius libri.

DE TVENDA VALETVDINE.

AD LECTOREM.

EX omnibus Medicinæ partibus ea quæ de valetudine tuenda agit, alijs longè præstare, tum necessitate, tum difficultate videtur, ob ingentem rerum quæ in illa tractantur multitudinem. Vt autem multo facilius iucundiusque est moderato aëris salubris, alimentorumque laudabilium quæ passim occurrunt, ab arbitrioque nostro pendent usu valetudinem tueri, quam tot remedijs exoticis impensè calefacientibus, immodicè violenterque purgantibus, reique familiari ob pretium gravibus assuescere, præterquam quod maximo sunt fastidio; tametsi illorum usus in morborum curatione necessarius existat. Hac de causa præ reliquis Medicinæ partibus, ea merito præferenda, quæ verum germanumque eorum edocet usum, quæque benigno facilique regimine valetudinem sartam tectamque tutatur. Quoniam vero ingentis esset laboris omnia quæ ad hoc argumentum spectant in unum congerere, utpote quæ prolixo volumini conflando sufficerent, rem qua potero brevitate perstringam, ac velut in compendium contraham, ut

quibus sua valetudo curæ est, quæ eò conferunt maximam partem hic reperiant, ubi regulæ saltem generales præcipuaque documenta traduntur, quibus optatum illum finem assequi valeant. Si quis vero purgantia remedia suis usibus expetit, non nisi fido peritoque Medico eiusmodi in re confidat, minimè vero Barbitonsoribus, Pharmacopœis, Operatoribus, Empiricis, Circulatoribus, Paracelsistis sufflonibus, Antimonij propinatoribus, arcanorum præconibus aliysque eiusmodi medicamentorum propolis temerariisque architectis, artis quam profitentur prorsus ignaris, qui nimia magistratus licentia de corio humano impunè ludunt. Iustæ exactæque formulæ de ijs quæ ad vitam hominum conservandam necessaria sunt, ab huiusmodi imperitorum hominum ditione longissimè exulant proscribunturque. Hunc igitur, candidissime Lector, libellum grato quæso excipias animo, multis nominibus tibi profuturum, tum ad blandiorem diuturnioremque vitam, tum ad tædia vitanda, animum recreandum, variaque curiosarum utiliumque rerum, quæ ad hoc argumentum attine, supellectile instruendum.

De Aëre.

CAPVT I.

PArs illa Medicinæ, de qua hoc opusculo agere nobis est propositum, vulgo *Sani-*

tatis Regimen nuncupatur, constatque sex rebus non naturalibus, sic vocatis, ad rerum naturalium septenario numero comprehensarum differentiam: eæque sunt elementa, temperamenta, partes, humores, spiritus, facultates & functiones: utque à rebus præter naturam, morbo scilicet, eius causa & symptomatis distinguantur. Res non naturales vocantur, quæ nec sunt causæ, nec principia nostræ essentiæ, ceu res illæ naturales supra enumeratæ; nec temperamentum nostrum evertunt, sicut res illæ præter naturam: sed medium inter utrasque obtinent, mixto scilicet indifferentique usu. Bene utentibus enim salubres ac beneficæ: malè utentibus insalubres & noxiæ evadunt. Definiri autem convenienter possunt, *Res quæ temperamentum nostrum diathesimque nativam legitimo earum usu tuentur.* Res istæ numero senario continentur; Aër scilicet nos ambiens, cibus & potus, somnus & vigilia, motus & quies, evacuationes & suppressiones excrementorum, animi perturbationes. Aër & aqua, ut sunt corporis nostri partes, ad Physiologiam spectant, censenturque inter res naturales: sed ut extra nos existunt, aëremque ad caloris innati temperiem novorumque spirituum generationem inspiramus; aquam, tum ad humectationem, tum ad alimenti quo in dies utimur vehiculum, potamus; non naturales existimari debent. Vtrumque etiam res præter

naturam dici poteſt, ſi aëre ſcilicet intemperato, vel aqua putrida vtamur quoniam hoc modo nos lædunt, vt cauſæ morbificæ, quam ob cauſam ad Pathologiam pertinent.

Operæpretium autem cum ſit in iis deſcribendis, ab Aëre auſpicabimur, quem continua inſpiratione tranſpirationeque attrahimus. Quippe qui ad vitam adeo ſit neceſſarius, ut ne temporis quidem momento eo carere poſſimus, cum perennem ſpirituum diſſipationem iugiter reſtauret, cordiſque æſtuantis ardorem & incendium moderetur & temperet.

Aër ergo bifariam conſiderari poteſt, tum ut alimentum, tum ut medicamentum. Si primo intelligamus modo, ſincerus, ſuaveolens, vel ſaltem omnis pravi odoris expers ſit oportet, minimè putridus ac graveolens, ut docet Galenus 12. *Methodi*, *cap.* 5. His enim præditus dotibus, ſpiritibus generandis aptam ſuggerit materiam, qua ratione alimenti naturam ſubit: alimenti quidem nomine ſatis impropriè ſumpto, cum ſpiritus, ſi exquiſitè loqui velimus, non nutriantur, ſed reficiantur duntaxat reparenturque.

Duabus igitur præcipuè cauſis cum tanta ſit aëris neceſſitas, ad refrigerium ſcilicet ſpirituum, fuliginoſique excrementi calori noſtro puro æthereoque infenſi expulſionem: in eo attendenda ſubſtantia & qualitas. Subſtantia quidem, ut ſit ſalubris, qua-

tuor ornatus esse debet qualitatibus: perspicuus enim, purus, non inquinatus, omnis putredinis expers esse debet.

Aër serenus, purus, perspicuus recteque temperatus spiritus illustrat, sanguinem attenuat, cor exhilarat, prompteque per corpus universum distribuitur. Nihil igitur est, quod hominem alacriorem vegetioremque efficiat, quam si in aëre perspicuo, tenui, salubrique vento difflato degat. Econtra aër caliginosus crassusque, spiritus obscurat, humores incrassat, corpus gravat, calorem nativum obtundendo alimentorum excrementorumque expulsionem remoratur.

Secunda aëris proprietas ea est, ut sit nitidus, hoc est purus nulloque vapore inquinatus: impurus enim, eius rei qua permistus est qualitate naturaque, cordis partiumque aliarum principum laudabilem temperiem immutat & evertit.

Tertia, ut non sit infectus aut corruptus, vel à corporibus insepultis (ut post cruenta prælia) à paludibus aquisve stagnantibus ac torpentibus, ex quibus vapores adeo perniciosi efferuntur, ut animantia illac permeantia suffocentur; aut profunda atque opaca quapiam specu terram exhalante mephitim, ut in aliquibus Italiæ locis; unde fit ut amœnissima illa regio, quæ Paradisi terrestris nomine gloriari utcumque posset; adeo pestilentiæ sit obnoxia.

Quarta conditio ad aëris salubris substantiam necessaria, est, ut omni vacet putredine, qualis à cloacis dimanat, à fimetis, culinis, cœmeteriis, aquisque in quibus linum cannabisve emolliuntur: qui denique nulla animantium, herbarum, leguminum, arborum venenatarum vicinia aut contago conspurcetur.

Aëris qualitas nunc expendenda venit, quæ vel à sole, vel à luna dimanat, vel à regionis situ & temperie. Sed, præter diurnum nocturnumque circuitum, quatuor anni creat tempestates, temperie inter se admodum dissimiles. Vere enim, maximè in medio extremorum, aër est calidus humidus: æstate, calidus siccus: autumno, frigidus siccus: hyeme, frigidus humidus. Eadem fere est ratio singularum diei partium, quæ anni tempestatum. Matutinum enim tempus, cum sit calidum humidum, veri respondet; cumque sanis & valentibus iucundissimum sit, sic male affectis laborantibusque, præcipuè febricitantibus, pariter admodum est propitium. Tempus meridianum æstatem refert: vespertinum, autumnum: nox denique, hyemem.

Luna etiam aërem suis quadrantibus immutat. Primus enim quadrans ab ineunte luna usque ad diem septimum, veri est assimilis. Secundus usque ad plenilunium, æstati respondet. Tertius, decrescentis scilicet lunæ, autumno. Quartus deni-

que, hyemi analogus eſt.

Aëris conditio ex regionis ſitu & temperie, quatuor anni tempeſtatibus aliquatenus alteratur. Nonnullæ enim regiones temperatæ ſunt, aliæ æſtuoſæ, aliæ gelidæ, aliæ humidæ, aliæ ſiccæ, prout variis ventis ſunt obverſæ: quibus licet vis inſit maxima regionum immutandi temperiem, ne tamen prolixior ſim, de illis ſilebo.

Verum ſi aër conſideretur, quatenus eſt medicamentum, eligetur interdum calidus, interdum frigidus; modo ſiccus, modo humidus, ex varia morborum natura. Sin autem qualis expetitur non occurrat, temperies apta illi quoad fieri poteſt concilianda, ut docet Galenus 10. *Methodi cap.* 8. Caliditas aëris procurabitur, ſi laborantis cubile meridiei obverſetur, editoque locetur conclavi, accenſo ex lignis odoratis igne, cuiuſmodi ſunt laurus, iuniperus, cupreſſus, roſmarinus, pinus, abies, terebinthus; ſuffumigiis aromaticis & ſuave-olentibus, quorum beneficio aër non modo incaleſcit, verum etiam expurgatur. Sponte refrigerabitur aër, ſi Septentrionem cubile ſpectet, loco minus ſublimi, à pauciſque hominibus frequentato. Arte vero frigiditas imprimetur ſtrato refrigerantibus herbis conclavi, quales ſunt nenuphar, plantago, lactuca, portulaca, oxalis, ſolanum; quodque omnibus præſtat, aſperſo ex aqua gelida, unà cum aceto roſaceo, cubiculi ſolo. Aër ſiccus mari-

timis in locis montosisque: humidus vero in decliuibus, profundis & palustribus maxime viget. Cæterum animadvertendum est aëris mutationem quibusdam in morbis plurimum habere momenti, maxime in capitis pectorisque, ac præ cæteris in pulmonis affectibus. Quod quotidiana demonstrat experientia in iis, qui ob aliquod pulmonis vitium aërem solumque mutant, ut tradit Galenus *lib. 5. Meth. medendi*, ubi ait sibi in more fuisse phthisicos pulmonumque ulceribus obnoxios Româ ad Stabianum montem (locum prope Neapolim valde temperatum) ablegare, in quo ægrotantes lacte pariter utentes mirum in modum recreabantur, tum ratione aëris siccissimi qualis illic erat, tum plurium herbarum valde exsiccantium affatim inibi crescentium, unde eiusmodi affectuum curationi lac opportunissimum efficiebatur. Consilium istud ab Hippocrate *lib. 6. Epid.* mutuatus videtur Galenus. Ibi enim in universum ait, in omnibus morbis longis solum mutare conducibile esse.

De Cibo.

CAPVT II.

SOlidioris corporis substantiæ reparandæ, quæ continuo perennique fluore dissi-

patur necessitas hominem ad comestionem adigit. Eam ob rem alimenta maximè consentanea eligere debet, in tam numerosa, qualis in hac rerum universitate occurrit, varietate. Vt autem demonstravimus aërem bifariam considerari, ita etiam alimentum. Aliud quippe est quod mere alimentum est, aliud quod simul etiam medicamentum, hoc est quod partim nutrit, partim alterat spiritus vel humores qualitate quapiam prædominante. De alimento hic non agemus medicamentoso, verum de simplici meroque alimento: quod nullum finem alium habet, quam substantiæ nostræ reparationem, viriumque ad actionum integritatem necessariarum conservationem. A duobus autem petitur principiis, nempe ab animantibus, & vegetantibus seu plantis.

De alimento à plantis mutuato illud in genere pronunciandum, longè minus nutrire, quam quod ab animantibus desumitur, plusque excrementi, quam alimenti suggerere, si siliginem, hordeum aliaque cerealia unde panis conficitur excipias: cum ex Galeno plurimum copiosumque nutricatum suppeditent. Quod de pane maximè intelligendum, qui ex optimo succulentoq; tritico elaboratur: sin minus, plus inest excrementi ob furfuris copiam, quam alimenti.

Secundo opus est ut sit purissimus, pauco admisto furfure, probè fermentatus, rite subactus, caloreque moderato excoctus. De

pane huiuſmodi loquuntur Galenus & Alexander Aphrodiſienſis *in problematis*, dum ait, præ omnibus eduliis plurimum alere; ob idque Homerum præcipere, famelicis panem præcipuè offerendum, cui nimirum ſucci nutritij plurimum inſit. Ipſemet Ariſtoteles *problem.* 13. *ſect.* 21. ſic intellexiſſe videtur, dum ait homini panem nunquam faſtidio eſſe, quoniam triticum ut peculiare edulium homini conceſſum eſt, quod plurimum enutriat. Vt autem triticim 1 lta ſunt genera, ſic ingens varietas conflati inde panis exurgit, tam materiæ, quam præparationis ratione. Panis ex ſiligine, aliis omnibus præſtat, multumque alit. Alij non æquè, cuiuſmodi ſunt furfuraceus, ſecalinus, miſcellaneus, hordeaceus, auenaceus. Ex panibus, quibus Pariſini victitant, *panis capitularis* vulgo dictus cæteros antecellit; dein panis quem vocant *à la mode*: panis molliuſculus, Gonetianus, ciuicus ſeu cibarius. Omnium peſſimus eſt *panis reginæ* vulgo nominatus, multis de cauſis. Primò, quia panis azymus eſt inſalubris, cum ægrè concoquatur obſtructioneſque pariat. Panis tantillum ſalitus, non ſalito melior, ob ſaporem & gratiam. Qua in re Lutetiæ multum peccatur, ob ſalem pani non admiſtum, cum plurimi inde morbi, quibus multitudo conflictatur, procreentur. Nec abs re una ex primariis cauſis, cur Pariſini præ cæteris orbis nationibus calculis renum ac veſicæ

adeo ſint obnoxij, illinc peti poteſt, quod panem ſalis expertem eſitent, ipſomet aſtipulante Galeno de vi eiuſmodi cauſæ.

Panis recenter ex furno extractus adhucque calens noxius admodum eſt, tam ob coctionis difficultatem, quam quia ventriculum inflat, obſtructioneſque in tota aluina regione ingenerat.

Panis pridem coctus, improbandus etiam ſi quartum quintumve diem excedat: quia difficulter conficitur, quia aridus saporiſque expers, unde facetum illud ex trivio adagium, *Ovum unius horæ, panis unius diei, vinum unius anni, &c.*

Panis medulla melioris eſt ſucci, faciliorisque coctionis, quam cruſta, quæ aridior eſt: unde laudandi veniunt, qui ſummam panis cruſtam cultelli acie excutiunt; tametſi cruſta non adeo ſit improbanda, ut aliqui autumant, utpote quæ ventriculo calorique valenti, quali robuſtiores abundant, valde conveniens ſit cibarium.

Huc dulciarium omne panificium referri poſſet, quod in genere pravum eſt edulium, ſi biſcoctum panem exceperis, cum nulla ſit ex huiuſmodi cupediis quæ noxa vacet. Inter eas ſunt farcimina, placentæ, rhyemata, itria, ſexcentaque id genus mellita, ſaccharata, lactaria, ovata panificia, ventriculo hepatique infenſa, cum manifeſtiſſimè calefaciant, obſtruant, viſceraque offendant. Plura de pane attexere

nobis

nobis esset perfacile, sed summa illa delibasse capita impræsentiarum sufficiat.

Exacto breuiusculo de pane tractatu, de pane, qui ex aliis atque aliis frugum generibus componitur, quique præstantissimum alimentum est quod à plantis decerpitur; nonnulla de fructibus herbisque perstringenda sunt: duo enim ista institutæ præiactæque divisionis postrema membra sunt; alimento in genere diviso in id quod ab animantibus, & quod à plantis desumitur.

De fructibus hoc in universum affirmari potest, multum scilicet humectare & refrigerare, modicum nutrire, alios tamen plus, alios minus.

Fructus prope omnes qualitate aliqua prava laborant, flatus generant, parumque sunt commodi, præterquam à longo itinere fatigatis & percalefactis. Verum plurimum obsunt affectibus ab obstructione nati, febribusque putridis. Ex fugacibus fructibus, quique facile corrumpuntur; humidiores eligendi, primisque dapibus præmittendi. Eiusmodi sunt pruna, cerasa, mora, persica, uvæ. Solidiores vero qui magis astringunt, necita promptè putrescunt, postrema mensa sumi debent: inter ea sunt cydonia, pyra, amygdalæ, castaneæ, nuces & avellanæ.

Certissima regula est & pro canone stabilienda, omnes arborum fructus qui igne percoqui possunt, pravum fere succum pro-

creare si crudi vorentur. Quod ipsemet Galenus in seipso adhuc iuvene, non citra incommodum, expertum se fuisse profitetur, morbisque continuo fuisse obnoxium, dum fructus esitavit crudos; postquam vero ab iis temperavit, sanum valentemque deinceps deguisse.

Meo quidem calculo, cerasa uvæque apianæ, vulgo moschatæ, bene maturæ primam inter fructus laudem merentur, si modo tempestivè moderateque usurpentur: hinc pruna damascena, grossulæ rubræ, Officinis *ribes*; fraga, poma matura, maximè renetiana, curtipendula, calvillea, mala armeniaca, persica, nuces.

Melones, cucumeres, citrulli aliquo modo biliosis conferunt: plurimum enim refrigerant & humectant. Verùm succum crassum, frigidum coctuque difficilem generant. Ob id ventriculo hepatique fervidioribus biliosisque potius conveniunt, quam aliis contrario temperamento præditis, quibus penitus sunt insalubres. Platina *in Pontificum Romanorum historia*, scribit Paulum II. hora ab occasu Solis secunda, apoplexia correptum protinusque suffocatum, cum solus in conclavi staret, neque die prægresso, de ullo conquereretur incommodo. Eius tam repentini interitus nulla alia deprehendi causa potuit, quam quod vltima cœna duos ingentes melones devorasset. Id anno 1471. contigit. Perillustris Curiæ Parisiensis

Præses Augustus Thuanus, *tomo 2. elegantissima Historiæ*, sub Carolo IX. narrat Antonium Goueaum, Poëtam ea ętate non incelebrem, magnum Philosophum, Iurisperitum clarissimum, Taurini obiisse anno 1565. ex immodico melonum usu, calore nativo ab illorum frigiditate humiditateque suffocato. Non paucos Imperatores summosque alios viros idem excessus è medio sustulit. Munsterus *in Chronologia* scribit Albertum Austriacum Germaniæ Imperatorem ab itinere Hungarico defessum, melonem sedandæ sitis gratia comedisse, hinc in dysenteriam incidisse, qua 27. Octobris anni 1439. è vivis ereptus est. Eodem fato duo alij Imperatores occubuerunt, Fridericus III. & Henricus VII.

Cardanus ait huiusmodi fructus tribus de causis esse eliminandos ac proscribendos. Primò, quia immodicè refrigerant. Secundò, quia plus iusto humectant. Tertiò, quia quam facillimè in ventriculo corrumpuntur. Cardano non invitus subscripserim, obiterque hic adnotaverim, melones ventriculo frigido humidoque plurimum adversari, germanumque noxæ ab usu melonum impendentis antidotum, esse vinum dilutum, dummodo hepar non sit impendio calidum, obstructionibusque opportunum. Vinum porro sincerum merumque à fructibus sumptum, quamplurimas cruditates in venas rapit, easque infarcit, unde non pauci

postmodum morbi procreantur. Proinde perperam illi agunt, graviterque in proprium peccant caput, qui ab immodica melonum cucumerumve ingluvie, indemnes se præstare confidunt, si merum largis propinent haustibus, ad concoquendum digerendumque (ut aiunt) ingestos cibos, cum aliàs vinum immoderatè sumptum à ventriculo quicquid incoctum occurrit, abripiat, statimque grauiorem obstructionem ingeneret. Vnusquisque ideo ventriculi temperiem potentiamque explorare debet, illique consentanea dignoscere, non autem præfidenter eius abuti obsequio, illorum pravo exemplo, qui ventriculi roborandi obtentu susque deque, nullo ordine, omnis generis sese ingurgitant cibariis, ab eorum noxa egregie sese vindicare rati, si copiosioribus largioribusque vini generosi poculis, Helvetiorum more, indulgeant, unde hepar, pulmo, cerebrum partesque aliæ exardescunt labefactanturque: hincque hydrops, apoplexia, arthritis, catarrhi sexcentaque alia perniciosa cooriuntur symptomata, quibus ingruentibus ad Medicos confugere identidem coguntur, ab illorumque auxilio pendere; præcipitique ut plurimum fato abripiuntur, nec illorum ætatem attingunt, qui intra temperantiæ limites se continuere.

Pyra, cydonia, mespila, cornela, sorba ab hominibus sanis non nisi post epulas esi-

tari debent, modicaque quantitate; ut aſtrictoria facultate ingeſtos cibos deprimant, ventriculumque cogendo coctionem iuvent, ſuperhauſto demum aquæ cyatho.

Ex fructibus, qui è Prouincia ad nos deferuntur, malum citrium præ cæteris commendaverim, cardiaciſque quibuſvis præſidiis officinalibus antepoſuerim, cardiacis inquam nomine potius quam re: ideoque pretio immenſo væneunt, quod per mare, per terras ad nos cõvecta ſint. Verum enim vero ſi ingenue liberéque loquendum ſit, in omnibus morbis malignis, febribus putridis peſtilentibuſque certius auxilium ab aliquot malis citriis vel limonibus, quam ex univerſo Orientis Bezoardico lapide, expectandum eſt, qui revera aliud non eſt quam lapis factitius, à Iudæis Conſtantinopolitanis aliiſque impoſtoribus fabrefactus, morborum curationi prorſus ineptus, indignuſque qui in medicamentorum cenſu annumeretur. Theriacam Mithridatiumque præ malo citrio etiam minimi facio, licet utraque hæc opiata adverſus venena paſſim ab Empiricis Circulatoribuſque velut efficaciſſima ſuper aſtra extollatur. Tametſi huiuſmodi merces vendentium loculis ære implendis, viſceribuſque credulorum ægrotantium inflammandis duntaxat inſerviant.

Quod in dies oppido veriſſimum eluceſcit, cum nullus ſit (niſi ex iis qui in huiuſ-

modi medicaminum mercimonio quæstuque suas res augere moliuntur) qui affirmare sincerè valeat vllum unquam à Theriaca vel Mithridatio in quopiam epidemico, maligno aliove morbo levamen senserit : quin potius ingentem æstum, sitim, capitis dolorem aliaque molestissima symptomata à calore immodico alterutrius ex istis confectionibus inducta. Quæ etenim nunc temporis Theriaca elaboratur, non solum Lutetiæ, Lugduni, Mompessulia liisque Galliæ locis, sed & in Germania Italiaque, imo (audacter dico) in toto orbe Christiano, iis viribus neutiquam pollet, quibus Theriaca à Galeno tantopere decantata : tum ob plurima nobis penitus ignota simplicia quæ Theriacam ingredi debent, aliorumve plurium penuriam : tum ob negligentiam, imperitiam avaritiamque artificum. Reges enim Imperatoresque suis olim sumptibus Theriacæ conficiendæ prouinciam suscipiebant, omni alio negotio curaque postposita : eamque postmodum populo laboranti, prout affectus exigebat, ex Medicorum consilio dispertiendam curabant, ut innuit Galenus. Hic plura non addam, longè prolixius de ea alibi acturus, ubi demonstraturus sum adversus morbos pestilentes huiusmodi compositiones, nedum utiles esse, quin potius noxias. Ad interruptum de malis citriis sermonem redeamus, experimentisque confirmemus (modo probandi certissimo po-

entissimoque, fructum hunc virtute cardiaca strenuiore ornatum esse quovis alio sive indigena, sive peregrino medicamine. Duorum reorum quibus aspidum virus officere nequicquam valuit, ob præmansa mala citria, satis commonstrat, quo loco fructum hunc habere debeamus, præ Theriaca, Mithridatio, Bezoardico lapide, cornu Monocerotis, aliisque Arabicis mercibus, omnis facultatis cardiacæ expertibus, ab iisque tantummodo iactatis, qui res suas ex illis agunt. Historiam autem, quia verissima elegantissimaque est, ex Athenæo *lib.* 3. *Deipnosophist.* hic exscribam. *Prædonibus igitur paratum theatrum ingressuris caupona quædam mulier, eorum miserata, utrique malum citrium edendum in via tradidit. Hi postea horrendis crudelissimisque animalibus proiecti & ab aspidibus percussi, nihil denique passi sunt. Dubius fuit dudum sanè princeps, atque militem eorum custodem si quid edissent vel bibissent interrogavit. Vt verò citrium illis traditum eodem die fuisse cognovit, huic postero die citrium dari, illi autem nequaquam iussit. Is demum qui citrium prius comederat, nihil rursus passus est, at ille morsus statim interiit.*

Huic & aliam attexam historiam non ignobilem. Theopompus *lib.* 38. ait Clearchum Heracleotam Regem Ponti veneno quamplurimos necasse, plures perempturum, si citrio bonis avibus ceu antidoto non se præmuniissent: supra scriptæ historiæ à fidelissi-

mis gravissimisque authoribus deprompta manifestissimè docent, citria præstantissima esse cardiaca, longe cuivis aliorum farragini præferenda, quæ in cardiacorum album impudens Arabum superstitio (ne dicam quæstuosa negotiatio) referre molitur, virtutesque occultas specificas arrogat, quæ meræ otiosorum hominum nugæ sunt figmentaque chimerica, ab iis in Medicinam, in artis sanctissimæ nobilissimæque dedecus, publicamque iniuriam, ægrotantiumque perniciem introducta.

Cæterum malum citrium mixtæ est temperiei, propter partium heterogeneitatem. Cortex calidus & acer est, iustam excedens temperiem; secundo gradu siccus. Semen siccum est & aridum, ita ut tertio exsiccantium ordine numerari possit. Caro substantiaque crassior, frigida & humida est. Odor quovis tempore suavissimus est, putredinemque ac corruptionem arcet. Qui plura de admirandi huius fructus virtutibus expetit, videat Matthiolum *cap.* 31. *lib.* 1. *Commentar. in Dioscor.* Dalecampium *lib.* 3. *historiæ plantarum*, *cap.* 5. Plinium *lib.* 12. *cap.* 3. *histor. natur.* Theophrastum *lib.* 4. *cap.* 4. *sub finem histor. plant.*

Mala punica, aurea, limones, ponceria ad mali citrij facultatem proximè accedunt, illiusque vim cardiacam æmulantur, cum valenter etiam putredini, venenis pestilentiæque, partium principum cuilibet

imbecillitati, cardialgiis, obſiſtant, ut author eſt Fernelius *libro* 5. *methodi*, *capite* 21.

Cappares & olivæ ſatis ægre concoquuntur, in hoc laudandæ, quod appetentiam excitent, ventriculum ſua aciditate corroborent.

Avellanæ atque amygdalæ temperatæ fere ſunt, & inter bellaria non improbandę.

Pineoli & piſtacia nonnihil calefaciunt, ſed hepar debile utcunque roborant.

Caſtaneæ ſanguinem craſſum procreant, flatus generant, alvum conſtringunt, nec facilè coquuntur.

Omnia legumina quibus paſſim utimur, non admodum laudanda. Fabæ flatuoſæ ſunt, ſenſus perturbant, craſſioris ſunt ſucci, difficilis coctionis, pauci nutrimenti.

Piſa ad fabarum accedunt qualitates, aliquanto tamen deteriores. Piſa porro acerbius inſectari non libet, cum res notiſſima ſit, primariis mulieribus piſa viridia in deliciis eſſe, huiuſque vrbis Medicis id non eſſe detrimento.

Cicera paulo copioſius nutriunt, reneſque facultate diüretica exonerant: eaque de cauſa conferre cenſentur renum calculo obnoxiis. Satius tamen eſt non niſi parciſſimè uti, nec citra Medici conſilium; cum ex eorum indiſcreto uſu non pauca nec levia

exoriri possint symptomata, perinde ut ex quovis alio diüretico medicamento intempestivè sumpto.

Lentes non nisi ægre conficiuntur. Ventriculum, caput, nervos, pulmonesque lædunt, succum crassum & melancholicum generant, alvum cohibent, pauci sunt nutrimenti. Error certè abusúsque est non ferendus, iampridem à mulierculis agyrtisque in Medicinam intrusus, huius leguminis decocto puerilium exanthematum virus è centro in corporis ambitum expellendi facultatem tribuentibus. Commentum istud ex Arabum prodiit officina, ut sexcenta alia de qualitatibus specificis: quandoquidem quampiam huiusmodi facultatem in quolibet alio medicamento deprehendere non licet, nedū in aquis quas cardiacas vocant; nec in Bezoardico lapide, nec in Monocerotis cornu; puris putis decipulis ad plebeculā inescandā. Tantum abest, ut eiusmodi vis lentibus insit, qua aperire, corpusque febre ęstuās putridaque materia infarctum refrigerare ac ventilare valeant, quod in exanthematis necessarium est: quin potius poros meatusque obstruūt, quibus putredinis in corpore contentæ exhalatio dissipatioque fieri posset. Certè si præsidium ullum exanthematum eruptioni, putridæ virulentæque materiæ, unde perniciosus adeo affectus fovetur, expulsioni opportunum reperiatur, phlebotomia dubio procul est, tempestivè celebrata,

maximè antequam aliquid in cutem erumpat: tametſi perſæpe à puſtularum eruptione neceſſaria etiam eſſe poſſit. Verum ex prudentis peritique Medici arbitrio decerni debet divinum iſtud præſidium, ex ægri viribus, ſymptomatumque conditione toties iterandum, quoties è re eſſe videbitur, ſive ineunte, ſive vigente morbo: nequaquam vero ex ſententia aut libidine Pharmacopœorum, ſeu potius pharmacorum pocillatorum, muliercularum, circulatorum, ignarorumque empiricorum, qui omnes ſalutare iſtud auxilium increpaturi ſunt, ut ſuam bezoardicam mercem introducant, ex Arabum barbara exortam colluvie, mentitis nixam experimentis, nullo evidenti firmatam eventu, imo exhibentium dedecore, utentiumque detrimento infamem. Qua enim (amabo) vi humoris in exanthematis morbifici excretioni lentes efficaces eſſe poſſunt? Reſponſuros agyrtas præſumo, ſudoris provocatione id contingere, puſtularumque vnà cum ſudore eruptione. Gratis vero id dictum, perinde ut abſque ratione celebratum remedium. Primo quidem lentes quoquo modo exhibeantur, ſudorem per ſe ciere nequeunt, cum ſint temperamẽti remediis ſudorificis penitus cõtrarij: quod tum ratione, tum experientia, veritati conſentaneum deprehenditur. Secundo, quod nullo modo ex artis regulis morborũ huiuſmodi initio ſudorifica propinare liceat, cum

crudi plane ſint humores, nullaque ſalutaris evacuatio tum fieri poſſit: ineunte quippe morbo nulla unquam criſis laudabilis contingit. Præterea impoſtores illi, vel ratione, vel experientia probare deberent, medicamenta quæ ſudorem extra corpus diſpellunt, eodem tempore & impetu coniunctam exanthematum materiam exigere. Quod nequaquam pręſtabunt, quia ex eodem loco ſudor humorque morbificus nòn prodeunt, cum præſidiorum calidiorum vi ille accelerari valeat, hic vero nunquam nullave arte: quippe cuius excretio à caloris nativi beneficio omnino pendeat, quã ex virium modulo in ægrotantis commodum quoad valet, emolitur. Lentes ſunt pravi ſucci, paucum ſanguinem generant, eumque melancholicum, frigido ſiccoque ſunt temperamento, cum aſtrictione multa; unde falſa Arabum eorumque ſequacium opinio manifeſtiſſimè arguitur, qui ad faciliorem exanthematum eruptionem lentes conducere exiſtimant. Præterea, primum (ut aiunt) lentium ius alvum laxat, ſecundum vero conſtringit. Neutrum autem exanthematis propellendis prodeſſe valet, cum à corporis ambitu ad centrum primi iuſculi virtute attrahantur humores per alvum ſeceſſuri: ſecundo incraſſentur, intimiſq; in corporis partibus magis impingantur, unde multo ægrius prodeunt, quin potius novo damno ęgros afficiunt, obſtructiones augendo, vaſaque implent quæ

inanienda forent. Denique si lentes succum crassum ac melancholicum procreent, si sint flatuosæ, qua de causa capitis dolores vertiginesque, convulsiones, epilepsiasque interdum commovent, ut ab Autoribus observatum est; quis asserere audeat exanthematum excretioni posse esse commodas, quæ facilius promptiusque Chirurgi scalpello obsequitur, eliciturque, modo opportune id fiat; quam ulla medicamentorum, ab empiricis circulatoribusque administratorũ farragine atque colluvie quæ à distantissimis exportari regionibus deprædicant, ut splendidius venundentur? Valeant proculque hinc huiusmodi technæ, procul lentium perversus superstitiosusque usus.

Oryza hordeumque mundatum præstantissima sunt omnium leguminum, quoniam plus nutriunt, minusque excrementitia sunt. Vtrumque modice astringit stomachum roborando, nec ægre concoquuntur.

Opportunissimus hic locus foret de fungis agendi, si modo id mererentur. Verum cum nulla illis insit laudanda facultas, Lectorem duntaxat monebo, iure meritissimo idem de illis, quod de cucumeribus dici posse, probè coctos, egregie condîtos, bellè versatos, ad aliud commodos non esse, quam ut è fenestra foras non gustati projiciantur; vel quod de caseo dicitur, optimum esse deterrimum, nulliusque utilitatis. Plinius fungos satis luculenter sugillat *lib.22.cap.23.*

In earum rerum censu quæ à mensis ablegari prorsus debent, fungos non iniuria reposuerim. Agrippina Imperatrix fungos infamavit, illis ad Claudium Imperatorē coniugem filiumque Neronem eius loco sufficiendum abusa: fungis enim voratis, aliis mox, urgente fato, aditus præclusus est eduliis. Clemens VII. Pontifex Maximus, è Medicæa familia, fungorum tantus erat helluo, ut in singulas cœnas plenum fungis discum voraciter exhauriret. Edicto quippe per universam ditionem sanxerat, ne ullus fungos, præterquam ad eius mensam palatumque, legeret. Breve namque intra temporis spatium fatis concessit, illiusque obitus docuit, quantum prava diæta humanæ vitæ carceres contrahat. Nec solum in fungorum esu Pontifex ille nimius erat, sed & immodicè effrænateque melonibus indulgebat. Eam ob rem Curtius cubicularius illius Medicus, eruditissimus licet peritissimusque, ab interitu vindicare eum non valuit, qui anno 1534. contigit.

Non me latet, fungos distingui in venenatos, & non venenatos. Sed isthæc diuisio non valet, quandoquidem optimæ etiam notæ fungi mensæ apponi prorsus non merentur. Hoc edulij genus Coquorum arte adinventum concinnatumque, herili palato delicatioribus mollioribusque huiusmodi obsoniis patrocinantium. Hac admonitione præmissa caveat qui voluerit.

Tubera, quæ Plinius ait à tonitru gene-

rari, Plutarchus à pluvia; Galeni testimonio sunt succi deterrimi, & à substantia terrena crassi ac melancholici. Ventriculũ oblędunt, apoplexiam & paralysim, ingentes coli cruciatus ob indigestionem inducunt. Tubera porrò porcis potius saginandis, quam hominibus alendis esca commodissima sunt.

Passim in Gallia bulbosa nunc temporis succrescit radix, vulgo *Toupinambous* vocitata à natali solo; quam *Chrysanthemum tuberosum Indicum* indigitare liceat, de qua idem quod de tuberibus sentiendum, utpote quę omnino cum tuberibus quadret. Vertigines quippe, capitis dolores, sitim, cruditates flatusque generat. Itaque author hic sum, ut barbarum istud edulium iis relinquatur, qui eo usque insaniunt, ut non nisi exoticis pascantur. Valeat ergo radix illa peregrina, cum aliæ longè salubriores iucundioresque nobis in promptu sint.

Fructuum tractationem herbæ consequuntur. In genere omnes herbæ parum alunt, facultatibusque alterantibus potius insigniuntur, quàm alimentariis. Calefaciunt enim, refrigerant, humectant, exsiccant; obscure vel manifestè; sive in decoctis, sive in acetariis, sive quovis alio modo. Præ cæteris herbis Galenus lactucam extollit, ceu succo alibili admodum refrigerante præditam. Illius calculo aquæ fontanæ frigiditatem humiditatemque æquare videtur. Inde sitim sedat, seminis fluxum cohibet, partes

genitales apprime refrigerando somniis pollutionibusque nocturnis adversatur (ideo venereo percitis œstro commodissima) somno conciliando singularis.

Post lactucam in refrigerantium herbarum serie numerantur oxalis, cichorium, portulaca, spinachia , quæ in usus quotidianos non insalubriter usurpantur.

Inter calefacientes herbas recensentur cinaræ, raphani, asparagi, lupulus, nasturtium, petroselinum, fœniculum, eruca, salvia, hyssopus, thymum, satureia, pimpinella, costus , allia, cæpæ, porri, quibus non nisi parcissimè utendum.

Antequam huic de herbis sermoni coronidem imponamus, & de carnibus disserere aggrediamur, aliqua de iis quæ condiendis servandisque carnibus inserviunt prælibanda sunt.

Mel calidum est & acre. Saccharum proximè accedit, tantillo minus calidum, & siticulosum, iucundius, ventriculoque familiarius.

Sal calidus est & siccus, perinde ut omnia aromata, maximè zingiber , piper , caryophylli, nux moschata, cinnamomum.

Sinapi calidissimum est & siccissimum.

Oleum olivarum temperatum est , hoc est calido frigidoque æquabiliter mixtum.

Acetum ambigui est temperamenti. Quatenus acetum, frigidum est. Quatenus ex

corrupto

corrupto confectum vino, gradus aliquos caloris retinet, qui aceti acrimonia deteguntur. Frigiditas tamen caliditatem superat. Præterea exsiccat admodum, appetentiam promovet, ventriculum roborat, obsoniis acetisque quibus admiscetur saporem conciliat.

Vvarum acerbarum, vulgo agrestæ succus, seu omphacium aceti facultatem utcumque æmulatur; ast nullo modo calefacit, constringit magis. Eapropter perperam illi agunt, qui senam in agrestæ succo seu omphacio macerant: quia cum qualitate sit astringente, senæ vim purgatoriam retundendo imminuit, quæ in aqua pura infusa validior esset. Aqua etenim cum simplex sit liquor, omnisque alienæ qualitatis expers, præ omnibus aliis liquoribus purgantium in ea maceratorum vim melius prolicit. Cæterum condimentis iusculisque omphacium immiscetur, saporis, refrigerationis sitisque sedandæ gratia.

Alimentum quod ab animalibus petitur, ad carnes & ova reducitur.

Caro vel ex piscibus, vel volatilibus, vel gressilibus desumitur.

Ex piscibus saxatiles, qui circa scopulos cautesque degunt, Galeno *lib.* 3. *de aliment. facult. cap.* 28. maximè commendantur.

Marini fluviatilibus præstant, fluviatiles iis qui lacustribus stagnantibusque gaudent aquis, piscium omnium ideo pessimis.

In genere masculi feminis meliores, iuniores (non tamen omnino pusilli) vetustioribus. Vulgare enim adagium non moror; *caro iuvencula, piscis vetulus.*

Pisces omnium optimi sunt, trutta, lucius, solea, rhombus, plica, rubellio, barbuta; hinc quadratulus, alausa, cyprinus, scombrus, perca, raïa, anguilla. Tinca, ostrea, mituli, testudines, gammari, limaces, difficilioris sunt coctionis, ventriculum gravant, ideo in ultimo bonitatis gradu locantur.

Pisces vel elixi, vel frixi, vel assi mandantur. Elixi minus boni sunt, ob nimiam qua abundant humiditatem (quæ in aliis atque aliis maior minorve est) quæ huiusmodi pręparatione adaugetur. Frixi meliores, utpote minus humidi. Assi optimi, quippe siccissimi. Inter duos discos percocti, improbi, cum multas procreent cruditates: Imo ferunt venenatos evadere: facile enim in ventriculo corrumpuntur, lentaque colluvie illum oblinunt, sitimque validam inducunt.

Circa volatilium animantiumque gressilium carnes, in iis eligendis multa in universum expendenda sunt. Primum, *ætas;* iuvenilis enim vetulæ præeligenda, non tamen recens natorum: Vetulorum enim animalium carnes modicum nutriunt, nimiaque siccitate non nisi ægrè conficiuntur. Quamprimum autem natorum perexiguum corpori suggerunt alimentum, alvumque lubricant, utpote succo mucoso excrementitio-

que ſcatentes. Secundum *nutricatus* ſeu *pabulatio.* Animalium enim carnes, quæ probè aluntur, præſtantiſſimæ ſunt ac ſuaviſſimæ. Tertium, *locus modusque educationis.* Animantium quippe in montibus paſcentiū carnes perfacile coquuntur, ſecus aliæ, ceu paluſtribus in locis altorum. Carnes animalium domeſticorum cicurumque carne ſunt molliori, magiſque humectant: contra ſylveſtrium ferarumque; duriori ſicciorique. Quartum, conſiderandum an caſtrata, vel ſecus. Caſtratorum enim animalium caro iucundior, ſaporiſque minus ingrati, quam non caſtratorum: horum namque caro hircū olet pravique eſt odoris. In ſpecie vero volatilium caro minus alit, quam quadrupedum, licet facilius conficiatur. Inter eas prima laus perdici montaniſq; avibus debetur: hinc ruſticulæ, merulæ, columbæ, phaſiano, quibus pulli gallinacei caponeſque adiungendi. Pavonum caro ultimo locatur ordine, velut viliſsima.

Animaliū quadrupedū carnes multas obtinēt differentias, varieq; ex neceſsitate uſuq; multiplici eliguntur. Sapore & ſucco nutritio capreoli, agni, veruecis, vituli, præ aliis ſunt eximiæ. Caro ſuilla multum potenterq; nutrit, ſed validum deſiderat ventriculum, cum non niſi ægerrimè conficiatur. Suillam carnem valde commendat Galenus, eamque aliis omnibus præfert. Caro bubula paulo craſsior eſt ſuilla, ideoque plus ſucci melan-

cholici ingenerat. Ovilla caro bubulam ſequitur, utpote deterior: hanc caprina, omnium deterrima, cum pravum vitioſumque ſanguinem procreet.

Præterea, quod attinet ad nutricatum qui ab animalibus nobis ſufficitur, non modo animalium delectus habendus, ſed certarum in iis partium. Qui enim copioſum ſanguinem generare cupiat, partes eligat carnoſas; qui corporis molem augere, viſcidas. Multiplex etiam eſt carnium apparatus. Elixantur, aſſantur, friguntur. Sed ſciendum imprimis eſt, ſi exſiccandum ſit, carnem aſſam præferendam elixæ: ſi humectandum; elixam, quæ ad promptam etiam conducit refectionem, ut in extennatis convaleſcentibuſque. Ex carnibus enim elixis iuſculum conflatur, quod citra ullum maſticationis negotium ſorbetur, facile alteratur, prompteque per corpus diſtribuitur, ſatiſque nutrit, cum ex Galeno 3. *de aliment. facult.* elixæ carnis vis omnis in iuſculum migret. Vnde Ariſtoteles affirmat humore alieno carnes elixas humeſcere, non autem nativo ac ſubſtantifico, qui à iuſculis elicitur.

Ad cibariorum præparationem utcunque etiam pertinent, quæ illis condiendis admiſcentur: Verum quoniam fere cibi temperamentum immutant, eumque aliquatenus medicamentoſum efficiunt, de his agere ſuperſedebo, præterquam de ſale, ob ſaporem cibis omnibus admiſcendo. Exacto de piſci-

bus, volatilibus, animalibusque terrestribus tractatu, de ovis aliquid subdendum, quorum optima sunt gallinacea, phasianorum, perdicum; anserum vero pessima. Debent autem esse recentia. Sciendum porro in genere tremula & sorbilia præ cæteris facilius coqui & digeri: dura ægrius. Præterea, si alvum ex ovorum usu laxandi sit propositum, sorbenda esse: à quibus tamen ob nimiam cavendum dulcedinem, Galenus *comment. in* 1. *acut.* monet, ei qui vomitui obnoxius fuerit.

Ovorum pręparandorum ratio multiplex admodum est. Cum testa enim & sine testa coquuntur. Si cum testa, in aqua elixantur, sub cinere coquuntur, aut inter duos discos. Si absque testa, vel in aquam ferventem immerguntur, vel suffocantur coquunturque ex butyro, vel in sartagine friguntur. Ova tremula ferventique aqua excocta omnium præstantissima, à quibus omphacio diluta, continuoque inter coquendum ex cochleari versata non illaudanda. Sub cinere vero percocta frixaque pessima: stomacho enim gravia sunt, ructus cient, non nisi difficulter coquuntur, cibos corrumpunt, sanguinem vitiosum generant, tetros ad palatum ac cerebrum vapores emittunt.

Præter ova, ab animantibus alia etiam mutuantnr; lac scilicet, butyrum, caseus, sanguis, betuli, hilla, &c.

Lactis temperamentum, animalis unde

mulgetur varia temperie varium etiam est. Lac in universum tribus constat substantiis; aquosa & liquida, ex qua serum: crassa & terrea, ex qua caseus: pinguis & oleosa, ex qua butyrum componitur, Quæ tres substantiæ peculiariter variant, pro animantium lac suggerentium varia specie. Lac vaccinum plus habet butyri, unde copiosius nutrit, minusque refrigerat. Ovillum plus casei, ideo minus bonum. Asininum omnium serosissimum, qua de causa ad refrigerandum humectandumque convenientissimum est. Caprillum medium locum inter omnia lactis genera, & in omnibus dotibus medium est, coctionis scilicet facilitate succique alibilis probitate.

Butyrum nonnihil calefacit, parum nutrit, sed laxat, mollit & lenit.

Caseus improbi est succi crassiorisque, ideoque facilè obstruentis, difficilis coctionis; maximè infensi iis qui renũ calculo sunt obnoxij. Saluberrimum itaque fuerit à caseo abstinere, vel saltem parcissime, à postremisque epulis uti. Secus sumptus stomachum gravat, coctionem interpellat, flatus, obstructiones aliaque multa parit incommoda, qualia superiora, ut adagium verissimum sit.

Caseus ille bonus, quem dat avara manus.

Sanguis omnis ægre coquitur & parum nutrit. Sanguis quo crassior, eo periculosior, cuiusmodi est bubulus.

Circumforanei Agyrtæ Empiricique miras nonnullarum animantium sanguinibus facultates arrogant, sed utplurimum commentitias frustraneasque. Galenus non inficiatur, aliquot esse certis in Medicina usibus accõmodatos, ceu Dioscorides nonnullique alij ex veteribus ante Galenum scripserant. Apertè tamen profitetur, se proprio deprehendisse experimento, maxima ex parte eorũ quæ de his iactabantur, falsa fictitiaque esse. Vt exempli gratia noctuæ sanguiné ebibitũ ad asthma valere: Vespertilionis, puellarum mammas impedire ne excrescant, ut & pilos, ea in parte ubi applicitus illitusve fuerit. Fictitium pariter est, quod de agni venditatur sanguine, epilepsiam scilicet curare: quod de ranarum viridium sanguine, palpebrarum cilia ne renascantur prohibere: turturis & columbæ, cranij fracturis opitulari: galli gallinæve, stillantem è cerebri membranis cruorem sistere: crocodili terrestris, visum exacuere. Sed hæc omnia gerris Siculis vaniora.

Erroneum etiam & plusquam anile commentum, quo Circulatores Empiricique de hirci sanguine iam pridem deblaterant, cum videlicet lapidem in vesica existentem confringere. Sed longè magis miror Iulium Cæsarem Scaligerum, virum alioqui gravissimum, vesanæ huiusmodi opinioni suum calculum porrigere, *Exer-*

cit. 344. *adverſ. Cardan. num.* 8. ubi de leporis ſanguine idem aſſerit. Verum excuſandus vir ille maximus, Philoſophicis in rebus, quam in Medicis longe doctior, in quarum operibus, & ut aiunt praxi, ſæpe hallucinatus eſt: exiſtimoque de illo re vera dici poſſe, quum mirandas præſtitas à ſe curationes deprædicat, quod de quopiam vetere Medico optimus ille ſenex Gordonius dictitabat, *multos ab illo quidem ægros curatos; eo tamen morbo, de quo tam gloriosè triumphabat extinctos*: cum ipſe (Scaliger inquam) falſiſsimis periculoſiſsimiſque de morborum quorundam curatione opinionibus adhæſerit.

Aiunt nonnulli, cervi & vulpis ſanguinem veſicæ calculum conterendi vi pollere. Hic autem Lectorem rogatum velim, ne tam turpiter decipi circumveniique ſe patiatur, neve credat ulla eſſe in toto terrarum ambitu præſidia, quibus huiuſmodi inſit facultas. Ex fruſtratis Empiricorum experimentis opinionis noſtræ fides eluceſcit, quorum notiſsima exempla proferre perfacile foret, ſi modò exſpatiari liceret. Si materia huiuſmodi, qualis eſt prædictorum animalium ſanguis, ea proprietate ornata eſſet, calculoſis male conſultum eſſet operationis Chirurgicæ tormento ſeſe ſubdere

non citra manifeſtum vitæ periculum, cum iſthæc præſidia ita ſint parabilia & ubique ad manum: in hac præſertim vrbe eximiis illis non eſſet opus artificibus, qui mira ſolertia, ingenio, dexteritate felicitateque operationem iſtam qua lapis è veſica extrahitur, exercent: quales ſunt hîc hodie D. Bonnet, Colo, Giraut, Ruffin, Tevenin, Ianot, aliique. quorum conatus Deum rogo ut in dies bene fortunet, ad immortalẽ ſui nominis gloriam, atque ad reipublicæ utilitatem. In hoc vera certaque conſiſtit doctrina, nullum eſſe præſidium ſumptum admotumve lapidi in veſica frangendo ſatis validum. A præclariſſimis eruditiſſimiſque id didici præceptoribus, maxime verò à duobus, (quos honoris & grati animi cauſa nominatos volo) Nicolao Pietreo, Facultatis Medicæ Pariſiẽſis columine, facileque inter primos totius Orbis eruditione præſtãtes viros numerando, & Renato Moreau, Doctore etiam Medico Profeſſoreque Regio celeberrimo, *in doctiſſimis commentarijs in Salernit. ſcholam pag.* 568. ubi validiſſimas contra huiuſmodi impoſturas rationes adducit, quendam alium confutando, qui tam inſcitè quam impudenter iactabat ſeſe calculos in pleriſque ægrotantibus oſſiculorum quæ in meſpilis reperiuntur beneficio confregiſſe. Ea pariter Galeni fuit ſententia pluribus locis, præcipuè *comment.* 5. *in* 6. *Epid. Hippocr.* his verbis: *Lapis autem veſicæ non ab æta-*

tis permutatione, sed à sola manuali opera sanatur. Hancque secuti sunt opinionem Medici omnes, quotquot post Galenum scripsere, quorum locupletissima testimonia auctoritatesque huc congerere exscribereque operosum perinde ac frustraneum esset. Hoc duntaxat ab æquissimo Lectore enixè postulo, sibi ut persuadeat tanquam exploratissimum, nullum esse in tota naturæ sphæra remedium ad conterendos renum aut vesicę calculos satis efficax: habendumque pro sycophanta ac impostore, quisquis de huiusmodi præsidio arroganter gloriari præsumpserit. Neque maior Paracelsistis istis habenda fides, quorũ ratiunculæ meræ nugæ sunt ad fucum faciendum, credulosque ægros inescandos compositæ. Exemplum desidero sanationis, non autem mortiferæ curationis, vel potius carnificinæ, quam temeraria eorum exercet medicatio. Pro regula canoneque certissimo, & quasi ex tripode habendum, quod in hanc rem scripsit mirabilis ille magni Hippocratis genius, Mag. Ludovicus Duretus, Parisiensis Medicus longè eruditissimus. *Temeraria est omnis Medicina, pestifera & sæpe mortifera, quæ frangendo vesicæ calculo adhibetur. Cui profuerit vidi adhuc neminem: permultos autem quibus exitio illa fuit.* Idem Duretus *Comment. in Hollerium*, historiam adfert admodum insignem, quæ impostores omnes evidentissimè coarguit, & à sacris

Medicinæ pomœriis cum suis recantatis arcanis procul amandare valet. *Abhinc tribus annis cum in sectione illustrißimi Principis Condæi filij convocatus essem cum meis collegis, periclitator quidam interfuit, qui asseveranter retulit, se curaturum sine sectione : sed quia Illustrißimus Cardinalis à Borbonio noluit fieri periculum in nepote, adductus est puerulus calculosus decennis, in quo fieret periculum. Ille periclitator exhibuit remedium; interijt exulcerata vesica & ventriculo. Inuenti sunt duo lapides craßiusculi integri, neque vllo modo vi medicamenti, etiam si acerrimi detriti.* Ecce historiam fide dignissimam, citra vllam calumniæ suspicionem, ad refellendam circulatorum hodiernam temeritatem, qui nobis mira de suis medicaminibus pollicentur. Alteram item, non minoris admirationis quam veritatis, relatam ab ipsomet Hippocrate; viro omni sæculorum memoria adeo singulari præcellentique eruditione ac probitate eximio, ut ab antiquis hoc elogium promeruerit, quod scilicet *falli nec fallere potuit*, ait Macrobius. Historia illa habetur 5. *Epidem. textu* 18. *In Larissa Theophorbi filius vesicam scabiosam habebat, & viscosam urinam mingebat : & dolebat dum & inciperet mingere, & dum desineret : & confricabat pudendum. Hic quum bibisset pharmacum, urinam ciens acre, in vesicam quidem nihil processit, verum multum purulentum & bilem evomuit, & deorsum alia huiuscemodi egerebat, & ventrem*

dolebat, & intrinsecus ardebat. Reliquum vero corpus frigidum erat, & totus resolutus est, & nihil assumere valebat. Huic exulceratus est venter fortiter ab acrimonia medicamenti: & mortuus est tertio post potionem die. Hinc patet, novum non esse, tot hodie agyrtas circumforaneosque in Medicinam irrumpere, quandoquidem iam ab ipsius incunabulis illius opera attentarint. Porro res commiseratione dignissima est, quod à Magistratibus in nefarios huiusmodi grassatores, ob clades quas ex suis carnificinis passim edunt, animadversio nulla instituatur. Quinetiam stupendum, nonnullos existere viros alioquin honestos, non levi optimarum rerum eruditione præstantes, versatissimosque in publicarum rerum usu, qui tum erga se, tum erga communem utilitatem minùs æquos se exhibent circa rem Medicam, quod probis exercitatissimisque Medicis nonnullos sufflones Chymicos, Empiricos & theatricos agyrtas, quos irata genuit Natura, illiteratos homines, Thessalios asinos, sublestæ fidei, rationis methodique expertes, nulla auctoritate fretos anteponere; qui quo in pollicendo sunt procaciores, eo maiorem virtutis opinionem apud credulos adipiscuntur, facileque reperias, qui ne teruncium quidem planis huiusmodi & sycophantis commodare annuat, suummet vero caput vitamque omni fortuna auroque nobiliorem postmodum illis commis-

sutus. Verum intermissam de sanguine orationem prosequamur. Ex hominis sani brachio detractus sanguis urgente necessitate cibive alterius inopia, nutricatus satis laudabilis esse posset, modo in ventriculo non concrescat, cui noxæ sanguis, perinde ut lac, facile est opportunus. Ea de causa (si sanguis in usum forsan veniet) salis, sacchari vel mellis modicum ei injiciendum, protinusque à venæ exitu sorbendus, vel si refrixit coquendus, vel ex axungia aut adipe frigendus, eodem plane modo, quo ex animalium mactatorum sanguine, additis adipe, cæpa & aromatis botelli concinnari solent. Quanquam id genus non vltro, imo nunquam usurpandum, nisi in extrema annonæ penuria: cui alius etiam sanguis substitui potest, modo ex animali temperato, vel quod non longè à temperie abludat; qualis est vervecinus, suillus, & id generis. Velut etiam ad emplastrum contra rupturam, in cuius compositione veteres aliqui artifices sanguinem adhibebant humanum: neoterici vero quemvis alium, modo ex animali domestico bene sano temperatoque, usurpant.

Historiæ aliquot seu potius fabulæ, ex quibus inverecundus & procax ille ac factiosus sycophanta Paracelsus mutuatus est, tradunt, humanum sanguinem è iugulati hominis venis prodeuntem calentemque protinus haustum ad lepram plurimum valere. Nonnulli aquam ex sanguine in eun-

dem usum eliciunt. Verum apage has technas, horrendæ impietatis labe execrandas. Non desunt & alij adeo deliri, ut sibi in animum inducant, prædictum lepræ affectum balneo ex infantulorum sanguine percurari. Sed merum figmentum est, insigni cum crudelitate impietateque coniunctum, prorsusque indignum quod ab hominibus Christianis proferatur. Etsi id quondam factitatum in Regum aliquot Ægyptiorum morbo illo laborantium gratiam, Plinius *cap. 1. lib. 26. histor. natur.* referat, modo illic ut sæpiuscule, non hallucinetur. Superstitiosus ille priscorum Ægyptiorum error, iam pridem sepultus, à Circulatoribus profanæque doctrinæ Paracelsicæ sectatoribus innovatus invulgatusque fuit, qui imperiti ineptique magistri vestigiis inhærentes, ad epilepsiam sanguinem ex hominis capite truncati prodeuntem adhucque calentem commendant. Quodque maximè mirum & propudiosum, nonnulli fuere adeo creduli, ne dicam hebetes, Medici, qui id præsidiorum genus suis ægrotantibus consuluerint: cum alioquin non intelligant in huiusmodi potibus tantum esse temeritatis, crudelitatis ac superstitionis, ut quisquis virtutis probitatisque studiosus fuerit, abominabilem illorum usum, ab Empiricis Agyrtisque tantopere decantatum abhorrere iure meritissimo debeat. Quam in rem eruditissimi Dureti suffragium textumque, non in Auctore tan-

tùm, ſed ubique legi digniſſimum exſcribam. *Superſtitio eſt* (inquit) *vel oſtentatio celebrare eiuſmodi remedia ebrioſi illius fanaticique athei Paracelſi, quorum iam pridem exploſa eſt commendatio è ſchola Hippocratis, exulatque apud hypocritas Medicos & veteratores, quos nulla res præter verſutam quandam hypocriſin commendare poteſt, & quorum vanitas ambagibus tantum ſolertiſſima eſſe ſolet.* Immo Tertullianus ipſe edicit, ex ſanguine humano apparata pharmaca, exitialia & à cacodæmone ad hominum perniciem inventa. Ego certè tam abſurdorum huiuſmodi medicaminum uſum ſemper eiuraui: ab illiſque efflagito, quibus pietas aliqua humanitaſve cordi eſt, ne ad illorum unquam uſum conſentiant, quandoquidem Deus opt. max. ſummus naturæ auctor & conditor, tot certis, ſalutaribus, genuiniſque nos bearit cumularitque remediis, ut his offuciis veteratoriiſque pharmacorum formulis opus neutiquam ſit. *Cognita iudicio conſtant, incognita caſu.*

Quod ad Tauri ſanguinem ſpectat, Dioſcorides, Matthiolus, omneſque Auctores conveniunt, ebibitum venenum eſſe certiſſimum, mortemque præſentaneam ſubita ſuffocatione inferre, quod de calente adhuc copioſéque deglutito intelligendum. Huius pharmaci adeo exitialis uſum non niſi à mente captis, energumenis, vel longioris vitæ pertæſis uſurpari unquam poſſe perſua-

ſum mihi utique eſt.

Sanguis leporinus ab aliquibus commendatur liguritoribus ad leporariæ viſcerationis edulium condimentarium, quorum palato ſapit, ob peculiarem genuinumque ferinæ ſaporem, improbum ſit licet alimentum.

Sanguis ſuillus omnium uſitatiſſimus eſt, quippe ex illo, cum adipe & inteſtinis, botuli Lutetiæ & alibi paſſim concinnantur: ex quibus non niſi vitioſus ſuggeritur ſuccus ægréque coctilis, unde alui fluores, vomitiones pravaque alia naſcuntur ſymptomata. Hilla non multo laudabiliora exiſtimanda.

In Cibis, in univerſum, ſubſtantia, quantitas, qualitas, utendique modus conſideranda veniunt.

Ratione ſubſtantiæ, cibus boni vel mali ſucci, craſſi vel tenuis, facilis vel difficilis coctionis eſſe perhibetur.

Sub quantitate comprehenditur paucitas, copia, vel mediocritas.

Penes qualitatem vel calefacit, vel refrigerat, vel humectat, vel exſiccat, &c.

Vtendi modus varium apparatum, cibationum numerum, tempus opportunum, ordinem ſumendorum, conſuetudinem denique complectitur. De quibus ſingulis breviter agemus.

Quoad Cibi ſubſtantiam, exploratiſſimum eſt, craſſiorem iis qui multum exercitantur conducere, tenuiorem vero quietam & ſedentariam

dentariam vitam agentibus accommodam. Quapropter cibum unusquisque eligere debet, qui multum alat, facilè conficiatur, boni succi, habita virium, morbosorum affectuum, aliarumque cautelarum ratione. Ova recentia, vinum, gelatina, iuscula euchyma, (qualia vervecina, vitulina, gallinacea) inter probi succi alimenta primas tenent.

Quantitas vix ac ne vix quidem in genere definiri potest, singulis peculiarem fere exigentibus. Certissimum tamen est, *intemperantiam esse Medicorum nutriculam, puresque à gula quàm à gladio perimi.* Plato, ex Medicorum in vrbe aliqua multitudine intemperantiam luxuriosorumque hominum numerum æstimabat. Maiores nostri (inquit Galenus) rarius leuiusque ægrotabant, quoniam temperantius frugaliusque vivebant. Hippocratis ætate mulieres & eunuchi podagra non laborabant. Sed vtrique hac tempestate huius affectus non sunt immunes, cum illius causam ingluvie & crapula sibi accersant. Socratis servandum præceptum, *edendum ut vivamus, non vivendum ut edamus.*

Tantum bibendum edendumque, quantum tutandis viribus conservandoque habitui opus est. Mediocris saltem cibus ad fovendum occupandumque calorem nativum sat est. Appetentia non integrè satianda, nonnihil ad alium pastum reservan-

dum. Nimietas quoad fieri poteſt vitandâ; quia interpellata coctione cruditas neceſſario exoritur, indeque debilitas & morborum ſeges.

Ciborum qualitas ex propria illorum natura æſtimatur: eaque vel illis connata eſt, dignoſciturque temperamento & ætate: vel acquiſititia, diuturna præſertim conſuetudine, de qua deinceps. Verum in prædicta cibi qualitate attendenda eſt regio, tempeſtas, temporis conſtitutio; quæ ſingula non æquabiliter eodemque modo expendenda, verum peculiari in unoquoque fere individuo indigent diſtinctione.

In utendi modo multiplex imprimis ciborum apparatus explicandus eſt. Melancholicis & bilioſis carnes elixæ commodiores. Pituitoſis contrà, aſſæ. Sanguineo temperamento præditis omnia conveniunt, modò moderatè utantur. Melancholici vino exhilarantur, aqua diluendo, ut fluxilius fiat, parteſque exſiccatas humectet. Bilioſis vinum non multum conducit. Si vero illud appetant, illique aſſueverint, eis duntaxat conceſſerim, ut vini tantillum in aquam infundant, quæ genuinus bilioſorum potus eſſe debet; ut inde humectentur, refrigerentur, æſtuanſque eorum calor temperetur: vel quod tutiſſimum, vino prorſus abſtineant. Sanguinei ex laudanda conſuetudine ſaltem ad medias vinum aqua temperabunt, ſi illius noxas præcavere voluerint. Pitui-

tosi præ cæteris meracius bibant, pauxillumque lymphę injiciant, eo solum ut promptius subeat partesque remotissimas attingat.

Penes quæstionem, *quoties in die manducandum*, ea in genere decidi non potest, ob numerosissimam temperamentorum varietatem. Legisse me cuiusdam Iurisconsulti librum memini, qui Iurisprudentiam longè Medicinæ esse anteponendam asserebat ratione æque imbecilla ac absurda; *Medicos hactenus convenire non potuisse, pleneque determinare de his quæ ad hanc difficultatem spectant, adeo* (inquiebat ille) *illorum ars inconstantiæ incertitudinisque plena est.* Sed bonus ille Doctor perperam argumentabatur, contrariumque potius inde inferendum erat. Medicinam scilicet eo esse certiorem, quod nihil de hac quæstione decreverit, habita ratione multiplicium circunstantiarum passim occurrentium, in unoquoque individuo prope singularium: germanamque veritatem ex sequentibus intelligere poterit diorismis.

Pituitosis qui ieiunium facilè ferunt, semel in die comedere sat esse potest. Biliosi vero qui ieiunio facilè læduntur, parum & sæpe: ientare, prandere, cœnare, ast sobriè Platonicoque more, cuius cœna non officiebat sequentis diei appetentiæ. Sanguinei in omnibus insignem adhibere debent mediocritatem. Melancholicos ter in die aliquid sumere convenit, ad exuperan-

tem in iis ſiccitatem humectandam atque temperandam. Veriſſimum equidem eſt primævos homines longè nobis in diæta fuiſſe parciores, ideoque vitam diutius protraxiſſe, validiores, agiliores, ſpecioſiores, proceriores ſque fuiſſe. Non propterea tamen credendum ſola glande victitaſſe, ut Poëtarum fabulæ perhibent; ſed omni fructuum, leguminum & carnium genere. Sacræ enim paginæ docent, primos parentes, poſtquam è terreſtri Paradiſo proſcripti fuiſſent, terram excoluiſſe victimaſque mactaſſe, quarum carnibus viſceribuſque veſci poterant.

Sed multo difficilius operoſiuſque eſt cognitu, quoties in die comederent. Vero enim ſimile eſt bis in die comediſſe, cum legamus Abraham *Geneſ* 18. tres Angelos ut conſiderent ac domi ſuæ eſitarent, rogaſſe. *Ponam*, inquit, *buccellam panis, & confortate cor veſtrum, poſtea tranſibitis.* Quod dubio procul non præſtitiſſet, ſi in more non fuiſſet aliquid mane comedendi ad vires fovendas. Et re vera conſuetudo inter Iudæos erat prandendi & cœnandi. Legimus enim Tobiam prandium reliquiſſe, ut mortuum ſepeliret, ſolumque poſt occaſum ſolis comediſſe. Scribit Ioſephus Eſſenos circa meridiem prandere, veſpertiniſque horis cœnare ſolitos. Plura ad hoc probandum non afferam teſtimonia, cum ipſemet Chriſtus apud Diuum Ioannem dicat, *quando pran-*

detis vel cœnatis. Refert Xenophon, Persas primis temporibus ſemel duntaxat veſci ſolitos, matutinis ſcilicet horis, ut in reliquum diem labori incumbere valerent; ſed poſteris temporibus prandere & cœnare aſſuctos. Ab Homeri ætate cibos in prandium & cœnam Græci diſpertiebantur: memoriæque prodidit Athenæus, quam-plurimis inter Græcos binos in die non ſuffeciſſe paſtus, ſed quater eſitaſſe. Prævalente tandem luxu, quintum adieciſſe paſtum, qui noctu iniebatur. Qua in re Græcos plenè æmulati ſunt Romani, tam in primo, quam in poſtremo victitandi inſtituto. Primis quippe temporibus frugali temperantiæ addictos, hinc vtcunque in laxiorem diætam dilapſos, demum ingluvie effuſoque luxu immerſos corruptoſque hiſtoriarum monumentis comperimus. Noſtrorum etiam temporum homines antiquorum veſtigiis ritibuſque adhæſerunt. Alij enim quater in die paſcuntur; alij pluries, alij rarius, alij ſemel tantum, ſed protractis totum in diem epulis. Nihilominus ſi de eo quod frequẽtiori in uſu eſt loqui velimus, quamplurimi duobus paſtibus contenti ſunt, prandio ſcilicet & cœna: alij ientaculum adjiciunt: Mulierculis merenda peculiaris eſt, ut & pueris, operiſque nonnullis laborioſiſſimis.

Verum quæret aliquis, utrum præſtet pluries, an ſemel tantum in die cibum ſu-

mere? Respondeo, bis quam semel vesci tutius esse, cum ex hoc vltimo cibandi modo plura maioraque consequantur incommoda. Ideo prandium circa decimam anteeridianam, cœna circa sextam vespertinam, somnus circa nonam decimamve horam instituenda atque ineunda. Postero die circa quintam vel sextam matutinam surgendum.

Rursus alia difficultas occurrit, *utro scilicet in pastu plus vel minus edendum? an in prandio, an in cœna?* Hæc quæstio utrinque maximè agitata iam pridem est, eóque progressa contentio est, ut nonnulli inter Italos Medici integros libros ea de re conscripserint. Mea quidem sententia est, quam breviter expono, *parcius cœnare saluberrimum esse*, tum ob rationes quæ stant ab hac parte, tum ob celeberrimorum virorum qui huic adhærent autoritatem, tum denique ob frequentissimam infinitorum prope hominum experientiam, qui levi ex cœna summam utilitatem maximaque commoda persenserunt. Porro ne aliquis mihi vulgatum illud objiciat, *erubescat Iurisperitus sine lege, Medicus sine ratione loqui*, meque omnibus probationum adminiculis, præterquam experientiam, destitutum clamitet, rationes proferam, quæ ad hanc partem tuendam me adigunt. Primò, ex levi cœna minus gravatur ventriculus, indeque somnus facilior, placidior, citra molestiam & laborem ineatur, ca-

lorque innatus minus fatigetur. Secundò, stertores, sopores molesti, oppressiones corporisque iactationes præcaventur, quæ à copiosiori cœna importunius divexare solent. Tertiò, fluxionibus, catarrhis, capitis doloribus, vertigini, alijsque symptomatis, quibus obnoxij sunt qui largius cœnant, materia præciditur. Quartò, ex parciori cœna maior postridie sentitur alacritas, cum nativus calor, ob minorem penes alimentum occupationem, excrementitiorum humorum coctioni incubuerit. Adde, coctionem promptius elaborari atque perfici. Denique, ex sobria cœna alimenti distributio acceleratur promoveturque. Ventriculus enim vltra modum gravatus, exercitationis, quæ noctu ut interdiu non suscipitur privatione, ab importuno immodicoque escarum onere citra negotium sese expedire non valet: vnde graves oriuntur obstructiones succis in viis cunctantibus, sexcentis affectibus materiam suggesturis. Aristotelis in problemat. *sect.* 3. *problem.* 11. adductæ supra rationes confirmantur, auctoritate Actuarii *lib.* 2. *cap.* 10. & Galeni 5. *de sanit. tuend. cap.* 4. ubi diætam Antiochi Medici, Telephique Grammatici refert, qui ob leviorem toto vitæ cursu cœnam felicem exegerunt senectutem, centesimumque fere annum compleverunt. Itaque qui longioris vitæ voluptate commodisque frui

voluerit, bonos illos senes æmulari curet; parciori frugaliorique cœnæ assuescendo. Non me fugit, nonnullos permultis distinctionum tricis in hac quæstione enucleanda uti, dicentibus alijs consuetudinis habendam rationem: alijs eos excipientibus, qui morboso aliquo affectu præpediuntur, velut catarrhis, fluxionibus in oculos, pulmonem &c. Verum huiusmodi ratiunculæ imbecillæ admodum sunt ac singulares, cum hic conclusione universalissima opus sit, quæ si non in omnibus usquequaque, maiori saltem ex parte quadret. Nullus enim fere reperitur, qui aliquo peculiari vitio vel incommodo non laboret, quippe cui levando levior parciorque cœna conveniat. Concesserim equidem hominem sanum beneque temperatum nullis severioribus legibus obligandum, æquabiliterque tum in prandio, tum in cœna cibandum. At quoniam paucissimi huius eximiæ classis exquisitique temperamenti existunt, iterum inculco, satius esse largius prandere parciusque cœnare, moderato inter utramque refectionem interposito exercitio.

Penes ciborum sumendorum ordinem, docet experientia, permultum interesse quisnam præmittatur, cum dentur cibi qui ventrem sistant, si prima mensa; eam vero laxent, si postrema sumantur: alios nauseas vomitusque ciere, si ut decet, non ingeran-

tur. Quapropter quæ ventrem emolliunt, præmittenda, quæ ſucci non adeo boni, quæ facilè in ventriculum delabuntur, in eoque facilius alterãtur: hinc quæ alvum conſtringere valent, difficilius concoquũtur, tardius è ventriculo ſecedunt, melioriſque ſunt ſucci. Nam ſi is non ſervetur ordo, poſtremaque menſa quæ alvum laxant ſumantur, orificij ſuperioris fibræ relaxabuntur, unde nauſeæ, vomitus aliaque accidentia coctionem interpellantia conſequi poterunt, naturaliſque ſubverti œconomia. Si vero prima fercula difficilioris ſint coctionis, quod deinceps aſſumetur, in ventriculo diutius hærebit & corrumpi periclitabitur, eo vitio reliquis cibariis communicato. Quanquam autem inficiari non poſſimus, omnia quæ comedimus coctionis tempore in ventriculo permiſceri, non tamen credendum, omnem prorſus ordinem immutari; verum coctu faciliora primò ſumpta, prima etiam ſtatim, ac concocta exire, vel quum calor innatus ex iis gravatur, vel alicuius corruptionis periculum imminet.

Huc & altera ſpectat difficultas, *an à potu, vel cibo paſtus inchoandus?* A potu primo inchoandum videtur, cum liquidiora ſint primò ſumenda, utpote quæ citius coquuntur celeriuſque diſtribuuntur. Præterea cibi coctio perinde in ventriculo perficitur, ac cruda caro in olla perçoquitur. Vnde Ariſtoteles primam hanc coctionem

elixationi æquiparat. Primum autem in ollam aquam immittimus, deinde carnem. Potus ergo præmittendus, hinc esca solidiorve cibus. Scholæ Salernitanæ auctores suo calculo sententiam hanc confirmant.

Ut vites pœnam, de potibus incipe cœnam. Quod de rebus liquidis, ut iusculis, intelligendum. Antiqui, referente Plinio, potum cibo præmittebant. Verum multis de causis ritus hic exolevit, ex prudenti Medicorum consilio. Vinum ante cibum sumptum nervosum genus oblædit, arthritidemque excitat: adde quod fluctuationem in ventriculo ciet, unde omnis coctio perturbatur. Ea de causa Galenus *lib. 7. Meth.* vult ut cibus potum præcedat. Censeo equidem, iusculum, si præsto est, semper esse præmittendum, hinc nonnihil solidioris cibi sumendum, dein potandum, ut omnia ex æquo in ventriculo permisceantur. Nunquam vero absoluto pastu fructus ullus crudus esitandus, ut passim factitatur; verum coctus vel conditus ad palati gratiam modice assumetur, ne coctio perturbetur graveturque stomachus.

Quoad consuetudinem, non imus inficias, sanos valentesque nullis obligari debere legibus: ne si forsan primam abdicare consuetudinem cogantur, in aliquod discrimen vel incommodum incurrant. Consuetudinis enim in vitæ instituto vis maxime elucet, unde in ventriculo aliisque partibus habitus

inducitur: hinc longo tempore assueta, etsi minus commoda. meliora videntur ob consuetudinem, tantam vim in nos obtinet! Id Hippocrates astruxit *Aph.* 50. *sect.* 2. Sed luculentissimè id historiæ nonnullæ confirmant, ut de aliquibus, qui elleborum, citra ullam noxam, ingenti dosi hauserunt, ex Theophrasto *lib.* 9. *histor. plantar. cap.* 18. Galenus etiam *lib.* 3. *simplic. cap.* 18. cuiusdã Atheniensis vetulæ meminit, quæ tractu temporis cicutæ assueta, tandem prægrandi copia absque incommodo devorabat. Mithridates Rex Ponti ita venenis assueverat, ut postea illis ad consciscendam sibi mortem usus, irrita frustraneaque expertus fuerit, coactusque unius ex copiarum suarum ducibus manum eò implorare, ne in Pompeij victoris manus vivens deveniret, illiusque triumphum Romæ exornaret, ut tradunt Appianus Alexandrinus, *in bello Mithridatico*, & Martialis *lib.* 5. *Epigr.*

Profecit poto Mithridates sæpe veneno,
Toxica ne possent sæva nocere sibi.

Avicenna, alijque ex illo, de quadam puella mentionem faciunt, ab incunabulis veneno educata; quæ quosvis ad se proximè accedentes interimebat. Albertus Magnus perhibet puellam à se Coloniæ Agrippinæ visam, quæ araneas avidissime vorabat, nulloque alio cibo victitabat: quod eo magis mirum, quod animalia eiusmodi venenosissima sint, solumque vinum, in quo suffo-

cata forte aranea fuiſſet, guſtatum, vitæ diſcrimen nonnullis intulerit. Porum Indorum regem ſerpentum eſu adeo delectatum per totum vitæ curriculum ferunt, ut univerſo corpore venenatus evaſerit, ſoloque halitu ad ſe accedentes extingueret, perinde ac ſi ipſe ſerpens anguiſve foret. Hominum genus quoddam in Helleſponto eſt, qui ſolis paſcuntur ſerpentibus, unde *Ophiogenes* vocitantur, quaſi ex ſerpentibus geniti altique. Pſylli Marſique olim in Italia non longe iſtis abſimiles, utpote qui ſerpentum morſus minimè reformidarent. Quod confirmavit cuiuſdam nomine Exagon, ex illa ſtirpe oriundi, hiſtoria, qui nudus imperante Conſule Romano in dolium ſerpentibus oppletum coniectus incluſuſque, nullam ne minimam quidem noxam perſenſit, referente Plinio: quin imo æquè alacer vegetuſque inde exiit, ac ingreſſus fuerat. Memoriæ aliqui commendarunt, quempiam, nomine Lyſim, Opij ſemunciam una doſi identidem citra ullum damnum deglutiviſſe. Iul. Cæſar Scaliger Turcas aſſerit Opio (quod *Amſiam* vocant) frequentiſſime uti, quo in præliis tum Martis, tum Veneris ſint animoſiores. Renodæus Facultatis Pariſienſis Medicus doctiſſimus, vidiſſe ſe Nemorſi feminam memorat, quæ quotidie Opij drachmam ſemiſſem, citra offenſam ullam, eſitabat. Antonius Muſa Braſſavolus *in ſimplic. medicam. examine*, de quodam à ſe viſo perhibet, quod ſcam-

monij drachmas duas impune deglutiebat, ex ijſque quater duntaxat quinquieſve alvo ſecedebat. Fallopius *tractat. ſimplic. purgant. cap.* 48. Ferrariæ ſe noviſſe quendam Germanum ſtudioſum ſcribit, qui ſcammonij unciam integram citra alvi laxationem vorabat. Denique ferunt, in Creta olim Inſula familiam quandam extitiſſe, ex qua oriundi, quotquot conſpicerent, eos faſcinarent, maximè vero pueros, qui modico poſt tempore tabe confecti deperibant. Quā ob cauſam veriſſimum mihi eſſe perſuadeò quod à quamplurimis ſcribitur, eos ſcilicet qui toto vitæ progreſſu veneno paſti ſunt, venenatæ noxę penitus eſſe immunes: quodque Galenus poſt Ariſtotelem de conſuetudine ait, alteram eſſe naturam, vnde accidit, ut res plurimas, quæ primo intuitu difficiles horridæque videntur, familiares temporiſque tractu ac aſſuetudine faciles experiamur. Quod nos certè adigit, ut illi cedamus condonemuſque aliquid, adeo ut toto vitæ curriculo eam ſæpe retineamus, cum ſuas in nos vires exercuit, ſuoque nos ſubdidit imperio. Niſi forſan accidat ut vitioſa damnoſaque ſit. Tumque totis viribus conniti debemus in ea mutanda, non uno impetu, ſed ſenſim ac pedetentim, cum omnis ſubita repentinaque mutatio naturæ ſit inimica. Duo præterea in prava conſuetudine cum profectu immutanda neceſſaria. Quorum primum eſt, mutationem

hanc in constitutione ætateve imbecilla vel infirma non esse aggrediendam, verum in firma valetudine ætateque virili: quoniam sanum robustumque corpus mutationis incommoda facilius perferre potest. Secunda conditio est, ut id fiat in omnimoda negotiorum vacuitate, ut omnia requisita tempore & loco peragantur. Illi enim qui negotiis occupationibusque distringuntur, certis legibus ad vitæ mutationem necessariis irretiri minimè sustinent. Quare cùm hominis vita infinitis casibus qui prævideri nequeunt sit obnoxia, nihil suscipere debet, quod illi offensioni esse possit, si tum omnia non suppetant media ad resistendum idonea. Hoc autem monitum ætatis inclinantis hominibus senibusque utilissimum futurum est, qui facilè induci non debent ad pravam aliquam consuetudinem emendandam, vivendique modum innovandum in ætate adeo imbecilla, ne pro sperato bono, peius illis contingat, ut sæpiuscule videre licuit.

De Potu.

CAPVT III.

DE Potu idem pronunciandum quod de aëre & alimento, bifariam id considerandum esse, vel ut alimentum, seu alibilis est; vel ut medicamentum. Potus qui in statu salubri usurpatur, multiplex admodum est, ex vario bibentium appetitu, tempera-

mento atque usu. Alij puram aquam bibunt, potum quippe frequentissimum passimque obvium, *usus communis aquarum est*, ait Poëta. Quo solo pueri fere omnes contenti sunt, maiorique ex parte mulieres, etiamsi non nutriat. Alij, ut maior virorum numerus, non nisi vino utplurimum diluto utuntur, Platonis innixi doctrina, asserentis nihil melius vino naturam mortalibus concessisse: Galenique testimonio, qui ait, vinum præter calorem ac robur quod corpori ingerit, promptè valideq; præ omnibus nutrire.

Nonnulli populi in vini penuria sicera ex pomis pyrisve confecta utuntur, unde neotericis vinum fructuariū nuncupatur: isque potus Normanis familiarissimus est. Alij magis Septentrionales, ut Belgæ, Angli, Germani, qui vino non abundant, cerevisia utuntur, quā acrem admodum generosamq; efficiunt, addito melle, saccharo, cinnamomo, caryophyllis, alijsque aromatis. Huiusmodi cerevisia calefacit, & turbat sensus, caput calidis replet vaporibus, æque potenter inebriat ac vinum. Nonnulli rustici tenuioris fortunæ, maximè in aliquibus Picardiæ regionibus, alium usurpant potum, quem vernaculè vocant *du bouillon*, id est iusculum; componuntque ex aqua cum furfure cocta, in dolium cum modico fermento immissa, Potum certè parum gratum, minusque salubrem.

Multa porro sunt aquarum genera, quarum optima fontana, hinc fluvialis, dein

putealis. Paluſtris ſeu ſtagnans peſſima, ob nimiam craſſitiem, limum, torporem motuſque privationem.

Nam vitium capiunt, ni moveantur, aquæ.

Aqua ſimplex, non modo non alit, verum etiam facultatis terreſtris craſſioriſque ratione in ventriculo hypochondrijſque diutius moratur, amareſcitque in bilioſis, ex Hippocrate *lib. 3. de ratione vict. in morbis acut.* ubi eam improbat, quod ſitim non ſedet, bileſcat, præ longa in ventre mora putreſcat, in temperamentis calidis æſtuoſa evadat, hepar inflet, alvumque non laxet. Aqua alias laudabilis optimum eſt alimenti vehiculum, in iis quibus illius uſus familiaris eſt, laudabilis inquam, cuiuſmodi eſt pura, ſaporis omnis odoriſque alieni expers.

Huiuſmodi puro, ſimplici, innocuo potui ſi aſſueſcerent, quibus vinum adeo eſſe infenſum luculentiſſime commonſtratur ex tot calamitatib⁹ ſtragibuſque, quæ à crapula vinique effrænato uſu emergunt, melius bibaculorum huiuſmodi publicæque ſaluti conſultum foret. Optandum etiam eſſet, ut vites quibuſdam in regionibus nunquam excultæ fuiſſent, ſolíque fontium, fluminumve patriorum latices quamplurimis hominibus familiares eſſent, quam tot ebriorum lymphatorumque, non à lymphis, Nymphiſve, ſed Bacchi œſtro percitorum paſſim ſpectare catervas, qui præ infami hoc

vitio

vitio Dei hominumque odio atque furori se propinant, suoque propudioso luxu rem familiarem dilapidant, existimationisque tum suæ, tum suorum iacturam turpissime incurrunt.

Potus aquæ ad tot tamque immania non impellit facinora, nec mentem æque perturbat atque à sua sede dimovet, ceu vinum, quo tot infortunia tragœdiasque excitari quotidie spectamus. Aquæ potus saluberrimus est, homines sobrios, solertes, industrios prestat, corpori robur, laudabilemque temperiem subministrat. Aquæ potum insiniti non excipiunt morbi, qui vini usum consequuntur. Aqua cerebrum non commovet incenditve: tremorem, paralysim, lethargum, apoplexiam, vertiginem non excitat: ophthalmiam, arthritidem, calculum, hydropem, rheumatismum, hæmorrhoïdas, sexcentasque alias morborum carnificinas, quibus singulis penè momentis eiusmodi affectibus correpti immaniter excruciantur. Aqua ventriculum roborat, appetentiam inducit: aquæ enim potores plus comedunt, melius coquunt, olidis vacant ructibus qui à vini immoderatioris haustu exurgunt Ægyptij Israëliticique Reges eorumque sacerdotes non nisi aquam potabant. Aristoteles simplicis aquæ potum nutricibus ac pueris concedit, vinumque, ut rem admodum exitialem, interdicit. Plato literarum studiosis vinum pariter prohibet. Demosthe-

nes, Athenienſium totiuſque Græciæ oratorum facile princeps, vinum abdicavit, quamprimum arti oratoriæ, foro roſtriſque ſe conſecravit. Athenæus quoſdam præſtabiles commendat viros, quibus aquæ potus aſſuetus adeo fuit, ut alij toto vitæ ſpatio ſola aqua uſi fuerint, alij maximam partem à vino abſtinuerint. Perſidis Regum Choaſpis fluvij iuxta urbem Suſam labentis lympha potui delicijſque inſerviebat, eamque ob id Regia à Tibullo vocitata eſt. Secundus Ægypti Rex, cognomine Philadelphus, cum filiam Berenicen Regi Syriæ nuptui tradidiſſet, ingenti ſumptu aquam ex Nilo hauſtam illi identidem ſubmittebat, qua ſola ad potum uteretur. Iulianus Palmarius, Medicus Pariſienſis celeberrimus, pro eximia in arte Medica claritudine alter Galliæ Fernelius cognominatus, poſtquam pluribus annis Fernelij, viri omni laude maioris, diſcipulus fuiſſet, nullum certius præſentiuſque præſidium ad ſiſtendam fluxionem in pectus pulmonemque illabentem expertus eſt, quam omnimodam vini abſtinentiam, continuumque toto reliquo vitæ curſu, qui 30. annos poſtea exceſſit, aquæ potum. Rondeletius, inter Medicos Monſpelienſes eruditione notiſſimus, cum deprehendiſſet ex vino quamvis dilutiſſimo ſibi caput percelli, catarrhis fluxionibuſque tentari, ſeu (ut inquit Laurentius Ioubertus in vita Rondeletij) ut duos graves affectus, à quibus ſibi

metuebat, epilepſiam & arthritidem; ſive calculum nephriticoſque dolores, ut alij exiſtimant, præcaveret, vinum ab anno ætatis vigeſimo quinto abdicavit, toto deinceps vitæ progreſſu ſola aqua ad potum uſus. Præclarus illuſtriſque vir Salmaſius, Galliæ noſtræ decus inſigne, præ grandium rerum notitia inter Europæ Chriſtianæ viros eruditionis eminentia præſtabiles citra controverſiam computandus, ſolidiſſimis comprobavit rationibus, omni exceptione maioribus, libro perlepido anno 1640. in Batavia edito, de calculo, ad Ioannem Beverovicium Medicum Dordrechtanum, calculo obnoxios non niſi pauciſſimo vino uti debere, lymphæque uſum ad potum ordinariũ cuivis longe eſſe præferendũ, cum omni excremento vitioque careat, calculo procreando idoneo: ideoque tutiſſimè ab iis uſurpari poſſe, qui à natura ad calculum opportuni ſunt, vel quibus quoquo modo ſuſpectus metuenduſq; eſt eiuſmodi affectus. Vinum vero econtrà maximam vim habere calculum generandi vel accelerandi, tum exſiccante immodicoque calore, tum permiſto in vino tartaro, aptiſſima ad arenulas congerendas materia, ex quibus coagmentatis calculus tandem conformetur. Aquæ potus viſum acuit. Alexander Aphrodiſienſis *in Problematis* ait aquam, ſenſus omnes vegetiores efficere, hepar refrigerare, meatus expedire, renes & veſicam detergere.

Eligenda autem est suis ornata dotibus, perspicuitate scilicet, tenuitate, puritate, levitate, nitore, saporisve cuiuslibet expers. Illius bonitas deprehenditur, si citò calefiat, ac ab igne amota citò refrigeretur, si in ventrem facilè permeet, citra ventriculi gravitatem aut molestiam, si denique per alvum promptissime secedat.

Porro aquarum aliæ species non modo in Gallia, sed & in omnibus prope Christiani orbis provinciis existunt, quas Medici minerales vocant, quarum facultates multarum affectionum contumacium fereque deploratarum curationibus adeo sunt insignes, ut cum Propheta Regio exclamare liceat, *Mirabilis in aquis Dominus*. Quanquam autem ex eiusmodi aquis in quibusdam affectibus inveteratis eventus conspiciamus felicissimos, præsertim in frigidis, quales sunt defluxiones quædam & paralysis: illorum tamen opinioni adhęrere nequeo, aquas istas minerales (ceu Forgenses in Normania, Pugenses in agro Nivernensi, Spadenses prope Leodium, Vicecomitenses & Sammionenses in Alvernia, & similes) ad tot morbos esse commodas, ad quot passim deprædicantur: tum maximè quia in singulis illis aquis calida acriaque insunt metalla, hepatis probæ temperiei cęterorumque nutritiorum viscerum evertendæ idonea. Forgensibus aquis ex sapore ferrum, argentum, bitumen, nitrum, sulphur, vitriolum inesse

conjicitur: quæ res omnes metallicæ æstuosæ sunt, ex magni Hippocratis auctoritate *libro de aëre, locis & aquis*. Galenus ulterius progreditur. Asserit enim vitriolum medicamentum esse admodum malignum ac venenosum, & quodammodo vitæ nostræ principiis infensum. Pugenses aquæ vitriolum, nitrum, ferrum, sulphur, ex peritissimorum examine, admittunt. Spadenses vitriolum & sulphur. Omnes autem eiusmodi aquæ potentiali, ut vocant, occultóque in eminenti gradu calore insignes sunt, quo nativam viscerum œconomiam eucrasiamque labefactant, caloremque extraneum inurunt, indeque ad hydropem perducunt, ut peculiari in Epidemiis exemplo adnotavit Hippocrates: nosque etiam quotannis ex aquis istis hydropicos non paucos redire conspicimus, quibus in posterum nulla arte, nulloque præsidio succurri potest. Quare iis consulo, qui aquas istas ex aliorum laudibus ęstimant, ne plus iis credant quam expediat, neve iis utantur, nisi pręhabito prudentiorum peritiorumque Medicorum consilio, qui rite de aquarum istarum delectu earumque viribus, tum de affectibus quibus conferunt dijudicent. Licet enim qui de iis scripserunt mira de earum facultatibus deprædicarint, inter alios Dominus Cusinotus Ludovici XIV. Archiater de Aquis Forgensibus in Normania; DD. Pidulcius, Bernardus du Fouilloux, Raimundus Massacus, Stepha-

nus Flament, & Augustinus Corradius Medicus Regius, & Smæ Poloniæ & Sueciæ Reginę Medicus primarius de Pugensibus: Philippus Gherinx & Henr. de'Heer, *de fontibus acidis Spadensibus*: Ioannes Landerey Parisinus de Aquis Vicecomitensibus in Alvernia: Ioannes Aubery *de Thermis Borbonianis, tum Lancianis, tum Archimbaldicis*: Petrus Gassen de Plantino, & Petrus de Rignolio *de Aquis Encaussianis in Pyrenæis*: Nicolaus Dortomannus *de Thermis Balerucanis*: Ioannes Baptista de Cabias *de Thermis Aquensibus in Sabaudia*: D. Berthemin *de Thermis Plumberiis in Lotharingia*: S. Richardus & T. de Lantaret *de Thermis Dinensibus in Provincia*: & Ioannes Banc Molinensis Boius *in libello de mirandis Aquarum mineralium virtutibus*, ubi de omnium prope Galliæ aquarum mineralium facultatibus agit: plurimique alij Medici doctissimi variarum Regni Galliæ provinciarum.

Verum speciosis eiusmodi præconiis splendidisque pollicitationibus nemo tam facile credat, ut temere inconsultoque in manifestissimum alterius, deterioris forsan morbi, periculum se præcipitem agat. Faxit Deus, ut officioso hoc nostro consilio plerique facti cautiores, periculosis istis aquis non se temerè committant, quibus non pauci inauspicato usi non impunè tulerunt.

Vino certe vires insunt longè insigniores, à quibus vox ipsa non abludit, ususque luculenter commonstrat cardiacum præsidium

esse eximium, ex ipsomet Galeno, qui etiam in morbis vinum administrabat adversus syncopen & cardiogmon,& in febribus continuis;neutiquam vero ineptam tabellarum, opiatarum, pulverum cordialium, quæ hac tempestate ægris porriguntur, farraginem. Ex quibus vix,diuturno spatio, ingenti sumptu (sæpius frustraneo) id pręstatur,quod cito, facileque à vini tantillo pręstaretur. Vinum est lac senum, telluris gratiosus succus, hominum genuinum alimentũ, venenorum omnium longè certius antidotũ fictitio lapide Bezoardico seu Monocerotis cornu emẽtito, interque omnes poculentos liquores pręstantissimus,si modice riteque usurpetur.

Plerique vinum velut noxium condemnarunt, gravesque illi noxas affinxerunt,hominum infortuniũ,luxuriæ impudicitiæque illicium & fomitem appellitantes. Alij prætera flagitiorũ criminumque quampluriũ, ut illi odium horroremque conciliarent, vinum insimularunt, innumerorum malorum quæ ex intemperantia prodeunt principem veluti causam, hominis cicutam, terræ sanguinem,fel urinamque cacodæmonum contumeliosè nimis vocitantes. Turcis à pseudopropheta Mahomete vinum interdictum, quippe qui suadere illis voluerit, vinum liquorem esse dęmoniacum. Nonnulli non solum verbis, sed etiam verberibus vinum furiose adorti sunt. Hispanus quidam dolium ex quo extractum vinum patrem necaverat,

flagris cecidit. Anglus lagenã qua inebriatus fuerat cõfregit. Verum huiusmodi vindictæ sunt admodũ absonæ, ne dicam insanæ. Omnes illæ noxæ flagitiaque, quæ ex vini intemperãtia accidũt, bibentium vitio ascribenda sunt, non autem liquori per se innoxio. Non me fugit, innumeros hinc oriri abusus, quibus prohibendis necesse esset, ut apud nos lex vetus Locriorũ (quæ vini potores morte plectebat) in eos renovaretur, qui fœde se vino ingurgitant: vel cũ Lycurgo sentiendũ, potiori scilicet ratione vites extirpari excindique posse, quã primitus cõsitę fuissent. Patriarcha Noachus, qui vitẽ primus consevit, malè ex illa mulctatus est, vinumque largius epotum, illius vi nondum explorata, imprecationis in Chanaan alterũ ex tribus liberis pronunciatæ causa fuit, quæ in omnes Chanaan posteros dimanavit. Itaque novæ non sunt tragœdię, quas vinum edit, cum suomet autori minimè pepercerit, qui proprio filio se deridendum propinavit.

Bene consulti Principes, ut populorum tumultibus factionibusque occurrerent, de vitibus extirpandis edicta sanxerunt, vinique usum inhibuerunt, præcipuam defectionum rebellionumq; causam illud reputantes. Carolus IX. Galliæ Rex, si diutius regnasset, Rupellensiũ vites excidi imperasset, inde rebellionis contumaciæq; fomitem subtrahendũ, animosq; sedatiores proclivioresq; ad obsequiũ fore suspicatus. Reges Ægyptij perdita

à vino etiam in sacrificiis abstinuerunt. Aqua Niliaca eorum poculis inserviebat. Ægyptij etiam sacerdotes sacrificulique à vino abhorrebant, ex tradita à maioribus opinione, vinum aliud non esse, quam Typhonum & Gigantum aliorumque Tyrannorum qui bellum diis intulerant, cruorem existimantes, quod terræ admistum, vitem germinasset, ut Plutarchus *in Osiride* refert; credebantque eos, qui ex crapula è potestate mentis exibant, id ex capite, diis inimico sanguine perfuso, accidere, vnde vinum nuncupare solebant, *sanguinem gigantum perduelliumque adversus deos*. Nonnulli veteres, non sine convitio, vitæ humanæ pestem venenumque vinum vocitabant, rem ex abusu perperam criminantes, ob frequentissimas cædes, excidia, strages, quæ ex immodica vini compotatione consequuntur. Manichæi hæretici rabie perciti vinum à malo principio inventum derivatumque esse autumantes, cacodæmonis principium illud vocabant. Verum calumniatores illi improbi vinique osores, iis persimiles sunt, qui mel ideo aversantur, quod apum stimulis confixi aliquando fuerint: vel sicarios ęmulantur, qui postquam ferro hostiliter furioséque sunt abusi, eos omnes devovent, qui ferramentorum armorumque cudendorum inventionem usumque tradiderunt. Vino crimen nequaquam imputandum, ut nec ferro, sed iis qui perperam utroque

utuntur, si vino quispiam ingurgitatus flagitium aliquod admittat, culpanda duntaxat intemperantia est. Vino condonare, lagenam vero (ut vulgo dicitur) suspendere (bibaculum intellige) æquo iurique convenientius est. Perinde de vino statuendum, ac de quavis alia re, cuius, quantumvis optimæ, perniciosissimus abusus est. Quis enim nescit, *rerum optimarum pessimum esse abusum?*

Verum ad carceres redeamus, vinique genuinum ingenium expendamus. Vinum ut sit optimum, sincerum purumque esse debet, non recens, perspicuum, ex uvis bene maturis expressum, colore, odore, sapore gratum, album vel rubellum nil refert; urinam ciens seu diureticum, capiti non grave, non infensum.

Ex vario vini temperamento, viribus indoleque bibentis, usus eventusque vini varius admodum est. Alios in furias & rabiem agit, alios facit disertos, alios hilares. Alit, calefacit, humectat, purgat, roborat. Narrat Plutarchus, pestem illam immanem, quæ Iulij Cæsaris in Africa exercitum populabatur, nulla alia ope, quam vino generosissimo militibus propinato cohiberi potuisse, protinusque, quasi operante numine desijsse. Admiranda prodigiosaque est vini potestas. Mithridatium enim Theriacamque: Venetã licet Monspeliensemve, longe exuperat. Despicabilis certè utraque illa anti-

dotus præ cardiaco illo pereximio.

Vinum denique per se ea propemodum omnia efficit, quæ quævis alia præsidia simul. Quare pueris, mulieribus, iisque qui vino assueti non sunt, author sum, ut vino moderatè utantur, commodum non pœnitendum inde relaturi.

Sicera ex pomis vel pyris conficitur. Illa huic præferenda. Poma vero debent esse bona, matura, tempestivè collecta, citra aquæ admixtionem. Sic confecta sicera instar vini calida est, largiusque epota inebriat, nisi perinde ac vinum, lympha diluatur.

Pyraceum stomachum plus iusto refrigerat, coctionem interpellat, meatusque obstruit, quos pomaceum aperit.

Conjicere nequaquam possum, qua permotus ratione Autor quidam asserere ausus est, siceram elephantiasim inducere, cum in regionibus illis ubi sicera largissimè bibitur, nulli vel quam rarissimi lepra infecti conspiciantur. Secus vero apud Tectosagos & Prouinciales, ubi quam plurimos elephanticos passim reperias, licet sicera ne quidem apud illos nominetur. Valeat ergo hæc erronea opinio, nulla ratione firmata, expetientiaque falsi comperta.

Zythum non adeo frigidum est, ut sibi plebecula persuadet, nec, ut autumat, refrigeratoria facultate pollet. Zytho simplicissimo plus caliditatis quam frigiditatis inest. Zythum Anglicanum seu in Anglia ipsa

paratum vino calidius eſt, licet non æquè ſalubre vel gratum. Zythum aliquantum nutrit, ſed difficilè coquitur, craſſiorisque eſt ſucci, quo obſtruit & inflat, præter arenulas, dolorem colicum, urinæ ardorem, renum & ventriculi dolorem aliaque ſymptomata quæ inducere natum eſt. Dioſcorides ipſe zythum apertiſſimè damnat, cum diureticum quidem eſſe perhibet, ſed renes nervoſque offendere, maximéque cerebri membranas; pravos generare ſuccos, elephantiaſimque creare. Dioſcoridi Galenus aſtipulatur, zythumque pariter improbat. Vnde valde miror aliquos reperiri, qui illud adeo commendent, atque inter alios Autorem quendam, qui zythum vino præferre auſit, cum nulla utique facultate ornatum ſit, qua vino nedum æquiparari valeat, quin potius prorſus inferius ſit, ut paucis demonſtrabo. Sanctus Patriarcha Noachus ſpiritu Dei afflatus, poſt eluviem univerſalem vinum invenit excultaque vite ſuſcitavit, ut hominum vires inſigniter imminutæ recrearentur. Contra non niſi ex inopia vel alio malo aliquo genio zythum adinventum eſt. Chriſtus ipſemet vinum potavit, zythum ne guſtavit quidem. Vinum, atteſtante Scriptura ſacra, cor hominis lætificat, zythum contra mœſtos moroſoſque homines efficit, ex Cardano. Vinum probam hominis valetudinem, firmamque corporis molem tuetur, ait S. Ambroſius. Zythum

utrumque evertit. Vinum ex Platone adversus senectam præsidium est, vnde lac senum lepide appellitatur. Zythum è contra senectutem accelerat. Vinum, ait Aristoteles, facundum eloquentemque: Zythum balbutientem, cæspitantemque hominem efficit. Vinum ingenium exacuit: Zythum hebetat & obtundit. Vinum spiritus attenuat: Zythum crassos torpentesque efficit. Vnde evidentissimè patet, ne minimam quidem bonitatis guttulam gradumve zytho inesse, quo vino conferri possit, vino (inquam) rei inter omnes à natura productas optimę, quo nullum auxilium maius mortalibus concedere potuit, si qua decet, moderatione usurpetur.

Iusculum supra commemoratum parcissimè nutrit, plus tamen aquâ purâ, præsertim assuetos; inassuetis tormina parit, detergente nihilominus facultate ventrem lubricat.

Potus non unius modi est, qui ægrotantibus administratur, ex morborum, appetentiæ, consuetudinis, saporis, temperamentorum varietate. Aqua pura crudaque aliquibus in deliciis est, licet sæpiuscule noxia, ob rationes à Galeno allatas. Alij excoquunt, quod melius, cum hinc tenuior evadat, ventriculo minus gravis, minusque in hypochondriis cunctetur, quod, ex Hippocrate, aquæ bonæ indicium est. Alij aquæ hordeum incoquunt, vnde aqua hor-

dei dicitur. Alij aquæ & hordeo percoctis liquiritiam adjiciunt, plus, minus, ex ægrotantis gustu: tuncque ptisana est, communissimus hac tempestate ægrotantium potus, qui tamen plurimum ab antiquorum ptisana discrepat, licet eodem nomine veniat. Vetus enim illa ptisana hordeo nostro mundato assimilabatur, mandebaturque: nostra vero sorbetur, eique viscera refrigerandi, sitim sedandi, urinam modicè ciendi vis inest. Radices, herbæ, fructus ad maiorem refrigerationem humectationemque superaddi possunt; quamquam inconsulto Medico ordinario liberiùs id faciendum non sit, ut delectus dosisque singulorum ingredientium, prout æquum erit, instituantur.

Complures etiam sero lactis ad refrigerium utuntur, alij simpliciter, citra vllam præparationē, alij post levem ebullitionem serum excolant, modicumque sacchari indunt. Illud magis refrigerat, sed minus gratum est. Hoc iucundius, sed minus refrigerat minusque aperit.

Est & alius potus in ægrorum tricliniis usitatissimus, vulgo *limonata*, seu *aqua mali citrij succo condita*, ex aqua limpidissima cum mali citrii succo saccharoque albo vel cando concinnata, vocaturque per excellentiam *potus divinus*. Is autem viscera placidè refrigerat, stomachum roborat, pergrati saporis est, putredini obsistit, renes vesicamque per urinas expurgat.

Ad hanc ſeriem referri poteſt œnomel, hoc eſt potus ex vino & melle conſtans, hydromel ſimplex & vinoſum ex melle & aqua; oxymel, apomel, iulepus roſatus, Alexandrinus, aliaque potuum genera, quæ ferè apud ægrotantes noſtros exoleverunt, rariſſimeque à Medicis, niſi inſolita urgente neceſſitate, præſcribuntur, eorumque loco iulepi & apozemata hodierno tempore à quamplurimis ſubſtituuntur, ſed ea certè profuſione, ut multo ſatius foret ea in totum proſcribere, quam exitialem eorum abuſum tolerare. Potiones namque eiuſmodi maxima ex parte, non aliud ſunt ab aqua ſaccharata, ægrotantiumque loculis exhauriendis, quam pravis viſcerum humoribus apparandis educendiſque aptiores. Deum ſinceris votis obſecro, ut perverſa iſta gens aliquando reſipiſcat, artemque ſuam maiori cum religione probitateque exerceat, atque hinc Medicinæ decus ſplendidius eluceſcat: vel Vir quiſpiam nobis exoriatur, qui ſua prudētia & authoritate omnes profliget exterminetque qui in artem nobiliſſimam irrepſere abuſus. Medicos nonnullos reperias, qui ex nimia ſeu audacia, ſeu indulgentia, pro quovis potu ægris vinum, modò dilutiſſimum, concedunt. Quod in calidis morbis minimè licet, neque etiam in quibuſdam frigidis, præſertim ubi capitis dolor adeſt. Tum enim non niſi maximo cum iudicio vinum, licet lymphatum, indulgen-

dum eſt, quia caput facillimè à vini vaporibus in omni morbo pulſatur. Quamvis non plane inficior, longioribus morbis, in quibus vires ad diuturnitatem cuſtodiendæ ſunt, tantillum vini plurima aqua diluti concedendum eſſe, maxime Medico ordinario annuente, quo inconſulto nihil tentandum, nihil moliendum, nihil in eius præceptionibus immutandum.

De ſomno & vigilia.

CAPVT IV.

SOmnum atque vigiliam ſumma cum prudentia moderari debet, quiſquis valetudinem ſartam tectamque tueri deſiderat, exploratumque habere quomodo, quando, quantum, ſomno vigiliæque indulgere debeat.

Somnus placidus, profundus, mediocris eſſe debet. Laudabilis enim non eſt, ſi inquies, perturbatus, brevis & interruptus. Qui prolixior vitioſus pariter, cum prohibeat, ne corpus ſuis tempeſtivè expurgetur excrementis, quin potius ea retineat eorumque proventum augeat, cerebrum refrigeret humectetque, caput gravet, mentis ſenſuumque torporem inferat.

Somni duratio ex ingeſti alimenti concoctione digeſtioneque definienda. Quamvis enim non expediat ut omnes tantundem dormiant, cum alij promptiſsimè coquant, alij

alij tardiſſimè : in genere tamen ferè conſtat ſomnum ſeptem vel octo horarum, vel circiter eſſe debere. Attamen vt certius determinetur, ſpectanda ſunt temperamentum, ætas, nutricatus, labor, ſeu vitæ inſtitutum. Bilioſis enim, quam pituitoſis, ſenibus quam iuvenibus, copioſiore cibo expletis, laboreque ſeu animi, ſeu corporis exercitatis, quam frugaliter ſobrieque paſtis, otioſis, ſeu leviter exercitatis ſomno opus eſt longiore.

Situs in dormiendo commodior eſt, ſi primùm in latus dextrũ decumbatur, ut eſca ventriculi fundum citius petat : hinc in latus ſiniſtrum, ut alimenti coctio promoveatur, hepate in ventriculum inclinato & quaſi incumbente : abſoluta demum coctione, rurſus in latus dextrum reclinandum, ut chylus facilius diſtribuatur deferatúrque ad hepar. Adde quod ſitus alternatim facta permutatio defatigationem non parùm ſublevat : ſupinus plane decubitus non eſt ſalubris, ut nec integrè pronus, ijs præcipuè, qui oculorum fluxionibus tentantur.

Tempus nocturnum, duabus tribuſve à cœna horis, ſomno opportuniſſimum eſt, nocte ad id maximè conferente, ob humiditatem, frigiditatem, ſilentium, ſtrepitus ceſſationem. Præterea nox ſomno aptior eſt, quia ad coctionem abſolvendam ſatis longa eſt, cum ad negotiorum executionem minimè opus ſit exurgere, & ſomnus diur-

nus, vt noxius ab omnibus improbatur, quia cerebrum nimia humiditate perfundit, quæ vigiliis potiùs exsiccanda foret. 2. Quia ad ciborum coctionem perficiendam breuior est. 3. Quia somnus diurnus nocturnum impedit. 4. Quia tunc fit violentus contrariusque naturæ motus; quippe lux diurna foras spiritum caloremque euocat: somnus è contra vtrumque intrò compellit. Obseruatione tamen dignissimum est, quod Galenus (Homeri auctoritate nixus, qui scribit, Nestorem post epulas somno tantisper indulsisse) senibus somnum concedat: arbitrorque etiam ego assuetis id condonandum; quod complurium Religiosorum exemplo usuque liquet, qui nocturno somno ad divinum officium interrupto, citra incommodum per aliquod tempus interdiu obdormiscunt. Sciendum tamen est, vt qui debili sunt capite, statim à pastu somnum non ineant, quia in huiusmodi hominibus, vt ait Galenus, *lib.* 4. *Aph.* 67. copiosis vaporibus oppletum cerebrum perturbatur, obscuraturque, capitis doloribus aliisque symptomatis impetitur.

Porro vt homini necessarium est maximam in somno moderationem adhibere, non minori cura vigilia gubernanda. Nam vt somnus immoderatus cerebrum plus iusto refrigerat & humectat: sic immodicæ vigiliæ cerebri temperiem alterant, sensus debilitant, vires destruunt, coctionem distur-

bant, cruditates plurimas generant: quia in pervigilio calor innatus cum sanguine spiritibusque foras prosilit, indeque admodum dissipatur exhauriturque: atque ut interdiu dormire, parum salubre; sic pro valetudine est, vigilare. Ideo interdiu vigilare, noctu somnum capere præcepit Hippocrates: quia nocturno somno natura in coctione cibi occupata eam melius peragit: diurna vero vigilia alimenti distributio excrementorumque expulsio promovetur perficiturque. Adde animalem facultatem ad actiones melius obeundas luce & calore diurno excitari.

De motu & exercitio.

CAPUT V.

Motus omnis corporeus in naturalem & voluntarium diuiditur. Ventriculus, intestina, venæ aliæque corporis partes alimentum ad se trahunt, cor & arteriæ indesinenter pulsant, idque motu naturali. Voluntarius motus exercitationis genus omne, quod ex electione voluntatisq; arbitrio suscipitur, comprehendit, eiusque differentiæ sunt multiplices, ut currere, saltare, tripudiare, fodere, remigare, onus gestare, venari, equitare, &c. Multis usibus exercitatio commoda est, sed præcipue calori innato augendo, spiritibus excitandis, solidis cor-

poris partibus roborandis. Tempus exercitationi convenientiſſimum eſt, quod cibum antecedit, matutinum & ſerotinum: incommodiſſimum ſtatim à cibo, nunquam tunc ineundum, vt Hippocrates edixit *6. Epidem.* vbi accuratiſſimam regulam in labore ſeu exercitio, cibo & potu, ſomno, venereis ſervandam tradit. *Labor*, inquit, *cibus, potus, ſomnus, Venus, omnia mediocria.* Exercitationes quæ modum excedunt, corpus emaciant & exſiccant. Exercitationis privatio nimiave quies hebes ignavumque corpus reddit. Prudenter itaque mediocriterque in hoc ſe gerendum, ne invaletudo morbuſve aliquis inde exoriatur, unde ſalus firmitaſque expetitur. Exercitationis autem modus eſto, dum corpus incaleſcat, floridus in corpore color eniteat, leuis ſudor excitetur, corpuſque laſſari & turgeſcere incipiat.

De Quiete.

CAPVT VI.

MOtui opponitur quies, qua ſpiritus reparantur, novæque vires laſſatis fatigatiſque ex prægreſſo labore membris ſufficiuntur: partes quippe corporis diu citra quietem perſiſtere nequeunt. Sicut enim poſt longas vigilias ſomno, ut rei prorſus neceſſariæ, incumbendum: ita à labore

exercitationeque quieti viciſſim indulgendum. Sicque motus & quies prodeſſe & obeſſe nobis poſſunt ex varia vtriuſque ratione. Prodeſſe quidem, ut valetudinis ſunt præſidia. Obeſſe, ut cauſæ morbificæ.

De excrementorum evacuatione.

Capvt VII.

VNum ex valetudinis tuendæ primariis præceptis eſt, ut corpus excrementis onuſtum exoneretur expurgeturque, ne iis retentis male afficiatur. Excrementorum alia benigniora, quæ ſola quantitate excrementa duntaxat ſunt, ut ſemen & ſanguis menſtruus. Alia minus benigna, ac prorſus inutilia, quæ bifariam rurſus dividuntur in generalia ſcilicet & particularia. Excrementa generalia ſunt, quæ ab una parte ſingulari non prodeunt, ſed ab univerſo corpore; qualia ſunt trium coctionum excrementa, infimi ſcilicet ventris, urina & ſudor. Particularia ſunt, exempli gratia; pituita mucoſa, cerebri; humores viſcoſi, pulmonis; excrementum melancholicum, lienis; bilioſum, veſiculæ fellis; (quæ duo poſtrema per alvum cum deiectionibus quotidianis in corporibus ſanis expurgantur;) hæmorrhoides, & purgationes menſtruæ in mulieribus. Paucis de horum ſingulis ſuo ordine agen-

dum nobis est, ut cautior quisque circa isthæc evadat.

De actu Venereo seu seminis evacuatione.

Caput VIII.

IN seminis excretione summa adhibenda moderatio, ne liberalior profusiorve sit. Huius excrementi quamvis utilis, retentio periculo non vacat; quia retentum putrescit, venenique naturam æmulatur, præsertim in mulieribus, unde iuvenes viduæ hystericis præfocationibus sunt maximè obnoxiæ, ut Gal. *lib. 6. de loc. affect. cap. 5.* demonstrat. Materia enim isthæc spermatica corrupta eo deteriora inducit symptomata, quo familiarior perfectiorque est. Grauior longè noxa est ab excretione si profusior fiat, quippe quæ vitæ magis incommodet, quam si centupla sanguinis evacuatio fiat. Vnde fit, ut omnia animalia ad Venerem propensiora, brevioris sint vitæ, ut passeres, qui alterum non exceduntannum; maresque quoniam salaciores, feminis citius intereunt. Itaque cui firma valetudo cordi est, præ cæteris ab inordinato immodicoque Veneris appetitu sibi temperet, ea duntaxat lege & modo, ut naturæ huiusmodi excremento oppressæ satisfaciat, non autem ut voluptati indulgeat habenasque laxet: se-

men namque cum benignum ſit excrementum, è corpore expelli non debet, niſi ſola copia exuperet atque officiat: tunc enim ex opportuna illius vacuatione (ex Galeno) cor exhilaratur, reſpiratio liberior evadit, mœſtitia diſcutitur, bilis mitigatur, ſomnus pervigilibus inducitur.

Vt autem iuſtior, quoad fieri poteſt, geniturę excretio fiat, temperamentum, ætaſque attendenda ſunt. Melancholici enim ac pituitoſi multo gravius ex impenſiore ſeminis profuſione, quam ſanguinei & bilioſi offenduntur. Penes ætatem, qui in virili vigenteque ſunt ætate officio venereo longè melius minorique noxa perfunguntur, quam ſenes, frigidi, & extenuati.

Porro ex immodica geniturę evacuatione innumera calamitoſaque exoriuntur ſymptomata, cuiuſmodi ſunt totius corporis imbecillitas, ſpirituum viriumque diſſipatio, mentis torpor, oblivio, viſus debilitas, tarda pravaque ventriculi coctio & cruditas, oris fœtor, convulſio, apoplexia, epilepſia, tremor, paralyſis, omne arthritidis genus, chiragra, iſchias, gonagra.

Cum ſuperius dictum fuerit, iſtius excrementi, quamvis utilis retentionem periculo non vacare, iuvenilemque ætatem ad Venerem magis eſſe habilem: ne illinc iuvenes argumentum arripiant in libidinem ſeſe effundendi, quaſi eos ad laſciviam impudicitiamque incitare nobis ſit animus. Abſit,

vt eos iam ſua ſponte, mala educatione nimiaque parentum indulgentia ad luxuriam pronos accendere velim, eis anſam occaſionemque ſuggerere laſciviendi, cum religionis offenſa diſcrimen valetudinis omnino evertendæ ſubeundi, fœdam exitialemque labem forſan contrahendi, qua in calamitoſam ærumnoſamque vitam ſe condemnent. Mea enim hæc ſententia, proborum Auctorum ſuffragio nixa, intelligenda venit de mulieribus iuvenibuſque viduis, in quarum corpore ſemen, utpote magis aquoſum, minus fœcundum, paucioribus ſpiritibus refertum, facilius vitiatur corrumpiturque quā virile ſemen: ex cuius retentione, licet diuturna, pravum ullum exortum ſymptoma vix eſt compertū; licet ſuo ſeculo cultiſſimus eruditiſſimuſq; ſcriptor *Angelus Politianus Florentinus*, poſteris id perſuadere voluerit in epitaphio illo, quod *Michaëli Verino*, ingenuo adoleſcenti *Hiſpano* hoc diſticho poſuit, quod hic inſero, ceu pertritum, vt erroneam viri opinionem palam faciam.

Sola Venus poterat lento ſuccurrere morbo,
Ne ſe pollueret, maluit ille mori.

Vbi Lectorem moneo, allegatam illam Michaëlis Verini obitus cauſam, nimiam ſcilicet ſeminis copiam, falſam eſſe ac erroneam, enunciationemque eiuſmodi ab homine rerum Medicarum rudi atque ignaro confictam, cum probus erudituſque Medicus, cuius ob oculos Dei reverentia obverſetur

(prout quemque bonum decet) nec præscripserit præscripturusve unquã fuerit actum venereum illicitũ, quasi præsentaneum unicumque ad lethalis morbi curationem præsidium, ut Poëta ille commentus est.

Cuique valetudinis studioso ratum esse debet, quod Plutarchus tribus protulit verbis de cibis, exercitatione, & Venere : *Vesci citra saturitatem* : *impigrum esse ad laborem* : *vitale semen conservare* , *tria saluberrima*. Hæc tria capita sedulò observata quibuscunque alijs longè prævalent, licet regula generalis, quæ omnibus quadret, præscribi non possit. Epicuri opinioni, existimantis venerea nullatenus valetudini tuendæ esse necessaria, adhærere satius foret, quam necessitatis obtentu in turpem infamemque lasciviam corruere ac immergi, cum parum verisimilia videantur (aiebat sæculi anteacti vir quidam philosophus) quæ de commodis ex actu venereo, moderatissimè licet usurpato, antiquis memoriæ prodita sunt. Quis enim nesciat illum nunquam citra agentis debilitationem exerceri ? Quis pariter non sentit experiturque in dies sollicitos anxiosque nos esse non debere in materiæ istius seminalis eiectione promovenda, cum natura ipsa sese exonerandi modum perbelle calleat exequaturque, quum illius copia opprimitur, interque dormiendum irritatur : imo aliquibus etiam inter vigilandum sponte effluat. Valeat ergo absona illa perniciosaque disciplina.

Monitos iterum iuvenes velim, qui totos voluptatibus, præsertim venereis, se dedunt, ex suis libidinibus propudiosisque excessibus his mulctandos præmijs, breviori vita, sexcentorum morborum dolorumque acerbitate & carnificina, uno verbo effrænatam voluptatem calamitate ærumnisque terminandam. Subeat, quæso, illis in mentem Nicolai Leoniceni Medici præstantissimi responsum, qui annum agens 91. interrogatus, quo modo eam attigisset ætatem, tanto vigore firmitateque præditus, liberè respondit, *quod castam iuventutem virili ætati tradidisset.* Nec non etiam salutarem Michaëlis Montani Nobilis Galli, *exercitationibus Gallico idiomate conscriptis*, observationem recolant; lasciviam veneream que libidinem, in quam huius temporis iuvenes effrænatè se præcipites agunt, brevioris nostrorum hominum vitæ causam esse præcipuam: productiorem vero maiorum nostrorum prægressis sæculis vitam eorum continentiæ adscribendam: cuius ratione maximam iuventutis partem à venerea intemperantia liberam immunemque transigebant, huic non nisi virilem ætatem firmiusque robur adepti indulgentes, atque ut plurimum cum moderatione.

Plura de his dicere supersedeo, Theologisque relinquo. Vt huic capiti coronidem imponam, inculcabo duntaxat circa res venereas maximam prudentiam mediocrita-

temque esse adhibendam, rationemque habendam virium præsentium, tempestatis anni, temperamenti, aliarumque cautionum. Paucissimis verbis id ab Hippocrate sedulò commendatum. *Labor, cibus, somnus, Venus, omnia mediocria.* Epicurus ipse veneream voluptatem adeo parvi pendebat, ut, referente Galeno, eam noxiam valetudinique infensam reputarit. Quod verum absolutè non est, modò citra excessum debilitatisque sensum usurpetur, cum, ut iam insinuatum, alacritate maiore liberioreque respiratione excipiatur.

Penes tempus velitationis venereæ committendæ, commodum illud est, quum corpus in omnium circunstantiarum iusta commoderatione existit, hoc est non impensius plenum, vel vacuum, vel incalescens, vel refrigeratum, humoribus onustum, vel extenuatum. Præterea, id à cibo potius fiat, quam ante: non statim tamen à cibo, verum quinque sexve horis post, somnusque desuper incundus. Convenientissimum opportunissimumque tempus præ cæteris est post quatuor vel quinque horas somno impensas coctioneque peracta, somno iterum postea aliquot horis concessis, ut nova fiat virium restauratio, corpusque prægressa evacuatione fatigatum sublevetur. Adde quod, ob alias causas postremus hic somnus feminæ utilissimus est.

Quod ad temperamentum spectat Veneri

magis idoneum, ſanguinei pancraticè ad hoc valent, hoc eſt naturaliter calidi humidi: illis enim vix venereum exercitium obeſt, niſi inſigniter excedant. Bilioſi minus ſunt idonei, utpote ſicciores, cum ſanguis hinc incaleſcat biliſque exacuatur. Pituitoſi ſunt iuſto humidiores, illiſque ádmodum nocet, niſi quam moderatiſſimè eo utantur. Melancholicis frigidis & ſiccis præ cęteris omnibus Venus infenſiſſima eſt, quia ultra modum eos refrigerat exſiccatque.

Victus calidus humidus ſemini procreando aptiſſimus eſt, præſertim ſi vino condiatur, quod ea de cauſa *lac Veneris & incentivum libidinis* appellatum eſt.

Inter anni tempeſtates tempus vernum opportuniſſimum eſt, propter temperiei æquabilitatem ſanguiniſque tum vigentis prædominium. Hinc hyems, tum quia calor innatus tunc vegetior eſt, tum quia copioſius ingeritur alimentum. Deinde Autumnus. Æſtas vero nullo modo idonea eſt, ob ſpirituum viriumque à calore externo diſſipationem.

Quoad ætatem, nulla eſt convenientior iuventute & ætate virili. Adoleſcentia quippe infirmior, humidiorque eſt, necdum perfectum incrementum adepta. Senectus aridior eſt, humoreque illo prolifico deſtituta, qui ad venereum commeatum neceſſarius eſt.

Turpe ſenex miles, turpe ſenilis amor.

Frequentes oppidò ſenum, qui iuvenes duxerant uxores, mortes ſatis declarant, quantum Venus illis, vitæque principijs ſit inimica. Ad id comprobandum Itali illius ſolo nitar epitaphio, *qui cum*, (referente Paulo Iovio in illuſtrium virorum Elogijs) *plane ſenex, & articulorum dolore diſtortus, ab ætate formaque florentis iuvenis toro dignam duxiſſet uxorem, aliquanto prolis, quam vitæ cupidior, lethalis intemperantiæ pœnas dedit.*

In fovea qui te moriturum dixit Aruſpex,
Non mentitus erat, coniugis illa fuit.

Vel aliud eiuſdem ab alio Poëta conſcriptum.

Hic nunc clare iaces, & quem Podalyrion eſſe
Vidimus, annoſum ſuſtulit ipſa Venus.

Si venerea voluptas cum omnibus requiſitis admittatur, corpore ſuperfluorũ humorum copia liberato, alacrioreque reddito, animæ etiam prodeſt, tædio cogitationibuſque melancholicis diſcuſſis, in ijs maximè, qui Erotomania ſeu amore inſano divexantur, ut inſinuavit Hippocrates *libro de virginalibus.*

De mulierum menſtrua purgatione.

CAPVT IX.

MVlieres omnes huic ſunt evacuationi obnoxiæ, ſingulis menſibus in ſanis

valentibusque perficiendæ, in puberibus, quinquagesimum annum non supergressis, non gravidis, nec nutricibus. Iure meritissimo ab Hippocrate pronunciatum, morbos omnes muliebres ab uteri cacopragia enasci, *aut in utero, aut ab utero*. Quamprimum enim mulier morbo corripitur, eiusmodi evacuatio, ut causa suspecta utplurimum arguitur; sive profusior sit, sive parcior, sive non stato tempore fluat. Quare sollicitæ admodum mulieres esse debent, ut isthæc evacuatio mense quolibet rite procedat. Si enim exuperet, præter sanguinis largioris profusionem syncope, animi deliquio, convulsione, hydrope, alijsque lethalibus symptomatis mulier obnoxia est. Si vero præter naturam supprimatur, nullum morbi genus est, quod ab huiusmodi causa excitari non possit. Sanguis enim ille vitiosus in partes superiores recurrens uteri præfocationes, icterum, hydropem, inappetentiam, pulmonis inflammationem, pravosque alios affectus inducere potest. Eam ob causam eis author sum, ut tempestiue prudentem peritumque aliquem Medicum consulant, qui morbi causa probè explorata opportuna præscribat remedia, nec mulierculatum agyrtarumve nimium credant pollicitationibus, quibus unicum præsidium suppetit, quo utplurimum inauspicato in ægrorum abutuntur perniciem, uno calopodio (ut dicitur) contenti. Illas etiam monitas

velim, ne ita facilè liberéque (vt hodie fit) ſanguinis ex infernis venis detractionem procurent, cum ſæpiuſculè ad id nil conferat, niſi tempeſtiuè celebretur: ideóque, niſi experitioris Medici conſilio, huiuſmodi ſectio non adminiſtranda.

De alvi excrementorum, urinæ & ſudoris evacuatione.

CAPVT X.

EX tribus publicis coctionibus, ea quæ in ventriculo perficitur, quæque prima eſt, chyloſis vocata, ingentem excrementorum proventum, noſtræ valetudini gravem, cumulat, ſi certo naturæ ordine vel arte deorſum quotidie non elabantur foraſque eiiciantur. Quapropter ſingulis matutinis ſellam cacatoriam inire quiſque debet, ut naturam ad officium invitet, qua in re, ut in qualibet alia; moderatio adhibenda. Alvus enim ſi impenſius laxetur, corpus admodum debilitatur, ſimplexque alvi fluor in dyſenteriam degenerare poteſt, graviaque parere ſymptomata. Contra ſi aſtrictior ſit, exarefactis corruptiſque excrementis tetri malignique vapores in cerebrum efferuntur, unde hemicraniæ, aliique capitis dolores exoriuntur. Quibus præcavendis curandiſve ad ptiſanam laxativam ex ſena,

aut cassia, ad prunorum iusculum, ad iuscula euchyma, lactis serum, suppositoria, clysteres recurrendum.

Vrinæ excretio, quę secundæ coctionis in hepate celebratæ excrementum est, necessaria pariter est, propter periculosa quæ ex urina suppressa superveniunt accidentia, cuiusmodi sunt lethargus, apoplexia, paralysis, hydrops, &c. pręter acerbissimos dolores, quos huiusmodi suppressio invehit. Non facile tamen est in universum remedia huic affectui consentanea pręscribere, cum singulis urinæ suppressæ causis peculiare debeatur pręsidiū. Qu m ob rem eos monitos velim, qui hoc affectu tentantur, ut quamprimùm Medicum consulant, qui causa perspecta iustum opportunumque auxilium suggeret.

Sudor, tertiæ coctionis excrementum, non tanti est momenti, tum quod ex pauciore materia generatur, quæ ferè per insensibilem transpirationem, citra ullum incommodum, resolvitur: tum quia nonnulli, non sine ratione, existimant, *integrè sanos nunquam sudare*; resoluto scilicet ac exhalante illo excrementi genere seroso vi caloris innati.

Sanitatis etiam pars est singulis matutinis nares emungere, caputque pectere, ut suis sordibus caput cerebrumque expurgentur. Sputi quoque expectoratio ad pulmones exonerandos procuranda.

Quod

Quod ſpectat ad hæmorrhoides, cum hodierno die affectus frequentiſſimus ſit atque acerbiſſimus, operæ pretium foret aliqua de iis earumque curatione perſtringere in plurimorum hoc permoleſto ſymptomate divexatorum gratiam. Verum quoniam hoc ad Medicinæ praxim pertinet, neque locus adeo prolixam patitur tractationem, qualem id argumenti genus poſtularet, aliquot monita duntaxat ſubijciam.

Imprimis vnumquemque in univerſum hortor, ne huic hæmorrhoidũ evacuationi, quoad fieri poterit, & quàm tardiſſimè aſſueſcat, neve quovis modo eas aperiri patiatur, hoc eſt ex ficus foliis, vel alia re aſperiore, nec adacto ſcalpello, nec admotis hirudinibus, quæ nonniſi optimum puriſſimumque eliciunt ſanguinem, vitioſumque in venis relinquunt, ex quo inibi concluſo putreſcenteque ingentes atrociſſimique dolores ſuboriuntur. Hæc quippe ſanguinis per anum evacuatio vi facta planè præter naturam eſt, cum illac non niſi purus vel ſeroſus ſanguis extrahatur, impuro corruptoque in vaſis relicto, unde graviſſimi moleſtiſſimique ſuſcitantur dolores, qui nullis cedunt remediis, niſi ſanguine pluries detracto, purgationibuſque cauſa mali ſummota, quod non niſi generatim determinari hic poteſt, deciſione peculiari cæteroquin Medico ordinario relicta, omnia affectus ſymptomata circumſtantiaſque accuratiſſi-

me expenſuro. Obiter tamen amicéque ſuggeram, quod millies ſum expertus, idoneis fultus vtique rationibus, in hæmorrhoidum affectu ubi dolor urget, abſente licet febre, multo magis præſente, præcipue cum calore & plenitudine in vaſis, ab utroque potius brachio ſanguinem detrahendum, quam ex pedibus, pluriesque & plurimum vitioſumque exilire, cum ex infernis venis non niſi purus paucuſque vt plurimum prodeat, quod Galeni auctoritate *Comment. in Aph.* 25. *ſect.* 4. confirmatur.

Secundò, hæmorrhoidibus vexatis, iiſque obnoxiis conſulo, ut cum purgandi ſunt, pilulis abſtineant aliove medicamento, quod aloen admittat, cum ex eo hæmorrhoides excitentur referenturque cum ingenti acerboque dolore.

Tertiò, ut quamplurimis topicis anodyniſque adminiculis, quæ vulgari ſunt in uſu, non confidant, cuiuſmodi ſunt unguentum roſatum, populeum, oleum amygdalarum dulcium, aliaque, quæ cum ſint pinguia & oleoſa, nedum dolorem temperant, imo adaugent, novo ſuperaddito calore atque inflammatione, unde increſcit dolor; quin potius utantur cataplaſmatis ex ſimplicibus emollientibus, cuiuſmodi ſunt malua, biſmalua, violaria, parietaria, mercurialis, aliaque id generis, abſque oleo butyrove; vel ſimplici fotu ex aqua tepida, ablegato opio & quovis alio narcotico, quo maxima Em-

piricorum pars perperam abutitur, cuius vi deleteria gangræna facillimè excitari poteſt, indeque mors, cum acerbo animi morſu & ſtupore, ob præſtitam temerariæ curationi fidem.

Poſtremò, ſi me audiunt cauſarij huiuſmodi homines, hæmorrhoidumque doloribus vexari conſueti, laudabilem vitæ normam ſervabunt, vt ab huiuſmodi acerbitate vel liberentur, vel ſubleventur; quæ in hoc maximè conſiſtat, ut frugaliſſimè ſeu maxima cum temperantia degant, à ſalſis atque aromaticis, operibuſque dulciariis abſtineant, tantillo biſcocto ſi allubeſcat, interdum conceſſo: vinum fugiant, vel parciſſimè utantur; equitationem quam rariſſime ineant, ventris lubricitatem procurent, ter, quaterve, imò pluries in anno ſanguinem è brachijs, nunquam vero è pedibus detrahi ſatagant, ne in partem affectam fiat attractio: purgationem præcavendi gratia quinquies ſexieſve quotannis celebrent, ex ſenæ & caſſiæ infuſo; vel ex ſenæ per ſe in ptiſana infuſa: mœrorem, tædiumque melancholicum, quoad fieri poterit, eliminent: quin potius corpus animumque exhilarent, moderatumque aliquod exercitium ſubeant. Plura impræſentiarum cumulare non vacat, auctariumque Medico ordinario relinquo, qui ex iudicio quæ è re videbuntur ſcitè commonefaciet.

Sunt & aliæ evacuationes, ceu phlebo-

tomia, purgatio, vomitus, narium hæmorrhagia, &c. à quibus hic abſtinebo, cum propoſitum ſimplicemque vivendi rationem excedant, quarum ratione neceſſitateque urgente conſilium ſubſidiumque medicum implorandum.

De animi pathematis.

CAPVT XI.

IN poſtremo rerum non naturalium ordine animæ perturbationes recenſentur, quarum principes ſunt timor, triſtitia, ira, gaudium, pudor. Huiuſmodi affectus minimi ſunt uſus, excepto gaudio, cum ex illo cor lætificetur, calorque nativus exſuſcitetur. Triſtitia iis conducit, qui effuſiori gaudio exultant aut laſciuiunt: ira ingeniis lentis torpentibuſque commoda: timor temerariis, pudor perfrictis frontibus convenit.

Ab aliis affectus animi aliter diſpertiuntur, ex varia boni vel mali, præſentis vel futuri apprehenſione. Ex boni præſentis opinione gaudium, invidia, & malevolentia oriuntur. Ex boni futuri apprehenſione ſpes, amor, atque ira emergunt. Ex mali pręſentis opinione mœror, triſtitia ac miſericordia: ex futuri opinione timor, verecundia ac deſperatio exurgunt. Illi autem omnes affectus impetuoſi ſunt violentique motus animi, extra rationis limites egreſſi,

quibus nihilominus pro cauſarum varietate moderatio imperanda, eoque maiori ſtudio & cura, quo corpori anima præſtabilior eſt, huiuſque pathemata maximo intervallo momentoque omnibus corporis affectibus, quantumvis gravibus, præponderant Eorum etiam tanta vis eſt, ut non ſolum corporis conſtitutionem indicent, verum etiam non leves in eo mutationes inducant, ob inſignes caloris innati tum foris, tum intus commotiones. Ex animi perturbationibus aliæ corpus vehementer percellunt, aliæ blandè & leniter: inter quas gaudium primas tenet, quod ubi moderatum eſt, ſanis omnibus conducit, vt & ægrotantibus: quia diffuſo foras calore, cum ſanguine & ſpiritibus, omnium facultatum vim ſuſcitat, corporis habitum nutrit atque humectat, vividum huic colorem accerſit, cor dilatat vt præſenti bono potiatur oblecteturque. Verum ſi gaudium ſit immoderatius, ſyncopen animique defectũ ſępiuſculè creat, aliquibus etiam mortem repentinã inferre poteſt, ſenibus præcipuè, mulieribus, aliiſque delicatioribus & molliuſculis, in quibus ex ſubſtantia ſpirituum diſſipata maxima facultatis vitalis diſſolutio conſequitur. Id hiſtoriæ atteſtantur quamplurimæ. Dominus à Langey Gallus Nobilis *lib. 2. memorandarum obſeruat.* ſcribit, Leonem decimum Pont. Max. ex Medicæa familia oriundum, gaudio expiraſſe, audito Gallos ab urbe Medio-

lanensi expulsos anno 1521. Daubignæus (Autor Calvinianus) idem cuidam feminæ Delphinati contigisse asserit, cum reducem ex pugna Moncororiensi sospitemque conjugem cerneret, in qua periisse illum crediderat anno 1569. Livius etiam autor est, Romanam quandam matronam gaudio sublatam, conspecto filio, quem in Cannensi prælio occubuisse audiverat. Dionysius Senior, Siciliæ Tyrannus, idem fatum expertus est. Propitia quippe semper fortuna, singulariq; modestia usus, cum palmam se in Tragœdia tulisse accepisset, ex tempore præ gaudio exanimatus est. Diagoras Rhodius, Chilo Philosophus, eodem extincti sunt modo, liberos scilicet exosculando, in Olympicis ludis palmæ gloriam adeptos, referente Plinio, *cap.* 32 *li.* 7. *hist. natur.* Idem de Sophocle poëta Cicero *in Tusculanis* narrat. Philemon poëta, conspecto Asino ficus ad prandium apparatas comedente, tanto effusus est risu & cachinno, vt derepente expirarit. Plutarchus, *tractatu de mulieribus illustrib.* egregiam affert historiam de illustri matrona Polycrita nomine, quæ animam eodem modo egit, quæ cum ex vi eloquij formæque decore à Diogene Erythræorum Duce, qui Naxum urbem cinxerat, ut obsidionem solveret impetrasset, ex castris in liberatam urbem se reciperet, ad portasque appelleret, ab universis civibus obviam procedentibus excepta, coronis capiti impositis, illiusque

laudibus decantatis, cum immodica adeo lætitia, ut corde eam perferre non valente, subito præ foribus interierit, ubi honorificus illi extructus tumulus est; adeo ut gaudium illi vitam eripuerit, quæ suorum ciuium sospita fuerat. Historiæ denique tum priscæ, tum recentes istiusmodi scatent exemplis.

Gaudio è diametro tristitia opponitur, quæ vix ulli prodesse potest, nisi forsan obesulis, segnibus, somnolentis nimiaque lætitia diffluentibus; quia ex illa calor sensim intrò colligitur, eáque ratione corpus refrigeratur exsiccaturque, vultus pallescit, pulsus imminuitur ex cordis constrictione calorisque nativi oppressione, unde nova spirituum generatio inhibetur, interdumque etiam febris excitatur à difflatione impedita, quæ putredinem invehit: nonnunquam etiam mors inducitur, calore nativo præfocato, vt Plinius *lib.* 7. *cap.* 36. de Marco Lepido narrat, qui animi ex angore ob repudiatam uxorem quam deperierat, extinctus est; & de Publio Rutilio, qui derepente ex ingenti dolore interiit, postquam audiit fratrem à Consulatu repulsum fuisse. Historia sacra eandem fidem de Heli summo Iudæorum Pontifice ac Iudice facit, qui tristi nuncio de prospera adversariorum Palæstinorum fortuna audito, qui Arcam invaserant, filios occiderant, Iudæorum aciem everterant, prægrandi repentinoque tædio ac mœrore è sede regia cecidit, cervicem

perfregit, ex tempore mortem cum vitâ commutavit. Avicenna etiam *cap. 6. de viribus cordis*, ait ex tristitia duo consequi, imbecillitatem scilicet facultatis naturalis, ex caloris extinctione; humorum ac spirituum incrassationem, ex refrigeratione, unde succus procreatur melancholicus, qui mœstos, morosos, cogitabundos, anxios homines efficit.

Timor derepente calorem circa cor attrahit, unde fit ut partes externæ refrigerentur, pallescant, tremant, dentes fremant, vox intercipiatur, vires deficere videantur, alvus laxetur, urina effluat, ex facultatis retentricis imbecillitate, musculorumque resolutione. ex Aristotele *in Problematis*: mens etiam debilitata a sede dimovetur; nonnunquam etiam febres exoriuntur putridæ ex humorum commotione; vel morbi longi, ceu epilepsia, interdum etiam solvuntur, ut febris quartana, quæ non raro ex subito vehementique terrore desiit; mors etiam ipsa subsequi visa est, ex suffocato calore nativo, teste Alexandro Aphrodisæo *in Problematis*.

Ad timorem reducitur pudor, germanum bonæ indolis indicium, quo calor, ob frigus primum intro recurrit, dein vi rationis foras emicat: unde partes extremæ incalescunt atque rubescunt, ob sanguinis affluxum, qua de causa pallentibus decoloribusque conducit. Aliquando tamen quum ultra

modum præceps repentinuſque eſt, mortem infert, ut Plinius de *Diodoro Dialectico* refert, qui pudore interiit, quod ex tempore facetæ cuipiam quæſtioni à Stilpone factæ, reſpondere non potuiſſet: & Valerius Maximus, de Homero, qui ex pudore & animi angore ſublatus eſt in inſula, in qua ænigma à piſcatoribus quibuſdam propoſitum, quid nempe egiſſent piſcationis horam præſtolando, explicare nequiviſſet.

Ira brevis eſt furor, & quidam caloris circa cor fervor; ſeu potius validus facultatis iraſcibilis motus, calidis naturis temperamentiſque valde adverſus, eo quod primò calorem intrò compellit, hinc ocyus foras trudit, pulſum celerat atque auget, ſanguinem ſpiritusque accendit, bilem acuit, febres inuehit ephemeras, atque etiam putridas, ubi corpus pravis ſcatet humoribus, ut docet Galenus *lib. 6. de ſanit. tuenda, & 1. de febr. differ.* Nonnunquam tamen ira temperamentis frigidis utilis eſſe poteſt, utpote quæ ad partes extimas calorem nativum expandat. Si modum excedat ira, rationem vincit & deficit, hominem extra ſe rapit, ſuique impotem efficit: quanquam ex ira, quantumvis præcipiti atque violenta, neminem unquam derepentè exanimatum compertum ſit: aſt graves equidem periculoſoſque ſubortos ex ira morbos, præ ſpirituum impetu & validiſſima commotione, caloriſque innati diſſipatione immodica.

Ex omnibus illis pathematis præcipuisque illorum effectibus, liquidissime arctissima corporis animæque sympathia elucescit, utque alterum bene habere neutiquam valet, male habente altero. Vnde unusquisque erudiri debet, nullam animæ perturbationem violentam rationisque limites excedentem negligendã esse: quin potius intra quandam legitimam mediocritatem, rationisque gyrum coercendam, seu Philosophiæ præceptis atque disciplina, si ex ignorantia, pravaque educatione oriatur, animique imbecillitate; seu Medicinæ subsidio, si ex humorum vitio corporisque impuritate oriatur.

Operis conclusio.

CAPVT XII.

PAucula hæc dicenda habui de valetudine tuenda sex rerum non naturalium legitimo moderatoque usu. Huic autem sartæ tectæque servandæ, ceu pretiosissimo thesauro, studeamus, ut manantia inde commoda degustemus, vitamque ab infortunio ærumnisque quæ ex afflicta valetudine succrescunt vindicemus. Vivamus ergo, amantissime Lector, *medicè & modicè*, hoc est, ex Medicinæ præceptis atque legibus, cumque honesto moderamine, ut vitæ salubris fines promoueamus. Quicumque

enim, ex *Fernelij*, nunquam satis laudati axiomate, vitæ bonæque valetudinis fundamentum fecerit temperantiam & continentiam, nulla unquam calamitate vel ærumna premetur.

MONITVM INTERPRETIS ad Lectorem.

HVICCE *de* tuenda Valetudine *Opusculo, elegantis & amœnæ lectionis, feliciter & appositè succedet Thesis Medica tersissima & elegantissima, in Scholis Medicorum Parisiensium discussa anno Domini* 1647. *& ab eo tempore (adeo quam multis placuit) iam quater typis mandata, auctore viro eruditissimo & omnigenæ lectionis & literaturæ Magistro Guidone Patin Doctore Medico Parisiensi: qui ante annos viginti prælibatum Tractatum primùm in lucem emisit. Tota quidem illa est* de Sobrietate. *Sed sub hoc titulo universam penè Hygieinem cõtineri facilè comperiet quisquis eam attentè & æquo animo legerit. Lege igitur, Lector, vtere, & fruere no vo isto Thesauro, quem tibi candidè offero.*

QVÆSTIO MEDICA, Cardinalitiis disputationibus manè discutienda in Scholis Medicorum, die Iouis XIV. Martij, M. Guidone Patin, Doctore Medico, & Chirurgiæ Professore, Præside.

Esne longæ ac iucundæ vitæ tuta certáque parens Sobrietas?

VIVERE omnes diu iucundéque volunt, sed ad pervidendum quid eiusmodi vitam efficiat, penè omnes cæcutiunt, adeo nullius rei difficilior, quàm rectè vivendi scientia. Vix ulli quàm bene vivant, quàm diu, cuncti curant, cùm vnicuique integrum fit, vt bene, vt diu, paucis. Sanè huius vitæ isthmus perbrevis est, ac velut umbræ transitus: sed nostrâ sæpius, quàm Naturæ culpâ. Ab aliis quidem hæc pro iure suo citiùs, ab aliis tardiùs debitum exigit: vt Iudex eos primùm plecti iubet, qui minùs flagitij admisere, sic plerosque innocentissimos, sive hac in parte benignior, sive rigidior, antè cogit mori quàm cœperunt

vivere, in ipsóque vitæ apparatu, nihil aliud finit, quàm lucem prospicere. Aliorum in ipso flore cursum interrumpit, alios adducit ad extremam usque ætatem, quæ quantacumque sit, paucorum annorum circuitus est. Nobis verò tametsi tantum patuit, quantum potuit, rapidè tamen videtur decurrere, quia vel inter errores conteritur: aut nihil, aut aliud, aut malè agentibus elabitur. Pecuniam ægrè quis alteri dividat; tempus, cuius unius honesta avaritia est, & totam propè vitam cuivis ultro impendimus: atque ita dissipatam dum terminum providemus, & quota ex parte nostra fuerit, reputamus, brevem fuisse conquerimur. Satis longa foret, si tota bene collocaretur, si plusquam reliquias sanis consiliis destinaremus. Quid quod plerumque nostræ ipsi salutis proditores sumus, & pessimo victus genere sanitati decoquimus. In vitia, pravi, dociles, alter alterum trudimus: & quæ communis est insania, priores malè iter ingressos, pecudum more, non quà eundum est, sed quà itur sequendo, alienis perimus exemplis. Sic paucis contingit longa vita, sed & paucioribus adhuc iucunda. Ab hac longè absunt quibus assiduum est cum morbis negotium, qui miseram trahunt animam tot in dies tormenta trahentem. Nescimus quàm multorum sit personata felicitas, quibus inter ærumnas Cor ipsum exedentes, necesse est agere felices. O si Tyrannorum mentes re-

cluderentur, quanti possent laniatus & ictus aspici! ut corpora verberibus, ita sævitia, libidine, ultionis cupiditate, malis consultis animus dilaceretur! Quàm multi ob id unum miserrimi, quod ne aliquando miseri sint, semper timent. De grege illo sunt qui totam spirantes Arabiam, auro argentóque ornati, & adinstar parietum suorum extrinsecus culti, intus sanæ mentis hilum non habent: & quos strenua exercet inertia, ac velut in mari lento tranquillitas iners detinet, vel otium negotiosum, beatósne dixerit, quisquis sapit? certè hilaris & optima vivendi ratio corporis animique pace continetur: nec tamen bonis corporis metienda, alioqui pecudis conditio melior quàm hominis. Nuda & ratione defecta vita muscarum ac vermium bonum est, hominis verò, rectè valere & sapere: nec enim verè feliciterque vivimus, nisi cùm omni corporis molestia vacui, bonæ menti laboramus: æger est qui corpore validus, minùs valet animo: tunc tantùm perfecta sanitas est, cùm partis utriusque veluti iunctorum ad bigas equorum quædam æquabilitas est; neutra incumbit alteri: tanti verò boni cùm tam rara sit, quàm fugax possessio, an abs re vita brevis & ingrata iudicatur?

Fata fugiendo incurrimus, & ut alios ocyùs, alios seriùs comprehendant, neminem tamen prætereunt. His vel inviti colla submittunt qui sibi populos tanto tu-

multu subijciunt, nemo impunè refragatur. Omnes quidem simili ratione nascimur: Verùm vt modo dissimili, sic ætate dispari mortem oppetimus: plures immaturi decedunt, ex Naturæ necessitate pauci. Nullus ultra pensum vivit, nec fixum cuique terminum gratia aut industria ulteriùs unquam promovit. Huic ne momentum quidem adijciat ipse Æsculapius; multò minùs auro suo potabili (putabili) Chymista fumivendulus. Sæpe tamen quem interitus diem victus error accelerat, prudens Medicus consiliis suis retardat. Vt quis longissimum vitæ spatium sanus compleat, is necesse est puro sanguine, & copia nativi caloris, humido primigenio probè temperati circumfluat: neque tamen quisquis utroque abundat, diutissimè vivit: quanquam & id in manu nostra est, modò ne salutarem hunc humorem diripi affatim sinamus, vel obrui. At quia nihil minùs curamus, ferè & ante diem obrepit mors, quæ vbique in insidiis est, iuvenibus in propinquo, senibus in limine; scilicet agunt eius negotium multa quæ nos assiduè circumstant incommoda, quibus ceu turbulentis externarum procellarum fluctibus iactati huc illuc traducimur: nec minùs favet, quæ nos ad omnem ictum exponit, innata imbecillitas: nempe frigore, æstu, labore offendimur, ipso rursus situ & otio corrumpimur; non omne cælum ferimus, fames & sitis mortem minantur, nisi remedium adhi-

beas; cùm interim potus & alimenta, quorum modò inopiâ, modò copiâ rumpimur, ſapor, odor, vigilia, ſomnus, & cætera ſine quibus moriendum eſt, non rarò ſint mortifera, vt mirum ſit tot iniuriis patere hominem, vix unius patientem. Sed ut ex his tuti emergamus, quem blandæ voluptatis illecebræ non aliquando irretiunt? aut quem ſi moderatrix temperantia ſedulò conſervavit, caſus aliquis non obterit? quoſdam incautos momẽto interimit venenatum animal, perit ille alter Italo perfuſus aceto: Hos mare, alios fulmen, alios aſſumit terra, bello permulti cadunt, & hos bello ſuperſtites, opprimit domus, delet ignis, uſque adeo certæ mortis incertus eſt dies ac locus, nec ut hanc vitet, unquam homini ſatis cautum eſt in horas. Tot ac tam variis brevioris ævi cauſis accedunt & multò frequentiores morbi, noſtro utplurimum vitio nati: hos ſequitur languor, & minor annorum numerus, ſi fortè non ſequatur interitus: cuius ubi periculum propiùs admotum eſt, dum ſtolidè ad illos concurritur, apud quos ſua cuique vænalis vita promittitur, magno plerumque mors emitur: pyxidibus quæ titulo oſtentant remedia, intus venena, aut ut ferè fit, nihil planè præter muſcerdã recondentibus. Ab his ubi crumena, nõ ægritudo levior facta eſt, videas ægros Medicorum genua tangentes, ſuaque omnia, ſed ſeriùs paratos impendere, ut mortis laqueis expediti vivant,
&

& novis usque suppetant doloribus: ita nos una catena hîc alligatos tenet, amor vitæ: si tamen aliter quàm nomine vita est, prorsus reipsâ labor, aut lenta mors, tanto plus aloës quàm mellis habet. An verò nihil habet homo quo has possit abstergere molestias? magnam quidem earum partem facilè declinaremus, nec paucorum annorum, imò & dierum accessionem votis turpiter mendicaremus, si tantum in præcavendis morbis, quantum in iis dum nos exercent, profligandis, operæ poneremus. Sed tanta nos valetudinis negligentia tenet, ut quanti facienda haud aliter quàm perdendo cognoscamus: amissam ægrè recuperaveris, etiamsi adhibeas preces argenteas: ut sine impediis præsentem retineas, facilis est & compendiaria via, modò bonis auspiciis ineatur: tota puncto res constat.

Vis te beatum facere? frugi ac sobrius esto: disce quod maximæ artis est, inter epulas esurire: fuge ἀλλοινίας, & varios missus qui excitant alliciúntque veluti præstigiis, captam appetentiam. Ad cibum & potum, ut vitæ, sic mortis viaticum, non tanquam ad vas implendum accedito, sed ut sumas parcâ quod satis est, manu, nec tam eorum usu sis, quàm temperantia lætus. Summum bonum est nullo alimento egere, ab hoc proximum, quam minimum requirere. Saluberrima vitæ forma est secundum naturam vivere: exiguum hæc desiderat, immensum

opinio. Furor eſt cùm tam exiguum capias, cupere multum: cogita quàm paruum tibi ſit corpus: ſenſus licèt augeatur, non id tamen laxabitur: nos ſæpe maiorem habemus famem quàm ventrem: hunc cum ſale panis latrantem leniet, vel prima iratum facilè placaverit eſca: ſi bene inſtitutus eſt, non erit moleſtus interpellator: parvo dimittetur: ſi das illi quæ debes, non quæ potes, aut petit omnia: ne malè pareat, ipſi noverca ſis oportet; ferè enim in hunc ſolâ peccatur clementiâ. Hoc unum eſt & quidem ſummum Medicorum præceptum, per quod ſemper careas Medico, nempe os regi patiens, domino pro centum Medicis eſt. Hac una ratione quaſi divina quadam virgula differtur, ac demum floridior contingit votis vel malignis nulli non optata ſenectus, quam ſuis κρατησοχειρεσυςημασι, Panaceâ, Mumiâ, & herbis Hermeticis, incombuſtis oleis, viuidis laticibus, arcere falsò prædicant æquè mendaces ac creduli, putidíque ciniflones Chymiſtæ. Huius præſidij vim adverſus cuncta vitæ incommoda, nec Moly Homericum, nec Plinij Theombrotion, aut Dodecatheos unquam æquaverint: nihil in illum licebit morbis, qui ultra quod ſuadet Sobrietas, nihil ſibi licere putaverit. Non opus eſt tot glutire catapotia, tot lambere ſyrupos, tot pharmaca, ac penè tot exhaurire pharmacopolia, ut fœda humorum ſaburra ingluviei ſoboles, & morborum parens

exhauriatur coccis Cnidiis, helleboratis, ſcammoniatis, antimonio (diabolico inter remedia monſtro) & aliis infenſis, peregrinis, ac ſæpe adulteratis medicamentis, quæ purgari potiùs debeant, quàm ut tutò noſtra purgare queant corpora. Intemperantium iſta ſunt, qui ceu lintea dum ſapone & nitro detergentur, citiùs pertunduntur, cathartica ſæpius ſorbendo, celeriùs deteruntur. Qui ſobriè degit, niſi fortè ſit ab ortu ἀλλοσαρκτὸς, & quaſdam habeat cauſarias partes, tam vacat omni morbo, quàm humorum cœno; ut proinde nullo egeat medicamento. Si qua ex ictu vulnera, indéque ulcera facta ſint, & citò & ſponte coëunt. Peſtis ipſa morborum caput quantumcumque ſæviat, æquè illum habebit eximium, quàm olim Athenis temperantem penéque divinum Socratem: ſcilicet aëris, loci, frigoris, æſtus, externarúmque cauſarum vis omnino elangueſcit, ubi nihil adiuvant inquilini hoſtes, cibus & potus. Quinetiam ſub hoc tranquillo corporis ſtatu quæ ſenſuum iudicio iucunda ſunt, magis oblectant, videntúrque ſuaviora: quippe ut ſerenitas Alcyonibus, ſic ſanitas voluptatibus commodum præbet ortum: neque ſolùm à parciori victu perbellè habet corpus, ſed & optimè habet anima. Subtilis animus molem ventris refugit, & corpore meliuſculè habito ad cognatas illi actiones inclinatur: mens ſicco corpore fulget ut ſtella nitido cælo; quóque

ipſi minus eſt cum corpore commercij, minus ineſt & vitii: non diſrumpitur irâ, non movet iurgia, nō coquit ſeditiones placidus & ſui compos animus: non æſtuat habendi deſiderio, quem ſuſtinet cibus nec corpori gravis, nec patrimonio: non illum venus erubeſcendis adurit ignibus, qui vix libatis epulis, ſilentium indicit indignanti ſtomacho: amica caſtitati fames panem cogitat, non adulteria. Hanc morum innocentiam, innocenti victu tuebantur olim Chriſtiani Anachoretæ (ut in Palæſtina Eſſeni, gens æterna, in qua nemo naſcitur) ipſo adhuc anno centeſimo ſani: veniebat in cibum panis aut palma, quæ & veſtitum præbebat: nam cocti aut calidi aliquid comeſſe, inter cupedias erat, in potum hauſta è proximo fonte frigida: à vino tam procul aberant, quàm ab urbibus. Eiuſdem frugalitatis tenaciſſimi primi, & à Deo recentes homines nongentos annos vivebant, carnis perinde ac fraudis neſcij, ſed his quæ Natura ſponte tribuebat, contenti: nondum enim cogebatur ſuum ſitientibus fundere ſanguinem. Nos tam rigida ac pertinaci abſtinentia, quæ priſcos illos penè acernos & χαλκεντέρους efficiebat, prætendimus mundi ſenium, ſub quo noſtra hæc tractari molliùs ætas imbecilla velit. Adeo nempe noſtram amamus intemperantiam, eam ut excuſare quàm excutere malimus: ſicque plures interimat gula quàm gladius.

In victu qui modum tenere nescit, & morbo tenetur, & vitio. Vt mollis educatio nervos omnes mentis & corporis frangit, sic utriusque alacritatem minuit attentior parsimonia, quâ nonnulli malignè famem extinguendo mugilis vitam agunt, gloriantur que se non pasci toto asse. Squallorem appetere, faciles odisse munditias, vesci tetris & horridis cibis, eius est qui Gratiis litavit nunquam: res delicatas prosequi, luxuriæ est; usu receptas, nec magno parabiles fugere, dementiæ: frugalitatem exigimus, non pœnam. Parca sit, sed nitida cœna, cuius præcipuum condimentum sit amicus, cum quo riges diffundásque amicitiam, minùs ventre quàm animo conviva. Cibus tibi sit panis, si non alius, vulgi, & si licet, procerum. Obsonia si lubet, inferantur aliqua, non hominum opinione cara, non per artem voluptatémque corrupta, sed stomacho magis quàm palato amica: sua illis non deerit gratia, modò non desint Spartana aromata, his quæ ab Indis advehuntur, longè salubriora: nihil contemnit esuriens, nec est ambitiosa fames, ipsa tibi cômendabit quodcumque comprehenderis. Vis mente & corpore acutiùs cernere, vis sapere, omnemque stultitiæ mixturam effugere? bibas aquã, Sapientiæ fomitem: nutrit illa, coctioné iuvat, vividos facit sensus, acre iudicium, limpidũ & studiis aptum ingenium, adeoque ut animantibus, imò & viventibus omnibus, sic

cuiuslibet ætatis, sexus & temperamenti hominibus ἀρεσκεῖ. Vinum convivij coagulum, lac veneris, hilaritatis seminarium, quo nihil est iucundius, quo nihil melius dedit Natura hominibus, voluptatis, non necessitatis potus est, sed dolosus luctator, hepar capit primùm, mox caput atque pedes: splendet color eius, sed statim mordet ut coluber, & tãquam regulus venenum suum in totum corpus diffundit. Ab eo non solos Reges, sed etiam, si quisque sibi rex esse debet, cæteros homines abstinere satius foret: quamquam conferre creditur aliquibus eximio quidem ingenio, sed dum sicci sunt, minùs audaci, & quasi concreto, qui cùm ad pocula ventum est, tanquam miniati Ioves, thuris in morem à calore correpti exhalant. Merum nulli non noxium, quò potentius, hoc nocentius: mel est ori, fel capiti, sapit in ore, ardet in ventre, fumat in capite, suique amantissimis tandem iugulum petit. Mirum quod cùm vix ferendo sint sanorum robustissimi, nonnulli tamen qui pari inscitia & impudentia Medicorum auctoritatem arripiunt, ægris quasi per se non satis officiat, etiam venenato stibio infectũ propinant: ac si qui fati ope evaserint, ceu bina hæc venena iuverint (ô mores! ô tempora!) inter remedia, si Diis placet, annumerantur. Quæ virgo nymphas deserit amore Bacchi, dat tibi certum brevi perituræ virginitatis indicium: & quæ ætatis florem marito prostituit, quò magis vino de-

dita, hoc minùs pudica: pueris & infantibus ne dilutum quidem dederis. Senes quò ætate provectiores, tantò dilutiùs bibant, tandémque metæ proximi, solam aquam. Adolescentibus & iuvenibus suave toxicum est, quo liberaliùs epoto, eorum medullæ velut admotis facibus inflammatæ, Æthnæo amoris igne æstuant: tunc placet iucundum nefas, oculi institores exactoresque libidinis, ad omnem lasciviam vagi evolant, petulantissimæ manus omnem verecundiæ legem perfringunt, tunc rabie iecur incendente libido, quâ visum est, sese impingit, nec iam furtim, sed palam illa fiunt, quibus abscondendis nulla sit satis alta nox: tam præceps est gradus à Libero patre ad lumbifragam Venerem, solâ vini fugâ, & gulæ castigatione domandam. An verò accuratam hanc victus rationem quam Principum Medicorum lex sanxit, quisquam nunc ad unguem observat? quotusquisque iam in vitæ suæ ratione inquirit? Rara nunc constans & firma sanitas, quia rara Sobrietas, quantúsque nostro seculo in hoc vnum ingenioso succrevit luxus, tanta & morborum incubuit cohors. In tam amabili ferculorum serie si quis iam est, qui non rapiatur extra metas necessitatis, is profectò magnus est. Totus orbis duo Numina colit, Eduliam & Potinam: lurcones iam passim grassantur innumeri, quorum corpus est in sagina, animus in macie. Asello similes cor habent in ventre, ad omnia fercula ma-

nibus involant: summa curarum est, quid edant, quid bibant, vel eorum insomnia cibi sunt: perinde vorant, ac si lupum in alvo gerant, cum cruditate dissiliunt, ac penè saturitate crepant: quærunt irritamenta, quæ pigritiam nauseantis stomachi erigant, & fessum os, in novos morsus excitent. Tanto alij languore solvuntur, vt per se scire non possint, an esuriant: adspice quàm tangant malè singula dente superbo, quàm difficilis crescat inter molares cibus: his opus est quidquid habet artis, expromat coquus: ut obtusus appetitus famis aliquid sentiat, ut per deceptum guttur trajiciatur alimentum, hac qua intraverat, facilè rediturum, sed non sine bile regustandum. Tantum negotij exhibet pessimum corporis vas, cuius causâ maxima pars mortalium vivit, & perit miserè. Heu, prodigia gulæ! feris ad alimoniam solitudo sua, multis elephantis una sylva sufficit: homo terrâ pascitur & mari: imò sibi bene esse non putat, nisi ad delicias totum mundum irretiat. Est ubi provinciarum tributum uni homini una cœna sit, nec satis lauta videtur mensa, supra quā nō recognoscit omnium gētium animalia, è singulis certa tantùm electurus membra, adeo nulla his est nisi ex fastidio pax. Non sapit caro bubula, agnina, ovilla, hœdina, vitulina, nisi exotico iure perfusa: lepus, dama, pygargus, aper, cervus, & quidquid animalium sylvas & agros perrerrat, in mensas extrahitur; advolant & om-

nis generis altilia, Scythicæ volucres, attagen Ionicus, perdices, meleagrides, gallinæ Numidicæ, Africanæ ficedulæ, gallinagines, quibus & comes eſt, pinguibus ficis paſtum iecur anſeris albi. Aque ipſa ſuppeditare iubetur, quos celat piſces, lucium, barbatulũ, mullum, rhombum pluſquam Cæſareum, & paucorum hominum Acipenſerem, reliquos denique non tam ſapore, quàm parandi difficultate pretioſos, ſæpe in plenum carnibus ventrem dejiciendos. Etiam oſtrea maris tubera, naufragio exquiruntur; nec admodum placent niſi Lucrina: neque dubiis cœnis deſunt ancipites fungi, quibus vel pratenſibus malè creditur; cum id voluptuarij veneni ſævit in præcordiis, ne ferendo quidem ſint dura meſſorum ilia. Ne non omni ex parte Cupediæ parentetur, haſce opiparas menſas claudunt fructus innumeri, crudi, cocti, conditi, multo ſaccharo adulterati: unde moleſta bilis congeries, & novus excrementorum proventus, melimela, artolagana, ſcitamenta mellita, & aliæ nebulæ, ſtomacho graves, & coctioni impares. Quòd ſi tanta in cibo licẽtia, non minor eſt in potu. Servatur algor æſtibus, excogitaturque, ut alienis menſibus cæleſtis aquæ ſpuma nix algeat: eò proceſſit vitiorum ſolertia, ut compertum ſit quẽadmodum aqua quoque inebriaret, quanquam maior pars hominũ vini dulcedine capti, non aliud vitæ præmium intelligunt: pauci nunc, & qui ferè rideantur, abſtemij, multi popino-

nes & κυλίκων ἐρέται, tanquam ad perdenda vina geniti, pecude deteriores, ſeipſos ad bibendum ſtultiſſimè cogunt: iſti hominéſne, an potiùs amphoræ, rapere ſe vitam prædicant, dum falſa inter gaudia, totos ſæpe dies ac noctes ſedent ad pocula, heſternæ temulentiæ novam adijcientes, ſed crapulam crapulâ vt aiunt, diſcuſſuri: Iuvat hilarem inſaniam inſanire, ac per iocum furere. Ad hæc Bacchi pervigilia ſacramento dexterarum fidem ſuam obligant, ne quis exeat, & ſigna deſerat, ſtandum & pugnandum ad uſque guttam ultimam: in hoc Dionyſiaco agone certa bibendi lege contenditur: qui poſſunt vincere, laudem merentur ex crimine: palmam referunt qui inter plures ultimi fiunt ebrij, qui ſe præbent meri capaciſſimos, hoc ſolo triſtes quod ab ipſis vincantur doliis. Sed ô barbaram libidinem! ô monſtroſum penéque incredibilem ebrietatis amorem! & ipſi populi vitibus vinóque carentes inebriantur, Indi, Perſæ, Maſſagetæ, Tartari, Sinenſes, Americani, novis quibuſdam potuum generibus excogitatis, ebrietatem inducentibus, etſi vino careant: adeo ut nulla mundi parte videatur ceſſare ebrietas. Quid quod homo ſacra res, & θεὸς ἐπίγειος potitando ſeipſum iugulat; ac ſæpe anginâ vinariâ præfocatus conditur tumulo, antè toties decumanis meri fluctibus obrutus. Planè vino nihil ineſt boni præter veritatem, cui detegendæ lene tormentum eſt, ſcelerum alioqui

malorumque omnium metropolis, & parens quarumlibet ægritudinum, quibus plerumque sola medeatur mors, nisi priùs medeatur abstinentia.

Bono itaque loco sunt res eorum qui ab ingluvie, qua nulla hominum generi capitalior pestis, & à pernicioso gulæ obsequio liberi, non plus indulgent corpori quàm tuendæ valetudini satis est; quippe ut intẽperantiæ culpam pœna premit comes, catenata videlicet morborum series, aut tam merita quàm immatura mors; sic pro frugalitate messem opimam metunt, verúmque robur colligunt sobrij, qui corpore animoque præstantes, voluptatem quæ inter cibi potusque delicias capitur, brevem, exitu fœdam dolorique cognatam pensant longa iucundaque sanitate. Prælucet in eorum vultu totóque corporis habitu, color quidam eximius, nitórque virens, & senij nescius, mens ipsa læta & alacris suum vigorem veluti transfundit in corpus, omnibus vitæ muniis optimè comparatum; nullus molestiæ, nullus dolori locus. Tam procul absunt ab omni ægrotandi periculo, ut si qua olim morbi semina à parentibus vel natura invalidis, vel parum cautè viventibus traxerint, contranitente partium robore, & legitima victus lege vanescant. Hos ne senectus quidem quæ solvit omnia, frangit, in ipso ætatis portu vegetissimi apparent, oculi puro lumine vigent, pedes certa imprimunt vestigia, liquidus est & penetrabilis auditus, dentes candidi & im-

moti, vox ſonora, corpus ſolidum ſuccique plenum, cani cum rubore diſcrepant, vires cum ætate diſſentiunt non memoriæ tenacitatem antiquior ſenecta diſſolvit, non calidi acumen ingenij frigidus ſanguis obtundit, non tremula manus errantem incerto tramite ſtylum ducit; adoleſcentiam mentiuntur in ſenectute, à qua ſolam habent prudétiam. Ad bonæ valetudinis conſervationem non tam multa requiruntur: Natura paucis contéta eſt: homini ſapere cupiéti panis & aqua ſufficiunt: quibus ſi quid exiguũ addideris, poterit ille cũ Iove de felicitate certare. Polyphagia & Polypoſia, crede mihi, conſuetudinis res eſt, non Naturæ. Qui pauco vino utitur, eoque dilutiſſimo, ille vitam ſuam amat, & infinitis ſeipſum beat commodis: ex eius abuſu, maximorum morborum ilias profluit, calidi innati ſubſtantiam minuendo, humidum primigenium diſſipando ac exſorbendo. Vinum dubius eſt amicus, & anceps Proteus. bonum præſens exiguum, malum emergens graviſſimum: vitam facit alacriorem ac vegetiorem, ſed breviorem: idemque præſtat corpori quod calx ad arboris radicé conſperſa, fructum quidem accelerat, arborem autem perimit, ita vinum ſuſcitato calore, ſpiritus facultateſque erigit, morté verò maturat, dum infinitos affectus inuehit, nullâ ferè Herculis clavâ debellandos: apoplexiam nullo emeticorum uſu curabilem; epilepſiam (quæ propriè non eſt convulſio) nullâ pœoniâ, nullo amuleto ſuperabilem:

paralysin, quæ nullis iuvatur sudorificis: ephialtem, falsò dæmonas mentiētem: rheumatismum, qui fit per καυσωσιν τ̃ φλεϐῶν, antiquis penè ignotum, cuius ut & synochorum Galeni, summa remedia sunt venæ sectio & frigidæ potus: Anginam, cui non meliùs succurritur, quàm iugularium sectione: pestilentes, purpuratas malignásque febres, quibus nihil auxiliantur bezoüar, idolum fatuorum: Theriaca, compositio luxuriæ; Mithridatium, herbarum deforme chaos, rudis indigestáque moles multorum simplicium, nimio fervore, acrimoniâ vel malignitate, nativo calori adversantium: confectio Alkermes & de Hyacintho, Diamargaritum, & aliæ putidæ Arabum quisquiliæ, quæ non magis prosunt ad eiusmodi affectuum curationem, quàm calx aut cinis, inanisque pulvis, cùm sint meræ nugæ, ab ignaris nebulonibus confictæ, & in sanctissimæ nostræ Medicinæ sacrarium malis artibus & infaustis avibus deportatæ: peripneumonicos affectus, nullis cedentes Arabum syrupis, bechicis frustra nuncupatis: phthisin nullo lacte, nequidē muliebri, sanabilem: asthma, in quod aquarij nihil possunt aselli; imò plusquam aselli sūt, qui præscribunt: hydropem, ut plurimum à causa calida, nec semper ab hepate, qui nullo hydragogorum usu tollitur, ut nec paracentesi: calculum renum, quem dum caput ureteris tentat, doloresque ciet atrocissimos, nihil promovet diuretico-

rum vis ignea: aut vesicæ, qui nullis imminuitur aut frangitur lithontripticis: dysenteriam, quam irritant rheum tostum & myrobalani, tollit autem venæ sectio: fluxum hæmorrhoidalem, quem aquæ potus imminuit, purgatio tollit: chiragram & podagram, τὰ ἔκγονα τῶ κακῶς ἐχόντων. Quod si tandem eò venerint, quò vel cunctantibus veniendum, tam placidè è vivis excedunt, ut obdormire, non emori videantur, per beatam & auream frugalitatem, famosæ illius veterum Principum, à tam multis frustra concupitæ, ἀ᾽θανασίας participes facti. Quid multa? non solùm nobis, sed & posteris quoque nostris temperanter vivendo consulimus: nam & spem vegetæ prolis auget hominum bona nutrix Sobrietas, ut si creandis liberis incumbatur, dum validum fœcundumque semen, & tenacem reddit uterum pulchra ac numerosa prole beatos faciat parentes, postquam ipsi sani diutissimè vixerint, suis adhuc in liberis diu victuros. Denique, nulla calamitate vel ærumna premetur unquam, qui vitæ fundamentum iecerit Temperantiam.

Est igitur longæ ac iucundæ vitæ tuta certáque parens Sobrietas.

Proponebat Lutetiæ Parisiorum IOANNES DE MONTIGNY, Abrincensis, Anno R.S.H. M. DC. XLVII.

TRACTATVS DE PESTE, EIVSQVE PRÆCAVENDÆ modo.

Cui nonnullorum medicamentorum, ab Empiricis Agyrtiſque circumforaneis inuectorum, cenſura adjuncta eſt.

VI de Peſte rumor, re ipſa maior, pervagatur, prægrandi ſtupore terroreque quamplurimos perculit. Cui malo omni cura ſollicitudineque vitando avertendoque incumbendum, tum maximè in peſtilentibus conſtitutionibus: quia ex vehementibus animi perturbationibus ſanguis commovetur, ſpirituſque adeo diſſipantur, ut vis illa divina, quæ humores regit, violetur, adeo ut ab illius cuſtodia deſtituti alterentur pravamque qualitatem nanciſcantur.

Quoniam vero multitudini inconditæ citra causam pavorem terroresque panicos (ut aiunt) incutere à ratione humanitateque alienum est, ita non adeo temerè fidendum, ne ex nimia confidentia in exitium præceps ruat. Tutissima hic præcautio est, blandaque de periculo admonitio præmittenda, consilia politica præsidiaque salutaria suggerenda, quibus tam horridus funestusque affectus devitetur.

Morbis infestantibus medicam auxiliatricéque porrigere manum, egregium quid certè est. Sed longè præstabilius certiusque sanitatem incolumem túeri à morbisque vindicare. Sicut navarchus, qui à procellis, scopulis cæterisque periculosis offendiculis navem indemnem præstat, maiori dignus est cōmēdatione, quā si ex tabula à pelagi tempestate post naufragium sospes emergat.

Sublimia egregiaque ingenia è Medica Parisiensi Schola, velut ex equo Troiano, prodierunt, hodiernoque etiam tempore inclarescunt, quæ magnis illis priscisque Philosophis Medicisque conferri meritò possint, quorum providentia industriaque natale solum patriaque regio ab exitiali huiusmodi calamitate liberata aliquando fuerunt. Nec dubitandum, si Hippocrates, Empedocles, Acron Agrigentinus, alijque id genus inter vivos degerent, nōn minimum nacturos negotij in huiusmodi officio exequendo, ex quo sua tempestate tantas laudes præ-

coniaque

coniaque reportarunt. Modis tamen artibusque omnibus præcellentes illi viri, quibus Apollineus ille chorus refulget, incitandi, ut salutaribus eorum adiuti consiliis labem perniciemque communem à civium nostrorum capitibus, divino favente Numine, avertamus atque profligemus. Hunc breviculum Tractatum eò aggressi sumus, ut aliquorum stylum ad idem pensum, ad commune bonum provocaremus.

Causas interim Pestisque signa perpendamus, ut ijs perspectis illius quæ in hac Lutetiæ Parisiorum vrbe grassari occipit ortum essentiamque intelligere possimus, præsidiaque adhibere, quorum beneficio occurrere illi valeamus.

Pestis causam Theologi hominum sceleribus flagitijsque adscribunt, quibus plectendis huiusmodi instrumento supremum Numen uti aiunt, præsertim quum obstinatâ refractariaque contumaciâ sacrosanctis legibus præceptisque obniti non desinunt, cum nefario evangelici verbi, illiusque præconum contemptu ac contumelia. Cuius rei non pauca licet in monumentis sacris exempla conspicere. Hoc supposito, summum præsidium in erratorum nostrorum agnitione atque emendatione, in divinęque iustitiæ placatione consisteret. Cui expiationis modo Christianos, vero illustratos lumine, eò ardentius insistere decet, quo Ethnici, cymmerijs plusquam tenebris im-

mersi]erga pseudo-numina ad huiusmodi remedia in paribus necessitatibus confugerunt; non neglectis interim ad mali præcautionem curationemque auxiliis, quo cælesti benignitate huic calamitati maleficioque refragari creduntur, ex eorum consilio, quos huic ministerio præfecit, administrandis.

Quoniam verò à supremo mundi Conditore hæc rerum universitas miro concinnoque ordine digesta est, ut res omnes natura constantes inter sese connectantur ac pendeant, causas aliquas evidentes perscrutari fas est, ijs utique prætermissis quæ occultæ ac supra naturam sunt, secundas duntaxat naturalesque Pestis causas ab artis Medicæ proceribus observatas persequemur.

ANNOTATIO I.

De causis Pestis.

Inter omnes calamitates infortuniaque, quibus summus Naturæ author in rebellionis pœnam hominē subdere decrevit, nullum insignius evidentiusque conspicitur, quam tot morborum quibus in dies conflictatur multiplex: in quibus nullum adeo præcipitem perniciosumque cernere liceat, quam Pestem ipsam, tribus præsertim de causis. Primò, ob cacoëthiam sive malignitatem. Secundò, ob sæva horrendaque symptomata. Tertiò, ob summam curationis difficultatem eo gradu præcellentem, ut cuiuslibet

alterius affectus medicationem exuperet. Eamque ob rem Pestis causam maxima pars veterum in suprema corpora retulit, Theologique, ut antè dictum, cœlestem penitus agnoscunt, immediateque à Deo manare autumant, qui Pestem, tanquam flagellum ad offensionum flagitiorumque humanorum expiationem, adhibeat, ut ex illustribus Scripturæ sacræ testimonijs elucescit, præ cæteris in Exodo, Levitico, Numeris, Deuteronomio, Ieremia, Ezechiële. Amos. *Cuius veritatis conspicuus adeo splendor est, ut Gentiles, citra ullam fidei lucem, eam agnoverint. Inter alios Galenus* proœmio in 1. lib. Epidem. Pestes (*inquit*) appellant morbos perniciosos, mittuntque sæpius ad deos de eorum curatione consulturi. *Plutarchus* in vita Romuli, *Titus Liuius* lib. 6. *Astrologi etiam Pestis causam pravis constellationibus malignisque planetarum influxibus, quibus aëris qualitas immutetur atque corrumpatur imputant: adeo vt inspiratione attractus cor innatumque calorem vi deleteria, quæ Pestem constituit, inficiat. Observatæ enim interdum sunt adeo universales lateque patentes constitutiones pestilentes, ut orbem fere omnem populatæ fuerint. Quarum causam astris potius ascribendam aiunt, illorumque configurationibus, quam alicui primùm infecto, à quo propagari non potis sit in innumerabilem hominum immensis intervallis inter se dissitorum seriem eiusmodi contages.* Bocacius, & Guido Cauliacensis *illius quæ anno* 1348. *grassata est*

exemplum adducunt. Neoterici vero eius quæ anno 1524. ſævijt, ex Martis Saturnique coniugio exorta. Verum quoniam omnes iſtæ cauſæ generaliores remotioreſque ſunt, nec ulla Medicæ artis ope ac ſubſidio averti emendarique valent, noſter Author hic duntaxat ſingulares proximioreſque Peſtis cauſas attingere voluit.

Peſtis cauſæ internæ ſunt, vel externæ. Internæ ſunt putredinalis calor, innato ex natura ſua planè infenſus, materiaque putrida & maligna, ex qua humorum omnium ingens confuſio, corruptioque inducitur, putredoque ſumma, quæ quamlibet præcellenter exuperet. Cauſæ externæ ſunt aëris corruptio & contages.

Expendendum modo ſupereſt, quænam ſit Peſtis, quæ Lutetiæ viget, cauſa, præſidiaque ad eius præcautionem invenienda.

Morbi eorumque cauſæ ſignis, ut vocant, diagnoſticis internoſcuntur, prognoſticiſque prævidentur. Peſtis quæ ab internis cauſis, ut & quæ ab externis proficiſcitur, ſignis quæ comitantia nuncupantur, evidenter innoteſcit, cuiuſmodi ſunt anthraces buboneſque pone aures, ſub axillis inguinibuſque prodeuntes. Illam vero quæ à cauſis exoritur internis prævideri poſſe non autumo: neque aſſeri poſſe hunc vel illum ad huiuſmodi affectum ratione contagij aliove modo eſſe diſpoſitum atque obnoxium: licet in genere pronunciare Medici poſſint, quædam hominum genera, quaſdam ætates, ſexus,

temperamenta magis minusque esse ad suscipiendum idonea.

Insignis istiusmodi putredo in corporibus concepta ac genita, meo quidem iudicio, facilè prævideri, prædici, dignoscique nequit, nisi ex eventu.

Inter morbos pestilentes, à causis externis dimanantes, qui à malignis proficiscuntur constellationibus prævideri dignoscive nequeunt, nisi ex eventu, ut eximius quidam huius sæculi Medicus, Scholæ Parisiensis splendidissimum lumen, fidem facit, qui genuinæ simplicisque pestis aliam causam non agnoscit, quàm maleficorum planetarum combinationem. Nihilo minus tamen concedit, arcanæ huius scientiæ notitiam ad prædictionem (Græcis prognosin) præcautionem (seu prophylaxim) curationemque huius morbi maximè conducere.

Pestis, quæ ab aliis externis causis ortum ducit, pestilensque à Medicis habita, coniecturis prævideri potest, antidotisque causæ morbificæ consentaneis præcaveri, ut prævisa olim, prænunciata alioque translata fuerit celebrium sagaciumque virorum tum Philosophorum, tum Medicorum antè nominatorum prudentia atque solertia.

Pestis causam, vndecumque procedat, suis signis proprijsque accidentibus innotescere. Quæ ab aëris proficiscitur corruptela, vel à contagio, nonnullis præviis signis profert se

prodit: inter quæ Planetarum maleficorum conjunctiones numerantur, sidera retroactis temporibus minimè observata, cometæ, ingentes eclipses, terræmotus, annus bissextilis, pestis vicinas infestans regiones, & aliæ huiusmodi. Quæ signa sigillatim seorsimque sumpta levissimas tantum præbent conjecturas. Simul vero conjunctimque, nullam necessitatem inducunt, si modò duo exceperis; maleficam scilicet constellationem, à qua magnam perniciem illatam fuisse observatum aliquoties: & pestem, finitimis in locis sævientem, ex qua dubio procul ingens ex contagio periculum emergere potest.

Omnia porro antecedentia illa signa expendamus, diligenterque discutiamus, utrum ex aëre corrupto Pestis quæ nostros impetit cives, proficisci queat.

Nonnullæ equidem infensæ siderum conjunctiones à Philosophis observatæ sunt, quas tum Pestis causas, tum signa asseruerunt. Nostri Astrologi nullam eiusmodi in sideribus pravam neque hoc, neque retro elapsis annis configurationem agnoscunt, quæ hanc labem portendat. Et revera illæ Pestes, quas ex malignis illis conjunctionibus consecutas esse creditum est, tantam stragem ediderunt, ut pars hominum maxima è medio sublata fuerit, ut historiæ memorant. Eiusmodi fuerunt, quæ sub Vespasiano & Commodo grassatæ sunt: quæ anno 1348. toto orbe tanta cum inclementia

debacchata eſt, ut dimidiam hominum partem internecioni dederit, cuius cauſam fuiſſe aiunt cuiuſdam conjunctionis trium ſuperiorum corporum Saturni, Iovis, & Martis diſpoſitionem; quæ item anno 1345. quæque avorum noſtrorum ætate anno 1450. ſævijt, quæ in Aſia exorta, hinc in Italiam per Illyricum, ſeu Sclavoniam & Dalmatiam propagata, in Galliam Hiſpaniamque per Germaniam adeo funeſta, ut tertia vix hominum pars illius immanitatem effugere potuerit. Ea vero, quam hac in urbe gliſcere aiunt, ne tantulam quidem cum ſuperioribus labem affinem habet, ſummo Dei opt. max. beneficio, cui obnixiſſimis votis precibuſque ſupplicandum, quatenus illam à nobis avertat.

Aſtrologiæ periti in noſtro hemiſphærio nullum hoc anno, minimè antea obſervatum ſidus agnoſcunt, ab illo quod anno 1572. apparuit quod ampliſſimam ſcribendi ſegetem ſuggeſſit, luctuoſiſſimamque peſtem prægreſſum eſt, quæ primum Tridenti anno 1574. emicuit, anniſque ſequentibus Venetiis, Patavij, finitimiſque locis pervagata eſt. Exorto primum illo ſidere ab illius maleficio quoad peſtem Gallia exors fuit. Verum non minus exitioſo infortunio perculſam ſe ſenſit, furore ſcilicet populari, quem funeſtiſſimæ clades exceperunt.

Paucis ab annis obſervatus Cometes. Hunc tres conſecutæ eclipſes, duæ lunares,

ſolaris altera, quas tamen ſubſecutæ labis nec cauſam, nec ſignum fuiſſe credimus, quia in noſtro hemiſphærio maiori impetu ac vehementia irrumperet, ſuperius à nobis memoratarum more.

Terræ motus peſtis nonnunquam conſequitur, quia ex tetris exhalationibus è terra prodeuntibus gravis in aëre putredo exſuſcitatur, ut in urbe Pompei in Regno Neapolitano contigit, ubi ſexcentarum ovium à peſtiferis vaporibus à terræ motu eructatis grex coinquinatus interijt. Labeſque illa progreſſa ulterius fuiſſet, ſuamque vim in homines exercuiſſet, ſi dirus ille vapor validior fuiſſet, nec ab aëris regionis illius ſalubritate devictus emendatuſque. Nulli porro terræ motus præceſſerunt, quibus Gallia pervia neutiquam eſt, ſummo ſupremi Numinis beneficio, ut neque Ægyptus, propter prædominans in illa frigus, in hac calorem exuperantem.

Penes illud quod annus biſſextilis inter peſtis ſigna recenſetur, annus currens 1606. biſſextilis non eſt. Adduci vero non poſſum ut credam, diem menſi Februario quarto quoque anno ſuperadditum, ut annus hic iuſto ſolari circuitui adæquetur, peſtem vel inducere, vel ſignificare poſſit, quamvis quidam noſtræ ætatis Medicus non ignobilis inter ſigna peſtem præcurrentia annum biſſextilé annumerarit. Huius effati rationem aliquam luculentam deſidero. Nec facile

arbitror sinistrum bissextilis anni præsagium ex vulgari Gallico adagio incongruo corruptove, his voculis concepto captari, *qu'il y a du bissexte*; quasi diceret *aliquid esse bissextile*, ubi malum aliquod omen infortuniumve significare vult. Quod ab antiqua Romanorum superstitione profectum forsan fuerit, qui bissextilem diem Romanæ Reipub. infaustum existimarent. Eaque de causa Valentinianus Imperator bissextili die foras non prodibat, velut ominosum, diem illum exosus.

Pestis qua finitimæ regiones infestantur in prodromorum seu præcurrentium signorum serie iure computatur, quoniam ex mutuo commercio facilè contrahi potest. Adde, ut neotericorum scriptis constat, quum primum aër corruptus vitiatusque est, plures ex contage, quam aëris vitio occumbere.

Duo alia signa pestis à vitiato aëre antesignana superaddi possunt: quorum alterum est, (ex prisci cuiusdam testimonio) quum lupi magnam stragem hominibus inferunt. Inde argui etiam posset, multo potiori iure ex pernicie à cane domestico animali ad humanumque obsequium nato illata pestem quidpiamve sinistri portendi posse. Nunquam autem ex hominum memoria rabidos tot sæuijsse canes ferunt, quot annis his duobus tribusve proximè elapsis, impetitis hac etiam in urbe illorum morsu noxaque quamplurimis hominibus, magnamque præterea

vicinarum aliquot regionum pecoribus cladem intulisse. Quibus respondeo, flagranti Caniculæ æstu canem in rabiem maximè agi, eosque canes, qui pro rabidis annis proximè exactis habiti sunt, non tam pestem, quam dominantis in aëre caloris siccitatisque exuperantiam portendisse, quæ qualitas ultima cuilibet putredini validissimè obsistit. Adde quod deleteria illa labes à nativa illorum intemperie humorumque cacoëthia proficiscitur: qui humores in canũ corporibus generantur, vel ex nimio rerum salsarum usu, aut ex potus à labore intenso abstinentia, aut ex alio simili potius excessu, quam ab aëris inclementia.

Alterum signum ex temporum prava constitutione ducitur, nimirum quum genuinam minimè sortiuntur temperiem. Quinetiam quum præter perversum illum temporum statũ, dies singuli inconstantes inæqualesque admodum sunt, unde morborum inordinatorum, pravis symptomatis stipatorum recidivorum, quorum eventus ambigui & perniciosi, periculũ portenditur. Verum temporum huiusmodi inæqualitates non continuo causæ signave pestilentis in aëre corruptionis certa sunt ac necessaria, quia non semper habent τὸ θερμὸν πολέμιον, καὶ κτεῖνον σηπεδονώδες, in quo est regnum pestilentiæ, prout Gallicus inquiebat Hippocrates, sui sæculi decus, splendidissimumque Scholæ Parisiensis sidus. Plures sæpissimè à peste

immunes in Gallia cernimus annos, quorum tamen tempora temperiesque immoderata inordinataque valde sunt, ut ex inconstantibus inæqualibusque illorum qualitatibus manifestissime experimur, fructuumque noxa, qui benigniori calidiorique temporis statu provecti, si frigore pruinave postmodum corripiantur, perduntur, aduruntur vel præpostere maturescunt. Quorum utique fructuum pestem vocitare quis posset, sed quæ rarissimè ad homines dimanat.

Prisci Medicinæ proceres indicia quædam prodiderunt, quibus intelligatur, an ex aëre pestifero labes exoriatur, cum scilicet pars plebis maxima eodẽ morbi genere propriis comitato symptomatis ante expositis conflictatur. Communissima etenim causa cum sit, effectũ communissimum esse necesse est. Ab aëre corrupto exorta pestis in omnes regiones, in quælibet hominum genera, in quasvis ætates, sexus, temperamenta indiscriminatim propagatur: cuiusmodi præ cæteris fuerunt, de quibus supra meminimus, quæ sub Imperatore Commodo, quæque annis 1348. & 1450. sævierunt. Apollonius Tyaneus Ephesijs pestem, qua correpti postmodum fuerunt prænunciavit: prædictionemque non in tempestatum inordinata constitutione stabilivit, sed in eo quod ipse optimam alioqui sortitus temperiem, exactissimaque vivendi ratione usus, insolita nihilominus quateretur invaletudine,

unde aëris inclementiæ mutationem illam adſcribendam fore collegit. Anni 1580. moderata utcumque, ſatiſque bene habita fuere tempora, æſtas ſicciſſima (qualitas ad putredinem arcendam aptiſſima :) ſævientis tum nihilominus peſtis cauſa ad aëris corruptelam iure meritiſſimo referri potuit : quia peſtis illa immanis fuit, plures longè lateque pervagata regiones, catarrhum epidemium in pectus prolabentem, à quo quam pauciſſimi immunes fuerunt, ſubſecuta. Cum ferina illa deſtillatione (vernaculè *coqueluche*) febricula, cephalalgia, cardialgia, inappetentia conjungebantur, omneſque naturæ beneficio ſudorem madoremve cientis convaleſcebant. Popularem illum affectum, alioquin ſalutarem, ex aëris quapiam conſtitutione atque alteratione peculiari potius, quam ex corruptione exortum peſtifera labes poſtmodum excepit, quæ ſignis antè declaratis protinus emicuit, internecioneque prægrandi, qua furente calamitate alij omnes morbi Lutetiæ ſilebant, & ſi forſan alius ſuboriretur, ut febris tertiana ſimplex, tertiana duplex, mox in peſtem degenerabat. Ex eoque ſigno aëris vitium à Medicis incuſabatur. Multiplices alios diſperſoſque (Græcis ſporadicos) morbos hic vigentes conſpicamur, omnimoda labe vacuos. Eriſypelata, tertianas febres, ephemeras cum bubonibus cernere licuit, quibus laborantes Medici interdum ut ſuſpectos deſeruerunt,

qui tamen post 40. vel circiter horas convalescebant.

Si pestiferæ quæ hic serpit noxæ causa ex aëris vitio non pendet, alia utique pervestiganda est.

Causa communissima (ut supra innuimus) morbos parit communissimos. Vero igitur consentaneum est, minus communem effectum à causa minus communi proficisci.

Venena humanis in corporibus generari posse asserimus, cuiusmodi est malignus ille humor, unde epileptica hystericaque exurgunt symptomata. Eadem ratione insignis illa putredo, unde morbi pestilentes minus communes excitantur; quibusdam in corporibus ex peculiari dispositione potius, quam in aliis procreari potest, cuius alia externa causa, aëris improba diathesi minus latè patens, afferri potest.

Prava vitiosaque diæta, tenuis angustæque sortis hominibus familiaris pestilentem morbum excitare potest, ijs præ cęteris communem, qui eandem vivendi rationem tenuerunt: qui affectus gliscente postea contagio in alios diffunditur. Huius rei locupletes Medicos veteres testes habemus. Anno 1590. obseruatum fuit in hac urbe ab exercitu Henrici IV. undique cincta obsessaque, eos qui pane avenaceo, pulmentis nescio quibus, alijsque infirmis pravisque victitarant edulijs, atrophia cum coxendicum, tibiarum totiusque interdum corporis

inflatione elanguisse. Contagiosus neutiquam erat huiusmodi affectus, ijs tantum communis, qui ad vitiosa illa fercula adacti fuerant. Hippocrates ipse aliquot eiuscemodi incommoda in Æno apud Thraciam ijs contigisse *in Epidemijs* scribit, qui in annonæ penuria leguminibus usi fuerant.

Non modo Historici, sed & Medici (ut Galenus & Avenzoar) fidem faciunt morbos pestilentes ab annonæ angustia sæpius originem duxisse, ex qua misera plebecula vitiosis usa cibarijs pravos succos generantibus in morbos malignos ac pestiferos incurrebat.

A contage etiam labes hæc suscitari potest, quæ postea pullulat, diffunditur, insignemque infert perniciem, nisi diligenter præcaveatur. Mercatoris cuiusdam extranei historia in mentem subit, qui cum anno 1579. in hanc urbem ex loco infecto venisset, pestiferam labẽ suo diversorio intulit. Mali istius progressus Magistratus politici diligentia utcumque repressus tota hyeme delituit. Verum flante à regionibus inquinatis per totam æstatem consequentem austro, tanta inducta corruptela est, ut Magistratuum operam industriamque pene superarit.

Maxima pars eorum, qui pestifera labe divexati hactenus sunt, ex ærumnosa est plebecula, paucissimique ex honestioris commodiorisque sortis hominibus eam persen-

ferunt. Anni duo sunt, cum affectus istius, qui hac in urbe tum minus sæviebat, causam inquirerem, præ cæteris rescivi, labem in quadam urbis regione ab unius hominis invaletudine, ex subito terrore vel prava exhalatione ex reclusa terra prodeunte contracta, incepisse. Nullus tum de peste rumor. Verum effectis brevi se prodidit. Extincto illo homine pestifera lues in viciniam quamprimum irrepsit. Diffitendum itaque non est à vehementi terrore pestem excitari posse, interdum à tetris telluris exhalationibus, ut de urbe Pompei superius adnotatum: literisque proditum est, volucres Averni lacum in Regno Neapolitano supervolitantes enectas fuisse: pestemque vicinis in locis sæpius ingruisse, ex putredine ab illo teterrimo sinu erumpente. His rationum momentis adductus sum ut crederem, à causa communissima, qualis est aër, nostri infortunij causam non esse petendam, sed à minus communi, cuiusmodi esse possunt iamiam commemoratæ, prava scilicet vitiosaque diæta, rei familiaris penuria, commercij cum infectis communicatio atque frequentatio, aliæque huiusmodi.

Ex quibus intelligere sperareque occœpi malum (divino favente auxilio) ulterius non progressurum; euentusque conceptam spem comprobavit. Ijsdem causis parem (Numine pariter propitio Magistratusque politici ad id deputati sollicitudine vigilan-

tiaque) fortunam auguramur.

His accuratè pensitatis, mea sententia est, in aëre infensum illum calorem internecinamque putrediné non consistere, ad eamque pestiferam calamitatem non esse referendam. Minimè tamen velim, ne hinc tanta fiducia captetur, ut præsidia ad præcautionem alioquin necessaria negligantur. Fieri etenim poterit, ut aër, qui exoriēte Canicula incalescere poterit, in corpora male ex se vel alia ratione, ceu contagio, affecta incurrens huius corruptelæ particeps efficeretur, eoque facilius si minimè perflaretur ventove aliquo salubri non expurgaretur, qualis est Cæcias, vulgo *Nord-est* vocatus, aut Etesiis vento solenni. Metuendum quoque foret, ne infectarum regionum venti nostro aëri suam labem imprimant. Vt si (exempli gratia) Africus (vulgo *Sud-oüest*) diutius forsan spiraret, ab Africa (ubi malum æstuat) hinc ad nos labem ingeminare posset, ut anno 1580. contigit, velut id etiam factum imperante Commodo, atque etiam anno 1348. Historici prodiderunt. Quod mihi memoriam renovat famosæ illius à Thucydide adeo graphicè descriptæ pestilentiæ, quæ in Æthiopia enata Ægyptum, Libyam, Persidem transuecta Athenas usque appulit, ubi mirum, quantum debacchata fuerit.

Nam penitus veniens, Ægypti finibus ortus,
Aëra permensus multum camposque natantes,

Incubuit

Incubuit tandem populo Pandionis.

Quamobrem ad avertendam impendentis perniciei calamitatem, populo hic authorsum, ut se quovis ingenio, quavis arte indemnem præstet, ut primum ad Deum (supremum malorum averruncatorem) confugiat, illiusque opem pio sinceroque animo imploret, Magistratus iussis fidelissimè obtemperet, peritiorum consiliis obsequatur: hoc est vitam moresque ex legibus divinis, politicis, medicisque (quoad fieri potest) moderetur, Divi Pauli præceptum exequendo; piè, sobriè iustéque vitam transigat.

Bifariam porro Pestis considerari potest. Primò, ut morbus communis est. Secundò, ut privatus, qui singulos adoriri potest:

Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Ad præsidia quod attinet, præcautionem præsertim spectantia, (quam curationi prævalere diximus) partim à Magistratus, qui saluti publicæ præfectus est providentia, partim à singularium quorumvis studio, cum unicuique sua salus curæ esse debeat, dependent.

Percuperem vero, ut omnes intelligant, quantum *debeamus augusto supremoque Senatui, Reipub. præsidi, propugnatori, salutis mentisque publicæ principi,* præ cæterisq; illustrissimi illius cœtus sapientissimo supremoque Presidi, qui tanta cum dignitate integri-

tateque non modo ius dicit, sed publicæ saluti tanta cum sollicitudine incumbit, de signis, caussis, præcautione, curatione peritos curiose percontatur & consulit, populoque necessariis instantissime invigilat.

A vobis porro (nobilissimi proceres) quibus ex Senatus decreto isthæc provincia demandata est, ingenuis precibus efflagito, ut mihi per vestram benignitatem liceat, summa aliquot capita ad vestram administrationem spectantia, huiusque calamitosæ labis præcautioni, curationi, ingruentis incendij extinctioni conducentia delibare: etsi non me fugiat id generis præceptiones regulasq; non modo iam pridem propositas, verum etiam sancitas, atque ex parte observatas, ex parte neglectas, ob multiplicia, quæ in urbe adeo populosa & in morbis istiusmodi occurrunt, dissidia.

Binæ imprimis, in alio atque alio urbis suburbiis, ædes commodo (Medicis probato) situ ægrotantibus excipiendis adornantor. Periculosum namque fuerit salutique communi valdè noxium, in publicum Nosocomium, iuxta primarium maximeque frequentatum fanú, in urbis meditullio situm, peste infectos compellere, indeque in Trinitatis cœmeterium extinctos longo urbis tractu, transportare. Vrbs hæc nostra, suapte natura salubris, tum quia admodum pervia & perflatilis, tum ex arescente arenosoque solo, amœnissimique Sequanæ fluvij, eam

bifido productoque cursu præterlabentis, sordes illuc devolutas eluentis & abripientis, commoditate: longè maiori salubritate fruetur, si pauperum multitudini pesteque correptis excipiendis, de habitaculo commodo provideatur.

Hæc officio administrationeque vestra (viri sapientissimi) cura dignissima est. Ea utique gratia à Rege nostro Christianissimo, augustissimoque Senatu quam liberalissimè concedetur. Successorum vestroum diligentiam, gloriamque ab illis, eo maiorem ex publica urbis salubritate reportandam, quo amplitudine, opulentia, splendore totius orbis civitates sine controversia præcellit, occupate. Exploratum habeo neque per vestros antecessores, neque per vos stetisse, quominus illa saluberrima institutio executioni mandata fuerit: solumque instrumentum (magnis conatibus cœptisque perficiundis necessarium) defuisse. Verum ab honestiorum virorum, ditiorumque (quorum numerus amplissimus est) munificentia expectandum, tam eximio salutarique operi facultates suppeditatum iri, aliquot huius Regni urbium dignitate, & opibus longè inferiorum, honesta æmulatione. Mihique facilè persuadeo quoddam æris subsidijque genus existere, quod huic negotio, vel Nosocomij necessitatibus legitimè impedi posset. Egregiis inceptis ad finem perducendis nunquã impedimenta desunt. Difficultates

porro obstaculaque hic occurrentia, ubi de salute publica agitur, animosè superanda. *Salus populi, suprema lex esto.* Sed manum de tabula, ne extra propositos iustosque limites evagari videar.

Quandoquidem Nosocomij mentio incidit, ab illius Rectoribus enixè postulamus, ut consilium nostrum (quod rationi consentaneum communique bono utile arbitramur) approbent. Vt in magno Nosocomio pharmaceutica officina, pharmacis compositionibusque ægrotantium subsidio necessariis ornatissima instruatur, illique Pharmacopœus præficiatur, prout alias observatum audivimus. Singulis mensibus Dominis Administratoribus expensi rationes Pharmacopœus reddere, præscriptiones schedasque à Medico subsignatas exhibere teneatur: qui Medicus, loco vacante, à dictis Administratoribus, citra ambitum & gratiam, huic provinciæ habilissimus eligatur. Id vero eò profero, quoniam ad id muneris, sordida prensatione, nonnullos irrepere velle subaudio. Pudendum certè, cum vix in animum inducam, in honestissimo Parisiensium Medicorum, qualis hactenus extitit, cœtu, aliquem existere posse, qui illiberali huiusmodi ratione eam provinciam affectet. Medicum quippe non ultro se ingerere, sed legitimè vocari decet. Qui alio se gerat modo, sui ordinis honori, artisque dignitati non levem infert iniuriam.

Vt vero nominatus Medicus officio rite perfungatur, ea authoritas à dictis Dominis illi impertienda, ut omnibus Valetudinarij ministris imperet, cum illius officij sit, quæ ad Pharmaciam, Chirurgiam, Diætamque pertinent præscribere. Ingens etiam inde commodum rebus domesticis accessurum est, prout ab annis 35. contigisse memini, probo quodam prudentique Medico hoc munus obeunte. Quoties ægrotantes invisit, janitorem vel alium domus ministrum sibi adjungere debet, eique præcipere, ut mendicantes validos, eosque qui eò tantum se intrudunt, ut languentium ægrotantiumque victũ defraudent abliguriantque, expellat. Rei etiam publicæ aliud inde emolumentũ emerget, si dicto Medico concedatur, ut Medicinæ Baccalaurei, quoties infirmos invisit, comites adesse possint, ut Theoreticæ Medicinæ præcepta ad usum artisque opera deflectere perdiscant: ea tamen conditione, ut soli Medico liceat remedia decernere schedasque subscribere, ceu Senatusconsulto (quod Arestum vocant) sancitum est.

Hospitio, ut dictum, commodo, infirmi languentesque excepti Christiano zelo atque obsequio diligentissime tractentur, omnibusque artis Medicæ officiis præsidijsque accuratissimè subleventur. Ad quod ritè perficiendum multa veniunt expendenda.

Primum, peritissimos Medicos, Chirur-

gosque, ob morbi magnitudinem, (quoad fieri poterit) eligendos, non autem in arte rudes, ut ferè fit, maximè in Chirurgiæ ministeriis, tyrunculis ad id muneris ut plurimum adhibitis. Adducor vero ut credam, illos quibus isthæc provincia demandata est, fidos, honestos, peritosque esse; contra quàm alias factitatum fuit, illò admissis, pestiferis, imo peste ipsa deterioribus hominibus, quibus id tantum studij erat propositum, ut magistralem, ut aiunt, licentiam, citra ullum aliud artis specimen tyrociniumve editum indipiscerentur, quamvis scientia bonisque utplurimum moribus vacui.

Laudem sanè merentur egregiam Parisienses Chirurgi Barbitonsores, qui ante biennium, in pari necessitate, collata viritim pecunia ad elocandos ex suis aliquos huic operi adimplendo, ut ea ratione ignaris huiusmodi imperitisq; ad Magisterium aditus præcludatur. Eam ab illis pragmatiam institutam audio, ut quatuor recenti magisterio donati ad peste correptos curandos astringantur. Æquitati parum consonum arbitror ad id aliquem adigere. Eligendi potius ex illorum ordine in artis operibus exercitioque insigniores, unà cum binis Medicis apprime etiam exercitatis, splendido ad id honorario provocatis. Medicos olim Romæ peste vexatos invisisse, eorum pulsum explorasse, omniaque morbo necessaria, citra periculi formidinem ullam, præscripsisse

creditur. Experientia certè constat periculum esse gravissimum, contagisque eam esse truculentiam atque immanitatem, ut Medicis non magis parcat quam aliis.

---in ipsos sæva medentes
Erumpit clades, obsuntque autoribus artes.

Vix hodie reperias, qui Malmediorum (apud Turcas) æmulentur zelum, qui ultrò gratisque huic periculosæ sese objiciant aleæ. Liberali igitur præmio Medici Chirurgique in arte versati ad id incitandi, ut passim alibi fit.

Illi qui infirmos invisunt vel quoquo modo frequentant, veste cilicina (vulgo cameloto,) panno Atrebatensi, serico tenuiori vel undulato, aliisque huiusmodi induantur. Quorum vero curta supellex fuerit, hircino corio, telave nigra crassiore, qualis est Germanica, contegantur.

Quibus opes suppetunt, ut intra proprias ædes curari valeant, de Medicis Chirurgisque peritis, de custodibus, de cibariis alijsque necessariis ita provideant, ut omnes qui eorum obsequio vacaverint, nullo cum vicinis commercio misceantur.

Qui incolumes evaserint, ad salubria quæpiam per tempus aliquod loca amandentur, antequam populum frequentent: vestibusque novis induti, rebus omnibus aëris noxij capacibus, quibusque durante ipso morbo usi fuerint, abdicatis.

A nonnullis huius urbis Medicis scriptis

proditum eſt, quoniam ex fæcibus ad acetum conficiendum aduſtis tetri expirant vapores, longius ab urbis pomœriis eſſe ablegandam huiuſmodi confectionem, contra quam in hac urbe factitatur.

Obſervatum etiam eſt, gravem ex coriariorum officinis prodire fœtorem qui nihilominus in urbis meditullio habitant. Manſiones illis iuxta amnem aſſignari poſſent, ut qui eos in hoc munere anteceſſerunt, lanienam illic collocarunt, & ab aliquot annis macellum novum inſtituerunt. Certiſſimum enim eſt, cum peſtifera lues in materias huiuſmodi unctuoſas viſcoſaſque incidit, perniocioſiſſimam maximeque contagioſam evadere. Succurrit mihi memoria, anno 1580. cuiuſdam candelarum ſebacearum propolæ peſtem ædes ſubiiſſe, in quibus quāplurimi erant inquilini, eoſque pene omnes extinctos.

Providendum etiam foret circa urbis cloacas, quia teterrima inde dimanat anathymiaſis, maximè è Templi & S. Martini regione, borea flante, quo pravi halitus in urbem retorquentur, qui borealis ventus nobis alioquin ſalutaris foret. Cum deprehendiſſet Empedocles, peſtem quæ in urbe Salemia apud Siciliam ſæviebat, à fluvij cuiuſdam ſpurciſſimi fœtore enaſci, promptiſſimo opitulatus eſt præſidio. Propriis enim expenſis ex aliis vicinis amnibus aquas limpidas variis fluentis in fœdum fluvij illius

alveum corrivavit, atque ita aquarum illarum commixtione, quæ prius torpida putidaque, nitida, pellucida, fluida evasit, pristino fœtore sórdibusque ex aquarum affatim confluentium exuberantia expurgatis; huncque in modum pestis desijt.

Sanciendum pariter, ut lutis vicorum eluendis præfecti, illa undique diligentius frequentiusque everri auferrique curent, aurigis arctè iniungendo, ne plaustra adeo cumulent atque oppleant, ut diffluant qua transeunt. Athenas à peste tutas Toxares Medicus præstitit, sordibus omnibus ab urbe eliminatis, singulisque urbis semitis viculisque vino conspersis. Agamemnon, cum castra pestis invasisset, exercitum nihilo secius lustrabat, omnia perpurgari sordesque in mare projici satagens.

Singuli cives summo mane præ foribus aquas effundi curent, ut quicquid sordidum cœnosumve fuerit in rivorum alveos deturbetur: qui ideò, ubi vicorum strata reficientur, maxime declives efficiantur.

Qui equos in stabulis habent, ea sæpius curiosiusque mundari fimumque exportari curent, ne diutina mora putrescat.

Si prohiberi posset, ne in urbem ab infectis regionibus aliquid adferretur, ad præcautionem maximi momenti foret. Verum fieri vix ac ne vix quidem id in hac urbe potest, quæ est velut communis parens, totiusque Galliæ, ne dicam orbis appulsus atque emporium.

Inchoatum à D. Francisco Myrone urbis Prætore & Præfecto aquæ-ductuum opus absolvendum, quorum ope aquis fontanis in urbem deductis infima inopsque plebecula pravas devitet aquas, quarum usus quantam exercitibus etiam noxam intulerit, satis est exploratum.

Balneæ (vulgo stufæ) tempore pestilenti interdicendæ. Non ignobilis quidam Medicus Canonicusque Parisiensis, qui anno 1457. tertio Ianuarij die obijt, scriptum reliquit se balneatorum odium ex suggesto huiusmodi consilio incurrisse.

Mendicantes ablegandi, & aliquò compellendi, suppeditandusque victus, ne hinc inde divagentur. Si malum ingravesceret (quod avertat Deus) ad aëris corruptelam emendandam, ignis, ut singulare præsidium, commendatur. Hippocratem ignis ope Atticam pestem cohibuisse ferunt, atque etiam Empedoclem & Acronem Agrigentinum. Historici produnt, milites Tornaci à peste immunes evasisse, bombardis bellicis, noctu & sub crepusculum matutinum solo tormentario fartis pulvere, absque globis, explosis. Nullum fugit, ignem quovis tempore saluberrimum esse, lepidumque poëtam Martialem inter cæteras beatæ vitæ dotes *focum perennem* recensuisse. Verum cum penes ignis usum plurima distinguenda occurrant, præsidium istud Medicis inconsultis minimè usurpandum. Generales regulæ

ſi indiſtinctè accipiantur, ſunt ut plurimum periculoſæ.

Peſte extinctorum corpora altè, locíſque à populi commercio remotis, defodienda. Peſtem olim Carthagine exacerbatam ferunt tum à cadaverum inhumatorum fœtore, cum ea præ contagij metu tangere omnes refugerent, tum à paludis urbis vicinæ putore. Venetiis peſtiferam etiam labem mirum in modum recruduiſſe memorant, quia peſte exanimatorum corpora per urbem & in ædibus inſepulta veſpillonum penuria iacebant, & quia in antiquo valetudinario cadavera cremabantur, ex quibus diffuſus in urbem fumus aërem conſpurcabat,

Ædium infectarum inſtrumentariæ ſupellectilis venditio prohibenda; cavendumque ne ſurripiatur, ut ante biennium in quadam domo contigit. Si vero mali ſævitia invaleſceret, inventaria, inſtrumentorumque ſubhaſtationes prorſus interdicenda forent, cum non levia labis fomenta in illis deliteſcant, ſupraque innuerimus plus contagium, quàm corruptum aërem obeſſe.

Ab huius urbis ſeniore mihique conſanguineo audivi, fabros quoſdam murarios, qui ædium prope ponticellum reſtaurationi operam navabant, omnes peſte occubuiſſe, ob extractas à rimis infectas ſtupas, quæ illuc à ſeptennio & ultrà coagitatæ fuerant, cum citeriori tempore peſtis Lutetiæ non incubuiſſet.

Sacrificulus ex veteri lege omnem vestem laneam, lineam, pelliceam cremare tenebatur si lepram pungentem animadverteret. Eo exemplo supellex omnis, quæ peste correptis usui fuit concremanda, etiam lignea, præsertim perforata vel cariosa. Senatus Veneti decreto numerosa supellex variaque instrumenta ad usus domesticos inservientia à sarcinariis compositoribus vespillonibusque sæviente peste collecta combusta sunt, ut novæ contagionis fomes tolleretur, unde omnimoda securitas consecuta est.

Quod spectat ad domorum infectarum parietes, frigidi licet solidique sint, optimum tamen est eos exasciare & de novo oblinere, maximè si vetusti sint, caduci vel rimis dehiscentes. Eam ob causam sacrificulo apud Iudæos præcipiebatur, ut domus lepra infectæ parietes de novo illinerentur.

Penes privatorum munia unusquisque munditiæ studeat, laxiorique, quoad per facultates licebit, habitatione fruatur. Pericles, ab Atheniensibus pestis qua infestabantur causam in illũ conjiciẽtibus, insimulatus fuit, quod ingentem inconditorum rusticorũ catervam in urbem accersivisset eisque mansiones constituisset. Creditum etiam est numerosam populi multitudinem strictius ac confertim Romæ habitantem pestiferã luem L. Æbutio & P. Servilio Consulibus commovisse. Ratum etenim est, urbes minus celebres minusque frequẽtatas non ita pesti

esse obnoxias, quæ à contagio, vel oritur, vel fovetur.

Si qua labes in aëre existit, suo contrario est emendanda. Si ab Austro manet, fenestræ huic perviæ occludendæ: quæ Septentrioné spectant, recludendæ. Si tempestas sit humidior, luculentus ignis excitandus. Dum pestis illa immanis (quam supra attigimus) Romæ inardesceret, Commodus Imperator, consulentibus Medicis, Laurentum secessit (ubi lucus erat lauris consitus) tum ob loci amœnitatem, tum ob laurorum fragrantiam, quas corruptioni avertendæ accommodas salutaresque esse aiunt.

Peste correptorum eisque quoquo modo assistentium societas, rerumque infectarum contrectatio prorsus declinanda.

Ad pestis antidotum commendant nonnulli graveolentiam seu virosos pravosque odores, quales ex hirco eiusque urina exhalant. Contra quos disputare eorumque opinionem refellere, propter antiquorum qui id scriptis mandarunt, & eruditorum aliquot neotericorum illis subscribentium reverentiam, detrecto. Verum eos rogatos velim, ut æqui bonique consulant, si hac in re ab illorum opinione discedam, existimemque suaves odores ad aëris noxij susceptionem impediendam magis esse opportunos, eo quod facultatem animalem vitalemque confortent, ob eamque caussam cuilibet corruptioni facilius obsistant,

Poma quædam exigua odorata, imperante iam aliquoties memorato Commodo, adversus pestem (cuius sæpius etiam memini) manu gestabantur. Antiquitus ad vestes conservandas putredinemque ab illis arcendam cortices citri cistis includebātur. Munditiei & nitori, quoad potest, studendum, vestesque parandæ ex materia aëri noxio excipiendo minime habili, (ut antè scriptum) cuiusque instituto & facultatibus conveniente.

Exercitationes sint moderatæ. Immodica calefactio vitanda, ne copiosi aëris attrahendi adsit necessitas.

Omnes animi affectus violentæque perturbationes fugiendæ, atque imprimis ira, tristitia, pavor, ut supra iam insinuatum. Sicut enim vinum, vigente Canicula, soli expositum facile in vappam facessit, vel acescit, quia fæx ab ingenti calore attracta vino commiscetur: eodem plane modo in mœrore, terrore, melancholica perturbatione sanguinis fæx è sua exiliens sede, sincerisque permista succis, eos perturbat, alterat, atque deleteriæ corruptioni excipiendæ idoneos efficit. Cura, sollicitudo, anxietas in pestilenti constitutione eliminanda. Observatum aliquoties, nonnullos Chirurgos, qui animo hilari & vacuo infirmos peste correptos visitabant curabantque, à periculo immunes evasisse: eosdem vero postea uxorum, liberorum, rerum domesticarum solli-

citudine curaque confectos, inter primas sæpiuscule curationes morbo correptos interijsse. Græcos milites cantilenis pestem ex castris profligasse aiunt, Thaletamque Cretensem musicis cantibus Lacedæmonios ab illa servasse. Hinc intelligimus, placidè hilariterque vitam esse transigendam. Anima etenim corporeque exhilaratis obfirmatisque mali insultui alacrius validiusque obsistetur.

De venereis voluptatibus id unum Lectorem monebo, ut memoriæ infigat, quod olim responsum est sciscitanti, quando veneri indulgendum esset, *quoties*, inquit, *debilior fieri voles*. Venerei enim actus finis is esse debet, virium incolumitas atque conservatio.

Accuratam vivendi normam unusquisque servare debet, probis uti alimentis facilisque coctionis, omnem exuperantiam tum in copia, tum in qualitate, maximeque fructus recentes devitare, ex quibus pravi generantur succi, eosque qui brevi vitiantur & marcescunt, quos horarios & fugaces appellant. Cerasa excipio, quorum moderatus usus saluberrimus est.

Vt pars sanitatis est cultum elegantiamque in vestibus supellectileque domestica consectari, sic etiam corporis qua foris, qua intus munditiei puritatique incumbendum. Quapropter ij, qui certis invaletudinibus vitiosisque succis cumulandis obnoxij sunt,

ventris laxitatem procurent, lenibus interdum medicamentis purgantibus, ex Medici ordinarij consilio, usurpatis.

Verum enimvero, quoniam præsidia prophylactica, in pauperum gratiam (qui humaniter ac benignè ab huius urbis Medicis, quoties illos adituri sunt, excipiendos se sciant) à nobis hic postulari video: quædam medicamenta paratu facilia minimique sumptus, quibus ad præcautionem uti poterunt, describam.

Expedit igitur, ut quisque corpus mundum, nitidum & perspirabile sibi præstet. Edaces, comedones, multum sanguinis generantes, hepate calidi, sanguinis novem vel decem uncias sibi detrahi curabunt. Bis terve singulis mensibus blandè purgabuntur, pluvioso exempli gratia cælo (quale hactenus viguit) pilulis utentur sequentibus.

℞. Pilularum Ruffi ʒ. ß. Malaxa cum syrupo conservationis citri. Fac pilulas tres. Da mane paulo ante iusculum.

Calidiori vero sicciorique constitutione, sequens medicamentum robustioribus exhibeatur.

℞. Foliorum senæ mundat. ℥. ß. Infunde & coque in decocto pectorali. In colatura dissolve Catholici duplicati & syrupi rosar. pallid. laxativi veteris, an. ℥. j. Fac dosim. Da tribus horis ante iusculum.

Prædictorum medicamentorum loco, maiorique

majorique facilitate & commodo, accipiatur uncia dimidia senæ, infundatur bulliatque tantisper in carnium vel prunorum iusculo, dein ex linteolo mundo traijciatur. Duabus tribusve ante prandium horis propinetur. Ditiores pulpæ cassiæ uncia una, vel mannæ uncijs duabus una ante cibum hora uti poterunt.

Cardiacorum præsidiorum usum non equidem improbo. Verum in eorum usu delusa sæpius speciosa cardiacorum nomenclatura plebecula, præcautionis primaria negligit remedia, quæ in expellendo humore, à quo insignis memorata putredo, pestis causa continens, generari potest, consistunt. Ab ijs igitur auspicandum præsidiis, quæ vitiosos exhauriunt succos, dein ad ea progrediendum, quæ pravam temperiem alterant atque immutant: partesque nobiles adversus eiusmodi putredinem roborandæ.

ANNOTATIO II.

De præsidijs Cardiacis eorumque abusu.

INsigni adeo probitate animique candore noster Author præcelluit, ut ab huiusmodi medicamentis laudandis abstinuerit (de quorum facultatibus in morbis epidemicis malignisque plerique tantopere confidunt) priusquam populum de immani eorum abusu prudenter

benignéque commonefecerit. Verum enim profiteri si liceat, mera commenta sunt, quæ de Cardiacorum iactantur facultatibus, ab Empiricis alijsque id genus excogitata, qui solo lucri stimulo perciti speciosis his mercibus, res miras, quæque vim omnem naturalem superant miseris ægrotantibus, vel periclitantibus, vel morbum expavescentibus pollicentur, ut eorum loculis (velut pisces hamo trahuntur) æs callidè eliciant. Isthæc remedia ab Hippocratis Galenique scriptis longè exulant, ab illis in morborum curatione nunquam adhibentur, atque etiam hodierno tempore eruditis probisque Medicis ut fallacissima odio sunt: à solis vero sufflonibus Empiricisque in reipubl. credulorumque infirmorum exitium in usum vocantur. Vitiosis tam intra quam extra venas corpus scatens humoribus, imprimis sanguinis missione, mox purgatione opus habet, utroque præsidio sæpius interdum iterato, prout Medicus ordinarius expedire censuerit, ad imminentis contagionis periculum arcendum; non neglecta vitæ ratione consentanea, temporis anni, ætatis, temperamenti, regionis aliarumque circumstantiarum (quarum is unus arbiter est) ratione habita. Hæc tria scitè prudenterque administrata quibuslibet prævalebunt præsidijs, nec locus erit damnosis illis prophylacticis, ab impostoribus plebeculæ passim venditatis. Vivendi ratio legitimè instituta opiatas auro illitas, tabellas, cardiacosque pulveres in officinis adeo ventilatos antecellit. Cui phle-

botomiam blandamque purgationem ex Autoris consilio adiungant, qui à vaporibus contagij malignis reformidant.

Præsidia cardiaca vocata, sunt vel interna, vel externa. Quod ad interna spectat, tenuis fortunæ homines vero Mithridatio uti possunt, tum ob antiquitatem valde commendato, Principisque illius authoritatem, à quo & inventum, & sæpius usurpatum ferunt, tum ob facilem præparationis modum, paucitatem vilitatemque simplicium, maximamque efficaciam. Devicto Mithridate compositionis scheda ipsius manu exarata, in scriniolo inter res curiosissimas à Cneo Pompeio deprehensa est. Misturam istam à Pompeio minimi æstimatam aliqui memorant, quod paucissimis passimque obvijs simplicibus constaret.

Antidotus verò multis Mithridatica fertur
Consociata modis, sed magnus scrinia Regis
Cum raperet victor, vilem deprendit in illis
Synthesin, & vulgata satis medicamina risit:
Bis denum rutæ folium, salis & breue granum,
Iuglandesque duas, totidem cum corpore ficus:
Hæc oriente die parco conspersa Lyæo
Sumebat metuens, dederat quæ pocula tutor.

Vt suprascriptis versibus liquet, duabus iuglandibus aridis, totidem ficubus, viginti rutę foliolis, cum salis grano probè contusis compositio illa conflabatur, in lemmate vi illi adscripta, ut qui ieiunus illa uteretur, à veneno totis 24. horis tutus esset. Ea con-

fectionis quantitas in tres quatuorve doses matutinas exhiberi potest.

ANNOTATIO III.

De Mithridatio illiusque compositione.

CUm Autori propositum foret complures abusus qui in Medicinam irrepserunt emendare, utilitatis publicæ studio permotus, edocet hic, ut quisque verum Mithridatium ex paucis obviisque ingredientibus, aridis scilicet ficubus, rutæ foliis, salisque pauxillo parare valeat. Quæ simplicia simul iuncta insignem adversus putredinem, primariam pestis causam, vim obtinent. Apud omnes fere Autores extat eiusdem nominis compositio, longe numerosioribus calidioribusque consarcinata medicamentis, quorum aliquot incognita sunt, plurima inventu difficilia, pleraque depravata adulterataque. Variorum adeo simplicium coagitata mixtio supervacanea inutilisque videtur congeries, quæ utentium spem non solum frustratur, sed ut plurimum visceribus calorem imprimit, nulla fere alia prærogativa insignis. Eam non solum intelligo, quam ex publicis theatris triviisque Agyrtæ plebeculæ venditant, sed illam etiam, quæ in Pharmaceutarum officinis prostat, cui nulla alia vis energiaque inest, quam apprimè calefactoria. Speratæ autem cardiacæ vires certius promptius-

quæ à sexcentis pervijsque simplicibus obtineri poterunt. Imo vinum ipsum tempestivè exhibitum ipsi Damocratis Mithridatio longè præferendum, saporis, caloris tenuitatisque partium ratione. Vnde liquet, oleum & operam perdere, qui merces eiusmodi exoticas coëmunt, sumptuosas alioquin & caras, incertas, ementitas, neglectis vernaculis & indigenis, vilioris pretij & securioribus. Quæ securitas etenim à Mithridatio exspectari potest, quod plurima venenata simplicia subeunt, quorum non iusta dosis gravia symptomata, atque etiam interitum inducere potest? Papaveris nigri lacryma, quæ vulgo pro Opio habetur, huius fidem facit certissimam, quippe quod perperam exhibitum præsentaneam mortem inferat. Laudata vero ab Autore Antidotus indubias utentibus conciliat utilitates, cum nuces, ficus, ruta & sal nedum ullam ex se pravam qualitatem, sed exsiccantem tantummodo corroborantemque habeant facultatem. Adeo ut magnus ille Rex Ponti Mithridates, nullum aliud adversus venena, quibus illius, dum iunior esset, vita tentata est, præstantius alexipharmacum adinvenerit, cui nomen indidit, ob insignem virtutem in eo compertam. Eius elogium Martialis etiam attigit:

Profecit poto Mithridates sæpe veneno,
Toxica ne possent sæva nocere sibi.

Si cuipiam antidotus illa Mithridatica simplex non arrideat, quotidie mane antequam foras prodeat, sequenti utatur Opiata.

℞. Conservarum buglossi, borraginis, nenuupharis & rosarum, an. ℥ ij. conservæ calendulæ ʒ. x. Malaxa cum syrupo de limonibus, & fac Opiatam. De qua utatur mane ad quantitatem nucis avellanæ, superbibendo parum vini albi.

Huiusmodi Opiata temperatissima est, nullum calorem noxamve, sed certum fructum levamenque allatura, levi cæteroquin pretio comparanda.

Penes externa cardiaca, nonnullorum Medicorum (quorum nihilominus eruditionem veneror) opinioni favere non possum, qui supra cordis regionem sacculum Arsenico plenum gestandum præcipiunt, hac nixi ratione, quod Arsenicum humiditatem putrefacientem vi exsiccante absorbeat: ad experientiamque provocantes, Alexandri VI. Pontificis maximi exemplum afferunt, qui ad Pestis cautelam huiusmodi præsidio utebatur. Ad quæ perfacilis responsio est, Arsenicum scilicet calore immodico funestoque desiccare. Prudentem vero Medicum ex uno atque altero experimento subsecutam securitatem nequaquam inferre debere, quæ aliunde etiam dimanare potuerit. A nostris autem partibus militat totus Medicorum Parisiensium Collegarum meorum chorus, à quibus succedentibus identidem temporibus multiplices exitialis istius medicaminis effectus animadversi sunt, inductæ in quibusdam affi-

duæ palpitationis, in alijs præcipitis interitus; in nonnullis cor vietum, aridum exſuccumque inventum. Præ cæteris Nobilem quendam referunt, qui ſupra cor venenatum illud antidotum appenderat peſtis præcavendæ gratia pila palmaria ludentem è veſtigio exanimem corruiſſe, cujus aperto cadavere, ſiccum, nigricans ulceratumque cor comparuit. Minime enim dubium eſt ab excalefacto corde veneni noxam attractam fuiſſe, cum ex omnium Medicorum calculo Arſenicum ad ſummum caliditatis gradum pertingat, cauſticumque ſit, eaque de cauſa venenum putetur, cordi prorſus infenſum. Suſpicari non poſſum, undenam error iſte manare potuerit, niſi ab Arabum ſcriptis, in quibus, ex idiomatis Arabici ignorantia, pro *Arſeni* vocabulo Cinnamomum Arabicè ſignificante, vox Latina illi affinis, *Arſenicum* ſcilicet, accepta fuerit, indeque concinnari pulvis ex Arſenico potuerit, pro pulvere ex *Arſeni*, hoc eſt Cinnamomo, in ſacculo recondi, inſtarque periapti, pectori è cordis regione apprimi. In eum porro lapſum nonnulli Medici impegerunt, plauſibilemque iſthunc uſum aſtruxerunt, ut omnia fere nunc temporis Medicinæ dogmata velut problematica habentur! Sed bona illorum venia huic erroneæ periculoſæque opinioni adhærere non poſſum, quin potius ad tam perniciosum abuſum convellendum Medicáque è praxi eliminandum multis de

causis totis viribus connitendum existimo.

ANNOTATIO IV.

De Arsenico ex collo suspenso ad pestis prophylaxim.

NOn possum quin Autorem debitis laudibus exornem, qui adeo ingeniosè detexit, unde Arsenici ex collo suspendendi abusus manarit in peste præcavenda; immanis certè atque exitialis, quemque Medicos, quotquot sunt, ex re nata refellere ac oppugnare deceret, cum ab illo tot etiamnum homines circumveniri conspiciamus. Absurdißimum enim videtur, cor, primarium vitæ principium, fortissimamque caloris innati arcem, cum Arsenico quolibetve alio veneno familiaritatem gratiamve ullam inire posse. Duo enim corpora ex diametro opposita planeque inimica sunt, Cor & Venenum. Res certe est exempli eventusque perniciosissimi. Siculus quidam Medicus eruditione clarus, refert iuvenem pila palmaria ludentem derepente in sphæristerio extinctum, cui ex collo sacculus Arsenico plenus dependebat. Patavinus Medicus, doctrina pariter spectabilis, scripto prodidit, Iurisperitum qui huiusmodi sacculum gestabat, cum incaluisset, in febrem malignam ardentem incidisse, qua ad extrema fère perductus est ex pravis symptomatis à venenato illo sacculo in-

ductis. In quibusdam observatum Aulicis, qui huiusmodi venenum cordis regioni applicuerant, toto pectore erupisse pustulas ex vi Arsenici caustica atque maligna. Visi sunt alij animi deliquijs passim corripi, ex gestato inibi deleterio illo amuleto, qui eo ablato, protinus convaluere.

Ex omnibus rationibus, quæ ad intoxicati huiusmodi sacculi usum defendendum afferuntur, ne una quidem mihi arridet. Alij dicunt, cor hâc ratione venenis assuefieri. Verum alterius difficultatem, alteriusque impoßibilitatem non attendunt. Accedit, ob id pestis periculum non devitari. Alij causantur, Arsenicum venenum esse siccissimum, quod sua siccitate pravos humores pestem facile inducturos absorbeat. Quibus respondeo, si ob siccitatem id tantum contingat, pumicem mixtumve aliud siccissimum non venenatum potius accipiendum, eiusque usum quam Arsenici longe fore tutiorem. Alij ad experientiam provocant, aiuntque Adrianum VI. Pont. Max. à peste, quæ Romæ anno 1522. sævijt, istiusmodi sacculi beneficio servatum. Argumentum hoc ineptissimum est. Arsenicum ex collo suspensum gestavit, ergo à peste immunis fuit. Vtrumque credo: sed non ut alterum ex altero, ceu alterum causam alterius fuisse. Quamplurimi etiam alij ex illa pestilentia evaserunt, qui eiusmodi periapto carebant. Alij denique ignarorum Agyrtarum Empiricorumve more, ad qualitatem occultam confugiunt, quasis alia ra-

tione valida destituti. Quibus ex Galeno satisfactum volo, hoc ijs familiare esse, quibus, ut aiunt, hæret aqua, insolitis inusitatisque uti vocabulis, vel qualitates huiusmodi obtendere occultas: quæ meræ nugæ sunt, ab ignaris excogitatæ, ut suam inscitiam specioso tegant velo, plebeculamque his præstigijs circumveniant.

Ex Hydrargyri usu, ob qualitatem illius infensam, noxam inferri etiam posse autumo, minorem tamen quam ex Arsenico, popularesque inter errores illius administrationem quoquo modo, ad pestis præservationem, accenseo.

Superioribus dictum paginis, graves pravosque odores ineptum à nobis adversùs pestilentiam antidotum reputari. Spiritus enim suavibus cum reparentur odoribus, vero admodum simile est, illos ab olidis virosisque halitibus offendi. Præsidium huiusmodi ab aromaticis petitum irritum minime fore arbitror, si modo anathymiasis adeo blanda sit, ut caput non gravet, impleat aut calefaciat, quin potius cerebrum roboret ac recreet, spiritusque animales & vitales amica suavitate foveat. Eóque sertum ex hyacinthis concinnatum, malum aureum vel citrium manu continuo gestari poterit.

Si quispiam erga huiusmodi præsidij speciem magnopere afficiatur, sacculum vel scutum cordi regioni imponendum, pulvere sequenti, modico pretio parabili, fartum,

fabricari curabit.

℞. Rosarum rubrarum siccarum, florum violarum, bugloss. meliss. an. ℥. ß. santali citrini ʒ. iij. myrrhæ, thuris, ligni aloës, & ligni Rhodij, an. ʒ. ß. corticis citri ʒ. iij. Omnia contundantur, pulverisentur, & includantur inter duas sindones interbastatas ad formam scuti pro regione cordis.

Inter laxantia & cardiaca auxilia Rhabarbari, syrupi de cichor. cum Rhabarb. moschi, ambræ, perlarum, auri, coralij, cornu Monocerotis, lapidis Bezoardici, Mithridatij, Theriacæ, confect. alkermes, de hyacintho, aquarum theriacalium, imperialium, marcipanum, manuschristi perlatarum, pastarum regiarum, conditorum cordialium, sexcentorumque aliorum, tam simplicium quam compositorum mentionem non feci, cum ea solum ad divitum usus & cupedias, ob pretij excessum impendi debeant. In usum tamen inconsultis Medicis minimè vocanda, qui ex morbi idea, temporis constitutione, temperamento, ætate, sexu, regione plurimisque aliis circumstantiis ea appositè præscripturi sunt.

ANNOTATIO V.

De Perlis, Auro, cornu Monocerotis, Bezoardico lapide, Mithridatio, Theriaca, confectione Alkermes, de Hyacintho, &c.

ÆQuitatis lege me devinctum ſentio Lectorem monendi, ut ſeriò ſuperioris paginæ lectioni incumbat, in qua cardiacorum medicamentorum ſumptuoſiorum ſplendidiorumque maxima pars enumeratur, quibus ad peſtem præcavendam plerique utuntur. Autoris equidem mens ea non erat de ijs prolixiorem ſermonem habere, cum argumentum id non promereatur, ideoque ab illorum refutatione, in quorum manus illius ſcriptio pervenire poterat, intelligeretur. Satis illi fuit nullam id genus remediorum formulam præſcribere, lectoremque ab illorum uſu deterrere, quippe quæ inutilia ſunt, potiuſque ad quæſtum, quam ad ſalubritatem inventa. Audacter id pronuncio, omnes illas mixturas ab Arabibus in Medicinam introductas, nullum verum legitimumque uſum habere, ſumptuoſum, luculentumque in illis luxum ſuperſtitionemque ineſſe, ad plebeculam decipiendam utentiumque loculos emungendos, ſub ſpecioſa ſubſidij oſtentatione, cum immodicum quo væneunt pretium, alium morbum, priore peiorem, illis qui temere iſtis

confidunt, accersant. Eo usque vero progreditur, qui penes eorum administrationem admittitur abusus, ut quos aliorum fraudes praevenire avertereque æquum artisque dignitati consentaneum foret, ipsimet in illum turpiter impingant. Exploratissimum mihi est, eiusmodi medicamenta ab Autore nunquam probata fuisse, & tot annorum, qui 40. ut minimum fuerunt, spatio quibus Medicinam in illustrioribus huius urbis familijs exercuit, ne semel quidem ex ijs ullum præscripsisse. Porro quia illa interdicendi nullam rationem protulit, ut omnes intelligant, me omni affectu vacuum, soloque publici commodi studio instinctum de ijs mentionem facere, primarias hic edisseram causas, quibus odio mihi sunt Arabum illæ præstigiæ, Agyrtarumque fraudulentæ merces. Neque Rhabarbarum, neque syrupum de cichorio compositum hic insimulare animus est, cum egregijquique Medici utrumque in usum quotidie advocent: sed duntaxat Moschum, Ambram, Perlas, Aurum, Cornu Monocerotis, Bezoardicum lapidem, Theriacam, Mithridatium, Confect. Alkermes & de Hyacintho, Aquas theriacales, imperiales, manus-Christi-perlatas, aliasque id genus quisquilias exagitare, de quarum singulis paucula, ut pro mea virili aliquid conferam ad abusus, qui in dies in Medicinam irrumpunt, proscribendos, perstringemus.

De Moscho.

Nullus unquam vim aliquam alexiteriam

ad pestem præcavendam in Moscho deprehendit. Nullus inter nominatos Autores facultatem illi putredini obsistendi ascripsit, utpote calidiori atque sicciori. Quamobrem cavillantur & ineptiunt, qui eò Moschum adhibent. Sertum ex rosis concinnatum longè ad id præstantius, tum maximè si generosa, quæ morbi causam profligant, præsidia non negligantur.

De Ambra.

Idem censeo de Ambra, ob affinitatem qualitatum, cæteroquin inertium ad ingens Pestis incendium extinguendum, insignemque putredinem illius fomitem oppugnandam, cum & ipsa calore longe Moschum superet.

De Perlis.

Hæc una est ex antiquissimis absurdissimisque technis, quas Arabum fraudulenta cohors in Medicinam invexit, quum cardiacam virtutem perlis arrogavit. Non nisi ex duobus cor potest roborari, sanguine scilicet vel spiritu. Perlæ neutrum præstant, cum non alant, neque in alimentorum censu (quibus solis id concessum est) ullo modo reponantur. Insaniunt igitur, qui imposturis eiusmodi Arabicis deludi se sinunt, à vera Philosophia penitus abhorrentibus. Vnius lucri illicijs splendida hæc medicatio in ægrorum triclinia irrepsit. Succulentarum carnium insculum, bene apparata gela-

tina, vel vini dilutissimi haustus longe validius ægrotantis corculum fulcire recreareve possunt, quam perlarum sumptuosissima 50. seu 60. aureorum dosis, eorum cum immani ludibrio, qui portentosa huiusmodi tolerant latrocinia.

De Auro in Medicos usus non adhibendo.

Ratio articulo superiore in Perlarum censura allata, nihil cordi roboris afflare posse, quod vim alimentariam non habeat, eadem contra aurum etiam militat, quod in Medicos usus nequaquam venire, neque remedij, (si propriè loquendum sit) nuncupatione donari fas est. Cum remedium omne pati debeat, ad actumque deduci à calore innato, aurum eiusmodi esse nequit, calore in illud non agente, cum immutato colore, eodemque quo voratum est pondere, minime ob soliditatem densitatemque diminuto, excernatur. Id sapiuscule ex eorum exemplis patet, qui aureos numos ceu pilulas deglutiunt, quos postmodum citra ullum ponderis detrimentum deijciunt, nulla ne minima quidem portione in corporis alendi nutricatum abeunte. Iudæorum quorundam id quoque historia confirmatur, quorum reclusis intestinis devoratum aurum integrum repertum est. Adde, metallis omnibus sulphureum quendam maximeque fœtidum halitum, vitæ nostræ inimicum, inesse, Chymistarum etiam calculo, asse-

rentium, sulphur & hydrargyrum metallorum gemina principia, venenata esse. Remedium omne vel corroborans est, vel alterans, vel purgans. Aurum non corroborat, quia non nutrit, ex Aristotelico in Meteoris effato; & Galeni Comment. in lib. 1. Hippocr. de ratione vict. in acut. *Corroborans igitur præsidium reputari non potest. Nec alterans, tum quia nativus calor qui blandus est, in auri solidam compactamque substantiam agere non potest: tum quia nec calefacit, nec refrigerat, nec exsiccat, nec humectat. In alterantium igitur classe non numerandum. Purgatoriam vim auro inesse nullus hactenus pronunciavit, ne somniavit quidem. Nec valet, quod vis nutritia ab aliquibus auro attribuitur, quandoquidem id falsissimum est rationibus ante adductis, eaque quam ex Iul. Cæs. Scaligero* exercit. 27.. in Cardan. *mutuabor. Inter illud quod alit & corpus quod alitur similitudo aliqua intercedat necesse est. Atqui inter aurum & corpus humanum nulla est, cum ab humana natura auri essentia maximè discrepet. Aurum igitur alere neutiquam valet, ac proinde vires deperditas recreare, atque restaurare prorsus inhabile est. Si quibuspiam ægrotantibus aurum opitulari valeat, melancholicis certè, non ut Arabs ait Avicenna, ex pulvere seu potione exhibitum, sed gravi mole porrectum, hoc est si afflictas eorum res opulenta aliqua fortuna sublevet, vel si deploratis rebus suspendio vicini, ut cuidam olim contigisse*

tigisse narratur, ad arboris radices, quam ad suspendium elegerant, flavi illius metalli ingentem deprehendant molem, unde exhilarentur melancholicoque mœrore & tædio vindicentur. Longior hic non ero, ijs quæ dicenda de auro supersunt, ad caput singulare in meo Errorum popularium libro prope diem (cum Deo) edendo reservatis.

De Monocerote.

Vt portentosius extitit, qui ex commentitio Monocerotis cornu manavit abusus, sic plurimorum Medicorum laudanda consilia, qui identidem suo quisque tempore, solidissimis rationum momentis illud expugnarunt, omnique experimentorum genere proscribere aggressi sunt: dubioque procul amandatum prorsus fuisset exolevissetque, si male cautum vulgus, cuius facile luditur ingenium, fraudem non adiuvisset promovissetque, maiori fide Empiricis Agyrtisque commodata, quam Medicis, qui eiusmodi ludionum inventum profligare serio moliti sunt. Verum (Dei benignitate) irritus non fuit illorum conatus. Nam si usquequaque sublatus abusus non est, valde certè attritus peneque extinctus est, veteratorum opprobrio, quibus technas fraudesque prorogare volupe est. Quamobrem hic de eo multis non agam, aliquot duntaxat adductis rationibus, quæ curiosis satisfacere poterunt, ut ultimam huic monstro mactando manum adhibeam.

Primo maxima discrepantia dissensioque est inter scriptores penes Monocerotis essentiam. Secundo in eiusmodi cornibus non sapor, non odor, aliavé qualitas existit, quæ luculentum ullum salubritatis effectum prodere valeat. Tertio, cum cornuum materia siccissima sit, male affectum corpus minimè nutrire, nisi forsan exsiccando, valent; quod longè commodius ex boum arietumve cornibus paßim obviis efficeretur, quàm ex id genus suppositititio, ex mari (ut aiunt) rubro transvecto, ut splendidius væneat, & auro contra pendatur. Quartò, neque Hippocrates, neque Galenus aliusve Medicinæ alicuius nominis autor, ullam unquam virtutem cornu Monocerotis ascripsit. Si quid vero ab aliquibus de eo scriptum, id ex auditis aliorumque relatu hæsitanter affirmatum. In re autem tanti momenti, Agyrtis, ex mendacio fraudibusque lucrum captantibus, neque peregrè advenientibus temerè credendum est. Quapropter unumquemque candidè hortor, ne ab huiusmodi captiosa merce ludificari se patiatur, cum longè efficacioribus, præ hoc mentito, cornu Cervinum, viribus antestet. Eruditisimorum Medicorum autoritate nostra sententia fulcitur, maximè DD. Capellani, Dureti, Petræi, Altini, Scholæ quondam Parisiensis Doctorum; Mercurialis, Baccij, Sylvatici Italorum; Thomæ Erasti, Germani; sexcentorumque aliorum, quorum rationum momenta diffusius aliàs sumus enucleaturi. Quod si qui adhuc sint, qui fucum sibi fieri aveant, ma-

linique veſanis improbiſque nebulonibus, quæſtum inde aucupantibus; quam conſultiſsimis candidiſsimiſque hominibus, ex animi ſententia rerumque peritia de eo monentibus credere: eis ſaltem autor fuerim, ut periculum faciant: tumque ſuo comperient damno, quæcunque de eiuſmodi cornu mirabilibus memorantur, meras eſſe nugas: tumque reſpondere poterunt, quod Apollonius Damidi ſciſcitanti, num crederet mirandis virtutibus, quæ vaſculo ex cornu Monocerotis conflato tribuebantur, feſtiviter reſpondit: Credam, *inquit*, ubi reſcivero ditionis illius Regem eſſe immortalem. *Sed hæc ſatis de Monocerotis ſuppoſititio cornu. Qui plura velit, Paræum* lib. 21. Chirurgiæ *legat, ubi ſtrenuiſsimis rationibus experimentiſque anilia de illo ludicro amuleto deliramenta perdoctè refutantur.*

De Bezoardico lapide.

Si Gallicus Democritus iure merito laudandus veniat, quòd molam cæteris omnibus anteponat lapidibus, ob illius uſum generi humano adeo neceſſarium: vice verſa potiorique ratione Bezoardicum lapidem inſectari mihi liceat, cum eo velut inſtrumento Empirici ſordidique Pharmacentæ tot hominum myriadas miſere circumvenerint, ex quo lapis iſte offenſionis adinventus eſt. Lapis, inquam, offenſionis, in quem iampridem legitima abdicata medendi methodo viaq; regia ab Hippocrate & Galeno cōmonſtrata, turpiter adeo impactum eſt. Falſis infandiſque

experimentis fide temerè habita. Infandus lapis, à quo tot fere offensi sunt, quot à strenuissimis remediis adiuti. Facile planumque mihi foret, solidis celeberrimorum Autorum autoritatibus, velut validissimis machinis, extructum dudum ex isto fabuloso chimericoque lapide ædificium diruere. Sed quia inveteratus iste abusus, lucrionum sordibus & dolis introductus, exolescere incipit, egregio Medicorum, tam infami mangonio infensorum, studio & opera, tum quia proprium illi in Erroribus nostris popularibus caput est assignatum, non ita hic multus ero, adde quod Medici officiosi & familiaris Autor nonnihil de huiusmodi versutia prælibavit. Hic porro duntaxat demonstrabo, Bezoardicum lapidem merum esse figmentum, nihilque de eo ab Autoribus antiquis memoriæ proditum, solumque à 50. vel circiter annis in Medicinam introductum, eorum præstigiis, qui continuo satagunt, ut apud vulgus plus æquo credulum nova medicamenta intrudant, ut immeritorum periculo quæstum inde expiscentur. Vafrities equidem ingeniosissima, egregium Agyrtarum inventum omni ratione destitutum, nullo experimento firmatum, mulierculrum fabulis innixum, vel profligata audaciæ hominum, quos contra animi conscientiam id asserere, quod nunquam animadverterunt, minime pudet! Fallaci duntaxat fraudulentóque veteratorum Alchymistarum testimonio suffultum, qui pro fictitij lapidis granis aliquot, purum putumve aurum ex ægro-

rum loculis eliciunt : quibus maiori longè eſt quæſtui, quam famoſus ille lapis Philoſophicus Alchymiſtis. O improbum hominum genus! Num tandem ad meliorem frugem redibitis? Num aliquando vanis fictiſque remedijs populo illudere, eiuſque loculos ſanationis ſpecie emungere deſinetis? Enixè ſinceroque animo Deum precor, ut ſaniora vobis ſuggerat conſilia, ad ingenuè palamque profitendum adigat, nullum vos unquam laudabilem ex chimerici illius lapidis uſu effectum conſpexiſſe, ſperatoque vos ſemper fraudatos fructu: veſtriſque ſolum ſordibus atque auri ſacra fame inter egregia Medicinæ præſidia intruſum fuiſſe. Cedite tempori, cedite rationi, qua edocemur, nulli omnino lapidi ne tantillam quidem vim cardiacam ineſſe, longè minus fictitio adulteratoque. Quin etiam, ſi nativus revera foret, prout Agyrtæ & Sycophantæ in India extare, contra rei veritatem, aſtruunt; non maioris eſſet virtutis, quam creta noſtra, vel gypſum Montis-Martyrum. Humano in corpore nec ſanguinem, nec ſpiritus generare valet. Nullius ergo ad alendum confortandumque momenti eſt. Quod ſi ab illo ſumpto ſudor forſan aliquis prodijt, ab ullo lapide non poſſe id præſtari pro re compertiſſima habendum, effectumque id eſſe vel febris, vel naturæ imbecillis, vel potus cuiuſpiam calidi ſudoremque movere potentis, cuiuſmodi eſt aqua cardui benedicti, vel ulmariæ, quo cum propinatus eſt, quamvis id perraro contingat. Si

obijciatur, sumptis aliquot pulveris Bezoardici granis puerorum variolas morbillosve erupisse: absit ut effectum illum lapidi vestro, sed calori innato tribuatis, ex prægresso quopiam legitimo præsidio incitatum, quale fuerit, vel enema, vel phlebotomia tempestivè instituta. Vester ille lapis, ô boni! materia crassa terrestrique constat, quæ ultra ventriculum progredi non potest, & quacumque permearit, non nisi noxam creare potest: tantum abest ut laudabilem aliquam noxij corruptique humoris intra venas contenti, prout revera est in fœdo huiusmodi affectu, evacuationem moliri ac promovere valeat. Observate, Medicos, qui etiamnum hodie illum exhibent (qui paucissimi sunt) in mentis conscientia agnoscere, supervacaneum isthunc esse lapidem, eò tamen illum præscribere, ut ægrotantium affinibus gratificentur, quibus de illius viribus mirabilia deprædicastis. Ut suspicionem calumniamve à se amoliantur, eorum interitus, qui illo usi fuerint, licet sumentibus noxam semper aliquam, nullum vero unquam commodum derivatum exploratissimum sit. Rationis cedite potentiæ, tot eximiorum Europæ Medicorum à Domino Guiberto in prædicto Medici officiosi & domestici libello curiosè citatorum. Illis cedite, quos hic succenturiabo, ut intelligatis, unam esse æquabilemque toto orbe de eo sententiam. Nicolaus Boccangelinus Hispanus eruditissimus, Imperatorius Medicus, in tractatu febrium malignarum & pestilent. *cap.* 17. *eius usum his*

verbis condemnat. Cardiacis nonnulli pulveribus ex lapide Bezoardico, unionibus, coraliis, terra ſigillata conflatis utuntur: aſt turpiter errant, quia omnia huiuſmodi medicamina obſtructiones, unde febris creatur, adaugent. Adde, pulveres iſtos, cum ex materia craſſa terrenaque conſtent, in fundo ventriculi inhæreſcere, venas obſtruere meſaraicas, ac prohibere, ne tetri peſtilenteſque febris vapores ab his partibus exhalent. *Hieronymus Rubeus Ravennas Clementis VIII. Medicus nominatiſſimus* comment. in caput 7. lib. 3. Celſi, *huius lapidis fallaciam his exprimit verbis.* Non diffiteor in febribus malignis, magnatibus viriſque illuſtribus quamplurimis lapidem Bezoardicum me ſæpiuſculè preſcripſiſſe ad 8. 10. 16. grana: verum nihil unquam laudabile exinde ſubſecutum, obſervatum eſt, neque ſudorem, neque vomitum, neque alvi fluorem, nullumve ſubſidium aut emolumentum: etſi ſplendidè lapides iſti coëmpti fuiſſent, pro veris nativiſque haberentur, ab opulentis & eminentibus viris comparati. Preterea operæ pretium facturum arbitror, ſi moneam lapides illos fictitios eſſe & adulteratos, quod nobis innotuit in Clementis VIII. Pont. Max. felicis memoriæ, morbo, in quo ex lapidibus iſtis ſupra quadraginta ad nos allatis, ne granum quidem legitimum optimæque notæ deprehendere licuit. *Martianus Medicus Romanus* Commentariis in Hippocrat.

qui, nihil præter nomen atque opinionem ex lapide Bezoardico nobis superesse, *ait*, citra ullum successum; quod verissimũ ex notis ab autoribus illi assignatis experientiaque comprobatur. *Rodericus à Fonseca, Professor Patavinus celeberrimus*, tractatu de febribus malignis, *ingenuè fatetur* nullum unquam memorabilem ex lapide Bezoardico, sæpe sæpius in febribus malignis à se exhibito, effectum conspexisse. Preterea, lapides omnes Bezoardicos hodierno die adulterari, ita ut nulli genuini reperiantur. *Ioannes Colla Bellunensis, Italus eruditione clarissimus, Ducisque Vrbinatis Medicus cubicularius, libro cui nomen* Cosmitor Medicæus, *longiusculo de lapide Bezoardico tractatu, illos sugillat, qui illius usum citra rationem deprædicant, quique passim omnibus in morbis eo promiscue utuntur, propter lucrum inde dimanans. Theodorus Angelutius* lib.3. de febr. malign. curat. *eum sic improbat.* Omnibus Medicis consulo, ne eiusmodi credant lapidi, neve ullo modo in usum vocent, cum certissimè constet, nullum extare qui adulteratus non sit: multique viri egregij fideq; dignissimi profitentur, atque etiã egomet audacter affirmo, ex illius usu nulli unquam ægroto optatum fructum successisse. *Hinc colligi evidentissimè potest, quam tutum sit rem adeo incertam & ludicram ægro febre maligna periculosè divexato pro remedio certo probatoque præscribere. Thomas Minadous, Medicus Italus*

etiam clarissimus, his astipulatur libro de febrib. malignis cap. 15. Nec admitto (*ait*) nec in Bezoardico lapide vim ullam occultam deprehendo, qua febribus opitulari possit malignis: meaque sententia est, commenta esse anilesque fabulas, quicquid ab Arabibus de eo scriptum, & à recentioribus etiamnum ventilatum est. Pluries enim variisque in ægrotantibus illum prescripsi, sed frustraneo semper eventu. *Aloisius Mondella* in medicam. simplicium examine; *Medicum quendam ait sibi notum, qui lapidem ex hydrargyro & auro fabricaret, quem Bezoardicum nominabat, ex cuius usu plurimi interibant. Item unius Hispani, septemque Italorum Medicorum celeberrimorum de egregio illo lapide assertiones: ex quibus inferendum, nullam ei fidem adhibendam, quippe qui spurius suppostititiusque sit ac usus periculosi, quique nihil eorum præstet, quæ ambitiosè fallaciterque ab Empiricis illi affinguntur. In his solidissimis conquiescere possem authoritatibus, nisi ut fraudes luculentius innotescant, quæ huius lapidis abusu perpetrantur quam locupletissime demonstrare vellem, Medicos non tantum exoticos, Italos, Hispanosque, verum etiam Gallos eidem veritati suffragari; lapidem scilicet Bezoardicum, qualiscumque sit, puram putamque esse fallaciam, sive ex Oriente, sive ex Occidente allatum; optimumque nullius prorsus esse momenti. Paraum* lib. 21. cap. 44. *assertorem advoco, omnesque Bezoardicos Pa-*

ranymphos & Chymicos ad unum provoco, ut adductis inibi rationibus satisfaciant, Chirurgus licet duntaxat ille fuerit; hinc D. Ludovicum Guyonum Dolensem variar. lection. tom. 1. cap. 10. lib. 1. *Riolanum patrem, Parisiensem Medicum eruditissimum* Comment. in Fernel. cap. 17. lib. 2. *Andream Laurentium Henrici IV. Gallorum Regis Archiatrum* Consil. cap. 1. & 14. *Quod ad me attinet, de lapide Bezoardico nequaquam bene ominari possum, si ab illo meliora, quam triginta retroactis annis, intueri non detur: seu, si mercatores in Indiis negotiantes nobis hic vivum spiransque animal ex quo extrahitur, non sistant. Gnarus quippe sum, omnes huius lapidis propolas planos esse vafrosque impostores, speciosaque illa acroamata, quæ de illius virtutibus palam iactantur, meras esse nugas, ad sordes & quæstum, vulgique, nimis utique creduli, dispendium concinnatas.*

De Theriaca & Mithridatio.

Iustum de iis quæ contra ambas hasce compositiones, ab Agyrtis ignarisque Empiricis tantopere celebratas, obiici possent, volumen compingere perfacile esset, tot tantæque absurditates, discrepantiæ, contradictionesque in Opiatis istis examinandis pullularunt, ut nuspiam gentium extare appararique satius esset, propter frequentissimos abusus atque infortunia, utentibus sæpe sæpius inde emergentia.

Integrum mihi esset utramque minutim, singulis simplicibus excussis, refellere, nisi utrique caput proprium in Erroribus meis popularibus brevi (si Deus volet) emittendis non destinarem. Vbi planos faciam multiplices prægrandesque abusus, qui in augustissimam artem (Medicinam intelligo) irrepserunt, quibusque populus ludificatus est, blanda sanationis spe prolectatus. Illicque luculentissime demonstrabo, hodiernam Theriacam unicum priscæ illius famosæque confectionis nomen retinuisse, eique penitus esse dissimilem. Hic interim rationum molem summatim congeram, quas sigillatim illic (Deo dante) enucleaturum me spondeo, quibus ad medicamen istud exagitandum adducor, quantolibet apud improbos atque ignaros nomine pretioque cluat: succincteque id (quoad potero) exequar, ad compensandam superioris articuli prolixitatem, in refutandis technis & fraudibus, quæ in dies in lapidis illius fictitij mercimonio admittuntur, impensam.

Duo sunt duntaxat, quæ eiusmodi præsidiorum usum suadere possint, authoritas scilicet & ratio. Sub authoritate experientia continetur, quæ nihil aliud est, quam probatio seu periculum à gravibus aliquot viris fide dignis ex illis factum. Princeps maiorisque ponderis autoritas, qua Theriacam legitimam esse probari posit, hæc est (quam nulli Empirici medicaminis istius præcones omittunt): à Galeno Theriacam adeo

commendatam esse, ut de ea geminos conscripserit libros, ad Pisonem, *&* ad Pamphilianum. *Respondeo, autoritatem hanc nihili esse, cum uterque ille liber Galenicus non sit, licet illius nomine signatus. Quod apertissimè elucescit, tum ex stylo & ratiocinatione, quæ ab ordine methodoque Galenica penitus abludunt, tum propter insolita inusitataque vocabula, qualia in alijs Galeni operibus minimè reperiuntur. Præterea opiniones maximè erroneas, absurdas, atque à germana Galeni doctrina abhorrentes inibi legere est. Exempli gratia, ubi de absinthio, &c. verba facit; ut verisimile omnino non sit, Galeno unquam in mentem eos conscribendi venisse.* In eo plurima verba à Galeno nusquam usurpata, fabulosa aliqua, & stylus totus pene diversus reperiuntur, *ait doctissimus Mercurialis.*

Etsi vero constaret librum illum Galenicum esse, enixè contenderim, hodiernam Theriacam frustraneam esse, non in Peste modo, verum & in alio quovis morbo, cum ab illic descripta penitus discrepet. Nullamque aliam rationem velim ad Theriacam, quæ nunc temporis varijs in locis conficitur, refellendam, quam conditiones ab eiusmodi libri Autore ad legitimæ Theriacæ confectionem requisitas. Nullum admittit succedaneum. E contra nullibi in Gallia parari potest, quin duodecim ut minimum succedanea substituantur. Præ cæteris imperat, ut optimum habeatur Cinnamomum, in quo (ait) quamplurimi aromatarij hallucinati sunt:

hodie vero nuspiam reperitur, cum Canella (ut vulgo vocatur quæ exquisitum Cinnamomum non est) etiam optima non sit inventu facilis, insignis adeo vesanaque est extraneorum mercatorum avarities & improbitas! Idem Autor addit; in rectè conficienda Theriaca nullum erratum, ne quidem in simplicium minimo admitti debere: vitium enim unius medicamenti totam compositionem evertit. Peritiorum huius urbis Pharmacopœorum iudicium appello, num revera in simplicium electione supra viginti errata insignia committantur, quoniam alia nobis prorsus incognita sunt, alia desunt, nec unquam huc adferuntur. Unde adducor ut credam, non leve in illius usu subesse periculum. Nullus fere est, qui abusum ignoret, qui in viperarum delectu subest, quingentisque plusquam retro annis in usum minimè venisse, imo nec cognitas fuisse, quarum vice serpentes virosissimi substituebantur. Porro si in re tam pervia adeo turpiter periculoséque peccatum est, quæ securitas in vero balsamo & malabathro longè pretiosissimis, à remotissimisque regionibus convehendis? Hodierno tempore nativo opobalsamo Ægyptij maiorem fidem quam ulli remedio adhibent, quod tamen nec occurrit, nec uspiam adinveniri potest; de eiusque præstantia postquam probi Autores mira decantarunt, demum concludunt, sed nusquam reperitur. *Myrrha etiam nostra, odore excepto, in nullo convenit cum myrrha à Dioscoride descripta. Caremus opobalsamo, costo vero, schœ-*

nantho, dictamno cretico genuino, amomo, chalcitide, terra lemnia, carpobalsamo, vino falerno. Hodiernum opium neque etiam purum est, legitimumque, attestante Matthiolo; penitusque discrepat ab opio à Dioscoride descripto, licet absolutè necessarium sit, cum basis sit Theriacæ. Abstineo à classicis Autoribus citandis, in quorum monumentis improbatur, res enim fieret infiniti laboris. Plinius ipse Theriacam, ceu pravum medicamentum, insectatur. Theriaca vocatur (*inquit*) excogitata compositio luxuriæ: fit ex rebus externis, cum tot remedia dederit natura, quæ singula sufficerent. *Recentiores eam damnant, ut inconditam numerosorum simplicium absque ordine & methodo farraginem, quorum maxima pars incognita est, alia frustranea sunt, pestique sanandæ penitus inertia: Vnum duntaxat dicam, hodiernam Theriacam perniciosum esse remedium, perperam apparatum, præcalidum, febrem in paratis corporibus facilè accensurum, quodque deterius, inimica æstuosaque facultate exitiale incendium visceribus promptè impressurum. Indignum prorsus, quod inter Antidota reponatur, nulla quippe virtute præditum, qua pestilitatis præservationi curationive opitulari valeat, à quo abhorreat (amabo) quisquis ab illius noxa indemnem præstare se voluerit.*

De Mithridatio.

Mithridatium, quod hodierno die in offi-

cinis prostat, cum ad Theriacam maximè accedat, iisdemque vitiis laboret, iisdem etiam rationibus oppugnari debet: quamplurimis enim similibus constat simplicibus, illiusque perinde exitialis est usus. Et si à Mithridatio, fervidum mordacemque calorem excipias, quo impensissimè obesse potest, nulla alia superest qualitas, qua adversus pestem malignosque alios affectus commendandum veniat. Quamobrem cuique amicè consulo, ut ab eo caveat, fidemque omnem vanis Empiricorum encomijs Mithridatium impudenter iactantibus deroget.

De Confectionibus Alkermes, & de Hyacintho.

Confectio Alkermes compositio in primis est ab Arabibus perverso admodum ordine descripta, fraudibus superstitionibusque referta, quales sexcentæ aliæ in artem Medicam ab ijs invectæ sunt, nonnihil à recentioribus, Arabicæ disciplinæ sequacibus, emendata & interpolata. Nihilque aliud est, quam confusa inordinataque plurium medicamentorum externorum congeries, in qua nullam vim cardiacam (ut quotidiana constat experientia) dispicias, quicquid venalitij præcones de ea garriat. Nulla arguiratione potest, aliquod ex simplicibus quibus conflatur, ulla vi præcellenti ornatum esse, qua putridarum febrium malignarumque causis

ac symptomatis adversari valeat, si saporem odoremque, quem à pomorum fragrantium succo, ab aqua rosacea, moscho, ambra, ac saccharo habet, illi ademeris. Cum enim omnia hæc calida sint, febricitantibus infensissima sunt. Imo florum suaveolentium fasciculus cor cerebrumque vi gratiore salubrioreque perfundit, quam confectionis alkermes libra integra, à qua si quinque proximè enumerata simplicia detraxeris, vix unum superèrit, quod medicos in usus venire mereatur. Nec me ab ista opinione divelli unquam patiar, donec egregium aliquod ac conspicuum specimen exhibeant serici crudi abunde immisti, lapidis lazuli venenosi, corrosivi, vomitivi, purgantis, hodieque adeo rari, aromatariorum totius Europæ primipilis etiam asserentibus nuspiam illum reperiri, cuius loco marcassiteum substituunt, marmore albo conspersum, proinde nocentissimum. Quod ad lignum aloës, mercatorum fidem attestor, qui sæpe sæpius in rebus minoris momenti nobis imponunt. Perlæ atque aurum nulla vi pollent cardiaca, ut supra demonstratum, solumque ad splendidiorem fucum lenociniumque adijciuntur.

Quibus permotus Rondeletius, Medicus Monspeliensis eruditißimus, quanquam peregrinis simplicibus aliàs addictißimus, confectionis huius parum tutum usum esse admonuit. Quod alterius Monspeliensis Medici calculò comprobat: aitque quendam virum non ignobilem sibi notum; ab illa in gravem fœdamque

que dysenteriam incidisse. Quod minimè mitor, expensa acriusculorum simplicium ex quibus constat virtute. Simplici plebeculæ, iisque qui varietate delectantur, persuadetur, eximium quid huiusmodi confectionem esse ob admistum aurum. Verum ludibrium merum est. Aurum quippe ore sumptum nullius est usus & efficacia: subdolumque inventum est hominum, Arabum more viventium, ne dicam prædantiũm, ut miserabilium ægrorum illis plus æquo confidentium è loculis numos callidius eliciant. Augerius Ferrerius, Tolosanus Medicus eruditus in Methodo, confectionem Alkermes ex compositione improbat, Medicosque citra ingentem necessitatem, alioque fine quam quo instituta est ea utentes, incusat. Aromatarij etiam Auxitaniæ, ubi ut plurimum cuditur, indeque ad nos adfertur, illius liguritores naso suspendunt. Autor collationis utriusque Pharmaciæ id amplissime patefacit, sigillatim adamussimque excussis peccatis omnibus, quæ in hac compositione admittuntur, à quorum ventilatione ne tædio sim, supersedeo.

Confectio de Hyacintho in multis cum superiori colludit, in eo præsertim, quod non minus vitiosa sit, nullaque facultate cardiaca prædita. Empirici nostri recentiores de illa pariter mira deblaterant, ob fragmentorum pretiosorum aurique bracteolas aliquot quæ eam ingrediuntur, quorum simplicium vano inertique fulgore, non tam oculos quam mentem ægrotorum obsequentium sub specie medelæ per-

stringunt & ludificant; hic necessitas me adigit, ut exclamem, ô nugæ! ô fallaciæ! ô caligo! Tenuia quippe eiusmodi fragmenta, omni colore fulgoreque vacant, spiritusque nostri ea ratione quam idiotis suadere nituntur, minimè opus habent. In illis fragmentis ne tantilla quidem vis alexiteria residet, quin potius fervida noxiaque, ideo ex finibus usibusque Medicis eliminanda, cum nihil eorum penitus exequatur, quæ de illa iactantur. Ac stylum ea de causa abrumpam, multiplicesque illius compositionis abusus intactos relinquam.

De Aquis Theriacalibus, Imperialibus, Marcipanibus, Manus-Christi-perlatis, Pastis-regijs, &c.

De omnibus id generis medicamentis idem pronunciandum, quod de vitiosis libris existimo,

Pergula pictorum, veri nihil, omnia falsa, *quandoquidem frustranea omnia sunt, meraque figmenta ab Arabibus eorumque asseclis ad crumenam ægrotantium exhauriendam, viscerumque intemperiē adaugendam inventa. Si ingredientia, ex quibus conflantur flocci nihilique sint, ex ijs composita quo loco (quæso) pretiove habenda in pestiferæ labis eiusque caussarum expugnatione? Misturæ istæ omnes calidiusculæ sunt, splendide væneunt, perperam susque deque permistæ, nullo locuplete testimonio autoritateve suffultæ. Solis enim in Agyr-*

tarum buccis percrepant, citra ullum evidens experimentum, nullusque inde in pestis, tum præservatione, tum curatione felix successus unquam est animadversus. Quapropter Autoris vestigijs inhærendo, unicuique consilium suggero, ut fidem omnem istis quisquilijs deroget, quin potius ad Deum opt. max. confugiat, summum ægritudinum omnium Medicum, qui peste nos corripi ad scelerum nostrorum, expiationem patitur: dein ad Medicos physicos, qui ex artis regulis consentanea indicabunt remedia, cuiusmodi sunt magna illa & generosa phlebotomiæ & purgationis, cum legitima vivendi norma, ex quibus vera pestis pendet præcautio, à qua Deus sua benignitate & gratia tueri nos velit.

Quantum ad curationem spectat, eam attingere nolui, quia periculosissimum est ex solis universalibus regulis curationem instituere, idemque calopodium singulis quibusque adaptare. Iurisperitorum effatum est, Theorias generales non informare animum practicum, qui consistit in singularibus. Si hæc propositio in Iure vera existit, potiorem locum in Medicina habere debet, in affectu præsertim adeo anomalo atque insolenti, cuius, ut Protei, nunquam facies eadem est. Nulla enim pestis alteri, nisi in uno, similis est, quod scilicet ea correpti maximam partem intereant. Constans opinio est, tot fere species morborum pestilentium esse, quot annorum, quibus in vulgus grass-

ſantur. Varianda proinde curatio ex affe-ctus, cauſarum, ſymptomatumque varietate: ratioque habenda temporis, regionis, ſexus, ætatis, temperamenti, peculiariſque cuiuſque naturæ (quam Græci idioſyncraſiam vocant) pluriumque aliarum conditionum à Medico expendendarum. Inſignis igitur abuſus foret in peſte curanda eadem uti methodo. Quamobrem iterum inculco, prudentes peritoſq; Medicos ac Chirurgos in eiuſmodi negotio eſſe adhibendos. Non deerũt illis libri ab antiquis & recentioribus in hanc rem conſcripti, in quibus ſi aliquid vel in præceptis canonibuſque generalibus, aut circa mali tum graſſantis medelam ſpecialem deficiat, abunde compenſari poterit extemporanea cuiuſpiam ex eruditis facultatis noſtræ Medici ſcriptione, qui quam libentiſſime laborem hunc bono ſalutique publicæ imperiturus eſt.

Plurium medicamentorum inconditorum congerie has onerare paginas non fuit animus. Verum ſimpliciſſima, pauciſſima viliſſimaque ſi pretium ſpectes, ſelegi; utiliſſima vero ſi virtutem, ad peſtem præcavendam, ad ſubſidium ſolatiumque pauperum, in quorum præcipuè gratiam hunc Tractatum conſcripſi, inſertis nonnullis univerſalibus Antidotis, quæ in cuiuſvis generis affectibus peſtilentibus continuò inſervire poſſint, quia univerſalem peſtis eſſentiam undelibet illa excitetur, oppugnant. Eæ ſunt regulæ,

tum à Politico Magiſtratu, tum à privatis ferè obſervandæ, quibus pro re nata aliæ conſentaneæ adijci quoque poterunt. Exempli gratia duæ ſequentes Antidoti, quarum uſus quavis in peſte ad præcautionem ſecuriſſimus eſt, earumque deſcriptio huic ſermoni velut corollarium ſuperaddetur.

Prima eſt potio vini, quod ſua tenuitate facilè permeat, ſubſtantia viget cardiaca, promptè ſpiritus reficit, cor aliaſque partes principes confortat. Hoc ab antiquiſſimis eruditiſſimiſque ſcholę noſtræ Medicis (quorum memoriam poſteroſque veneror) ſummi cardiacique præſidij loco habeo. *Cardiacum* quippe *Cardiacorum* ab ipſis per excellentiam nuncupabatur: illudque ipſemet expertus ſum, plus mihi (non ſine Dei munere) etiam in lotione profuiſſe, quam ulla alia, qualitatibus (ut vocant) occultis tantopere commendata. Moderatè tam intus, quam foris ad manuum vultuſque lotionem uſurpatum commodiſſimum eſt, eo præcipuè uti aſſuetis, aliiſque etiam, quibus peculiari aliqua de cauſa interdictum non eſt.

Altera, electuarium eſt *de tribus adverbijs* indigitatum; *citò, longè, tardè*: hoc eſt, citò à loco affecto diſcedendum, longè recedendum, tardè redeundum, de quibus hoc diſtichum compoſitum eſt.

Hæc tria tabificam pellunt adverbia peſtem;
Mox, longè, tardè; cede, recede, redi.

Ex ſummi Medicinæ dictatoris primariique

artificis officina compositio isthæc prodiit, quippe qui ab aëris pravi diathesi creatis morbis saluberrimā esse aëris lociq; mutationem pronunciarit. Latinus Interpres aliquot ad pestis præcautionē traditis præceptis, peregrinationem imperavit. Antiqui Æsculapij templum extra urbes exædificabant, ut indicarent campestrem aërem urbico semper esse salubriorem.

Anno 1580. Parisiensis civitas à maxima parte personarū illustrium & ditiorum quæ rus secesserant, ob sævientem tum pestiferam luem fere derelicta est. Peculiari Dei favore nullum signum elucescit, quod adeo sinistrum eventum, qualis antè expositus est, portendere possit. Quod si contingeret (quod Deus avertat) summum ad cautelam præsidium foret, quamprimum, quibus id commodè liceret, in locum quempiam salubrem commigrare, indeque duntaxat reverti, ubi Aquilo, orbis absterso, aëris inquinamenta expurgarit. Vel quibus in civitate commorandi necessitas incubuerit, regulas superius expositas, remediaque à Medicis ordinariis præscribenda observare curent. Præ cæteris autem locos infectos fugiant, eosque homines, qui quocunque modo infirmos peste laborantes frequentant, cuiusmodi sunt qui Medicinæ ministerium aliquod exequuntur, tum curando, tum assistendo. Hic fas non est strenuitatem generositatemque præ se ferre, primisque insul-

tibus se exponere. Verum sanum consilium est in postrema acie & inter triarios & impedimenta stare, procul ab ictibus, & pro insignibus illud Comici militis gestare, *Hic ero post principia.*

Hac postrema carcerum meta Deum opt. max. enixissime oro atque obsecro, ut à nostris omniumque civium nostrorum capitibus tam funestam calamitatem avertere velit, salutemque publicam sartam tectamque præstare. Hoc breviculum monitum (Lector humanissime) æqui bonique consulas rogo, & *Candidus imperti meliora, vel utere nostris.*

GALENI
DE RATIONE CVRANDI PER SANGVINIS MISSIONEM LIBER.

Ex Græco in Latinum versus.

Cum pręfatiuncula in modum Epistolæ nuncupatoriæ ad inclytos Parisienses Medicos, de causis, ob quas non adeo frequenter liberaliterque aliis in locis regionibusve sanguis detrahitur, atque Parisiis; & quibus etiam rationibus nonnulli Medici in huiusmodi sanguinis mittendi usum invecti sint.

INCLYTIS VENERANDISQVE

FACVLTATIS MEDICÆ PARISIENSIS DOCTORIBVS.

Ruditißimi Domini,

Paucis retroactis diebus cum cuipiam natalibus illustri viro aßiderem, cui unus ex vestro ordine Medicus phlebotomiam iteratò in ischiadico dolore præscripserat, isque ad eam non nisi ægrè acquiesceret, ob præconceptam de largiùs profusiusque à Medicis Parisiensibus celebrata sanguinis mißione opinionem; ille vir illustris à me sciscitatus est, à me inquam, vestræ Scholæ & dogmatum alumno, cur tam liberaliter Lutetiæ Parisiorum sanguis detraheretur, cum alijs in locis longè rarior sit phlebotomiæ usus. Illi responsum à me est, mirandum potius esse, quamobrem alij Medici in sanguine mittendo sint adeo parci & timidi, quandoquidem Medici Parisienses in eo exhauriendo sunt liberaliores: cum Lutetia Parisioru͂ sit Academiarum (quas vulgo

Vniversitates vocant) matrix & antesignana, celeberrimorum clarissimorumque totius Europæ ingeniorum sedes, in qua Medicinæ studia accuratius maiorique tum professorum, tum studiosorum sedulitate assiduitateque vigent, exquisitiori methodo doctrina Medica instituitur, gradus maiori diuturniorique disquisitione, probatione, rigore conceduntur, experientia commodiori facilitate acquiritur, praxis frequentioribus casibus & consilijs confirmatur, totius Regni illustrissima capita curantur, in qua denique innumerabilium morborum exempla subinde pronascuntur. Adeo ut potentissima ratio quæ afferri posset ad novum aliquem morem alicubi inducendum (si quid iudico) foret, si id Lutetiæ in usu esse dicatur. Responsum istud (eruditissimi Domini) apud illustrem virum multum equidem ponderis habuit. Sed quia generalior erat hæc ratio, magisque specificas ac proprias efflagitabat, à phlebotomiæ causis desumptas; subjeci, esse in Medicina remedia à primis Autoribus magnorum nomine donata, ob immensum morborum, præsertim magnorum quibus opitulantur numerum: interque illa sanguinis missioni eum esse locum, ut antiquissimi maximique Medici eam cæteris omnibus

præsidijs anteposuerint. Verum enimvero magna isthæc remedia, velut promptam certamque exhibent opem, cum à perito Medico administrantur: ita præsens ut plurimum exitium afferunt, si præposterè perperamque adhibeantur, morbo videlicet qui ea exigat non bene perspecto. Nullus porro in temporum notitia adeo rudis est, quem lateat, cum Imperij Romani ruina bonarum artium studia ita elanguisse, tantamque subsequentibus seculis ignaviam & barbariem regnasse, ut quarumlibet disciplinarum authores cultoresque vix ulli reperirentur, qui supra temporum illorum ruditatem sese erigerent. Vnde factum est, ut Hippocrates & Galenus, in quorum monumentis totius Medicinæ splendor sublimitasque versatur, in scholis legi desierint, indeque acciderit, ut illarum ætatum Medici, quippe salutari eiusmodi doctrina non imbuti, magnorum remediorum usum abdicarint, ob cautelarum in ijs adhibendarum ignorationem, quæ non nisi ex divinorum illorum authorum lectione intelliguntur. Quod in causa fuit, ut à phlebotomia, inter insignia primaque remedia præstantissimo, abstinuerint, vel adeo exigua quantitate sanguinem detraxerint, ut morbo ple-

nitudinique minimè analoga esset, redacta evacuatione à Galeno sæpissimè ad sex libras celebrata, ad sex unciarum modulum. Sed à centenis vel plusculum annis cum se ingenia excitassent, litteræque primum Lutetiæ Parisiorum sub Rege Francisco I. disciplinarum parente & restauratore, emersissent, ob accersitos maximam illam in urbem præstantissimos totius Europæ, omnibusque scientiis illustrissimos viros, Hippocrate & Galeno hoc pacto in Scholam Parisiensem admissis, illius ætatis Medici horum doctrina instructi, magnorum præsidiorum iacentem usum sensim invexerunt, quem sæculorum Gothicorum negligentia & caligo proscripserant. Phlebotomia verò maximè omnium frequentata est, cum in se cōditiones omnes in summo perfectoque remedio expetitas contineat, tutò scilicet, citò & iucundè curando. Nam sola inter valida præsidia cum paucioribus opitulatur accidentibus, conceditque Medico eam ad libitum sistendi vel ampliandi, prout expedire iudicaverit. Quod ad operationis illius benignitatem attinet, nullum medicamentum est, quod minori cum dolore agat. Effectuum qui phlebotomiam excipiunt celeritas eiusmodi est, ut levamen quod Galenus per illam olim præ-

ſtabat, humana curatio non videretur, ſed potius incantatio: ipſeque non vt Medicus, ſed faſcinator & dæmon haberetur, adeo præſens erat ſubſidium in ægros inde dimanans. Ea (inquam) ratione (Vir illuſtriſſime) methodus Medicorum Pariſienſium liberalius ſanguinem mittentium mira videri non debet, quin protinus Galenica doctrina admirationem commoveat, quæ Lutetiæ religioſius audaciuſque obſervatur. Quæ aliàs ſi ad amuſſim in hac materia non teneatur, in hoc certè, quod non ea quantitate qua à Galeno, ſanguis auferatur. Adduci enim nequeo ut credam, ab ullo unquam Medicorum Pariſ. ad 22. ſanguinis pelviculas una vice inſtitutam eſſe phlebotomiam, ut de Galeno legitur; atque in eo, quod pueris ante 14. annum ſanguis detrahatur, quod Galenus ſuo adhuc tempore auſus non fuerat. Verum non apud ſolos Medicos Pariſienſes, ſed & apud omnes Europæ nominatos Medicos hæc methodus invaluit, ut tum ex aliorum monumentis, tum ex aliorum praxi in propatulo eſt. Calumniarum quæ in phlebotomiam procuduntur cauſa, à duobus hominum generibus, Medicorum etiam titulo ſeſe venditantibus, proficiſcitur. Quorum alij Em-

pirici nuncupantur, qui phlebotomiam damnant, quia universam Galeni doctrinam insectantur. Alij sunt Medici rationales, sed qui extra Lutetiam quavis alia disciplina potius quam Galenica imbuti sunt, ita ut de barbara praxi plurimum retinentes, quæ non nisi in levium futiliumque medicaminum farragine sita est, mirum alienumque Græcorum magnum istud præsidium reputent: vel ubi Medicos Parisienses eruditissimos, exemplo Galeni in omnibus fere morborum generibus sanguinem minuere viderint, eosque imitari studuerint, non exploratis alioquin, Galenicæ methodi ductu, horum generum peculiaribus speciebus quæ phlebotomiam exigunt, sperata ope frustrati sunt. Quod Medicis Romanis olim etiam contigit, qui cum Galenum Hydropicis, Epilepticis, Paralyticis, Apoplecticis, Arthriticis, Melancholicis, Rheumaticis sanguinem affatim detrahere animadvertissent, ipsi quoque sanguinem, sed improsperè, in quibusvis horum morborum speciebus mittebant. Illustris ille vir, eruditissimi Domini, in stuporem raptus est, cum audijt praxim illam antiquam esse, atque à Galeni doctrina desumptam. Antea enim crediderat, inventum esse nuperum à

aliquot Medicorum magni nominis Parisiensium commento inductum, qui huic præsidio famam conciliassent. Imo res nostro colloquio eò devenit, ut mihi suggesserit, operæ pretium me commissurum, reique publicæ consulturum, si palam aliquo scripto facerem, eum sanguinis detrahendi morem ab antiquis mutuatum, prorsusque eius doctrinæ conformem, cuius authoritati omnes boni Medici, velut Dei, summa fide adhærent. Quod melius commodiusque fieri non posse ratus sum, quam si publici iuris facerem libellum, quem de hoc argumento ipsemet Galenus suis operibus inseruit, quod si vestri clarißimi nominis tutela & auspicijs aggredi audacia mihi inceßit. Illud autem consilium eo alacrius susceptum à nobis est, cum in mentem subijt, iuvenem quempiam Galeni tempestate, cui ipse eiusque doctrina maxime cordi erant, tantum ad promovendam Romæ sanguinis mißionem profecisse, quamplurimis exemplaribus scilicet libri à Galeno contra Erasistratios de sanguinis mißione conscripti, illic sparsis, vbi solenniter de eruditis rebus disceptationes agitabantur, ut exinde Romani Medici, qui viuæ vocis Galenicæ oraculo suaderi nequiverant, illius scriptio-

nis beneficio luculentiſsimè inſtructi fuerint. Pari ratione hodierni Medici, ſi qui in ſanguine mittendo hactenus ignavi & inertes fuerint, ob non delibatas aut non probè in ſcholis intellectas rationes, quæ hoc præſidium ſuggerunt, hac data occaſione, ſummi huius Medicinæ dictatoris paginas contemplando, ſententiam mutare poterunt. Secus, non levi illorum dedecori ceſſurum eſt, ſi ipſi, qui Galenicorum nomen ſibi arrogant, hac in re maiorem pervicaciam, quam olim Eraſiſtratij, qui diſciplinam contrariam tuebantur, oſtentarent. Fiducia etiam ducor, alios non paucos, tam Medicinæ candidatos, quam quoſvis alios huiuſmodi lectionis alioqui planæ beneficio, non pœnitendum fructum inde percepturos. Vobis vero, eruditiſsimi Domini, non minimum decus & ſplendorem acceſſurum, cui, quantum in me eſt, ſymbolam conferendam devinctum me ſentio, vt

Humillimus, obſequentiſſimuſque
diſcipulus veſter & ſervus,
L. Savot.

GALENI,

DE RATIONE CVRANDI PER sanguinis missionem liber.

Quæ ad phlebotomiam rite administrandam attendenda.

CAPVT I.

HIs qui de sanguinis missione contemplationem instituunt, una quidem & prima est speculatio, ut qui affectus corporis vacuatione egeant considerent. Dein altera, quinam ea quæ per sanguinis fit missionem. Quippe multi sunt affectus, qui alia quapiam vacuatione, non sanguinis missione indigent. Tertia post has consideratio est, ut dijudicent qui hanc vacuationem citra noxam ferre queant. Nam nonnunquam quidem affectus reperitur, qui sanguinis missionem re-

quirit, atqui ægrotans eam tolerare non potest: idque aut propter ætatem, aut anni tempus, aut regionis naturam, aut oris ventriculi vexationem, quod nomine abutentes sæpe stomachum appellant: quemadmodum sane nunc etiam per totum hunc librum, brevitatis gratia, hac appellatione utimur. Sed sunt quoque qui ob universi corporis habitum sanguinis missionem non ferunt, etsi, quod ad morbum attinet, ea maxime egent.

Quæ ubi quis definierit, ea quæ est de occasione succedit consideratio, uti in alio quovis auxilio. Deinceps vero ea quæ est de venis quas incidere oportet. Quippe de istis abunde quæsitũ est, nihilne utique referat, quam quis incidere venam volet, quum omnes omnibus affectibus æquè prosint: an, quemadmodum Hippocrates, & probatissimi medicorum quique consueverunt, plurimum intersit hanc præ illa incidere. Cæterum hac quoque consideratione definita, succedit de scopis sermo, quibus videlicet animum intendens, vacuationis mensuram coniectura assequatur. Post hæc vero omnia, in quibus utique semel auferre præstat, in quibus vero repetitam vocatam ablationem fieri convenit, & quos ad animi usque defectionem vacuare, in quibus autem hanc, veluti maximum detrimentum, caute expedit. Hæc itaque considerare eum, qui rectè hoc præsidio uti volet, necesse est.

Alios suorum operum locos indicat, ubi de sanguinis missione iam egerat. Sophistarum circa phlebotomiam cavillationes. Qui præ cæteris phlebotomiam insectati sunt. Discipulorum Erasistrati subtilitas, qui sanguinis detractionem prohibere non valentes, suadere nitebantur suum præceptorem eam in morbis omnibus probasse, in quibus diætam præscribit. Eam opinionem in opere practico esse periculosam. Cur hunc librum conscripserit, cum de hoc argumento alias egerit.

CAPVT II.

ET de omnibus istis in tractatione de Medendi ratione dictum est, quemadmodum & privatim adversus Erasistratum, quod ipse perperam ab hoc præsidio abstinuit. Deinde alium rursus librum conscripsimus adversus eos Erasistratæos, qui virum hunc usum esse hoc auxilio affirmant. Proinde odio digna est sceleſtorum sophistatum tum vafritia, quod quum mentiri se sciant, præ studio tamen novarum rerum dolosè agunt: tum sapientiæ vanæ tractatio, quod optimarum rerum ignari, contraria verbis comminiſcantur. Horum enim alterum Chrysippo Cnidio accidit, qui venæ sectionem è numero medicinalium præsidiorum prorsus sustulit. Sequuti sunt illum

discipuli Medius & Aristogenes, clari & ipsi apud Græcos. His vero magis Erasistratus ad splendidissimam evectus gloriam Chrysippi sententiam retinuit. Huius deinceps discipuli, omnes initio præceptoris dogmati insistebant, progressu autem temporis quidam horum ab eo defecerunt, pudore confusi impudentissimo. Nam quid aliud dicam in eos, qui asseverare audent Erasistratum venæ sectionis præsidium admittere, quum tamen nusquam in suis commentariis ullo in malo hoc consulere videatur? Verum consentaneum erat, inquiunt, ut ei qui inediam tanquam vacuatorium auxilium recipit, multo magis venæ sectione vacuet. Qui vero hæc dicunt, omnes venam incidendam esse in iis, quibus Erasistratus inedia præcepit uti, censent. Quum igitur ipse in libro de Febribus in morborum principiis inediam adhibendam esse tradat, sequitur hunc omnibus sanguinem mittere illo utique tempore, quemadmodum etiam ipsi loquuntur. Verum maximum id malum est, si ita faciendum artem discentibus iuvenibus persuaserint, multoque etiam peius, si non alia quoque quæ definire convenit, consideraverint. Quapropter alio in libro ea exponere coactus sum, ac iuvenibus demonstrare, Erasistratum nequaquam venæ sectione usum: præstat enim hoc credere, quam omnibus quibus ille uti inedia præcepit ordine incidere venam, maximumque ægrotanti-

bus ex hoc præsidio commodum fieri, si quis eo rectè utatur. Non igitur, mea quidem sententia, aliud quicquam me de venæ sectione scribere oportuit, quod scilicet huius auxilij usus in opere de Medendi ratione sit expositus, quemadmodum etiam in libris de Tuenda sanitate. In duobus vero libellis, quorum alter adversus Erasistratum inscriptus est, alter contra Erasistratæos Romæ agentes, ea quæ ille non rectè est opinatus à me sunt demonstrata. Verum cum crebrò à me multi amici Medici, quos piget, ut mihi videtur, Medendi libros perlegere, efflagitarent, coactus tandem sum ad præsentem explicationem redire, ne scilicet invidere illis videar, ac subinde conveniente ordine omnia de hoc præsidio narrare. Atque iam quidem tempestivum est ordiri sermonem.

Affectus vocabuli significatio explicatur, quove sensu in hac tractatione usurpatur. Primum affectus qui evacuationem in genere exigunt demonstraturum se, deinde eos qui speciatim phlebotomia indigent. Viæ mediaque, quæ omnes homines in ratiocinando observant. Secuturum se Mathematicorum methodum, pluribus suppositis iam declaratis ad sequentem demonstrationem. Illud vero quod supponetur, maximè necessarium scitu est ad sequentem orationem capiendam.

CAPVT III.

AFfectus quidem vox, quemadmodum alibi quoque nobis dictum est, ab affici verbo deducta, similiterque de multis effertur rebus. Verum nunc mutationes in habitum præter naturam, qualescunque fuerint, affectus per universum hunc librum nominamus. Quæremus autem primo quot, qualesque sint affectus vacuationem poscentes; dein vero quinam illorum venæ sectionem postulent. Quum autem omnia, quæ in quæstionem veniunt, duo inventionis instrumenta obtineant, nempe rationem & experientiam, idque in omnibus artibus, nec minus per universam vitam, necessarium esse puto, & nunc aut sola ratione, aut sola experientia, aut utrisque, ea quæ proposita sunt invenire. Quoniam vero ratio ipsa partim ex communibus duntaxat notionibus incipiens invenit & demonstrat: partim autem & ijs quæ ex illis inventa sunt ad demonstrationem utitur, utraque ratione omnes uti artes nobis demonstratum est. Et nos quidem in præsentia utra earum utilis reperitur, illam deligemus. Priore quidem ratione omnes per universam vitam homines utuntur, altera vero non omnes, ad artifices enim tantum pertinet. Nam Geometra primum suæ artis theorema per solam priorem rationem demonstrat. Deinde in secundo non sola priore utitur, sed ad de-

monstrationem eius, quod ex primo probatum est, coassumit. Quanto autem plus à primo theoremate recedit, tanto etiam magis à prima ratione discedit, ac postremo quidem paucissimis utitur, per ea quæ demonstrata sunt alia demonstrans, & per illa rursus alia, & deinceps iterum per illa alia, ut tandem demonstratio eorum ad ea quæ plebeijs incredibilia sunt, progrediatur: Solis nimirum, Lunæ & Terræ non solum magnitudinis, sed & distantiæ cognitionem. Ex quibus utique inventis horologia constituunt, & clepsydras, qui hac via incedentes, Solis Lunæque deliquia prædicunt. Pari ratione nostra quoque arte procedens oratio multis quæ in aliis operibus demonstrata sunt utetur, ut quod aliquæ sint facultates quæ animantia gubernant, quarum alias naturales, alias animales nominant. Cæterum principia generationis in omnibus rebus materiam habent quatuor elementa, quæ tota invicem misceri, & mutuo inter se agere consueverunt. Quapropter nullam Asclepiadis mentionem in hoc libro faciemus, ut cuius elementa esse falsa in decimo tertio de Demonstratione commentario, & in opere de Placitis Asclepiadis, in quo quintus & sextus liber elementorũ eius confutationem habet, ostendimus. Demonstratum vero & in commentario de Elementis Hippocratis, de effectricibus qualitatibus, quarum nomina caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas,

& de humorum tum differentia, tum generatione. Dicta quoque sunt de medicamentis singulos humores purgantibus, pauca quædam in libro de Elementis, & singulatim in alio commentario. Vtilis etiam ad præsentem sermonem tractatio de Temperamentis, quæ eam quæ est de Elementis sequitur. Omnium vero maximè liber de Plenitudine, in quo monstratum est duplicem esse plenitudinem, unam quidem ad vires, alteram vero ad vasorum, in quibus hæc continetur, amplitudinem. Vocatur autem hæc plenitudo à Medicis Græcis κτ̀ τὸ ἔγχυμα, id est ex infusione. Optimum est igitur, ut ij qui scienter scrutari ea quæ in hoc libro dicuntur volent, de plenitudine librum perlegerint, Quæ vero ille antea esse perlecta requirit, ipse iudicabit. Nemo vero miretur, si tot opus sit nobis ut rectè de venæ sectione consideremus. Non enim ad huius modo præsidij inventionem, sed ad aliorum etiam omnium necessaria est iam comprehensorum cognitio. Proinde si citra illorum notitiam rectè curare liceret, haud tam accuratè ea prosequeremur. Hæc itaque præfari necesse fuit.

Considerationem affectuum qui evacuatione indigent aggreditur. Quibus rationibus eorum omnium quibus evacuatio opus est, numerus invenitur. Munus Medici qua

praecedere debeant. In quo consistat sanitas. De duobus plenitudinis generibus, quae evacuationem postulant. De indiciis utramque demonstrantibus. In una corporis parte nonnunquam perinde contingere, atque in toto corpore. In utroque repletionis genere sanguinis missionem non esse absolute necessariam.

CAPVT IV.

CÆterum iam tempus est ordiri sermonem, considerando quot sint affectus qui vacuatione indigent. Si igitur eos quispiam experientia collectos recenseat, sola ad enarrationem opus est memoria. Quod si vero rationali via, commune & universum inveniat genus necesse est. Ex illius deinde in species & differentias sectione usque ad extremas species, numerum affectuum, qui evacuationem indicant, investigare oportet. Sic enim constare omnia quæ per viam ratione utentem inveniuntur, demonstravimus. Quum itaque medicæ artis officium sit, omnium partium corporis quæ secundum naturam sunt actiones, si quidem pereunt, recuperare: tueri autem, ubi salvæ fuerint, hæque constitutionem naturalem sequantur: hanc quidem præsentem tueri, intereuntem vero recuperare necesse est. Postquam igitur demonstratum est, primarias actiones à similaribus corporibus perfici, ab instrumentariis vero secundarias, con-

ſiderandum erit tibi, quam utilitatem aut noxam humores qui in corpore continentur partibus eius afferant. Quum itaque in libro de Plenitudine oſtenſum ſit bifariam fieri & dici multitudinem, uno quidem ſignificato ad vires, altero vero ad amplitudinem vaſorum humores continentium, quam nonnulli κτ̀ τὸ ἔγχυμα, hoc eſt ex infuſione nominant: utrique vacuatione opus eſt, ſive in ægrotante homine, ſive ſano evenerint. Quemadmodum enim qui onus geſtat non protinus ubi gravatur ac fatigatur, iam concidit & victus ab eo eſt: ad eundem modum ubi virtus à plenitudine gravatur, fieri poteſt ut nondum ægrotet homo. Siquidem nonnulli qui conſueta etiamnum munia obeunt, ſentire ſe graves, pigros, ſegnes, & ægrè mobiles dicunt, ea ipſa eſt plenitudo ad vires: veluti etiam quum ab exercitiis tendi videntur, ut Eraſiſtratus dixit, implentur brachia & cubitus: haud exigua eſt alterius plenitudinis, quam κτ̀ τὸ ἔγχυμα, hoc eſt ex infuſione vocari dixi, eo quod ex humoribus in vaſa infuſis conſiſtit & intelligitur, nota. Dictum vero eſt in libris de ſanitate tuenda, ubi in univerſo corpore fit ulceris ſenſus, potiſſimum vero per motiones ipſas, hunc affectum vitioſi humoris eſſe ſobolem. Attamen hoc ipſum non paucis etiam dum conſuetas obeuntibus actiones accidere apparet. Interdum etiam in partibus quibuſdam corporis, non in univerſa eius mole,

signa conspiciuntur illis in partibus consi-stentium affectuum, similium ijs quales uti-que in toto corpore consistere diximus. Quippe caput aliquando solum gravari, aut ulceris quendam sensum habere, vel tem-porum musculos tendi, idque simpliciter, aut cum plurimo calore. Sic etiam in ieco-re, liene, ventriculo, costis & transverso se-pto gravitatem sæpenumero sentimus. Pari ratione in ore ventriculi aut gravitatem, aut morsum, aut nauseam, aut ciborum fasti-dium, aut absurdam appetentiam percipi-mus. Ad hæc fixi in parte aliqua dolores, idque aut propter humorum confertim in-gruentem multitudinem, aut flatuosum ob spiritum, vacuationem indicant, perinde at-que ij dolores, qui ob acrem humorem par-tem exedentem rodentemque excitantur. Sunt verò nonnulli qui ab intemperie nas-cuntur, & horum ipsorum quidem alij à nuda citra humores intemperie, alij verò cum humoribus. In omnibus itaque iam dictis, infestantium humorum, aut va-porum vacuationes, hominem à malis li-berant. Non tamen omnino venæ sectio-ne opus est, sed sufficit etiam purgatio, fri-ctio, balneum, & inunctio discutientis ali-cuius medicamenti. Qui igitur sint affe-ctus quos sanguinis missio iuvat, deinceps dicantur.

Cui usui sit sanguis. Collatio sanguinis cum ligno, calorisque vitalis cum calore externo. Quomodo calor vel frigus præter naturam in corpore generentur. Quas alterationes in eo inducant. Succi quomodo calidi vel frigidi evadant. Pravæ concoctionis signa, & quæ inde prodeant incommoda. Causæ alimenti corruptelæ in distributione sanguinem ubi putrefit calidiorem quam prius fieri. Quomodo febris ex huiusmodi putredine excitetur. Alij affectus ex sanguine profecti, quum, antequam putrescat, affatim in aliquam partem decumbit. Quicquid præmissum est, hypothesim esse ad deinceps dicenda. Quamprimum in utraque repletione, cuius meminit, sanguinem mittendum esse. Signa se non expositurum ad utramque illam repletionem dignoscendam, nec curandi modum. Hunc sermonem non nisi ab amicis inductum conscripsisse.

CAPVT V.

NOn solum partes animantis ex sanguine aluntur, sed & nativus calor mansionem ex sanguine obtinet, perinde atque ignis qui in foro est ex lignis ad ardendum idoneis, à quo totas ædes calefactas conspicimus. Quemadmodum igitur ignis ille offenditur, interim quidem ei iniectis lignis,

interim vero tametsi non multis, tamen admodum humidis, nonnunquam autem omnino non impositis, aut prorsus exiguis: sic calor qui in corde existit vel propter sanguinis copiam, vel propter multam indigentiam, vel ob qualitatem frigidam seipso minor efficitur. Interim vero maior, aut propter calidam sanguinis qualitatem, aut ob exiguum defectum. Quicquid autem cor per caliditatem, vel frigiditatem patitur, huius etiam confestim aliæ partes corporis participes fiunt.

Fit autem & una aliqua in parte nonnunquam præter naturam tum caliditas, tum frigiditas, quemadmodum sæpius à nobis in aliis commentariis est demonstratum. Harum vero generatio bifariam accidit, interim propter humores calidos, aut frigidos, interim etiam ob solam intemperiem. Cæterum particulares caliditates & frigiditates, quæcunque parti malè affectæ vicinæ sunt simul alterant, in totum verò corpus, priusquam cor alterent, haud extenduntur. Eundem in modum & corpus cordis dupliciratione alterari ostensum est, vel per intemperiem, vel ob calidos, aut frigidos humores, vel propter alicuius horum indigentiam.

Porro humores calidos frigidosque fieri demonstratum est propter eorum quæ comeduntur & bibuntur quantitatem, & ob plurimam animi corporisque tum motio-

nem, tum quietem. Quemadmodum autem in ventriculo pravæ concoctiones frequenter eveniunt, ijs quæ assumpta sunt pituitosis aut biliosis effectis, aliamve quandam præter naturam corruptionem perpessis, aut crudis, & alterationis expertibus multo tempore manentibus, & in flatum versis: ita etiam ubi sanguinis procreatione defraudamur, humorum in arteriis venisque affectus proportione ijs quæ à frustrata in ventriculo concoctione fiunt, respondebunt. Quoniam verò calida & humida omnia facillimè putrescere apparent, potissimum quando in calidis continentur locis, necesse erit alimentum quod ex ventriculo distribuitur, ubi à natura non vincitur, inque sanguinem bonum haud mutatur, aliàs aliam perpeti putredinem. Atqui quum quæ ex calida materia putrescunt, calidiora fieri contingat, calidior proinde erit pars in qua putrescit. Quoniam verò à sensibiliter calidis quæ vicina sunt unà incalescunt, sic utique affectis partibus quæ circumquaque sunt omnia una incalescent, idque mordaci & acri calore. Eiusmodi enim est qui à putredine proficiscitur. Si igitur pars quæ ita incaluit effatu digna fuerit, caloremque suum ad cor usque protendere valuerit, idque vel quod vicina sit, vel quod princeps, vel quod calida, unà quoque ipsum accendet, utpote natura calidissimum. Quod si vero semel illud accensum fuerit, prompte iam totũ ipsius corpus

simul incalescet; perinde atque à foco aliquo ingentem flammam habente quæ illum continet domus. Vocant autem id malum corporis febrem. Verum interdum priusquam sanguinis multitudo putrescere incipiat, in partem aliquam confertim decumbens aut prorsus eam extinxit, ut actio aboleretur; aut non contemnendam noxam acciperet. Siquidem ad hunc modum apoplexiæ fiunt, multo nimirum sanguine in principium animantis confertim irruente. Proinde ubi in aliam partem cum impetu ruit, tumorem in ea præter naturam efficit. Ex hoc genere est phlegmone. Vbi vero crassior magisque melancholicus fuerit sanguis eò decumbens, durus fit tumor: sicuti ubi pituitosior fuerit fluxio, laxus. Biliosa vero existente fluxione, erysipelas efficitur. Sed hæc omnia exquisitè discriminata habes in ijs quæ modo diximus operibus.

Verum nunc, ut dixi, ea quæ demonstrata sunt hypothesium loco in hoc libro assumens, congruenter illis sermonem de sanguinis missione demonstro. Quum itaque plenitudo sit duplex (optimum enim est ab ea auspicari) & ea quæ vires prægravat, in putredinem promptè incidat, & nonnunquam etiam in partes quasdam impetu aliquo decumbat, inibique tumores præter naturam efficiat: altera vero quæ ad vasa nominatur sæpe in partes ingruat, ac tumores excitet, imo & apoplexias, venarumque

ruptiones moliatur, eam protinus vacuarẽ tentandum eſt, priuſquam magnum aliquod malum in homine creet. Atqui pleniſſime quo pacto utraque mala & dignoſcere, & ſanare oporteat, in tractatione de ſanitate tuenda dictum eſt. Sicuti ubi febris, vel ſanguinis reiectio propter plenitudinem, vel apoplecticorum morborum aliquis invaſerit, quomodo & illis mederi conveniat, in Medendi ratione oſtenſum eſt: ideoque hoc ſcriptum ſupervacaneum eſſe cenſeo. Nam ſi perinde atque in illis libris ſcripſi, & hic ſcribam, bis eadem de re diſſerere cogar, & propterea ſermonem admodum producere. Si vero in compendium librum hunc contraham, duorum alterum accidere periculum erit, ut vel obſcurius aliquid, ob brevitatem, dicam, vel diſtinctionem aliquam utilem prætereram. Sed cum non meo conſilio hunc librum aggreſſus ſim, ſi quod iam dictorum in eo delictum occurrat, illi culpam ferent, qui ut onus hoc ſuſciperem authores fuerunt: ſicuti ſi rectè eveniat, utiliſque appareat, laudem illis omnem concedo.

Qui ſint quibus ſanguis detrahendus. Quarum rerum ratio habenda ante phlebotomiam. Ratio quantitatem qualitatemve repletionis dignoſcendi. Quibus indiciis trium facultatum robur eviceſcat. Signa primaria phlebotomiæ

phlebotomiæ necessitatem vel secus indicantia. In repletione quæ est cum gravitate non semper esse sanguinem demendum. Incommoda ex perperam celebrata venæ sectione in huiusmodi plenitudine. Quo pacto isthæc repletio curanda. Remedia calidiora esse formidanda, & cur.

CAPVT VI.

HOc igitur deinceps orationis sit exordium. Quibus utique dum consueta adhuc obeunt munia, aut pars aliqua princeps, aut universum corpus gravatur, vel tenditur, ijs quidem necessaria est vacuatio. Si vero ætate nec pueri adhuc fuerint, nec senes, de sanguinis missione consilium inito, primos hosce maximè scopos intuens, nempe plenitudinis tum quantitatem, tum qualitatem, & virium robur aut imbecillitatem, deinde naturalem universi corporis habitum, tempusque & regionem victumque præcedentem, num scilicet qui sic affectus est plurimis cibis & potionibus, & præsertim multum nutrientibus, usus sit. Ad hæc consueta & inconsueta, quos motus exercuerit, quasque excretiones habuerit, aut præter consuetudinem retentæ sint, ad omnia vero hæc num gracilior, aut crassior evaserit.

Cæterum utriusque plenitudinis quantitas è propriorum signorum magnitudine

definietur. Quanto enim gravior sibi homo videtur esse, tantum etiam plenitudinem ad vires auctam esse manifestum est. Ad eundem modum, quantum tensionis sensus augetur, tantum etiam altera plenitudo, quam à nonnullis κτ̀ τὸ ἔγχυμα vocari dixi, aucta erit. Verum utriusque plenitudinis qualitatem partim è colore dignosces, memor colorem humorum esse, si quidem universum corpus in calore & frigore externo mediocriter se habeat, partim ex ijs quæ humorum naturæ insunt. Frigidiores namque frigidior totius corporis sensus sequitur, calidiores autem calidior, & eos quidem qui in venis coacervantur humores, tumor & tensio vasorum: qui vero in carne sunt, eos sensus aut gravitatis, aut tensionis, sicuti etiam caloris in illa comitatur. Porro gubernantium nos facultatum imbecillitatem & robur propriis indicari functionibus monstratum est: voluntariis quidem, ea quæ in nervis, & horum principio cerebro est facultas: ijs vero quæ per pulsus fiunt, ea quæ in arteriis & corde. Verum per bonam & prorsus abolitam nutritionem, tum colorem bonum & vitiosum, tertia facultas, nutrix nimirum, quam ex iecore proficisci demonstravi, dignotionem sortita est.

Vbi igitur præsentibus plenitudinis signis facultates robustæ fierint, sanguinem mittes, videlicet in affectu tensionis nulla adhibita distinctione, magisque etiam in phleg-

monoso. Si vero degravans plenitudo infestat, non semper sanguis detrahendus est. Fieri enim potest ut crudus per corpus sit coacervatus humor. In quo exquisitè attendere oportet quantum valeat virtus, & quantum ipsius humoris sit genitum. Quippe prius exoluta ab eiusmodi affectibus virtus, per sanguinis missionem in extremum malum recidere solet, ut nequaquam ipsa postea reparari queat. Quod si factũ fuerit, periculum haud leve sequitur, præsertim si æstiva constitutione stomacho malè habente febris accesserit, aut universo corpore natura molli, & temperamẽto humido existente. Hi enim promptè discutiuntur, celerrimeq; animi deliquium incidunt, etiamsi magna febris haud accedit. Si vero horum nihil fuerit, cæterum hyems, vel regio natura frigida sit, aut hominis natura frigidior, ijs per sanguinis missionem & totum corpus refrigeratur, & accidunt nonnulla quæ ad vehementẽ refrigerationẽ sequuntur symptomata. Qui sic affecti sunt, hos sanguinis missione vacuare non convenit; sed frictionibus, & mediocriter calefacientibus unctionibus, potionibusque crassitudinem humorum incidentibus, ac mediocriter calefacientibus. Quæ enim valenter calefaciunt, confertim admodum vires noxam contraxerint. Quapropter tum ciborum, tum potionum humorum crassitudinem incidentium calefaciendi facultas mediocris esto.

Quibusnam sanguis detrahendus: quive purgandi præcautionis ergò vere ineunte. Succorum coacervatorum qualitatem attendendam. Moderata post curationem diæta utendum esse. Medicum non multum prodesse victu intemperato utentibus, eosque ideo non curandos.

CAPVT VII.

SI qui sanguinem excrearunt brevi admodum curati sunt tempore, cæterum eam nunc in partibus thoracis & pulmonis sortiuntur constitutionem, ut si paululo plus coacervent sanguinis, rursus vel vasis alicujus osculum reseretur, aut rumpatur: ijs etsi nullum in corpore etiamnum symptoma est, initio veris sanguinem mittere oportet. Similiter & ijs qui facilè in comitialem morbum incidunt, aut apoplexiam. Ad eundem modum si reliquorum morborum alicui obnoxium esse hominem perspectum habuerimus, verbi gratia, aut peripneumoniæ, aut pleuritidi, aut anginæ: committendum non est ut expectemus dum evidens aliquod plenitudinis symptoma appareat, sed antevertere sanguinis missione præstat. Pari ratione etiam quibus hæmorrhoïdes suppressæ sunt, maximè ubi natura magis melancholici fuerint. Et qui singulis annis æstate plenitudi-

nis morbis laborant, etiam hos ineunte vere vacuare oportet. Eodem modo & eos qui vere ipso morbis eiusmodi capiuntur. Sunt vero nonnulli oculis imbecillioribus, aut vertiginosis obnoxij malis, qui & ipsi veris initio vacuari postulant.

Prius autem à nobis considerandum est quale sit hoc quod coacervatur. Siquidem nonnulli amaræ bilis humorem plus cæteris acervant, alij melancholicũ aut pituitosum, alij ex æquo omnes, in quibus sanguis redundare dicitur. Hos igitur omnes vacuabis, quemadmodum etiam podagricos & articulorum dolore conflictatos, veris initio, dato nimirum aut medicamento purgante, aut misso sanguine. Equidem complures qui tribus aut quatuor annis per intervalla pedum doloribus molestati sunt, ego sanavi, aut redundante humore veris initio purgato, aut sanguine detracto. Manifestum autem est quod tales in universa ratione victus moderati sunt. Proinde incontinentes, ebriosque ac gulæ deditos neque purgatione, neque sanguinis missione magnopere iuvabis. Nam per victus intemperantiam crudorum humorum multitudinem celeriter coacervant. Verum ut hos cures ne studere quidem oportet. Vbi autem obediunt, summopere eos iuvabis, si veris initio primum quidem vacuans, deinceps ad exercitia, victusque rationem salubrem perducas. Cæterum quæ de istis dixi, hæc tibi de omnibus

qui prædictis paulo antè malis, nempe comitiali morbo, apoplexia, vertigine, sanguinis spuitione, aut melancholia capi apti sunt, dictum esse putato.

Sanguinem esse detrahendum, tametsi non adsit plenitudo. Quo pacto fluxiones affectusque rheumatici creentur. In quas potissimũ partes fluxiones decumbant. Quænã partes utplurimum sint imbecilliores. Affectuum rheumaticorum curationem à sanguinis detractione auspicandam esse. In ijs neutrius plenitudinis signa expectanda esse. Vulnerum & phlegmonarum curationi phlebotomiam vel purgationem esse præmittendam.

CAPVT VIII.

NOn solum autem ubi adest plenitudo, vel ad vires, vel ad vasorum humores continentium capacitatem, dicta missio sanguinis plurimum iuvat. Sed & citra plenitudinem incipiente phlegmone aut propter ictum, aut dolorem, aut partium imbecillitatem. Quippe dolor ipse sanguinem ad inflammationis locum trahit: & multoties partium imbecillitas inflammationem citra totius corporis plenitudinem excitat. Demonstratum enim est in commentariis de Naturalibus facultatibus, imbecillam natura partem prompte gravari, ubi vel paulo

plus excrementi in ea coacervetur. Quinetiam quod quælibet pars facultatem ut familiarium attractricem, ita etiam alienorum excretricem obtineat. Tum quod duplex sit alienum, alterum quantitate, alterum qualitate. Proinde etsi pars aliqua ab humoribus in se contentis non gravatur, tamen, quia excrementa quædam in qualitate præter naturam habet, ad eorundem excretionem per venas quæ in ea sunt; tanquam per canales, excitari. Cæterum si quod propulsatur pravus fuerit sanguis, aut alius humor, ut ad aliquam propinquã veniat partem necesse est. In ea alterum duorum eveniet, ut aut concoctus, aut per halitum digestus in aliam tertiam haud transfluet: aut si neutrum prædictorum assequatur, denuo ex secunda parte in aliam confluat, deinceps ex illa rursus in aliam, & idipsum non desinet fieri, quoad in talem quampiam decumbat, quæ amplius quod in ea redundat in aliam propellere nequeat. Accidit vero hoc ipsum illis partibus, quæ facultatem excretricem vicinis omnibus imbecilliorem habent. Siquidem non iam in illas quæ propter robur quod obtinent haud assumunt, id quod molestat propellere valent. Demonstratum enim à nobis hoc quoque in illis est commentariis, quod quælibet pars non solum quod supervacuum est in vicinam protrudat: verum etiam quod suscipiat, sæpe vero contra remittat & propellat, in se haud assu-

mens. Atque in hoc certamine validior vincit. Quapropter partes omnium imbecilliores excrementitiis morbis primæ capiuntur. Hac quapiam ratione è fluxione natos affectus fieri ſcito, univerſo videlicet corpore imbecillo exiſtente, quæ una aliqua eſt mali habitus ſpecies: principibus illius partibus, etiamſi paucus in ipſis eſt ſanguis, gravari ſolitis, eumque ad carnoſas iuxta cutem partes protrudentibus, magiſque ad glandulas excipiendo ſupervacuo idoneas, tum propter ſubſtantiæ laxitatem, tum quia inter alias partes infirmiſſimas habeant facultates naturales, quemadmodum etiam pinguedo. Nam quum quatuor eæ ſint, ut oſtenſum eſt, prima quidem attractrix, altera retentrix, tertia excretrix, & quarta alteratrix, alias quidem tres imbecillimas glandulæ carneſque obtinent: alteratricem vero ſolam haud ita multo cæteris partibus minorem. Poſt glandulas pulmo fluxioni recipiendæ promptiſſimus eſt. Nam & hic tres facultates imbecillas obtinet, & corpus laxum. Deinceps lien. Cerebrum autem perinde ut illæ, aut etiam plus excipiendo fluxui eſt habile. Cæterum hoc illis meliore eſt conditione, quod conſtructionem habet excrementis ijs quæ ſuſcipit promptam. Magnos enim ventriculos obtinet, qui pronis meatibus vacuantur. Quibus igitur pulmo, lien ac cerebrum carnoſo genere natura robuſtiora ſunt, in ijs ad glandulas & carnes fluxiones

perveniunt, ubi nimirum universus corporis habitus imbecillus fuerit, sicut in affectibus è fluxione natis accidit. Meritò itaque curationis horum scopus est non quidem vacuatio, sed totius corporis roboratio: quanquam curationis initium in iis à sanguinis missione fit. Si vero excrementa prava etiam qualitate sunt prædita, purgationem quoque adhibemus. In quibus maximè corporibus neutrius plenitudinis proprium symptoma expectare oportet, gravitatem quidem eius quæ ad vires dicitur, tensionem verò eius quæ ad vasa. Pari ratione in iis quibus aliqua pars graviter icta est, sive aliter quomodocunque incipientē obtinet phlegmonem, ubi magnam ipsam fore suspicamur, curationem à vacuatione ordimur, aut purgantes, aut venam incidentes, prout alteram altera magis convenire vacuationem iudicamus.

Quando incidenda vena. Plenitudinem phlebotomiæ non esse primum scopum, sed morbi magnitudinem. Primarios scopos esse morbi magnitudinem & vires. Sanguinem etiam detrahendum ante morbi adventum. Quo pacto intelligendum quod de ætate dictum est. Crudorum humorum copiam phlebotomiam non prohibere, nisi quatenus indicat virium debilitatem. Omnia alia signa, præter tres scopos de quibus egit; non alio spectare, quam

ad indicandum quantum sanguinis sit demendum, non autem utrum detrahendus sit sanguis.

CAPUT IX.

Recte igitur in iis quæ de victu acutorum morborum proposita & disputata sunt admonemur, ut sanguinem mittamus, ubi magnus fuerit morbus, & æger florentis ætatis, illique robur aderit. Perperã quoque Menodotus in sola syndrome plethorica vocata venæ sectionem observari tradit. Contra enim in universum sanguinis mittendi scopi plenitudinem in se primo haud complectuntur, sed suspicionem eius quod adhuc sit mali. Nam si magnum fore appareat, sanguinem mittemus, etiamsi nulla plenitudinis nota adest, ætatem, regionem & vires considerantes, quæ sola etiam in iis quæ de victu acutorum disputantur dicta esse conspiciuntur. Vigentes enim ætate, propter pueros & senes, ad distinctã explicationem assumpsit. Primi autem & maxime proprij sanguinis mittendi scopi sunt, morbi magnitudo, & robur laborantis. Et hanc primam esse syndromen dicere oportet, haud plethoricam, in qua sanguinis missio observata sit: quippe in illa & hæc comprehenditur, ut quæ morbi magnitudinem adaugeat. Non solum enim ubi iam adsit morbus magnus, sanguinis mittendi occasio est, sed & ubi fu-

turum esse suspicio est. Doctrina enim quam Hippocrates tradidit antevertit, docens nos quæcunque præsentibus iam morbis rectè faceremus, melius esse vt hæc incipientibus ipsis, aut iam imminentibus antevertendo faciamus. Proinde & prædictos scopos ad sanos transferre licet. Siquidem & iis sanguinem mittes, ubi magno aliquo capi morbo suspicio est: ætatis tamen & roboris habita ratione: Nam si quis ut magnum incurrat morbum habilis sit, etiamsi nullum adhuc in corpore symptoma apparet, sanguinem tamen mittendum censemus. Satis est enim ætatem una cum viribus considerasse. Tria itaque sunt, quæ dignotionem continent, morbi magnitudo, aut præsens, aut imminens, ætas vigens & virium robur.

Verum negligentius fortè in iis quæ in libro de Victus ratione acutorum proposita sunt, sola particula ætatis exposita esse videbitur Neque enim vigentium ætatem solum dixisse recte se habet, sed & eam quæ hanc præcedit, & quæ illam sequitur, vt scilicet duæ tantum distinctione ipsa, nempe puerorum & senum, exemptæ sint. Sed senum ætas in verbo virium complecti potest: nulli enim qui in ea ætate est constitutus, robur inest. Quibusdam vero Medicis, ne pueris quidem robur inesse visum est, sed malè rem intelligentibus, ut alibi à nobis est demonstratum. Sanguinem itaque mittemus, ubi magnum fore morbum suspicabimur, aut

præſentem iam intuebimur, aut incipientem, robur virium conſiderantes, pueris tantum ex oratione exemptis. Dicimus etiam minus perfectæ dignotionis quæ ab ætate fit ab eo qui propoſita libri de Victus ratione ſcripſit, mentionem factam fuiſſe. Sufficiunt enim ad mittendum ſanguinem hi ſoli ſcopi. Neque enim ubi copia crudorum humorum tanta eſt coacervata, ut ſanguinis miſſionem prohibeat: ſermo redarguitur, quippe vitium robur iſtis non adeſt. Eſtque ipſa hæc nota quod illi ſanguinis miſſionem perferre haud queant, quando vnà cum colore totius corporis qui tum accidit, ſanguinem redundare ſignificante, pulſus fuerit in vehementia & magnitudine inæqualis, per eius inæqualitatem ſuperantibus debilibus & parvis.

Tribus itaque ſcopis mittendi ſanguinis definitis, magnitudine nimirum morbi, aut præſente, aut imminente, aut incipiente, vigente ætate, & robore virium, extra puerorum ætatem, ad alias prædictas mittendi ſanguinis notas, quas non pauci medicorum àdiecerunt, accedamus, qui quantitatem quidem detractionis, non ipſam ſanguinis miſſionem ſimul indicarunt. Proinde è morbo, ætate & viribus quod mittendus ſit ſanguis cognoſcitur: quantitas autem vacuationis, non ſolum ex iſtis, ſed & aliis deprehenditur. Hæc vero ſunt plethorica vocata ſyndrome, ambientis nos aëris temperatura,

in tempus & regionem divisa, & quæ in anteacta vita circa ciborum tum qualitatẽ, tum quantitatem acciderunt, excretiones item ac motiones aut factas, aut non factas.

Sanguinem præcautionis gratia mittendum esse, vt ipsemet Galenus præstitit, & in quibus. In victu temperantes, bene habitos, nec morbis qui sanguinis detractione opus habuerint laborantes, quavis alia evacuatione curari posse, modo eorum sanguis non sit crassior. Humores crudos in febre non esse vacuandos. Signa ad humorum cruditatem dignoscendam. Audacter iis sanguinem esse mittendum, quibus hæmorrhoïdes suppressæ sunt, tametsi magno aliquo morbo non teneantur, maxime si pravam pectoris conformationem sortiti sint. Phlebotomiam etiam vel scarificationem in mulieribus menstruorum suppressione laborantibus celebrandam esse. Vacuationem eo fine semper è cruribus esse peragendam. Scarificationem albidis & obesis, phlebotomiam vero nigricantibus & gracilibus magis esse consentaneam.

CAPUT X.

De differentia quidem illorum paulo post videbimus, de utriusque autem plenitudinis notis in præsentiarum contemplabimur, num mittendus omnino sanguis sit quando hæc in homine solita adhuc obeũ-

te negotia apparuerint, aut necessarium non sit ubi nulla magni morbi fuerit suspicio. Porro quid hac de re sentiam, vobis perspectum est, ut qui sæpe adfueritis mihi sanguinis missionem suadenti aut podagricis, aut arthriticis, aut comitiali morbo obnoxiis, aut melancholicis, aut iis qui sanguinem antea expuissent, aut iis qui crebro corripi solent angina, vel peripneumonia, vel pleuritide, vel hepatitide, vel vehementi ophthalmia, vel ut summatim dicam, magno quopiam morbo. Quippe in iis omnibus sanguinis missionem necessarium esse præsidium arbitror, confestim adhibitum post habitam virium & ætatis rationem. Hæc si aliquando non dicantur, subaudire tamen oportet. Verum iis qui nihil tale antea perpessi sunt, omniumque corporis partium inculpatam habent constitutionem, geminam me viam vacuationis proponere nostis. Per sanguinis quidem missionem, si in victus ratione fuerint intemperantes: citra hanc, si temperantes, licet enim & frictione multa, & balneis, & ambulationibus, aliisque motibus, adhæc unctionibus discutientibus, celeriter plenitudinem vacuare, modo tibi haud videatur nonnunquam crassi sanguinis esse redundantia. Talis est maximè melancholicus ut plurimum sanguis: raro vero crudorum vocatorum humorum. Atqui in melancholica nominata redundantia sanguinem mittere præstat, aut omnino medicamento nigros

humores purgante uti. Crudis autem humoribus redundantibus, antequam ægrotare inceperint, cautè vacuabis. Vbi verò iam febricitant, ut antea dixi, nequaquam. Cæterum eorundem notam habebis tum plumbeum colorem, aut ex pallido album, omniaque magis quam rubrum, & pulsuum inæqualitatem. Si vero admodum creverit eiusmodi plenitudo, etiam gravitas illis adest, & ad motus pigritia, mentisque tarditas & sensuum hebetudo. Contra verò quibus ex retentis hæmorrhoidibus coacervatus sanguis fuerit iis audacter sanguinem mittes, etiamsi antea magnum morbum experti non sunt: fieri enim potest, ut apti sint ad eiusmodi aliquem, cæterum propter hæmorrhoidum vacuationem nondum perpessi. Quod si vero illorum partes pravam sortitę sunt structuram, potissimum quæ in thorace sunt, omnino eis celeriter sanguinem mittes.

Idem me sentire nostis etiam de mulieribus quibus menstrua est suppressa purgatiò. Neque enim in iis prorogare vacuationem oportet, quanquam venam incidere non est necesse. Nam malleolorum scarificationes ad vacuandum supervacuum sufficere possunt, quæ & aliud habent commodum, nempe quod mensium motum concitant, quemadmodum etiam in malleolis & poplitibus sectæ venæ. Quippe plenitudines à retentis menstruis natas, ex cruribus omnino vacua-

bis, siue venam incidere, siue scarificare oporteat. Sanguinis enim ex gibbero missio, purgationes muliebres reuellere consueuit. Cæterum quæ inter mulieres candidiores sunt, hæ sanguinem magis tenuem coaceruare solent: quapropter malleolorum scarificationibus maximè iuuantur. At quæ nigriores sunt, secta vena curato: crassiorem enim & magis melancholicum sanguinem congregant. Idque magis etiam si magnas habuerint venas. Hoc autem gracilioribus & nigrioribus accidit. Obesis vero & candidis, exiguæ sunt venæ. In iis quidem malleolos scarificare præstat, quam venam incidere. Nam venas in cruribus hæ exiguas habent. Proinde si etiam probe incidantur, mediocris tamen non profluit sanguis.

ANNOTATIO
in caput X.

Ingenuè profiteor, Galenum in omnibus ingenij monimentis admiratione esse dignissimum, tum ob insignem perspicuitatem qua in illius propositionibus elucescit, potißimum in hoc capite, tum ob egregia præcepta, quæ breui perstringit oratione, quæque ad complurium morborum curationem & præcautionem usui esse poßint, phlebotomiæ præsidio usurpato, cuiusmodi sunt arthritis, epilepsia, hæmoptysis seu sanguinis sputum, aliique qui nonnisi ab impura

pura humorum plenitudine proficiscuntur, qui in aliquo corporis loco cumulantur, unde postea in partes decumbunt imbecilliores, ubi graves creant morbos. Quibus curandis præcavendisque auxilium tutissimum phlebotomia est, maturè totiesque administrata, quoties sanguinis redundantia postulat, & Medicus ordinarius è re esse iudicaverit. Quotidiana enim deprehendimus experientia illum, qui æstate arthritide corripi consueverat, si ritè & ex arte sub veris finem sanguis detractus fuerit, vel omnino ab arthritide immunem fuisse, vel certè quam leuissime vexatum, maximè si cum iuvamento quod à sanguinis missione percipitur, legitimam vivendi normam servet, qualem tenere debent, ij qui morbis periodicis, quique certo tempore recurrunt, sunt obnoxij, sive ex partium humores excipientium imbecillitate, sive ex humoris morbifici multitudine.

Sanguinis missionem auxilium etiam esse revulsorium. Quantum vacuandum quando revulsionis gratia phlebotomia usurpatur. Ex qua parte mittendus sanguis in narium hæmorrhagia. Quodvis aliud revulsorium præsidium præ sanguinis missione debilissimum esse. Plethoricam syndromen non semper esse phlebotomiæ scopum, quandoquidem ad revulsionem sanguis detrahitur.

CAPVT XI.

CÆterum haud oportet nos contemnere ſanguinis miſſionem, ac ſi eſſet auxilium minimè revulſorium, quum me ſæpenumero cōſpexiſtis in ſanguinis è naribus eruptione vehementi, eo remedio uſum eſſe, & repente effluxum ſedaſſe. Convenit autem, uti vidiſtis, non expectare donec ad extremum imbecillitatis vires perveniant, ſed ubi quod moderatum eſt iam vacuatum eſſe videtur, prorumpentiſque ſanguinis impetus validus permanet, ſecare in gibbero venam convenit, dextra quidem nare ſanguinem profundente è dextra manu, altera autem, è ſiniſtra. Simul vero cum hæc agis, artubus inijcito vincula ex faſciis, aut lanis: & hypochondrio quod è directo ſupponitur cucurbitam affigito. Hæc enim & nos quum faceremus, ut noſtis, ſemper erumpentem è naribus ſanguinem compeſcuimus, quum antea experiremur medicamenta quæ ſcribunt naribus eſſe inſerenda, & fronti illinenda, omnia infirma eſſe. Proinde ad ea quæ ſupra de ſanguinis miſſione dicta ſunt, & hoc quoque rationem Menodoti convincit, putantis plethoricam nominatam ſyndromen remedij nos admonere. Nam affectus qui nunc expoſitus eſt, plethoricæ ſyndromæ planè contrarius eſt. Vſurpamus autem in eo venæ ſectionem, non ut vacuatorium, ſed ut revulſorium præſidium.

Nihil Medicinam adeo coniecturalem reddere, quam remedij incertam quantitatem. Medicamenti purgantis dosim postquam haustum est imminui non posse, verum sanguinis detractionem ad Medici libitum cohiberi posse. Quando satius sit sanguinem per vices seu per epaphæresim detrahere, & quæ ratio ineunda cum humores sunt crudi. Quando confertim & semel mittendus sanguis, & quandiu fluere sinendus. Quo tempore instituenda hæc sanguinis mißio. Mittendum esse sanguinem vsque ad animi deliquium. Hoc in casu pulsus imminutionem esse attendendam. Vacuationem semel & affatim factam maxima cum cautela celebrandam esse. Vacuationem iteratis vicibus revulsionis ergò usurpatam, esse valde commodam.

CAPVT XII.

NIhil æque Medicam artem in suis actionibus coniectatricem efficit, atque cuiusque remedij quantitas. Quippe qùum frequenter exquisitè sciamus tempus instare exhibendi aut cibi, aut potus, eiusque aut calidi, aut frigidi: tamen quantum dandum sit, certe haud novimus. Idem in purgantibus etiam medicamentis usu venit. Nam quod ægrotanti prębendum sit medicamen-

tum, quod aut bilem flavam aut atram, aut pituitam, aut serosa excrementa vacuet, exquisitè novimus, cæterum quantum dari oporteat, ignoramus.

Verum quod ita datum est correctionem subinde nullam admittit. Nam quod semel in ventrem ingestum est medicamentum, quo minus totum devoratum sit fieri non potest: neque licet ubi plus iusto iam purgatur homo, partem eius quod oblatum est auferre. At in sanguinis missione maximum id bonum est, vacuationē ubi voles posse sistere, ac rursus quo utique placuerit tempore, iterum ut fluat permittere, quoad rectè tibi habere videatur. Quocirca præstat, si nihil urgeat, prima detractione parcius facta, iterum auferre, imo si volueris etiam tertio. In quibus igitur multa vacuatione est opus, vires autem sunt imbecilliores, in iis vacuationem recondere convenit, quemadmodum nimirum & me in iis qui crudorum humorum copia laborabant facere conspexistis. Nam pauco sanguine vacuato, protinus mulsam probè coctam, cum extenuantium medicamentorum quopiam, aut hyssopo, aut origano, & nonnunquam calamintha, aut pulegio exhibeo: aut cum mulsa oxymeli, aut oxyglycy. Deinceps rursum sanguinem aufero, interdum quidem eodem die, interdum vero postero, in quo rursum similiter prædictorum medicamentorum quodpiam exhibens, iterum sanguinem de-

traho, ac tertio die similiter bis.

Porro ubi ferventis sanguinis copia acutissimam accendens febrem incrit, confertim vacuare expedit, eumque usque ad animi deliquium educere tentandum, virium inspecto robore. Proinde novi quibusdam sex detractas esse cotylas confestim, nempe secundo vel tertio, vel quarto die: nonnunquam primo quoque die, quum febris noctis initio cœpisset, aut medio, ac quæ pridie comederant recte fuissent concocta. Quibusdam autem pridie inæqualitatem, aut sudorem, aut capitis dolorem, aut alterius cuiuspiam partis se sentire, querentibus, ac propterea parcè victitantibus, febricitare autem præcedente nocte incipientibus, primo die desinente sanguinem me detraxisse memini. In quibus enim tibi ferventis sanguinis copia apparet, quam ocyssimè vacuare conator, priusquam in principem aliquam partem cum impetu decumbat. Quocirca per noctem nonnunquam incidere venam ne cuncteris. Quippe ridiculum est quod quidam faciunt, à secunda diei hora ad quartam aut sextam solummodo sanguinem mittentes, alio autem nullo tempore, quos nisi clysteribus, cibi oblatione, aliisque remediis quocunque tempore noctis uti conspexissem, graviter utique in eos inveherer. Quum vero omnia agunt non præfinito horarum numero uno, & in omnibus morbis communi, sed ut malum utique iubet, in sola missione

ſanguinis prædictum modo tempus ſemper obſervant, maxime tolerabile eſt illorum erratum. Sic itaque affectis ægrotis, ut diximus, ad animi uſque defectionem ſanguinem detrahere convenit. Novi enim quoſdam illorum ex animi deliquio eſſe refrigeratos, ac toto corpore ſuccedentibus madoribus, aluo ſoluta, celeriter morbo liberatos.

Bonum itaque eſt pulſuum imminutioni attentum eſſe, tangentibus nobis eos ſanguine etiamnum fluente, quemadmodum in aliis quibus ſanguis mittitur, facere ſum ſolitus, ne aliquando nobis tale opinantibus pro animi deliquio mors ſuccedat, quod tribus ſane accidiſſe medicis novi. Vnus eorum mulieri febricitanti venam incidit. Aliorum uterque viro. Sed ad tantam duxere animi defectionem, ut refici amplius haud potuerint. Quocirca præſtat confertas has vacuationes vitare ac fugere, niſi magna quædam neceſſitas ut id faciamus iubeat. Quin etiam revulſio ipſa, non leve exiſtens auxilium, per ſanguinis quoque miſſionem ſæpius facta, quanto maiorem in numerum particulares auxeris detractiones, tanto efficacior fit. Hæc itaque præſciſſe melius eſt.

ANNOTATIO in caput XII.

CAput hoc ita perſpicuum eſt, ut nulla explicatione indigeat. Ob præceptorum tamen quæ in illo continentur utilitatem, nonnulla hic aſpergam. Medicina, ait, eſt coniecturalis, tum propter medicamenti purgantis quantitatem, tum propter diagnoſim, cum primo intuitu vera morbi eſſentia atque idea, primaque origo dignoſci difficulter valeant, Galenus phlebotomiæ præſtantiam præ alijs auxilijs colligit, quum ex inciſa vena non niſi quantum libet ſanguinis auferimus. Verum ex medicamento purgante devorato nihil imminuere illudque moderari non licet, nobiſque invitis vires ſuas omnes exerit.

Porro ſub huius capitis medium, Galenus liquido nebulonibus empiricis qui hodie regnant, aliiſque ignaris demonſtrat magnam phlebotomiæ in variis morbis efficaciam: docetque exemplo propoſito, quantum ſint improbandi, qui Pariſienſes Medicos de frequentiori ſanguinis miſſione incuſant, quippe qui eam inſtituant principum Medicinæ magiſtrorum Hippocratis & Galeni, exemplo. Quorum prior phlebotomiam adeo in deliciis habuit præ alijs præſidijs, ut non niſi per excellentiam de ea meminerit. Alter vero ſemel uſque ad ſeptemdecim pelviculas ſanguinem detraxit, ut

ipsemet hic refert: alia etiam vice quatuordecim, ut postea dicet; quod huius temporis audacissimi non audent, tametsi id iure legitimeque fieri possit, quum res exigit in corpore robusto tantaque vacuationis capaci.

Quæ in phlebotomia rite peragenda attendenda. Plus sanguinis demendum, quum plures scopi concurrunt; minus vero, quum pauciores. Sanguinem etiam esse mittendum in humorum cruditate, si morbus sit magnus & vires validæ. Vacuationem augendam vel minuendam pro temperamento & peculiari hominum constitutione. Cur pueris sanguis ante annum 14. *non minuendus. Quando post hanc ætatem phlebotomia indigeant, & quo pacto celebranda. Pulsum signum esse non mendax ad virium dignotionem. Septuagenariis sanguinem detrahi posse, & quibus de causis. Non numerum annorum, sed totius corporis statum spectandum esse. In senibus rarius parciusque sanguinem auferendum esse quam iuvenibus.*

CAPVT XIII.

RVrsum vero ab initio ad propositam nobis speculationem revertentes, exponamus, quæ summè esse necessaria iis qui semper sanguinis missione citra noxam uti volent, compertum habemus. Primum quidem

omnium ſcire oportet, dum prædicti huius præſidij ſcopi augentur, maiorem indicari vacuationem. Imminutis vero, tantum de quantitate vacuationis detrahendum, quantum illi imminuti fuerint. Morbi igitur magnitudo una cum robore virtutis primi mittendi ſanguinis ſcopi fuerũt: ille quidẽ quod facere oportet indicans, hic vero tanquam illum haud impediens, quod ſimul indicare nonnulli recentiorum medicorum vocant. Interdum enim affectus ipſe ſanguinem mittendum eſſe iubet, virium vero imbecillitas prohibet. Ambobus autem iiſce ſcopis præſentibus, conſtat quidem, ut dictum eſt antea, nullam plenitudinem crudorum humorum tantam talemque eſſe, ut hoc remedium impedire queat. Deinceps autem conſiderandum erit, quale ſit hominis naturale temperamentum. Nam amplas habentes venas, mediocriterque graciles, & minimè candidos, neque tenera carne præditos, liberalius vacuabis: eos autem qui contra ſe habent, parcius. Quippe ſanguinem exiguum habent, carnemque facile tranſpirabilem. Hac igitur de cauſa neque pueris ſanguinem mittes uſque ad 14. ætatis annum. Poſt hunc vero, ſi ſanguis multus coacervatus appareat, tempuſque anni vernum fuerit, & regio natura temperata, puerique natura ſanguinea, ſanguinem eo magis auferes, ſi vel peripneumoniæ, vel anginæ, vel pleuritidis, aut alterius acuti ac vehementis morbi periculum

immineat. Primum autem, ut plurimum, cotylam auferes. Quod si postea tibi vires expendenti validæ permanere videantur, dimidium eius iterata detractione adijcies. Didicisti vero vehementi pulsui cum æqualitate, tanquam certo & minime fallaci robustæ virtutis signo fidendum esse, ex abundanti aut etiam magno. Proinde & septuagenariis, prædictis pulsibus præsentibus, quando iubet affectus sanguinem mittes. Sunt enim nonnulli etiā in hac ętate multi sanguinis, unà cum validis viribus, sicuti alij sicci & pauci sanguinis, facileque quacunque corporis parte percussi nigrescentes. Itaque non numero solum, quod quidam faciunt, animum advertes, sed & corporis habitui. Nam sunt qui sexagesimo ætatis suæ annò sanguinis missionem non ferunt, quum septuagenarij ferant. Atqui minus iis utique auferes, etiamsi eundem affectum quem florens corpus habere videantur. Optimum quidem erit priusquam incidatur vena, hæc omnia expendere, maximè de retentis hæmorrhoïdibus & purgatione muliebri.

ANNOTATIO
in caput XIII.

Operæ pretium est notare hoc in capite, Galenum prohibere ne ante 14. *annum pueris mittatur sanguis, ne nimium debilitentur ex hoc*

præsidio: tametsi pluribus alys in locis Lectorem monuerit, non adeo spectandam esse ætatem, modo æger ferre possit. Et revera hodierna praxis contrarium luculenter ostendit, cum duorum triumve mensium infantibus sanguis sæpenumero detrahatur, qui facile ferunt indeque sanantur. Primo, secundo, tertio anno venam incidere res perquam tritissima est. Infantem quinque duntaxat mensium videre nobis licuit, magnis frequentibusque convulsionibus correptum, cui duæ exiguæ venæ sectiones, semel ex quoque brachio, uniusque unciæ utraque vice vitam tutatæ sunt. Alterum etiam vidimus, cui licet solum trimestri ter totidem continuis diebus, sanguis detractus fuit, ob erysipelas malam occupans, quod usque ad fauces vergebat. Infinita in hac populosa urbe eiusmodi spectare licet exempla. Veteres etiam hanc praxim tenuerunt. Magnus Fernelius methodi lib. 2. cap. 11. *ait Arabem Avenzoar utiliter filio suo trimo sanguinem detraxisse. Quapropter recte intelligendus est Galenus, benigneque explicandus, dicendo, ex illo magnam sanguinis copiam semel unaque vice non esse demendam, ut veteribus in ægrotis provectioribus solenne erat.*

Quid attendendum fluente sanguine. In magnis inflammationibus detrahendum esse sanguinem usque ad coloris mutationem. An semper eiusmodi signum expectandum.

Illud autem considerandum, si vires sint validæ, aërque temperatus. Iustam vacuationis copiam cognitu esse difficilem. Quibus minus sanguinis detrahendus. Vix ac ne vix quidem iustam vacuandi humoris copiam decerni posse. Semel unaque vice sanguinem usque ad 22. pelviculas detraxisse, citra ullam virium iacturam. Exilium venarum sectionem modicæ esse utilitatis.

CAPVT XIV.

QVando igitur incisa vena sanguis effluit, mutationi eius, præsertim iam ubi phlegmone adest, & labascenti effluxionis robori, potissimum vero mutationi pulsuum, tanquam indicio nequaquam mendaci, animum attendere oportet, confestimque quiescere pulsu vel in magnitudine, vel in quavis inæqualitate mutato. Nam de mutatione in imbecillitatem quid attinet dicere? Quippe didicistis in huiusmodi qualitate certum validarum & infirmarum virium fieri discrimen. In quibus autem prope sectam venam ingens quædam phlegmone est, optimum fuerit sanguinis & in colore, & in consistentia mutationem expectare, quemadmodum etiam Hippocrates in libro de Victu acutorum, de pleuritide verba faciens, significauit. Alius enim qui iuxta phlegmonem hæret sanguis est ab eo qui secundum naturam se habet, utpote plus cale-

factus. Si enim antea crudus erat, rubicundior & flavior fit. Sin eiusmodi prius erat, adustus in nigrum convertitur. Quocirca Hippocrates de pleuriticis ita scriptum reliquit. Incidenda vero in gibbero interna vena, nec cuncteris copiose auferre donec rubicundior flaviorque multo effluat, vel pro puro & rubicundo lividus, utrumque enim accidit. Nam signum aliquid sanguinis eius qui est prope phegmonen in sectam venam assumptum esse, in hoc quod mutatio in eo appareat. Non tamen omni ex partc hanc expectare oportet, verum accidit interdum ut antequam hæc fiat cessandum sit, duabus de causis, quod videlicet imbecilla sit virtus, aut phlegmone maligna. Nonnunquam enim nihil concedit, sed vehementer impactus est sanguis. Si itaque virtus vacuatione nondum exolvi videatur, pulsum iam ipsorum attingens, ubi is cui sanguis mittitur ætate viget, mutationem expectare convenit. Idque magis si ambiens temperatus fuerit.

Duo enim hæc sunt propter quæ maximè conjecturalis in hoc præsidio vacuationis quantitas efficitur, nempe quod qualis sit laborantis natura nobis exquisitè cognoscere non liceat, & ambientis temperamentum quale sit à missione sanguinis futurum. Quando enim febrilis calor multum sanguinis discutit, æger vero tenui utitur victu, necessario illum alimentum ex sanguine bre-

vi deficit, interimque virtus exoluitur. Absumitur autem ob ægrotantis temperamentum, si quidem calidum & humidum existat, quale etiam est puerorum. Propter vero ambientem, si regio calida, & hora æstiva fuerit. Quocirca minus detrahimus quam plenitudo imperat, per ætates quidem, in pueris: per corporis habitus, in ijs quibus mollis teneraque est caro, & candidis, quales sunt Galli. Per tempus autem, sub Cane. Similiter vero per regiones & temporum constitutiones. Alia autem ratione, ut antea est comprehensum, in contrariis, hoc est, in frigidis temporibus & regionibus, largam sanguinis vacuationem vitamus, propter sequentem nimirum refrigerationem. Quapropter unum in unoquoque dictorum scripto definire vacuationis modum haud licet. Novi enim quibusdam sex libras sanguinis detractas abunde fuisse, ut febris confestim extingueretur, nec ulla virium sequeretur afflictio. Nonnullis vero sesquilibram, haud citra leve saltem aliquod virium detrimentum. Quibus si quis duas vacuasset, summè utique læsisset. Proinde novi etiam quibus unam utiliter detraxi libram, & hac nonnunquam etiam minus, idque à venis gibberi, poplitis, & tali. Nã ex venis quæ ad magnos sunt oculorũ angulos, aut sub lingua, nihil effatu dignum effluere solet: sicuti nec si quis in pedibus, aut summa manu incidat venam, quemadmodum qui lienem curari

arbitrantur à venæ quæ ad ſecundum parvorum digitorum eſt ſectione, de qua fuſius deinceps dicetur.

Non poſſe ſcripto mandare omnia quæ de ſanguinis miſſione Medici dixerunt. Quæ dicuntur in hoc capite experientia quotidiana confirmari, ut & in alijs opinionibus. Sanguinem mittendum eſſe è directo ad imitationem naturæ.

CAPVT XV.

SI igitur quæcumque à Medicis de hoc conſilio dicta ſunt ſcribere vellem, libro mihi eſſet opus magno, & per ſe perfecto. Quemadmodum vero in aliis quæ hucuſque definita ſunt meam vobis ſententiam expoſui, qui eam in artis operibus probari conſpexiſtis: ita nunc quoque faciam, initio ſermonis ab ijs quæ quotidie in laborantibus manifeſtè videntur ſumpto, quæ primus Hippocrates diligenter obſervans ſcripſit. Eſt vero eorum unum & primum caput. Quæcunque ſanguinis eruptiones κατ' ἴξιν fiunt, maximam ægrotantibus commoditatem afferre. Quod vero κατ' ἴξιν vocat ſecundum rectum, omnibus confeſſum eſt, quod ipſe manifeſtè hac voce κατ' ἴξιν ſæpenumero in hoc utatur ſignificatu. Quæ vero contra ſanguinem excernunt, nihil iuva-

re, aut etiam nocere, quod ſcilicet interdum citra mali levamen vires exolvant. Neque enim liene magno exiſtente è dextra nare ſanguis erumpens, neque in iecore è ſiniſtra ullam adferre utilitatem: ſed revulſio quidem quæ in rectum fit manifeſtam utilitatem celeriter oſtendit: in quibus autem contra accidit, nequaquam. Dextra igitur nare ſanguinem effundente, ad dextrum hypochondrium affixa cucurbitula ſanguinis eruptionem clarè celeriterque ſiſtit: perinde atque ad ſiniſtrũ, ſanguinẽ excernente ſiniſtra. Porro ſi in eruptionibus ſanguinis quæ in rectum fiunt, revulſionis gratia ſanguinem mittas, mox conſpicuam videbis utilitatem. At ſi contra venam ſeces, nullum ſequetur commodum.

Venam è directo ſectam lienis affectibus conferre. Hoc in caſu per vices vacuationem eſſe moliendam. Pleuriticis atque ophthalmicis ex eiuſdem lateris humeraria ſanguinem auferendum. Sanguinis miſsionem per epaphæreſim ſeu per vices celebratam ea commodiorem eſſe quæ univerſim inſtituitur. Quæ vena in gibbero eligenda, maximè varietatis affectuum habita ratione. Sanguinem è directo vacuatum magno iuvamento eſſe.

Capvt XVI.

SI itaque liene laborante, inciſio eius venæ, quæ eſt ad anularem digitum ſiniſtræ

manus

manus iuvat æquè, ac ſi internam quæ in gibbero eſt ſecueris. Siquidem multum iuvat lienem male affectum ſanguinis ex ſiniſtra manu vacuatio. Pręſtat autem non ſemel quod convenit vacuare, ſed in duos partiri dies. Scire nequeo qua de cauſa Medici lienoſis ſanguinem mittere neglexerint. Ego enim ſemper magnam ſequi utilitatem cognovi, ſi etiam libram unam vacuaſſem. Verum vacuationis quantitatem ac menſuram ex prædictis ſcopis conjicere oportet. Quinetiam pleuriticis, quæ è directo laborantis lateris facta eſt venæ ſectio, evidentiſſimam ſæpe utilitatem oſtendit: quæ vero ex manu contraria, aut omnino obſcuram, aut longo poſt tempore. Ad hæc oculorum vehementiſſimos dolores perſæpe intra horæ unius ſpatium humerariæ vocatæ venæ ſectio compeſcuit.

Conari vero in omnibus malis præſtat, ut poſt mediocrem ſanguinis miſſionem factam iteratò ſanguis auferatur: interim quidem eodem die, quando ſic facere expedit; interim poſtridie, niſi ubi, ut antea dictum eſt, ad animi uſque defectionem vacuare conemur. In oculorum itaque doloribus tum humeraria vocata vena, tum quæ ex ea derivata eſt in gibbero inciſa, manifeſtum celeriter commodum adferunt. Laborante autem latere, aut pulmone, aut ſepto tranſverſo, aut liene, aut iecore, aut ventriculo, ea quæ per alas ad gibberi iuncturam

pertingit: ſecanda vero tum maximè interior erit. Quod ſi non, ea quæ ab ipſa deducta in iuncturæ flexura apparet. Cognoviſti ſane paulo ante ab humeraria vena deduci prædictam, connectentem ipſam. Tres enim hi ſunt mittendi ex gibbero ſanguinis loci, interior, exterior, medius. Interior igitur, in quibus partes quæ infra collum ſunt, laborant, utilis eſt. Exterior verò quibus partes quæ ſupra collum ſunt, ut facies, aut caput malè afficiuntur. Medius locus interdum utraſque habet deductas venas, in anteriorem manus partem protenſas: ac deinde hic coeuntes: interim vero ſtatim in ipſo iuncturæ flexu in unum mutuo congredientes, nonnunquam manifeſtam earum alteram, obſcuram vero alteram. Proinde ubi vena laboranti parti propria obſcurior exiſtit, & ad mediarum aliquam accedis, conare eam quæ à propria derivatur potius incidere. Accidit autem ubi & quæ inferiores ſunt gibberi iunctura, eas nimirum quæ in cubito ſunt, ſecare nihil impediat, non apparentibus ijs quæ in gibbero ſunt: atque harum quidem eas quæ in rectum ſunt laborantium partium. Porro tam perſpicuam ſæpe celeriter utilitatem quæ in rectum fiunt laborantium partium venæ ſectiones afferunt, ut & qui laborant, & familiares ipſorum ſæpenumero obſtupeſcant.

Curatio insignis secta venæ beneficio in quodam, qui gravissimo periculosissimoque oculorum affectu laborabat. Scopi in hac historia occurrentes.

Capvt XVII.

EGo itaque rogatus sum aliquando à divite quopiam viro in suburbio Romanæ urbis habitante, ut suarum rerum œconomum inviserem, cui cæcitatis imminebat periculum (hoc enim ipse dicebat) vehementer dolentem, idque propemodum diebus viginti. Erat autem familiæ divitis illius præfectus Medicus Erasistratius, studiosè semper venæ sectione abstinens. Vbi igitur laborantem inspexissem, iuvenemque esse multi sanguinis, oculosque nondum exulceratos habere deprehendissem, cæterum phlegmonen, fluxionemque maximam, & in ambabus palpebris densitatem, in altera etiam asperitates iam quasdam, à quibus obtenebratione orta magis dolebat, & phlegmone defluxioque ipsa exacerbabantur: ijs inquam conspectis, cognitaque omni curationis qua medicus ille usus erat ratione, me quidem non posse assiduè in suburbium venire dicebam, ex usu vero esse ut homo triduum, ut minimum, brevibus intervallis à me inspiciatur. Permitte igitur

illum, inquam, mihi per hosce tres dies. Imo vero, ait, hoc abs te contendo, gratiamque habebo: quin iam hominem ad ædes tuas abduc. Venit autem horam circiter quintam, ac prima statim detractione sanguinis libras tres exhausi, dein hora nona aliam extraxi; à quibus plurimum levatur. Postridie levium quopiam collyriorum, cui admixtum erat id quod ex vino conficitur, inunctus est, veluti in eiusmodi facere consuevimus, inunctione sub palpebris per summum cuspidis specilli facta. Id autem primum mane factum est, dein hora tertia, postea nona, à quibus inunctionibus, sub occasum solis lotus est. Postero deinceps die palpebris extra versis bis inunctus est, maiore copia collyrij illius quod vinum recipit molli collyrio admixta, postea ad vesperam lotus est. Sequenti die mane diviti illi obviam factus eo loci ubi è vehiculis descendere solent, salutavit illum oculis apertis, phlegmoneque ac fluxione liberis, qui ante biduum palpebras præ fluxione ac dolore aperire non potuit. Quapropter res incantationi cuidam similis visa est, ita ut & ille ipse curationis celeritatem admiratus exclamaret, omnesque qui cum eo erant similiter in clamorem prorumperent, quum nos haud magnum quippiam fecissemus, nisi comparatione medici eius familiaris, qui propter metum venæ sectionis maximum malum attulerat. Porro opus erat laboranti,

ut ex palpebris extergerentur, tum densitates, tum asperitates: id quod citra mordax medicamentum fieri haud poterat. Tale autem nihil fere potuit, nisi prius vacuatus foret. Dictum enim iam, & sæpe nobis demonstratum est, omnia acria medicamenta partibus quibusdam admota, nisi universum corpus vacuum fuerit, & exquisitè excrementorum expers, fluxionem attrahere, phlegmonemque efficere. Percontatus igitur est tum dives, quænam incantatio curationis fuisset, & cum omnia quæ facta sunt audivisset, ab eo tempore Erasistratium illum Medicum sanguifugum nominavit. Hæc itaque narratio utriusque indicationem continet, tum quod in eiusmodi affectibus sanguinem mittere oportet, quod in præsenti sermone nobis propositum non erat: tum quod in rectum laborantium partium secare venam conveniat, & quod humerarias venas, ubi partes superiores laborant incidere oporteat.

Quæ corporis partes venarum inferiorum incisione subleventur. Quæ vena secanda in renum affectu. Venas inferiores in uteri inflammatione esse aperiendas. Quæ succedant incommoda ex incisione venarum brachij in uteri affectibus. Quæ venæ incidendæ ad menstrua cienda, atque obiter quibus medicamentis provocentur. Ex tibia se-

ctionem ischiadicis opitulari. Scarificationem in ischiade non usurpandam.

Capvt XVIII.

Quemadmodum omnes prædictæ partes venæ sectione in gibbero facta, ut dictum est, iuvantur: ita quæcunque ijs inferiores sunt, eorum quæ in poplite & malleolis inciduntur. Sunt autem prædictis inferiores, quæ iuxta coxam, vesicam, & uterum sunt. Renes autem ancipites sunt, siquidem inferiores sunt ijs quas prius recensuimus: superiores autem ijs quas secundo commemoravimus. Quapropter venæ sectionibus in gibbero factis interdum auscultant, quando nimirum phlegmone recens fuerit, & sanguinis redundantia affuerit. Qui verò affectu illo laborant, quem proprie Nephritin nominant, eam quæ in poplite est tum incidere oportet, aut omnino eas, quæ sunt in malleolis venas.

Porro uteri phlegmonæ magis quam renum, à venis in cruribus incisis iuvantur. Vacuationibus enim quæ in gibbero fiunt, aliud etiam quoddam accedit malum, quippe menstruas purgationes supprimunt, eo quod sanguinem ad superiora corporis revellunt. Quæ vero ex cruribus fiunt, non solum revellunt, sed & menses evocare solent. Ac quando hoc facere volueris, prope tempus consueti mulieri circuitus, tribus

aut quatuor diebus antevertas, aut venam incidens, aut malleolos alterius cruris ſcarificans, partim vacuato, ut tamen unà iſtis diebus in quibus ita vacuas, & ante hos aliis quatuor aut quinque de extenuante victu proſpicias. Scriptus eſt à nobis ſeorſum unus liber de Extenuante victu. Verum mulieribus etiam citra huiuſcemodi victus rationem menſes abunde provocant & calaminthe & pulegium. Dare vero ea oportet in mulſa cocta: & arida tuſa, cribroque ſubtili tranſmiſſa, ac rurſus in mortario trita ut pollinem referant, mulſa inſperge. Tempus vero potionis optimum eſt à balneo, involutis adhuc linteo. Hæc itaque mitia ſunt medicamenta. Vehementiora autem ſabina & dictamnum: cæterum uſus prædictis ſimilis. Datur vero hoc etiam tempore medicamentum quod propriè amarum nominatur, centum habens drachmas mixtas, aliorum cuiuſque medicamentorum drachmas ſex. Optimum autem eſt quando Cinamomum acceperit. Hæc quidem obiter dicta ſint, quanquam à re ipſa non aliena, eo quod delationi ſanguinis ex utero auxiliantur, cum vacuatione quæ ex cruribus fit, ſine malleolis ſcarificatis, aut inciſa quæ ad talum eſt, aut in poplite vena.

Scio & iſchiadas uno die vacuatione ex cruribus ſanatas eſſe, quæ ſcilicet non ex frigore, ſed à vaſis quæ in coxa ſunt ſanguine impletis factæ erant. Quocirca ſic affecti

ſanguinis miſſio à vena poplitis, quam in malleolis commodior eſt. Scarificatio autem illos manifeſtè haud iuvat.

Qua ratione ſanguinis miſſio uſurpanda phlegmones initio & in ſitu. Quæ venæ incidendæ in antiquis faucium & oculorum inflammationibus, ut & in capitis gravitatibus & doloribus. Cucurbitulam cum vel ſine ſcarificatione etiam capitis gravitatibus & doloribus auxiliari. Venam frontis apertam partis poſterioris dolores lenire; ſive in principio, ſive in ſtatu morbi. Quandonam quaſvis ad libitum venas incidere liberum. Quæ venæ in podagricis, epilepticis, vertiginoſis, hæmorrhoïde laborantibus, & mulieribus ad menſes ciendos, incidendæ. Quando fluxus muliebris ſiſtendus. Qua ratione ineunte vere ſanguis mittendus.

CAPUT XIX.

CÆterum ut ſummatim dicam incipientes phlegmonas revulſoriè vacuare oportet: quæ vero diuturnæ ſunt ex ipſis, ſi fieri poteſt, laborantibus partibus. Sin minus, ex ea quæ in maximè vicina eſt. Incipientibus enim, id quod influit avertere convenit. In diuturnis autem ipſum tantum quod laboranti parti impactum eſt vacuare oportet. Vacuabitur vero id optime per

venas coeuntes cum ijs quæ in partibus ipsis sunt sitæ. Huic rationi experientia quoque ipsa testimonio est. Quocirca ijs qui in faucibus & arteria vehementi laborant phlegmone, in principio quidem quæ in gibbero est, post hanc quæ in ipsa lingua magnificè auxiliatur, ambabus nimirum quæ in ea sunt venis incisis. Sic etiam in oculis induratas phlegmonarum reliquias vena quæ est ad magnum angulum secta iuvat: quemadmodum capitis gravitates & diuturnos in ea à plenitudine dolores, vena in fronte incisa manifeste levare solet. Incipientes autem & vigentes revulsio per cucurbitam in occipite, interim quidem ipsam solam, interim etiam cum scarificationibus appositam. Verum universum corpus antea vacuatum esse oportet. Eadem ratione dolores in posteriore capitis parte incipientes & vigentes, vena in fronte secta iuvat. Quippe revulsiones cum vacuatione magis fluxionibus incipientibus fieri oportet. Quæ vero ab ipsis laborantibus partibus, aut illis vicinis vacuant, in phlegmonis iam veluti induratis.

In quibus autem corporibus nulla dum particula laborat, cæterum vere ineunte vacuationem antevertimus, in ijs, si quidem homo ille quotannis æstivo tempore febrilibus morbis capi consuevit, dum redundantiam eorum, quæque morborum generationi opitulantur, vacuare studemus, quævis

pars ad ſanguinis detractionem eiuſdem conditionis & fortis eſt, quemadmodum utique ſi arthriticus fuerit omnibus articulis laborans. Quibus vero pars quæpiam, niſi prius vacuati fuerint, præcipue infeſtatur, haud æque ex quavis particula vacuationem moliri oportet, ſed perinde atque in ijs quæ jam laborare incipiunt. Quocirca podagricos ex gibbero vacuabis: comitiali morbo & vertigini obnoxios potius ex cruribus. Si vero propter retentas hæmorrhoïdas ſanguinem miſeris, ſi quidem cohibere has voles, eas quæ in manibus ſunt. Sin elicere, eas quæ in cruribus ſunt ſecare oportet. Verum in ijs quibus ſuppreſſa ſunt menſtrua, ſemper quæ in cruribus ſunt. Non enim ut in hæmorrhoïdibus quidam liberari eiuſmodi vacuatione volunt, quidam vero habere cupiunt: ita quoque in menſtrua purgatione res ſe habet. Quippe vacuatio per hæmorrhoïdas ſuſpecta eſt ne in tantam evadat immoderationem, ut aut hominem prorſus interimat, aut omnino hydropicum, aut malo corporis habitu præditum reddat. At per uterum purgationibus, ut quæ naturales ſunt, tale nihil accidit. Evenit tamen aliquando ut etiam ex utero propter eroſionem ſanguis erumpat, in quibus non idem eſt curationis ſcopus. Non enim effluere ſanguinem, uti in menſtruis, ſed plane ſiſtere conſilium eſt. Communis igitur in ijs omnibus, qui vere ineunte ad ſanguinis miſſio-

nem veniunt hæc ratio est, si quidem præcipuè infirmam aliquam partem habeant, in quam quæ coacervatur plenitudo decũbat, revulsione ut vacuemus. Si vero tale nihil fit, unde cuique magis placebit, excepta tamen hæmorrhoidis, aut mensium suppressione; ut paulò antè definitum est.

Numerum dierum in sanguinis detractione non esse considerandum. Quid Medici hoc in negotio attendebant. Quovis tempore sanguinem mittendum, ubi adsunt indicationes. Quo pacto phlebotomiæ occasio tempore elabitur.

CAPVT XX.

DE hoc quidem in superioribus potestate dictum est. Verumtamen præstat & nunc omnia percurrere, omnibus quæ ante dicta sunt in unum hunc sermonem coacervatis, & unà definitis quæ minus sunt distincta. Igitur in summa hoc sciendum primum, quod in sanguinis missione dierum numero non sit attendendum, quemadmodum nonnulli scripserunt, & quidam utique admodum ridicule post tertij diei accessionem, quando videlicet, ut aiunt, iam dignotionem aliquam habemus qualis sit forma & moribus, totaque sua natura morbus. Alij vero extremum terminum mittendi sangui-

nis quartum definiunt diem, infra quem utique ut sanguis mittatur in accessionum intervallis, quando libuerit, decernunt. Alij vero auferre festinant, quibus sanguinis detractionem ex usu esse definiunt, eo etiamnum transfluente, & nondum in aliqua parte supervacua recipiente firmiter retento, unum solummodo considerantes, num cibi in ventriculo concoquendi corruptio aliqua facta sit, aut tarda concoctio, aut etiam cibi ab eo amplectantur. Quod igitur maturandum sit in quibus vacuatio ex usu est, nisi ubi prius cibos, & in primis venis semicoctos humores concoqui oporteat, rectissime dicunt, eisque credendum est. Verum quoniam sæpe postquam aliquis dies iam quinque aut sex ægrotavit, ad curationem accersimur, expediet utique sanguinem mittere, etiamsi huius remedij prima occasio sit prætermissa. Quocunque enim die mittendi sanguinis scopos in ægrotante inveneris, in eo præsidium hoc adhibeto, etiamsi vigesimus ab initio morbi dies fuerit. Quinam vero fuerunt hi scopi? Magnus morbus, virium robur, excepta ætate puerili, & ambiente nos aëre admodum calido. Quoniam vero temporis progressu in plurimis morbis virtus exoluitur, ideo mittendi sanguinis occasio dierum numero amittitur, non quod id ipsum primario efficiat, sed interveniente aliquo, priusquam scilicet virtus dissolvatur. Proinde ubi altero à principio die ali-

quando virtus exoluta videtur, à miſſione ſanguinis abſtinebimus.

Quo tempore & qua hora mittendus ſanguis. Et qua ratione ſanguis per vices detrahendus.

CAPVT XXI.

QVod vero in ipſo rurſum die in quo ſanguinem mittimus, obſervare oporteat febris inclinationem, notum eſſe arbitror. Quanquam quibuſdam non eſt cognitum, qui manè tantum venam ſecandam eſſe præcipiunt, aut quod longiſſimum eſt uſque ad quintam aut ſextam horas. Verum ſi quis memoria tenet, quæ antea toto hoc libro dicta ſunt, nihil in iis errabit, quavis utique diei noctiſque hora, modo reſpiciat in febrientibus particularium acceſſionum declinationem, ſanguinem mittens. In quibus vero, vel propter lippitudinem, vel aliud eiuſmodi citra febrem hoc auxilio opus eſt, non declinationem omnino non exiſtentis febris, ſed magnitudinem doloris, aut phlegmones, aut totius affectus, in quæ ſanguinis miſſione opus eſt, inſpicere convenit.

Quum vero nihil eiuſmodi urgeat, aut prohibeat, præſtat mane venam ſecare, non confeſtim à ſomno excitis, verum horam circiter unam iam antea vigilantibus. Dictum

est autem quod & uti balneo quibusdam expedit. Quod si verum est, & præeunte quoque deambulatione uti nonnullis utile est. Cæterum quibus ineunte vere venam incidere conamur propter febris metum, aut alterius cuiuspiã affectus, quibusdam etiam postquam solitorum operum quippiam obiissent, sive in ludo literario, sive in officinis, sive in foro, sive in ædibus misisse me sanguinem novi. Iteratæ tamen detractionis, in quibus utique simpliciter vacuare studemus, tempus eodem die esto. At in quibus revellere conamur, si vel duobus deinceps diebus fiat, melius fuerit. In omnibus vero his laborantis vires te attendere oportet, manu illius arterias contingentem Sunt enim quidam, quorum vires tam facile laborant, ut confertam vacuationem ferre non queant. In quibus refecto primo die ægrotante, secundo detractionem iterare convenit.

Agit de arteriarum sectione. A veteribus arterias venarum nomine nuncupatas fuisse. Cur hic de sectione arteriarum meminit. Quæ arteriæ secandæ pro morborum varietate. Cur Medici arterias incidere reformidant.

CAPVT XXII.

QVod autem veteres arterias appellant venas, & à nobis alibi demonstratũ est,

& ante nos aliis cõfessum fuit. Ob hoc igitur ipsum, & prçterea doctrinę affinitate melius esse mihi visum est haud scribere aliũ de arteriarũ sectione librum, sed orationi de venæ sectione adnectere, & hoc ipsum in ea parte in qua consideramus, quas venas in quibus laborantibus partibus incidere oporteat. Vt enim alias venas in aliis partibus secandas esse monstravimus: sic utique & quæ in temporibus sunt arterias, & quæ post aures Medici incidere consueverunt. Eas quidem quæ in temporibus sunt, in defluxionibus ad oculos tum calidis, tum spirituosis. Post aures vero in iis qui vertigine laborant potissimum, & iis qui diuturnis capitis calidis & spirituosis doloribus infestantur. Iam vero & propter alia mala in capite consistentia diuturna, nonnulli arteriarum post aures sectione usi sunt, non tamen in alia aliqua parte laborante hoc usi sunt remedio, tametsi multi sunt, quibus eo magis quod venæ sectione opus est. Vbi enim calidus sanguis & spirituosus in arteriis coacervatus infestat, hic communibus laboranti parti sectis arteriis opus est. Verum quum arteriæ difficulter compescantur, ideo Medici eas incidere non audent. Quum etiam si qui secantes vulnerarint arteriam, ægrè confestim sanguinis eruptionem sistant, ac ubi res optime cadat ad cicatricem perducta divisione, tamen aneurysma fiat.

Symptomata à Galeno ex arteriarum ſectione obſervata. Cur Medici ab arteriarum ſectione abſtinent. Nullum eſſe in exilibus arterijs periculum, vt nec in mediocribus. Sanguis ex arteria fluens quomodo ſiſtendus. Quomodo Galenus in arterijs ſecandis audacior factus fuerit. Quibus de cauſis arterias inciderit.

Capvt XXIII.

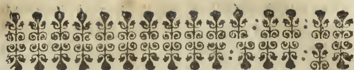
Qvin & interiiſſe quoſdam novimus à ſectione arteriæ interiori in gibbero venæ ſubiectæ. Nonnullos autem confeſtim ob vinculum iniectum, Medicis errantibus, ut ſanguinis eruptio in gangrænam tranſiret: alios poſtea in chirurgia aneuryſmatis trucidatos. Neceſſe enim eſt hic funiculo vaſculũ complecti. Effatu igitur dignas ac maiores arterias propterea Medici refugiunt, parvas autem tanquam haud plurimum conferre potentes. Quanquam & ipſæ ſæpius haud exiguum nobis attuliſſe commodum viſæ ſunt, cum eo quod ſine aneuryſmate cicatricem contraxerunt. Quin etſi maior eſt arteria, & ipſa quoque citra aneuryſma cicatrice clauditur, tota ſcilicet diſſecta: idque ipſum multoties quod ex ſanguinis eruptione imminet periculum ſuſtulit. Manifeſte enim apparet, quum tota per ſe totam tranſverſim

versim præciditur, revulsis retractisve utrinque ambabus partibus, unam quidem sursum, alteram deorsum concedere. Atque id etiam venis accidit, sed arteriis semper magis quam venis.

Ego vero qua ratione impulsus sum ut arteriam secuerim, iam tibi narrabo. Monitus per quædam somnia, quorum duo mihi evidenter visa sunt, veni ad dextræ manus inter indicem & pollicem sitam arteriam, permisique ut flueret, donec sua sponte sisteretur sanguis, sic quidem iubente somnio. Effluxit autem non tota libra. Confestim vero diuturnus, qui in illa maximè parte, qua iecur septo transverso committitur, fixus erat dolor, desiit. Hoc quidem mihi ætate adhuc iuveni accidit. Minister autem Dei Pergami diuturno lateris dolore liberatus est per arteriæ in summa manu sectionem, ex insomnij quoque monitu illud aggressus. Porro alteri, cui ex malleoli vulnere dissecta arteria fuerat, sanguinis effluxus haud cessauit, donec ego vocatus totam præcidi, ac medicamento ex aloë, & manna, ovorum albo pilis leporinis excepto usus sum: vulnusque citra aneurysma curatum est, osculo arteriæ carne obducto. Homo autem ille, annis iam quatuor ex intervallis parvis coxæ dolore vexatus, deinceps perfectè sanus erat. Hæc itaque mihi persuaserunt, ut multoties in summis artubus, imo etiam in capite, arterias in omnibus doloribus à calida & spirituosa

ſubſtantia natis, inciderem, & maxime in membranis, quarum dolor punctorius eſt, ſenſimque expanditur, punctorio quidem ſenſu in una parte, tanquam in centro laborantis loci facto, tenſionis vero ſenſu circumcirca centrum univerſo percipiente muſculo.

ARTIFICIOSA

METHODVS

Comparandorum Hortensium fructuum, olerum, radicum, uvarum, vinorum, carnium & iusculorum, quæ corpus clementer purgent, & variis morbis, absque noxa & nausea, blandè succurrant.

LECTORI CANDIDO & amico.

F*Requenter*, amice Lector, *cogito, quî fiat ut hodie, si alias unquam, Medica remedia, præsertim quæ composita vocant, in tantum venerint despectum, & tam præsentem nauseam, ut vel*

ſolo audito nomine medicamenti cuiuſvis necdum viſi, aut guſtati, ita ex tempore fremant, vomituriant & impalleſcant plerique, ut gelidæ videantur mortis imago. An quod in tam multiplicem & multiformem varietatem venerit Medicina, (quæ, Plinio autore, una & ſola imperantibus imperat) ut, vel levi morbo profligando, herbarum, radicum, ſeminum, florum & aliorum, horrendi plerumque guſtus & odoris diverſique generis medicaminū, tota, ut ſic dicam, plauſtra cumulatim, & (ſi ita licet loqui) farciminatim ac variegatim præſcribat, & variè à pharmacopœis miſcenda, tribulanda, & ad nauſeam uſque ſumenda exhibeat? cum olim illa ipſa, vel ampliſſimo Senecæ teſtimonio, paucarum herbarum fuerit ſcientia, quæ in tam variam & tantam alicubi medicamentorum farraginem hodie eſt progreſſa, ut vel ad eorum conſpectum ſicuti diximus, vel mentionem, aut odorem vomituriant fere omnes, imo vero derepente vomant plerique, & nonnunquam per inferiora alvum largiter exonerent, ac ſi deiectorium pharmacum hauſiſſent, prout ventriculi eorum vis expultrix ſurſum, vel deorſum irritata fuit. Hinc nimirum ſcri-

bit Antonius Guainerius Papienſis Medicus exercitatiſsimus, ſe vidiſſe Ducis Sabaudiæ Medicum catapotia è pharmacopolio domum ferentem, ab illis, ſolo odore tam ſtrenuè purgatum, quam ſi illamet catapotia deglutiviſſet. Verum enim vero non minus memorabile quam admirabile habendum puto, quod Antonius Muſa inter Medicos Italiæ celebris, eam in rem de ſe, necnon de matre, & ſorore ad hunc ſcribit modum. Mihi uſu venit, vt dum Colocynthidem tractarem, & præſentibus matre ac ſorore illam manibus aperirem, ego ſolo illius attactu, illæ verò odore, adeo ſoluti fuimus, ut nullus noſtrum fuerit, cui venter decies magna perturbatione commotus non fuerit. Ex quo mirandum non eſt, ſi odore pharmacorum, quæ huiuſcemodi ſimplicia medicamina violenta, turbulenta & pene dixerim venenata admittunt, tactu, nedum odore & guſtatu, imo vero cogitatione & aprehenſione nonnullos offendant, & in illis deiectorij medicamenti locum obtineant. In quam rem dicam quod mihi aliquando contigit. Imperaveram cuidam ſacrifico catapotia, à quibus ſummeabhorrebat, nihilominus morbi quotum prehendebatur ſtatus illa

ſerio exigebat. Cum autem ille medicam noſtram ſchedulam tota die manu meditabundus geſtaſſet, nihil magis cogitans, quam illa catapotiorum ſarcina ſe poſſe eximere & liberare, ſub veſperam dum pharmacopœum, urgente morbo, adire ſatageret, ecce ventris tanta ſaburra eſt levatus, ut poſtridie lætabundus medicam illam ſcriptiunculam ad me retulerit, dictitans geſtationem illius, ſeptenæ purgationis & deiectionis loco ei fuiſſe præcedente nocte, & ob id belle valere, & immenſas gratias mihi agere. Audis, Lector candide, *audis, quid cogitatio & apprehenſio pharmacorum, nedum ſapor & odor, in multorum corpora exerceat. Narrabo aliud quod hiſce oculis vidi, nimirum hominem eruditum, qui quoties iter faciebat proxime pharmacopolium, in quo purgans aliquod pharmacum miſcebatur, percepto eius odore vix domum reverſus uſque adeo ſoluta erat alvo, ut idipſum pharmacum ſumpſiſſe videretur. Notus eſt mihi itidem alter non obſcuro loco natus, qui in pharmacopolio quopiam vel tantillum moratus, adeo alvum ſibi ſentiebat moveri, ut foras illam depoſiturus è veſtigio exire cogeretur, excitata facultate expultrice à*

viroso & tetro pharmaci cuiuspiam odore, vel illius saltem apprehensione, à quo tota abhorrebat natura, id cum plerisque commune habens. Sed in his versatum satis. E quibus facilè colligis, Lector optime, *pharmacorum usum permultis adeo exosum & præter illorum naturam esse, ut mori centies malint, quam ab eis semel, ut loquuntur, excarnificari ob causas prius enarratas. Quod cum animadverterem, priscorum vestigia insequendo, & delicatioribus palatis exactiorisque sensus stomachis inserviendo, & visui, olfactui ac gustatui omnium obtemperando, præsens hocce opusculum, ex probatorum Autorum placitis concinnatum, auctum & castigatum, multisque locis locupletatum, in commune bonum foras prodire non recusavi. Quod fœlix faustumque sit precor & opto.*

PRÆFATIO.

CELEBRIS ille & eximius Medicus Arnaldus à Villa-nova tradit in eo Opuſculo quod de regulis generalibus curationis morborum edidit, prudentem & pium Medicum ſatagere debere imprimis, ut medicinalibus cibis, potius quam puris medicamentis morbos expellat. Circumſpecti itaque, ac ſapientis Medici ingenium ac ſtudium eo maximè convertetur, ut purgantium medicamentorum, quæ vel ſanis vel ægris imperat & præſcribit, ſapor, odor, &, quoad eius fieri poteſt, color grati ac blandi reddantur: ut ſumentium oculi abſque ullo horrore quod offertur aſpiciant, nares ſine deſpectu olfaciant, lingua abſque nauſea deguſtet, ac ventriculus cum universi corporis aſſenſu iucunde & perlibenter amplectatur. Nec temerè. Nam ut fœtida, ingrata & minus placentia ſtomachum ſubvertere ac contriſtare ſolent, ſic odorata, iucunda ac grata eundem exhilarare & roborare conſueverunt. Odore enim iucundo fit, ut non modo iucundius ſit medicamentum, ſed etiam eo odore ſpiritus animalis una cum vitali iucundiſſimè reſi-

ciatur. Hinc nimirum graveolentia tam ſani, quam ægri omnes libenter fugimus. Debent itaque medicamenta purgantia iucunda eſſe, quatenus licet & fieri poteſt, ut à ventriculo placidè comprehenſa & amplexata in actum facile deducantur: & ne ex inſuavitate nauſeam, flatus & fluctuationes pariant. Res ea, ardua ſane, ſi aliàs in votis fuit unquam, hoc maxime tempore eſſe debet. In quo non tam faſtidientes ſunt ſtomachi, quam delicatula hominum palata, ac moroſi, intractabiles & indignabundi ægrotantes. Nam vel audito ſolius pharmaci, ceu carnificis cuiuſpiam, nomine, nec dum viſo eo aut guſtato, uſque adeo fremunt, nauſeant, commoventur, deſudant & expalleſcunt, ut nihil mors in illis commutatura videatur. Quod dum ſollicitè animadverterem, pretium operæ facturum me putavi, ſi pro ingenij mei tenuitate, facilem & expeditam methodum proponerem, qua duce quivis deinceps in ſuo hortulo, ne longius eundum ſit, olera, radices, fructus, uvas, & ut paucis dicam, ſolita alimenta, in pharmaca & medicamenta purgantia, ſalubriter ac iucundè poſſit convertere. Qua non minus grata, quam ſalutari impoſtura, beneficium nec præviſum, nec expectatum (ſaltem neſcientibus) ſummum adferent. Nam ſive manducabuntur, ſive ex decocto vel aliter haurientur, corpus adeo blandè & abſque ullo tædio, à ſuperfluis & gravantibus excremen-

tis vacuabunt, ut qui sumpsit, dicat, nihil sibi oblatum fuisse, nisi quod assuetum, familiare & quotidianum erat, applaudente visu, olfactu, gustatu & ventriculi, corporisque universi assensu, ut diximus, & cõplexu sane quam grato. Constat tanti artificij lapsis hinc annorum duabus chiliadibus, plus minus, autores ac inventores omnium primos fuisse Pœnorum & Grecorum solertes Geoponicos ac Medicos. A quibus, ceu per manus, tam nobile & salutare inventum accepit, & diligenter excoluit M. Cato, Dioscorides approbavit, Columella non ignoravit, Plinius proposuit, Ioannes Mesue intellexit, Palladius non omisit, Arnaldus Villa-novanus multum locupletavit, & neotericorum Medicorum, qui rerum experimenta profitentur, diligens observatio apprimè confirmavit, ac mirandum in modum adauxit. Beati Medici, inquit summus ille Philosophus & Medicus à Villa-nova, quibus Deus scientiam arcanorum naturæ impertivit, & secretorum suorum conscios fecit. Honora tales, ait, quoniam illos elegit Altissimus, & naturæ quasi socios esse voluit. Sed proh dolor (inquit) multi sunt ad Medicinam vocati, pauci electi. His positis superest, ut rem, quod dicunt, acu tangamus, & unicuique facili methodo ostendamus, quonam pacto deinceps in suo hortulo copiam salutarium ac suaviter purgantium medicamentorum, sibi & amicis comparare facile

poterit. Sic itaque à verbis ad rem transeo.

De eligendis & apparandis medicis materijs instituto idoneis.

Capvt I.

Omnium primum, si fieri potest, ineunda est tibi amicitia fidi ac periti alicuius Medici: & eo præsente, apud quempiam Pharmacopolam vel Herbarium, rerũ medicarũ divitem, seligenda (si aliter non liceat) sequentium medicamentorum simplicium, purgando corpori accommodatorum, sylvula: ut hortenses materias variè purgantes experiaris. Sed medicamenta ea recentia, & quoad eius fieri poterit, succosa, ac è multis selecta esse debent: non exsucca, marcida, cariosa, olida, & ob id viribus exhausta, scopoque tuo prorsus inutilia. Si talia comparari non poterunt, saltem his proxima eligentur, & ubi operandum erit expurgabuntur, eluentur, &, si opus erit, negligenter contundentur, ac die uno, vel horis aliquot, sicuti ostendemus, in aqua, vel alio idoneo liquore macerabuntur: ut ad ingenium redeant, & collabentes vires recolligant, ne frustretur opus, qua dicemus methodo, aggrediundum. Verumenimvero, prius quam illi manum admoveamus, iucundum erit ac

ſane quam utile, noſſe facultates medicamentorum, quibus hortenſes materiæ imbui debent, ut hinc medicatæ ac purgantes evadant pro tibi propoſito ſcopo. Auſpicabimur itaque catalogum à medicamentis, quibus M. Catonem, & ante illum Pœnorum Græcorumque geoponicos ac medicos ea in re uſos eſſe legimus. Hinc gradum facturi ad recentiorum obſervationes, & eorum maximè, quos arcanorum naturæ locupletes eſſe novimus. Veratrum ſeu Elleborus, præſertim niger, quo maximè uſi fuerunt priſci, utramque bilem ac pituitam purgat. Colocynthis pituitam & bilem cum humore mucoſo à nervis. Scammonea (ſuccus Scammonij plantæ) necnon Diacrydium ſeu Scammonea præparata bilem atram, necnon flavam ex ſanguine & partibus longinquis, perinde atque planta ipſa. Tithymali omnes, quorum genus agnoſcit Eſula, pituitam & mucos à nervoſis partibus. Turbith, pituitam. Lathyris, aquas & pituitam: quomodo etiam Ricinus ſeu Palma Chriſti. Thymelæa, quæ Perſis Mezereon dicitur, bilem, pituitam & aquas. Hæc à priſcis inter arborum & vitium medicamentoſas & purgantes materias, connumerata lego. Quæ ſi quis objiciat recenſeri inter violenta pharmaca, & ob id parum tuta eſſe: huic reſponſum volumus, illorum vim ac furias frænari & alterari ſuccis contrariarum qualitatum, quibuſcum miſcentur, & ut ita loquar, con-

corporantur ac transſubſtantiantur. Addo quod illorum impetus frangitur, & ſi quæ inſit virulentia, coërcetur via, modo, ac tempore transmutationis quam ſubeunt, ut cauſas alias omittam. Recentiores qui rerum ſecreta vigili ſtudio rimantur & perquirunt, de obſervatione ſæpius repetita promittunt arbores, vites, radices & plantas, etiam medicamentoſas evadere, à ſimplicibus pharmacis purgantibus, quæ hodie nobis in familiari ſunt uſu, & ſumma carent violentia. Cuiuſmodi ſunt Polypodium, Epithymus, Carthamus, Sena, Hermodactyli, Agaricus, Rhabarbarum, Thamar Indi, Myrobalani & alia, ut paulo poſt dicemus. His iactis fundamentis, ſtructuram medicationum aggredior.

Quomodo ſelectarum arbuſcularum fructus ita medicamentoſi evadant, ut corpus clementer & abſque moleſtia purgare poſſint.

CAPVT II.

CVm volueris comparare fructus purgante facultate, aut alia dote, ut ſcribemus, præditos, eliges de multis arbuſculam, cuius tibi viſum fuerit generis, ſed ferentem fructus generoſos ac ſuaves, humilem & parum ſupra terram extantem, iuve-

nem, quæ bimatum, aut trimatum non excesserit: in aëre libero & perflato educatam, læto solo natam, & ab hominum pecorumque iniuria prorsus exclusam. Hanc per veris initia, dum omnis parturit arbos, vel paulo antè, ut feret anni tempestas & natura, nonnihil supra radicem, ima parte findes, cortice clementer tractato, & nulla iniuria affecto. Deinde impactis fissuræ cuneolis osseis, vel ligneis, per longitudinem ad sesqui-palmum, plus minus, pro arboris corpore & modulo, illam aperies: statimque quod adapertum erit, emedullabis, si medullam quidem habuerit caudex. Quod si fissuram non possit admittere, nonnihil ultra matricem, ex alto terebrabis, & apto instrumento, medullæ portiunculam, vel eius loco matricis, aut cordis, ut vocant, quidpiam auferes, vel derades. Ioanni Mesuæ hic satis est arborem locis duobus vel tribus, unius palmæ intervallo, tenuiter perforari, absque ulla medullæ spoliatione, ut mox dicetur. Quod si nec terebrationem etiam sustinere possit, ineunda erit via alia, sicuti postea docebitur. Vbi fissuram, aut foramen diligenter expurgaveris, pharmaco ex superioribus aliquo, ut ellebero nigro tuso, vel scammonea, aut colocynthidis succo vel elaterio aut alio, iuxta scopum tuum electo, nonnihil tuso. & si opus fuerit macerato, utrumque ita inescabis, farcies ac saturabis, ut proverbij memineris, *Ne quid nimis.*

Nam ibi quidquam nec pressum, nec plus æquo addensatum esse oportet, ut nutritioni arboris, & transpirationi suus detur locus, possitque per medullarem siphunculum, aut matricis ductum, vis medicamenti una cum alimento sursum liberè ferri, & formando fovendoque fœtui sensim subministrari. Posteaquam id rite peregeris, tum demum latera plagæ & fissuræ, ablatis cuneis, ita committes, & utrinque adduces, ut nihil interhiet, aut difflatum, vel rimulam admittat: circumposito etiamnum vulneribus Catoniano emplastro, quod argilla constat, vel creta, & arena, cui bubulum fimum recens admistum sit, & ad lentorem usque subactũ. Sunt quibus abundè satis sit, cũ Columella, paleato luto bene subacto, plagas obducere, & superiori parti vulneris muscũ, cæspitem, ceram aut picem tenero cortice vestitam apponere, ne pluvia illabatur, vel à frigoribus, pruinis, nivibus, grandine, aut aliter, arbuscula desuper offendatur. Postremò, omnia vimine aut vinculo alio diligenter obstringuntur, ne diffluant, aut bestiarum occursu dissiliant. Eadem planè servabitur diligentia in muniendo & resarciendo foramine: nisi quod ad eius ostiolum, paris magnitudinis & formæ teres lignum sic intrudetur, ut exactè foramen claudat. His ad unguem & opportune actis, arbuscula suæ relinquetur naturæ, ut fructus, favente cœlo, probè coquat, & suo tempore decerpendos foveat.

Quos experieris eadem facultate præditos, qua intrusa medicamenta. Ex quo verè dici poterit, *Patrem sequitur sua proles.* Ioannes Mesue Arabicæ Medicinæ Doctor præstantissimus, docens quomodo fiant pruna quæ alvum subducant, & corpus vacuent, ad hunc scribit modum. Truncum arboris pruni, duobus locis vel tribus, unius palmæ intervallo, tenuiter perforant, immissoque scammonio lutant: pruna ob id purgantiora evadunt. Dantur succo, vel decocto, cum saccharo, ad unciam unam: quo loco male scribi puto, libram unam. Cæterum, sedulo prospiciendum erit, ne ab erucis, aut aliis germinum prædonibus infestetur medicata arbuscula. Quod rarum esse hactenus observatum fuit, ob vim medicamentorum, quæ etiam in folia diffunditur. Vnde illa ad multa prodesse novimus, raroque vidimus ita medicatarum arborum fructus verminare.

Modi sex medicandorum arborum, ut fructus ferant, qui clementer purgent.

CAPVT III.

QVando arbuscula, quo diximus modo selecta, germinum lactescentes oculos aperire, & carbunculos, florum suorum rudimenta pandere satagit, statim ac sedulo, vitium more, undique est ablaqueanda, aut,

si familiarius & crassius me loqui iubes, discalceanda usque ad radicum fibras & venulas. Quæ ubi apparebunt, & ritè expurgatæ erunt, illis sursum ac deorsum fasciculos, vel, ut Medice, imo vero Catonianè & rusticè loquar, manipulos aliquot, ex suprà memoratis pharmacis, iuxta præscriptam methodum apparabis, sternes, consepelies & infodies, superaggesta terra, optimo fimo debitè temperata. Si siticulosa erit anni tempestas, matutinæ & vespertinæ rigationis imbre quandoque recreabitur arbuscula, & ita suæ naturæ in tempus, colligendis eius fructibus opportunum, relinquetur. Hæc prisca est medicandi formula.

Qui subtiliore sunt Minerva, & rerum arcana penitius scrutantur, hanc viam, fœlici successu, inijsse, mihi nuntiarunt. Sub finem Martij, insignem ramum radicis generosæ arboris medium secant: & qua truncum vel caudicem spectat, in vas terreum humidis rebus, ijsque medicamentosis, & purgantibus plenum ita inseruht & hinc inde claudunt ac obstruunt, ut nihil effluere vel difflari possit. Tum demũ regesta terra, cœlo & aëri arborem in autumnum, vel tempus aliud decerpendis eius fructibus idoneum committunt, quo revoluto, opus, si quidem necesse erit, nitiante vere, iterant. Non dissimili artificio, quo Architectos & solertes aliquot lignarios artifices uti novimus: dum sibi arbores comparare satagunt, quorum

ligna variè figurata & picturata conspiciantur. Si quis loco medicamentorum, vel medicamentosarum plantarum, odores vel odoratas aquas, aut quid aliud in vas, quo diximus modo, consepeliendum immiserit, non solum fructus arboris illius, sed folia & cortices, idipsum miraculo quodam præ se ferre observabit.

Rei huius fidem de experientia sibi factam constanter nobis faciebat anno 1563. amicus noster Petrus Bellonius librorũ multorum præstantiũ editione & totius Europæ & Aphricæ peregrinatione celebris, paulò antè quam impius ensis scelerati cuiusdam grassatoris, vel ipsiusmet Bellonij (ut fertur) famuli sub vesperam, non procul à suburbiis Lutetianis, illum nobis sustulisset: dum Regios hostes, quibus erat præfectus, ex mandato reginæ matris, invisere satagebat.

Rem eandem paulò facilius assequeris, si antequam salivet medicanda arbuscula, circumfossis eius radicibus, sed nullo ictu iniurioso offensis, aquam macerationis & infusionis electorum scopo tuo pharmacorum vel plantarum purgantium, velut ex ubere sensim instillaveris, & dies aliquot idipsum opportune repetiveris, vel saltem unaquaque hebdomade solicitaveris donec defloruerit, & fœtus sui plenum rudimentum tibi exhibuerit: si Aquilo spirabit, & gelu regnabit, defendes, quod dicunt, à frigore myrtos. Quod fiet iniectis ad radices

arbusculæ tuæ paleis multis fimo pingui superonustis: sed ita ne fimum arborem propius contingat, & putrente suo calore illam funditus perdat. Id laboris & periculi evades, si frigoribus exactis, rem totam aggrediaris. Vbi retorrida erit æstas, sub crepusculum utrunque simili potione, sed paulo dilutiore, arbusculam subinde refocillabis. Modus hic est admodum expeditus, & paratu facilis. Nam cuivis promptum est plantas, ut vocant, laxativas ubique invenire, & ex catalogo primi capitis, pro arbitrio seligere, ac nonnihil contusas, diem unum aqua multa macerare, & tum demum illa, quo dictum est modo, uti. Hanc viam omnium præstantissimam esse scribit Arnaldus à Villa-nova, in operibus medicandarum arborum, plantarum ac vitium, ut proprio dicemus loco. Nam malitia rerum valde alteratur per recessum facultatis earum in aliam substantiam. Ex quo (inquit) sine ulla noxa & periculo facilis sequi solet purgatio ex illis.

Si quis arbusculas huic negotio accommodas non habebit in suo horto, fundo, vel prædio, arbore quantumvis magna, ad hunc modum uti poterit. Eligat ex ea ramum quempiam generosum & belle educatum, quem Gallica terebra, aut aliter, ad medullam, vel matricem usque, & nonnihil ultra, perforet, facto satis amplo foramine pro rami modulo. Deinde foramen illud medicamentis, ut dictum est, inferciat, obturet, ve-

ſtiat, liget, ac ita naturæ regendum permittat, donec maturos reddiderit fructus, & ſummè medicamentoſos, reliquis ex ea arbore nihil tale agnoſcentibus. Modus hic tam eſt certus ac probatus, ut viderim quandoque pomiferam arborem, à perito artifice colono, quem uno aut altero colloquio inſtituerã, ita medicatam & comparatam, ut quatuor ramis ex eodem trunco natis poma diverſarum qualitatum & medicinarum proferret, ac aliis quatuor diverſorum ſaporum & odorum. Quod nec inſitione factum erat, nec alio adulterandi artificio, quam eo quod hic deſcribimus. Erat & id ſumme in ea arbore admirandum, quod neque folia, neque fructus ramorum ita medicatorum ab erucis aliquo modo infeſtabantur, aliis eiuſdem undique populatis & eroſis. Venio ad reliquos Dendriatriæ noſtræ modos, ut ex pluribus habeas unde ſeligas.

Sunt qui medicandas arbuſculas opportuno tempore tranſplantent, ſed ita, ut ſcrobi illis factæ & deſtinatæ, ſelectas herbas medicamentoſas, ſtercoris loco, larga manu prius ſubſternant, & radicibus defodiendarum circumponant, ac demum adobruant, remiſto pingui lætamine terræ. Si fervida ſequatur ætas, & inſolens graſſetur incendium, quale per Caniculę ardores ſęvire ſolet, aqua macerationis plantarum ſubſtratis ſimilium, arbuſculam idoneis horis reficiunt.

Modi alij admodum faciles, expediti, & probati.

CAPVT IV.

QVidam ex Dioscoridis consilio, in vino phthorio, plantas multas, quibus inest purgandi facultas, ad imum truncum medicandæ arbusculæ disseminant, vel undequaque implantant, & adeo profundè illarum radices infodiunt, ut radicibus arbusculæ, si fieri potest, adhæreant. Quæ ne resiccentur, aut tabescant, crebra rigatione hinc inde tempestiuè occurrunt, sataguntque ut plantarum facultates purgatrices, ea perfusione, quasi vehiculo, alimentis arbusculæ radicatim permisceantur, & sursum, vi ramorum attractrice, emultrice & vegetatrice, ad fructuum formationem & alimoniam, sensim attollantur. Sed ita sunt coaptandæ & disponendæ huiusmodi plantæ, ut arboris truncum amplectantur & coronent. Nam ex illarum effluvio aliquid in amplexatam, insensibili transpiratione abibit & conformabitur. Quod sane absurdum esse non debet; cum videamus arboreos fructus plerosque, certarum plantarum sapores ac odores præ se ferre, quas vel substratas habent, vel haud ita procul dissitas. Sic quædam mala, brassicam olent, quod illam

vicinam videant, eiusque diurna & nocturna defluvia exhauriant, ac modo imperceptibili, duce aëre, imbibant. Sic præterea, vina quædam plus aliis diuretica esse experimur, licet in eodem tractu & fundo omnia nata & educata sciamus. Quod vicinis ac sociis herbis ac radicibus, quibus facultas inest ciendi urinas, ascribendum duco.

Non defuerunt, qui fissuras aut terebrationes medicandæ arbusculæ, iuxta primam methodum artificiosè factas, compositis medicamentis purgantibus oppleverint, & reliqua præscripto ordine perfecerint. Quod quam fœliciter, nondum ex illis audire licuit.

Novi quosdam, qui ramum ex selecta arbore ita raptum & vulsum, ut aliquid de ea secum auferret, ac generosis fructibus scateret, figulino vase, aut ligneo cado, stercorata terra saturo, altissime infodiebant, & plantulas purgante facultate præditas, hinc inde comites illi dabant, æstuque vigente, aqua macerationis plantarum consimilium, diluculo & vespere larga manu irrigabant. Id tandiu, positis intervallis, repetentes, donec fructus adultos, & ad unguem maturos iudicarent. Modum hunc verissimum esse, mihi certo asseruit quidam ex eorum ordine, quos Celestinos vocant. Nec aliis plantis se usum asserebat, quam iis quę in publicis cœnobij hortis occurrebant, nimirum Lathyride, Ricino, Tithymalis, Viola martia,

Malva & similibus. Quarum auſpiciis, quo dictum eſt modo, ceraſia, pruna & perſica præcocia ſibi comparavit, quæ clementer & abſque tædio, alvum ſubducebant, ad tres, quatuor, quinque, plures vel pauciores deiectiones, pro aſſumptorum quantitate & numero. Addebat, ſe magnam hinc gratiam & favorem injiſſe apud multos præpotentes ac divites, quos participes fecerat fructuum ſuorum medicamentoſorum. Quod hic ſcriptum volui & adnotatum.

Poſtremum erit, quod una & altera obſervatione mihi hactenus fœliciter & ex animi ſententia ſucceſſiſſe deprehendi. Sunt quædam præcocia & fugacia pomorum genera, quæ figlinis aut ligneis vaſis capacibus aluntur, creſcunt, foventur & matureſcunt: dum poma dico, fructus eos cum Grammaticis intelligo, qui molli pelle, vel tunica teguntur. Vbi illorum parentes arbuſculas defloruiſſe, & fœtum adhuc informem, ſua forma velle informare obſervo, tunc liquoribus ex maceratione ſimplicium medicamentorum purgantium & ſcopo meo idoneorum, expreſſis, naſcentes & adhuc lacteſcentes arbuſcularum partus, velut ex ubere, blando inſtillatu & irrigatu foveo, idque electis horis & temporibus, dies aliquot facere perſevero, paucis contentus fructibus & arbuſculis: ſed ijs generoſis tamen, & ob id accuratè & ſolicitè educatis. Si retorrida & ſicca invaleſcit tempeſtas, ut hinc

ſitire videantur, ſimili liquore opportunis horis etiam reſocillo, & ob rapidum æſtum ſiticuloſam terram, ad inebriationem uſque, diluo & irrigo. Hæc de medicandis arborum fructibus ut alvum ſubducant, ſatis erunt. Nunc demum nobis explicandæ veniunt aliarum medicationum formulæ, ſanè quam iucundæ & utiles.

Arborum medicationes aliæ, ad particulares effectus, pulchræ & animadverſione dignæ.

CAPVT V.

SI ab arbuſculis tui horti, alia exigis medicata auxilia, quam præcedentia (quæ alvo duntaxat lubricandæ fuerunt accommodata, & talibus humoribus vacuandis deſtinata, quales medicamenta ipſa movere apta ſunt) potes, pro concepto ſcopo tuo, quidquid viſum fuerit, arbuſculis ipſis, iuxta præſcriptos modos, committere, & quodammodo implantare. Itaque ſi fructus habere voles contra peſtem ac venena auxiliares, loco purgantium medicamentorum, commode ac ſalubriter uſurpare poteris theriacam optimam, vel mithridatium, aut radices alexipharmacas, & alia peſti ac venenis adverſantia (de quibus multa in noſtris contra peſtem ſecretis) iiſque arbuſculas tuas, qua dictum eſt methodo, imbuere ac

ſaturare. Si fructus ſomnum conciliantes habere ſatagis, plantas, radices, ſemina ſoporifera & alia, arbuſculis tuis non diſſimili accommodabis methodo. Verum enim vero, priuſquam manum de hac, quod dicunt, tabula removeam, paucis admonebo quid Ioannes Langius adverſus fures fructuum hortenſium & arboreorum ſcripſerit. Cantharidum uſum, inquit, nuſquam commodiorem reperi, quam ſi crudum earum pulviſculum pomis, prunis, ficubus, perſicis quoque & aliis venuſtioribus fructibus ab ima arbore pendulis inſerueris, fiſſuramque reducta cute, vel putamine celaveris & occultaveris. Hæc ſi pomorum fures de decerpta guſtaverint, intolerabilis urinæ dolor & ſtillicidium furtum illorum redarguet, ac ſupplicij gravitate penſabit. Sed de his ſatius fuerit tacere, quam plura ſcribere. Alia, pene innumera, pulchra & utilia ex hiſce progymnaſmatis & præludiis noſtris, facile excogitare ac invenire poterit Lector ingenioſus & induſtrius. Nam intelligenti, ut loquuntur, pauca ſufficiunt.

Fructibus arborum odores & ſapores quoſvis, necnon etiam colores, facilè comparari poſſe.

CAPUT VI.

QVæ hactenus de medicationibus arborum tradidimus, eadem etiam ad

odores, ſapores, & alia quamplurima, methodo ſimili, fructibus comparanda & conciliānda, transferri aptarique poſſunt applicatione rerum idonearum, pro voto & arbitrio tuo ſelectarum ad id quod quæris & optas. Hinc ſcilicet, abſque ullo inſitionis artificio & mangonio comparantur fructus, etiam per ſummam maturitatem acerbi, alij acidi, nonnulli auſteri: quidam dulces, melliti, ſaccharati: plerique moſchati, cinnamati ſeu canellati, aut alterius ſaporis, vel odoris, tam grati, quam ingrati: &, ut paucis dicam, quales perito artifici formare viſum fuerit. Quod veriſſimum eſſe, non tam de auditu, quam ex guſtu & odoratu non ſemel exploravi & obſervavi. Imo vero (quod fidem ſuperare multis videbitur) mora lutea, pyra rubra, ac mala cærulea, tam intus, quam in cute, & ex ſua quæque arbore pendentia, non ſine admiratione aliquando conſpeximus, contrectavimus, aperuimus & guſtavimus, ſed nulla ſaporis gratia, quæ coloribus illis adulterata fuerat, & hinc tota in pabulum oculorum potius quam linguæ delicias migraverat. Miretur hoc qui neſcit, nec intelligit multa in vaſto mundi huius theatro, miraculi loco eſſe, quæ ingenioſa hominum diligentia, artificioſo medicamentorum adulterio, & ſolerti inſitione, comite ubique induſtria & labore, in lucem protulit. Vnde rectè admodum ſcripſiſſe mihi videtur Poëta,

Ipsa novas artes varia experientia rerum,
Et labor ostendit miseris usus que magister.

Causa cum plerosque lateat, illis tantum miraculi & stuporis ingerit, ut præter naturam talia fieri credant. Res ea, cum in his quæ hactenus docuimus, & deinceps ostensuri sumus, tum maximè in variis arborum insitionibus & florum varietate locum habet. Quarum ope & ingenioso artificio, medicamentorumque & colorum mangonio solerti, fieri plerunque videmus, ut una arbor prodigioso spectaculo, diversi generis, varij gustus, insueti odoris, necnon coloris & facultatis poma, nuces, uvas, flores, & alia ab uno eodemque trunco emergentia proferat. Quod exemplis duobus, penè prodigiosis, demonstrare ac illustrare pergam, licet id extra institutum esse videatur.

Arbores duæ summæ & prodigiosæ admirationis.

CAPVT VII.

INcomparabilis ille rerum naturæ interpres Plinius, de insigni quadam arbore hunc in modum scribit. Vidimus insitam arborem iuxta Tiburtes Tullias, omni genere pomorum onustam; alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde vite, ficis, pyris, punicis, malorumque generibus: sed huic brevis vita fuit. Hactenus ille. Multo mihi prodigio-

ſior videtur arbor ea, quam Ioannes Baptiſta Porta Neapolitanus deſcribit in Opuſculo ſuæ Magiæ naturalis. Vnam,inquit,novimus arborem, delicias horti nuncupatam, craſſitudinis & proceritatis non ingratæ. Hęc trifurcata erat,& in uno ramo uvas duas vinaceis vacuas, diſcolores & medicatas gerebat: quarum altera ſoporem, altera alui deiectionem moliebatur. Secundus ramus perſicum proferebat,ex perſico, & nuci perſico, intervallis pluribus, æquè diſtinctum, & abſque ullo oſſe. Quod ſi cui inerat, nucleum dulcem uti amygdala dabat: & nunc hominum, nunc animalium faciem mentiebatur,diverſaque lineamenta demonſtrabat. Tertius, ceraſia exoſſa, acida ac dulcia emittebat: ad hæc mala aurea. Cortex floribus roſiſque conſitus erat. Porro fructus ipſi debitam magnitudinem ſuperabant, ac aliis dulciores & odoratiores erant. Verno tempore efflorefcebat arbor, & ultra legitimum tempus ſuos fœtus educabat: nam diu in arbore morabantur, & continuæ fœcunditatis orbem toto anno miniſtrabant. Per quoſdam enim gradus poma ſibi ſuccedebant,& fœtura interpolabatur. Denique ſic cœlum & ſolum ardori favebant, ut pulchriorem in tota vita non conſpexerim. Hactenus ille: ex quo tam raræ arboris hiſtoriam huc proferre voluimus, ut intelligeres

Quantum ars ipſa valet, quantumque induſtria pollet,

Et quantum insitio fœcundos adiuvat hortos:
Necnon ingenium medicandi hortensia solers:
Queis favet impatiēs otÿ labor, optimus artis
Cuiuscunque dator.

Sed dimissa insitione, de qua nuper Opusculum edidimus, institutum repeto, & ex diverticulo in viam cœptam redeo: à qua (occasione data) ideo nonnihil deflectere voluimus, ut ostenderemus artem medicandarum arborum cum insitione copulatam, plane admiranda moliri, si in peritum & industrium cadat artificem.

De collectione, repositione, custodia & usu fructuum medicamentosorum: & aliis in hac arte observandis.

CAPVT VIII.

ANtequam propositam narratiunculam aggrediar, admonebo artis huius studiosos, quod medicationes hactenus præscriptæ, minorem materiam, rigationem & sedulitatem exigent in arbusculis fructum parvulum ac molliculũ ferentibus, quam iis quæ illum maiusculum ac duriusculum producunt. Primi generis sunt cerasus, morus, prunus, persica arbor, antepersica, præcocia, olea & vitis. Secundi, malus, pyrus, cotonea, amygdalus, iuglans & similes arbores: quarum, uti etiam superiorum, fructus non exacte suas vires medicamentosas exe-

rent ante maturitatem. Per quam die sereno, circa novilunium, alto sole, blanda manu, absque ulla iniuria, læsione & vitio, fructus decerpentur, ac loco idoneo, ut in nostris hortorum secretis docuimus, in usum accuratè reponentur. Si custodiæ non erit locus, vel quod anni tempestas australis & pluviosa illam negaverit, adeo ut hinc à labe & corruptione periclitari videantur: vel quod per imbres & nebulas collecti fuerint, & ob id excrementitio humore, putredinum parente, abundaverint, sublata omni mora, calente clibano (si per solem minus licet) aut craticulis ad focum suspensis integri, si parvi & tenelli erunt: vel bipartito, vel quadripartitò divisi, & ab interaneis repurgati, necnon depellati, si magni ac duriusculi aderunt, paulatim resiccabuntur, ac blande torrebuntur. His ita comparatis, illico mundis vasculis, vel calathis, papyro internè vestitis, reponentur, & accuratè servabuntur. Si recepto more condire voles, præclarè ac salubriter ages. Vsus omnium erit, vel ex propria cuiusque carne & pulpa, vel ex eiusdem iusculo & decocto, sicuti de prunis fieri solet per Ichthiophagiam & esuriales ferias. Tempus utendi esto matutinum, vel paulo ante pastum, & nonnunquam sub somnum. Quantitas limitabitur pro cuiusque corporis modulo, ætate, sexu, temperamento, movendi facilitate vel difficultate, & medicamentorum quibus imbu-

ti erunt fructus, natura forti, cita aut debili. In quam rem, tibi prudenter & opportune consulendi erunt docti atque cordati Medici. Quod ut facias te etiam atque etiam amicè moneo, & valdè cohortor. Pene omittebam quod fructuum medicatorum tam ossa, quam semina, diligenter colligi debent, ac diligentius custodiri, ob vim medicamentosam quæ summa illis inest, non dicam adversus lumbricos & interanea ventris animalia, liberandasque obstructiones, sed & alia quamplurima, quæ hic reticere malo, quam paucis explicare. Habent de multis id solenne, quod si implantentur, aut serantur, quæ hinc emergent arbores, medicamentosum nescio quid præ se ferent. Quæ res in surculis aut ramulis, ex simili arbore detractis, & alibi inserendis, vel pangendis, locum vix habet, nec etiam in medicata arbuscula si transplantetur ac transferatur. Nam materni lactis & soli genitalis negata facultate, sublatoque nutricis assueto ubere, succos oblita priores, merito à proprio temperamento, eoque medicato, in aliud degenerare potest. Quare si voles ut ingeniũ redeat, & vires medicamentosas, pene exhaustas, resumat, medicata alimonia, quibus dictum est modis, refocillanda ac instauranda tibi erit. Nec id solum in transplantatis & translatis locum habet, sed etiam in ijs quæ nec cælum, nec solum mutant. Vnde par erit quotannis, aut saltem quoque biennio, re-

cens medicamentum, ſive ſimplex, ſive compoſitum, aut antidotum, vel quidvis aliud, denuo illis accommodare. Quemadmodum ex Græcis Florentini Georgicis, tranſcripſit Neapolitanus Palladius, & plerique illo antiquiores.

Quomodo non medicati fructus, tam æſtivi, quam autumnales, decerpti & domi aſſervati medicamentoſi evadant, ut corpus repurgare poßint.

Caput IX.

HIc nequaquam ſilentio diſſimulabo, quod à multis ſummè deſideratum, & cupide expetitum ſcio. Quid illud? inquies. Quomodo citò, facilè, & quovis tempore, quilibet repoſitos fructus, ſive verni fuerint illi, ſive æſtivi, ſeu autumnales, ita poſſit componere, ut clementer & abſque nauſea alvum moveant, & ſubducant, corpuſque à ſuperfluis excrementis liberè ac blande vacuent. Si patientem aurem mihi præbueris, paucis docebo. Omnium primum à fido quopiam Pharmacopola tibi comparabis purgantia aliquot medicamenta ſimplicia, ex eorum claſſe quæ violenta non ſunt. Qualia ſunt rhabarbarum, agaricus, ſena, polypodium, epithymus, ſemen cartami, myrobalani, thamar Indi, & ſimilia. Vbi

unum,

unum, aut duo ex his, ſcopo tuo idoneis, probè ſelegeris, ex Medici conſilio legitimas ac ſanas portiunculas, negligenter, ſi opus erit, fractas & contuſas, horis aliquot, cum tantillo cinnamomi & ſeminum aniſi, infundes ac macerabis, in ſero lactis, oxymelite, ptiſſana, vino, aqua, aut blando quopiam liquore, ut viſum tibi erit, pro corporis tui & partis anni, nec non aëris temperamento, & ſtatu. Deinde quidquid id erit, percolabis & clementer exprimes, & calidis cineribus, apto vaſculo, ſuperpones: ibique horis aliquot inſuccabis, ut loquitur Columella, compuncta multis locis pruna, perſica, pyra, ficus, cotonea, vel ceraſia: ex his quæ tibi ad manum erunt nihil refert, modo ſolem paſſa fuerint, vel clibano, ut diximus, reſiccata, aut aliter aſſervata. Vbi liquore illo medicato, & iuſculo, affatim imbuta erunt, & pro rugoſis obeſula apparebunt, valdeque turgebunt, tum demum medicamentoſa habebis alimenta, quæ abſque ulla moleſtia, corpus, ſoluta alvo, blandè repurgabunt. Rem eandem fœliciter etiam experieris in uvis, quas Damaſcenas nuncupant: magno ventriculi ac hepatis commodo, ſed detractis prius, & ex illorum pulpa ſecluſis vinaceis. Si inſuavem quempiam guſtum, ut amarorem, acerbitatem, vel quid ſimile præ ſe tulerint medicata iſthæc alimenta, ſaccharo optimo, aut pulvere glycyrrhizæ, vel cinnamomi, facile tegi ac diſſimulari po-

terit: ad hæc aniso condito, vel coriandro præparato, aut huiuscemodi artificio quopiã aromatico & dulci, pro cuiusque gustu ac palato. Quidpiam igitur ex iis gustabitur, aut una manducabitur, vel sumpto illo medicamentoso cibo, statim deglutietur, ut contraria contrariis emendentur.

Est modus quidam expeditus & salutaris, ita coquendorum, & aliorũ quorumcumque fructuũ maiorũ, ut corpus à gravantibus excremẽtis absque ullo tędio, torminibus ac fastidio clemẽter purgent: imo vero purgãdo, viscera roborent. Hunc qui nosse volet, velle autem debent omnes, percurrat aream tertiam, campi septimi, nostri Horti Medici, seu Alexiκepi, qui nuper rerum multarum accessione locupletior & emendatior in lucem prodijt: illic inveniet quod placuisse queat. Sed de his fusius agemus paulo post in vino Cydonite, & Hydromelo.

Ioannes Langius, illustrissimorum Comitum Palatinorum Medicus doctissimus, in quadam epistola ad Cyclerum, de medicatis fructibus ad hunc scribit modum. Accipe aquam aut vinum, in qua vel scammonea, vel tithymali cortices, aut turbith, vel id genus fortium medicamentorum maceratum sit: in quo pruna sicca ex Damasco, caricæ, uvæ passæ, donec turgescant, maduerint. Hæc absque ullis torminibus alvum leniter expurgant. Nam hæc sola virtute medicamentorum, exuta eorum substantia,

imbuuntur. Hactenus ille.

Cognovi qui antea commemoratos nobis ſuccos, tam ſiccos quam recentes, nullo modo macerabant, ſed cum purgantibus medicamentis ſimplicibus, eis à Medico præſcriptis, & modicè fractis, ſi opus erat, raroque linteolo deligatis, prunorum modo in vino aqua temperato, coquebant: & addito ſaccharo multo albiſſimo delicatis palatis edendos proponebãt, vel ſolum, unum iuſculum propinabant, & decoctorum carnem per ſetaceum excernebant, ac mundo vaſculo repoſitam, in uſum idoneum & tempus opportunum accuratè cuſtodiebant: de eodem bove, ut dici ſolet, lora trahentes, unaque & eadem fidelia duos parietes dealbantes.

Novi alios, qui fructus iam dictos, poſt longam macerationem, quo nuper dictum eſt modo, blande ſiccabant in clibano, & iterum ac tertio macerabant, & demum reſiccatos, pyxide includebant, & quoties opus erat, excludebant, ac in uſum opportune convertebant, reſperſo multo ſaccharo optimo. Si vigebat æſtus, in aqua roſacea macerabant. Si hyems erat, ſuffocatis in vino pauco aliquot eorum buccellis, & copioſa ſacchari aſpergine dealbatis, libere utebantur, & quidquid erat vini ſuperbibebant. Sed ut quod ſentio verè dicam, non ſunt hæc temerè tentanda abſque docti Medici conſilio, perinde atque alia pleraque hacte-

nus ſcripta. Nam ille ſelecta medicamenta, ægrotantium affectibus, aut ſanorum præcautionibus idonea ſeliget, & ad legitimum pondus, ac doſim, ut loquuntur, omnia deducet, iudicioque & arte ſingula temperabit. Imo vero ſuopte Marte, iuxta hanc methodum, nova comminiſcetur artificia, quando non omnia poſſumus omnes.

Quomodo lactuca, borrago, portulaca, & olera alia, ad hæc cucumeres, cucurbitæ, pepones, raphanus, cinara, fraga, groſſulæ, frambœſiæ, & ſimiles fructus ac plantæ deiectorias facultates induent, & ſapores ac odores varios admittent.

Capvt X.

SI ad medicationes olerum, radicum & plantarum multarum, prudenter referas, quæ de medicandis arboribus nuper ſcripſimus, novo hic ſermone opus non erit. Verumenimvero, quia plantæ radicibus tam ſolidis non innituntur, quàm arbores, nec tam robuſto donantur corpore, naſcunturque plurimum ſeminibus, vel implantationibus, ac brevioris ſunt vitæ, idcirco de illis peculiarem hic inſtituemus narrationem. Si itaque ſemina plantarum titulo capitis huius præpoſitarum, aut aliarum, maduerint triduo, vel quatriduo (antequam ſerantur)

in iuſculo macerationis purgantium medicamentorum ſimplicium, initio huius Opuſculi deſcriptorum, & ſiccata, vicibus iteratis remaduerint, ac ita optimæ terræ, pingui fimo ſaturatæ, & diligenter ſubactæ, commiſſa fuerint, quidquid inde naſcetur, medicatorum ſeminum facultates ac ingenium referet.

Idem etiam continget, ſi medicamentoſa illa macerationis aqua, vel iuſculo (ſeu cremore quopiam) pullulantes plantulas, & adhuc lacteſcentes, aliquot diebus, velut ex nutricis ubere, ſtillando & non mergendo, aut inebriando, opportunis horis foveris ac rigaveris: hinc enim alvi ſolutionem facilem & corporis purgationem ab illis conciliabis. Si gravis æſtus inferiora torrebit, eodem liquoris hauſtu illas ſitientes, affatim & identidem, ſed tempeſtiuè (ut in arboribus dictum eſt) refocillare ac recreare poteris.

Sunt qui per adoleſcentiam plantarum, radices earum blandè circumfodiunt ad capillares uſque fibras, ſed abſque ulla iniurioſa tractatione & eradicatione. Tum demum purgantia medicamenta ſimplicia, propoſito ſcopo ſelecta, & nonnihil contuſa, ſi opus erit, earum nudatis radicibus, ſparſim injiciunt, ac diſſeminant (ut in arboribus diximus) regeſtaque terra adobruunt, conſepeliunt, ac ita educari, creſcere & medicamentari permittunt. Quod à multis fa-

ctum, & salubriter expertum vere scio.

Nonnullis abundè satis est dum plantulas transferunt, in scrobiculum illic defossum mittere ac substernere selecta medicamenta: deinde stercorata terra, & si opus erit, irrigata, omnia condere, ac ità cœlo & solo committere. Modos alios requires ex medicationibus arbuscularum. Et quæ de liquoribus, & succis medicatis ad plantarum radices infundendis, tradita sunt, eadem etiam ad sapores & odores (de coloribus dubito) prudenter ac solerter coaptare poteris, exemplo Aristoxeni Cirenei: qui, ut scribit Plinius, à patria desciscens philosophia, & helluonum voluptati ac collegio subscribens, natas in hortis lactucas, vesperi vino mulso rigabat, eoque potu, donec satis ebibissent, satiabat: ut postridie, cum illuxisset, placentas virides à terra missas, se habere venditaret: dignum helluone inventum, nedum Philosopho. Sed in medicamentoso plantarum mangonio & artificio versatum satis. Manum itaque ex hac tabula movebo, ubi admonuero, quod plantæ, quibus à natura inest purgatrix quædam lubricitas, ut violis martiis & maluis: aut lactea substantia & dulcedo, nonnihil etiam deiectoria, ut lactucis: vel nitrosus succus, & ob id medicamentosus ac deiectorius, ut brassicæ & betæ: aut lenta & excrementitia humiditas, ut portulacæ: hæ, inquam, & similes plantæ, cura admodum solicita, medicamentisque

multis non indigent, ut medicatę ac purgantes evadant, cum id natura fere comparatum habeant: & ob id modica alteratione indigent, ut medicamentosæ fiant. De peponibus, cucumeribus, & huius plumæ aliis, non dissimilis erit ratio, ob succum excrementitium, aquosum & nonnihil lubricum, quo largè scatent.

Vites varijs modis medicatas reddere, ut earum uvæ & vina ex illis expressa, alvum clementer moveant, & corpus absque molestia purgent.

CAPVT XI.

SEcundum vindemiam, ubi vites ablaqueantur, quantum putabis ei rei satis esse vini, tot vites ablaqueato & signato: earum radices circum sarrito & purgato. Postea veratri radices in pila contundito & circum vitem ponito: his stercus vetus, & veterem cinerem, ac duas partes terræ circum addito. Radicibus vitis terram insuper injicito. Hoc vinum seorsum legito. Si voles servare in vetustatem ad alvum movendam, servato: nec commisceas cum cætero vino. De eo cyathum sumito, & misceto aqua, ac bibito antę cœnam: sine periculo alvum movebit.

Aliter, cum vites ablaqueantur, signato

quampiam, ne admifceas cætero cum vino. Tres fafciculos veratri atri circumponito circum radices, & terram infuper injicito. Per vindemiam de his vitibus, quod delegeris, feorfum fervato, cyathum in cæteram potionem indito; alvum movebit, & poftridie perpurgabit, fine periculo. Hæc ad verbum M. Cato in fuis de re ruftica Commentariis.

Africanorum & Græcorum geoponici ac Medici, Catone multo antiquiores, hac incedunt via. Sarmentum quod pangendum eft, ima parte finditur, trium vel quatuor digitorum menfura, fublataque medulla, fimplex medicamentum purgans & deiectorium, ex his quæ primo capite recenfuimus, contufum, medullæ loco intruditur. Vel compofiti alicuius pulpa (quod præftantius eft) immittitur. Poftea vulnus aut fiffura, ne quid effluat, idoneo emplaftro tegitur, deligatur, & ita farmentum terræ mandatur. Hæc Florentinus, ex Græcorum geoponicis & medicis unus, & poft eum Palladius.

Recentiores fatagunt ut vitis ablaqueatæ radices emundentur, deinde purgantis alicuius medicamenti compofiti fuccum, vel ex fimplicis alicuius maceratione liquorem, affufione & rigatione, per dies aliquot repetita, affatim combibant & exhauriant, maximè, dum nova de gravido palmite gemma tumet. Hoc peracto, terram radicibus regerunt, & ante omnia diligenter

cavent, ne tum gelidus & nivosus spiret Aquilo, radices percellens, ac vires medicamentorum obtundens. Qui ex vite hunc in modum medicata nascentur racemi, deiectorij erunt ac purgantes, perinde atque vinum ex illis expressum, sicuti scripsit & adnotavit idem Florentinus, libro 1. & 2. suorum Georgicôn. Modus hic sane quam facilis est, ac valde expeditus, ut testatur Arnaldus à Villa-nova, ob causas in arboribus expositas. Hinc nimirum visa, repertaque est uva, ut ille idem scribit, cuius acinus quilibet alvum clementer movebat, habebatprque res ea pro summo miraculo. Qui uvis & vinis albis oblectantur, vitem ac vina huiuscemodi medicata sibi comparabunt: qui rubris, contra: quando velle suum cuique est, nec gustu vivitur uno.

Est alius modus comparandorum huiuscemodi racemorum facultate deiectoria præditorum cum suis vinis, quem nec tacebo, nec tibi dissimulabo. Sarmenta ex generosis vitibus, opportuno tempore seliguntur, & in vas aliquod semiplenum purgantibus potionibus, vel medicamentosis liquoribus, maceratione longa paratis, deponuntur: deinde illis terra optima remiscetur, ac tantisper resolvitur, irrigatur & curatur, donec sarmentorum & flagellorum oculi nitantur exire. Id ubi fit, more vitium cæterarum, idoneo loco circumspecte panguntur, summaque habetur cura, ne iniuriosa tracta-

tione vel tantillũ offendantur, & hinc ex suo membro excutiantur. Qui inde nascentur racemi, pro facultate succi ac liquoris, quo imbutus fuerit palmes, medicati evadent, perinde atque vinum quod ex illis exprimetur.

Aliæ vitium, uvarum & vinorum medicationes pulchræ & ingeniosæ, ad somnum, contra venena, & alia.

Capvt XII.

ETsi quæ hic scripturi sumus, facilè & explicatè colligi possint ex præcedentibus, dicam nihilominus de illis aliter, paucis ac breviter, quantum feret materia. Si loco purgantium medicamentorum compositorum, aut diluti eorum, vel decocti simplicium, quidpiam ex ijs antidotis, quæ somnum conciliant, in liquorem solutum, ad vitis radices ablaqueatas, tempestiva rigatione effuderis, vel hypnoticas & somniferas plantas ijsdem radicibus consepeliveris, aut circum plantaveris (ut vult Dioscorides, in vino phthorio) tam uvæ quam calcata & pressa ex ijs vina, somnum facilè conciliabunt. Idem fiet, si truncum vitis selectum, ut de arboribus diximus, Gallica terebra, aut alia perforaveris, & eadem antidota foramini intruseris, ac vulnus, quo ostensum est

modo, tractaveris, obduxeris, ligaveris, ac Deo & naturæ permiseris. Si theriacem, mithridatium, aut alexipharmacum aliud eo intruseris (sublata si opus erit medulla) vel diluto eorundem, aut liquore macerationis plantarum venenis pugnantium, radices imbueris, & frequenti rigatione, eaque tempestiva perfuderis, vitem habebis antidotariam, alexipharmacam, pestifugam, & venenorum ac venenatorum omnium hostem capitalem: adeo ut nullum animal veneno imbutum, sub ea stabulari audeat, ac stationem aliquam capere. Quin etiam aiunt, acetum ex vino vitis huius antidotariæ & theriacalis factum, necnon uvas passas, miram habere facultatem contra toxica, pestilentem aëre & morbum, venenatorum morsus ac alia pleraque. Quibus deficientibus, proderunt etiam, vitis eiusdem folia trita, & venenatorum ictibus apposita. Quod si rursus horum omnium penuria fuerit, cinis sarmentorum hominem à periculo vindicabit. Nam & citra theriacem vitis cuiusque sarmentum, adversus morsum mire auxiliatur, modo non fuerit rabidus. Autores sunt (ne quis putet meum esse commentum) Pœnorum & Græcorum geoponici ac medici, & inter hos Florentinus, qui hæc posteritatem latere noluit. Cæterum hic nec omissum velim, nec intactum, quod si de huiusmodi vitibus medicatis sarmentum transferendum, aut inserendum accipiatur, vires

fui medicamenti, ut de arboribus diximus, vix resipiet, nec materni medicaminis gustum retinebit. Quare oportebit nova infusione, eaque assidua, vim senescentis succi iterare & suscitare, ut scribit Neapolitanus Palladius, rerũ agri doctor non aspernandus.

Quomodo carnes gallinarum, caponum, perdicum, columborum, phasianorum, pullorum, anserculorum, turturum, alaudarum, turdorum & similium alitum: Ad hæc hœdorũ, agnorum, lepusculorum, cuniculorum, porcellorum, & similium quadrupedum medicamentosa fiant, ut corpus ab excrementis blande purgare queant.

CAPVT XIII.

EX præcedentium explicatione & doctrina facile fuit colligere, non posse rationi, aut sensui, aut experientiæ, aut doctorum virorum sententiæ consentaneam illorum esse opinionem, qui negant vires seu potestates certo generi à forma substantiali contributas (quæ in temperamenti aut materiæ proprietate consistunt) aliis nonnunquam rebus natura & specie distinctis communicari: id quod viis multis & exemplis compositionum, transmutationumque variis, in fructibus, oleribus, radicibus, vitibus & vinis, hactenus pro tenui nostra Mi-

nerva utcunque ostendere sategimus. Hinc nimirum, nec frustra, nec temere Galenus multis in locis testatur lac capræ, quæ scammoneam & tithymalos vel marinam brassicam depasta fuerit, purgatorium evadere. Id quod etiam Hippocrates non de caprà modo, verumetiam de mulieribus affirmat: putatque hinc non parum referre, quo sive mulier, sive animal cibo usum sit, cuius lacte salubriter uti velis, sive sanus, sive marasmode ægrotans febre, aut ad infantulorum probam alimoniam. Cum itaque sic res habeat, ut quo cibo vescuntur animalia, illius odorem & vires resipiant ac redoleant quodammodo eorum carnes: cum lactigeræ pecudes, & boves, quem delinxere salem (ut est apud poëtam) referant in lacte saporem: imo vero in butyro & caseo, cum iuniperum oleant turdi qui illius baccis perlibenter vescuntur, quidni etiam alitum quarundam & quadrupedum iuniorum medicatis rebus & pabulis, ut mox dicemus, educatorum medicatas eorundem vires & facultates in propria carne & pulpa referant, & hinc medicamentosa ea caro & purgatrix evadat? Sed quonam, inquies, modo id assequetur? Vt priscos medicos & philosophos, qui ea de re scripserunt, in præsentia omittam, ex recentioribus pro multis, Thomam Erastum proferam, quem paucis audire grave non erit. Docuit me (ait) aliquando præceptorum meorum unus, purgatorias reddere gal-

linarum carnes, & bene successit in hunc modum. Decoquenda sunt purgantia pharmaca, ut helleborus, scammonium, agaricus, tithymali & similia, cum tritico, aut hordeo. Hoc solo exsiccato si vescantur longo tempore gallinæ (vel huiusmodi volucres aliæ) purgabit earum caro comesta, nec erit admodum insuavis & gustui ingrata. Hæc ille. Quod artificium non ad solas gallinas, capones, perdices, phasianos, & huius plumæ alites alias, sed etiam ad quadrupedia animalcula quædam, ut hœdos, agnos, lepusculos, porcellos, & huius pili similia, prudenter accommodabis, medicato, ut diximus, domestico eorum pabulo. Nam de agrestibus hic non loquimur, sed domi vel educatis, vel educandis. Verum enim vero pretium operę istius fuerit eundem Erastum rursus audire, eam in rem alibi paulo plenius & planius ad hunc philosophantem modum. Hellebori radix, inquit, in aqua cocta medicatam eam reddit & purgatoriam: in qua si maceratus panis aut triticum à gallina dies aliquot comedatur, & in chylum, sanguinem & carnes in eis permutetur, tum demum occidatur, coquatur, & à quopiam homine edatur, proculdubio purgandi vim & facultatem, ab helleboro contractam per tot substantiales mutationes conservasse deprehendetur. Hoc si est, quis, obsecro, adeo insaniet, ut in tali carne formam hellebori, aut huius essentialem potestatem quærat? Erunt

itaque hæc, cum in præcedentibus, tum iis quæ deinceps dicentur accipienda de viribus, quæ in temperamenti aut materiæ proprietate consistunt. Non sum nescius plerosque etiã magnates superiores alites vel animalcula exenterata ac plumis & corio exuta, infarcire purgantibus medicamentis simplicibus, ut rhabarbaro, agarico, foliis senæ, semine cartami, radicibus polypodij, epithymo & similibus, uno, duobus, vel pluribus simul, addito cinnamomo, semine anisi, vel fœniculi, necnon herbis parti ægrotanti idoneis, & congruis: tum demum hæc omnia ventri alitis, vel animalis inserta, consutoque ostiolo, per quod immissa erunt, igni lento torrenda committere: ut vaporosa medicamentorũ horum substantia imbuta caro, & ut sic dicam, insuccata medicamentosa & purgatrix evadat. Alij farctam in hunc modũ alitem, & his medicis miscellaneis intus saturatam, pingui iusculo incoquendam deponunt, eoque decocto purgante una cum carnibus salubriter utuntur: & hinc corpus à gravantibus excrementis blandè repurgant. Sed de his hactenus scriptum sit, ut aliis suum demus locum & ordinem.

Hæc itaque de medicandis arboribus, fructibus, oleribus, radicibus, vitibus, uvis, vinis & carnibus satis erunt. Quæ si placuisse, & grata fuisse intellexero, quæ apud nos latent & pulchriora & præstantiora, ex umbra in lucem communi iuvandi studio proferemus.

Artificia elegantia & expedita componendorum vinorum, quæ diversis morbis blandè ac iucundè succurrant: cum prisco ac recenti quorundam catalogo.

Certum est priscos Medicos summo studio ac diligentia perquisivisse, quonam modo diversis affectibus corporis & animi, cum curandis, tum excitandis, vina artificiosè concinnarent, & medicata factitarent. Qualia sunt Theophrasti apud Heracleam Arcadiæ, quæ viros dementabant: Athenæi apud Thasios, quæ somnum accersebant & fugabant: Plinij Arcadica, quæ fœcunditatem fœminis importabant, & viris rabiem. Ad hæc Trœzenia, quæ qui biberant, negabantur generare: & Lycia, quæ qui gustaverant, his soluta alvus firmabatur. Hinc scilicet variæ illæ, apud M. Catonem vinorum concinnationes ad varios affectus: necnon apud Dioscoridem: & ante iam dictos omnes apud Pœnorum & Græcorum geoponicos ac Medicos, sicuti suo loco deinceps ostendemus. Horum artificia omnibus penè morbis, citò, tutò, ac iucundè, necnon (ut aliquid de meo addam) quam minimo, auxiliantia, cum legissent posteriores Medici (hinc fortasse) consulto moti fuerunt, ut medicamenta quædam purgantia, vino macerarent & horis aliquot infunderent, ad

conci-

conciliandam ei medicamentosam facultatem. Quod (Dij boni) quanto applausu & totius corporis consensu sic hauritur! Quas, obsecro, vires in corpore clementer ac blandè ita non exerit? Quam suavitatem medicamentis & rebus, quibuscum miscetur, non adfert? Quas facultates cerebri, ventriculi, iecinoris, cordis & intestinorum non roborat, substantiæ ac naturæ suæ familiaritate, quæ nobis amica est, assueta, & pene dixerim, congenita? Hinc nimirum Galenus noster, Falernum Mithridatio & Theriacæ miscendum præcepit, ut multorum amarorum, quibus constant antidota illa, iniucunditatē tegat, & ventriculo qui amara aversatur, suavitatem conciliet, contentricemque eius vim roboret. Recte itaque ac prudenter solertes Medici factitia vina excogitarunt, quæ facultates impressorum illis medicamentorum, celeriter ac iucundè toti corpori, essentiæ tenuitate ac familiaritatē distribuerent, & à variis affectibus illud opportune liberarent, absque noxa, tædio, ac nausea. Horum compositiones multiplices, & artificia diversa, tibi candidè, ut omnia, proponere ac paucis exponere, nec detrectabo, nec gravabor: ut habeas è multis quæ pro arbitrio seligere & sequi possis.

Vinorum medicamentoſorum artificioſæ aliquot concinnationes, tam per vindemiam, quam alio quovis tempore aggrediendæ.

CAPVT I.

Indemiæ tempore, muſtum ex albis racemis, iiſque optimis, ac minimè vitiatis expreſſum (ſi albo vino delectaris) vel ex aliis comparatum ſeliges ac ſepones, & antequam effervcat, in doliolum, cadum, lagenam, vel aliud vaſculum, ex munda & proba materia concinnatum opportunè infundes. Sed ita, ut prius ſelectæ materiæ tuæ medicæ, lotæ ac purgatæ, in dictum vaſculum deſcenderint: ſive herbæ fuerint illæ, ſeu radices, flores, ſemina, ſpecies, aromata, fructus, grana, aut res aliæ quævis medicamentoſæ, quarum facultates muſtum imbibere, ac præ ſe ferre ſatagis. Quod equidem duodecuplam proportionem habere debet ad dictas materias plus, minùs, pro intenſiore & remiſſiore illarum ſapore, odore & qualitate. Id ubi factum erit, ſcutella uno latere aperta, vel illo aliquantulum ſublata vinarij tui vaſis oſculum & ſupremum ſpiraculum operies, ut fæ-

ces ſenſim ab imo ad ſummum tendentes liberum habeant emiſſarium, & quod medicato halitu ac fervore ſurſum volitat, deſpumatum ad inferiora retrudatur. Vbi fervor reſederit, & deſpumatio ceſſaverit, vas omnino replebitur (quod pro aliis deinceps dictum velim) & ne quid effluat, diligenter ſtipabitur, ac loco idoneo in uſum reponetur: qui poſt duos menſes opportunus erit. Vides quanto artificio hic elaboratur, & quaſi à natura conficitur, & ut ita loquar, incorporatur, quod iniectum & comprehenſum eſt. Nam per naturalem muſti calorem, validamque ebullitionem, interna rerum infuſarum, necnon confuſarum fit agitatio, velitatio & impreſſio. Qua vinum, multo ſuperius, viribus propriis eas ſpoliare, ſibique proprias facere, imbibere, & ut theologicè loquar, tranſſubſtantiare, vijs modiſque omnibus molitur, ac tandem aſſequitur. Ex quo medicamentoſum evadit; & hinc vi admodum penetrabili, artifice induſtria, inſitas conceptaſque rerum immiſſarum ſibique creditarum facultates, ad omnia corporis membra, in nictu oculi, iucundè perfert ac diſtribuit, abſque ullo naturæ gravamine, tædio, nauſea aut faſtidio: ſicuti probatum, expertum, ac ſummè obſervatum habemus, ſcimus ac vidimus. Hoc primum eſt concinnandorum vinorum artificium, paratu admodum facile, ſed mihi utcunque ſuſpectum. Nam periculum eſt ne muſto immer-

ſæ, aut natantes materiæ, ex mora, loci natura, difflatione præpedita, & aliis vitium trahant, ac vinum ita labefactent, ut ætatem ferre non poſſit, ſed in vappam illico abeat, aut ante tempus aceſcat. Quare præſtaret, fervore vini ſedato, & deſpumatione facta, illud elutriare & in alterum vas transfundere: incluſaſque materias excludere & procul amandare. Niſi malles aliud muſtum illis ſuperfundere, & hinc comparatum vinum, quod priore multo erit imbecillius, pauperibus ægrotantibus elargiendum cuſtodire.

Eſt alter modus quamplurimis uſitatus ac familiaris, cuius talem habeto formulam. Medicæ materiæ, pro concepto cuique ſcopo electæ, in optimi muſti iuſta quantitate (comparato ad id vaſe idoneo) tantiſper coquuntur, & temperato igni ex ſemiuſtis carbonibus accenſo, tandiu leniter bulliunt, ſpuma ad unguem excluſa, donec pars tertia, plus, minus, abſumpta fuerit: aut muſtum ipſum, rerum immiſſarum ſaporem ac odorem exactè imbiberit: id ubi factum eſt, noctem integram adopertum vas, cum ſuo vino & materiis quieſcit: ſequente luce, per vimineum colatorium omnia tranſmittuntur, ac vinum ita percolatum alteri muſto (ſed minoris quantitatis) vaſe ad id accommodo, diligenter remiſcetur, & tranſvaſatur: aptato ad ſummum eius ſpiraculum & emiſſarium operculo, qua nuper ſcriptum

est formula: ubi perfectè deferbuit, & defæcatum est, rite impletum, operculatum & clausum, loco idoneo, in usum custoditur ac seponitur. Sed rursum modus iste (quanquam non ignobilis) sua non vacat suspicione, ob rerum immissarum ebullitionem, plus æquo (fortasse) maiorem vel minorem, intensiorem aut remissiorem, nulla graduum basi in his præscripta & observata. Nam sunt multa quæ longam coctionem sustinent, alia vero brevem: cuius si non habeatur perspecta ratio, vires decoctorum resolvuntur, & in fumos illico abeunt. Quare satius esset, ac multo consultius, medicas materias tandiu in musto macerare, donec illarum naturam ac facultates, tam gustatu, quam odoratu, induisse ac ebibisse deprehendatur. Quod ubi constabit, lenta ebullitione eaque leni, negotium, quo dictum est modo, facile absolvetur.

Aliæ eorundem vinorum artificiosæ compositiones, magis tritæ ac vulgares.

CAPVT II.

SVnt aliæ medicandorum vinorum methodi, quas paucis tibi expediam. Medicæ materiæ recentes, aut si id minus licet, semisiccæ & negligenter contusæ, lineo, aut cannabino sacculo admodum raro impo-

nuntur, & ad præscriptas formulas in optimo musto præmadent atque innatant, additis lapillis, si leviores erunt, ut in vino hyssopite docet Dioscorides. Vbi satis emaduerint, & maceratæ fuerint (quod ex sapore & odore musti illis imbuti percipitur) tum demum blande, & quantum licet expeditè coquuntur, despumantur, & excluso sacculo, factâque illius forti expressione, vinum ita medicatum, alteri, (sed minoris quantitatis) miscetur, & nonnihil movendo, agitatur. Id ubi exactè in suo doliolo deferbuit, diligenter repletum & operculatum, diligentius custoditur.

Alij in generosum vinum (nihil refert novum fuerit, necne, adhæc album an rubrum) selectas, pro arbitrio, medicas materias, lotas ac repurgatas immittunt: & horis aliquot, ut dictum est, ibidem macerant, coquunt, despumant, percolant: & absque ulla expressione vinum, in vas mundum deponunt, replent, optimè claudunt, & usui reservant. Hæc via trita est ac vulgaris, quam etiam novit media de plebe popillus. Probarem sanè materias sacculo aut linteo, ubique includi, ut commodè, & absque vini iactura, excludi ac retrahi possint. Quod Dioscorides ubique facit.

Qui solertiores sunt & ingenio perspicaciore secreta rerum explorant, medicas easdem materias, quo dictum est modo apparatas, cum duodecupla quantitate racemo-

rum alborum, aut nigrorum miscent, confundunt, & vindemiæ more, calcant, unaque tandiu in doliolo ad id congruo, aliorum vinorum more, effervescere permittunt, donec clarum & defæcatum vinum, ex his miscellaneis secerni possit. Id ubi animadvertunt, transvasant: & ubi iterum deferbuit, replent & custodiunt. Sed ea de re in compositione vini Guaiaci fusius scripturi sumus. Quod ad reliquias materiarum attinet, vinum illis desuper adjiciunt, refervescere sinunt, exhauriunt, ut vina alia curant, & in usum ægrotantis familiæ seponunt. Nam tantum distat inter hoc postremum, & præcedens, quantum distant (quod dicunt) æra lupinis. Hic modus mirum in modum mihi arridet, ob legitimam rerum fermentationem, permistionem, sequestrationem, insinuationem, & alia, quæ sciens omitto, & volens prætereo, ne longa narratio tædio pariat.

Non desunt qui vina ista invalescente æstu (dum insana Canicula messes concoquit, & ardentes contristat Sirius agros) vitreis phialis, ad solis vivificum ignem, confiniant: artificio non damnando, & conatu nequaquam inutili, ob causas alibi à nobis expressas.

Quædam obseruanda, cum in præcedentibus, tum sequentibus.

CAPVT III.

HIc supersunt quædam, ex Dioscoride & aliis, nunc demum aperienda, quæ in octo capita paucis digeram. Primum, vinorum factitiorum vasa debere impleri: quia non plenis facile in acorem transeunt vina, & promptissimè corrumpuntur: quod populare est. Secundum, medicata vina, perinde atque medicamenta, recte valentibus insalubria esse, nisi ad morbi alicuius præcautionem sumantur, ex consilio docti & prudentis Medici. Tertium, febricitantibus summo delectu & iudicio exhibenda esse, imo vero, si Dioscoridi credimus, abdicanda; præsertim quæ cum frigorificis rebus nihil habent commune. Nam vinum ad febrem, est ut ignis ad ignem. Quartum, factitia vina misturarum vires sibi asciscere. Quare non difficile fuerit ijs qui rerum naturas norunt, medicatorum vinorum vires coniectura quadam assequi: ut in vino è Betonica tradit Dioscorides, quod nos paulo post describemus. Quintum, vina ista dum in usum traducuntur, & è suis doliolis identidem hauriuntur, periclitari vapescere, acescere, aut aliter vitiari, nisi maturè illis prospiciatur. Quod fiet si optimum oleum

falis expers superfundatur. Nam veluti tectorio quodam ab huiusmodi labe illa defendet. Sextum, medicamentosis vinis, ut etiam aliis, summe commodare, vel incommodare vasa in quibus reponuntur, & ligna ex quibus compinguntur. Sic factum & expertum videmus, ut vinum in cadis vel doliolis Tamaricinis conditum & servatum, lieni ac splenicis magnopere conferat, & in Fraxineis pesti ac venenis constanter repugnet, & ita de multis, ne sim narrando molestus. Septimum, vina medicata quæ cum musto fiunt, non esse usui ante 40. dies, vel menses duos ab eorum defervefactione, secus autem de aliis. Octavum, absque arduo labore & sumptu, vinum medicatum fieri sine igne & ebullitione, si quæ visum erit in fasciculũ deligaveris, & vino immerseris, adiecto lapide pendulo, ut materiæ, hoc veluti pondusculo degravatæ, in vinum descendant. Idem fiet, si linteolo raro, vel sacculo mundo materias incluseris, & ut dictum est, in vinum demiseris. Quod diebus nonnullis hinc exactis gustandum erit, & paulo post regustandum: & tandiu repetendum, donec vinum, rerum infusarum saporem ac odorem in se transtulisse & exactè ebibisse videbitur. Quod ubi deprehendes, tum demum materias excludes, & vinum habebis pro illarum facultatibus medicamentosum, tibi sedulo custodiendum, & ne difflatum admittat, accuratè obturan-

dum. Superioribus addere parergum non erit, quod quæ insignem habent qualitatem, & vino remisceri debent, parva mole, maximam illius quantitatem exigent, ob saporis vel odoris excellentem vim, citam penetrationem, & extemporaneam insinuationem, quæ & gustui & olfactui se se statim imprimit. Hæc si nimia erit, & ob id ingrata, dulcibus, odoratis ac suavibus emendari, vel saltem tegi & dissimulari poterit, sicuti in medicatis fructibus docuimus. Sed de artificiis vinorum medicatorum hæc satis erunt. Nunc demum restat, ut particulares aliquot eorundem formulas tibi proponamus, cum propriis singulorum auxiliis, usu & remediis: gradatim ab antiquorum placitis & formulis, ad recentiorum scripta, modos & experimenta eundo. Quod ut dictum, ita etiam factum agnoscas, sic verba ad rem confero & deduco.

Vinorum medicatorum & medicantium particulares aliquot formulæ, & præsidia, ex Græcis Florentini Georgicis.

Vinum factitium ex Rosis, Anetho, & Aniso.

IN vinum, mustum, vel aliud, conjicito rosarum exunguium & montanarum, necnon anisi & mellis partem, cum modico croco: simul ligato omnia. Id commodum erit

ſtomachicis & pleuriticis. Colligato preterea Anethi ſemen in linteo, & in vinum demittito: ſomniferum erit, urinam movebit, ac cibos concoquet. Rurſus Aniſi ſemen, vino ut dictum eſt, indes, & urinam emendabit, ac viſceribus ſummè proderit.

Vinum ex Aſaro, Pulegio, & Fœniculo.

PRimum urinam elicit, hydropicos & ictericos iuvat, hepaticos corroborat, iſchiadicos & tertianarios recreat, ac febrium rigores ſoluit. Secundum, adverſus ſerpentiũ & reptilium venena utile eſt. Tertium, lapſam appetentiam erigit, ſtomachum firmat, & urinas movet.

Vinum ex baccis Lauri, Petroſelino, & Conyza.

VInum ex baccis Lauri, tuſſi, pectori, torminibus & difficultatibus urinæ auxiliatur, ſenibus prodeſt, aurium doloribus ſuccurrit, ſerpentibus ac reptilibus adverſatur, & mulieres, quibus uterus ſtrangulationem minatur, apprimè iuvat. Ex petroſelino, ventriculum roborat, eius flatus diſcutit nauſeabundos, appetentiam excitat, urinam ducit, & ſomnum conciliat. Ex Conyza, ſtomacho eſt valdè accommodum: paralyticis, ſtupentibus, tremulis, torminoſis & nephriticis opitulatur, peſtilentibuſque morbis ſummè conducit.

Vinum ex Ruta, Fœnograco, Hyssopo & Apio.

PRimum adversus venena, venenata medicamenta, flatus & reptilia auxiliare est. Secundum hepati plurimum prodest, præsertim si Fœnum-græcum fuerit contusum. Tertium, pectus purgat, coctionem iuvat, & alvo est utile. Quartum confert lotio reddendo, appetentiæ ac nervorum præcordiorumque doloribus. Sed Apij semen debet mitti contusum in vinum.

Vinum ex Absinthio & Thymo.

ABsinthij, maximè Pontici, drachmas octo contunde, & raro linteolo illiga: demum in amphoram cum cassia injice, & mustum optimum superfunde, relicto spiraculo, ut fervescat: deinde reple, & serva. Vsus erit ad præcordiorum ac hepatis dolores, necnon ventriculi cruditates, & affectus alios eiusdem. Ejicit etiam animalia quæ in intestinis connutriuntur. Vinum ex Thymo sic concinnatur. Thymum dum floret collectum & siccatum, terito: deinde in dolium chœnices quatuor indito, & vini albi metreta affusa dolium ad dies 40. oblinito. Potens est mulieri lac attrahere, & ægritudines fœmineas emendare.

Medicatorum & medicantium vinorum particulares aliquot formulæ, & præsidia, ex Dioscoride.

Vinum Rhodites, seu è Rosis.

ROsarum contusarum minam linteolo deligatam, in musti sextarios octo demergito, & post tres menses defæcatum vinum transfundens recondito. Vtile est his qui febre carent, & ad ventriculi coctiones, eiusque dolores à cibo potum. Valet etiam contra humidas alvos & dysenterias.

Vinum Absinthites.

VAriæ sunt apud Dioscoridem vini huius concinnandi formulæ, ex quibus hanc paratu faciliorem tibi selegimus. Absinthij Pontici mina tusa, & raro linteo deligata, in cado musti maceratur binis mensibus. Vtile est vinum id stomacho, urinam movet, coctionem tardam accelerat. Hepaticis, regio morbo, & renum vitiis auxiliatur: fastidia discutit, & iis prodest, quibus ventriculus negotium exhibet. Valet contra longam præcordiorum distensionem, & inflationes, teretesque ventris tineas & remoratos menses.

Vinum Hyssopites.

Libra foliorum hyssopi tusorum, & linteolo raro cum quibusdam lapillis involutorum (ut degravatis ponduſculo faſciculus ſidat) in muſti amphoram conjicitur. Vinum poſt 40. dies defæcatum elutriatur. Prodeſt contra pectoris, laterum & pulmonis vitia, veterem tuſſim & ſuſpiria. Vrinam cit, torminibus & horroribus febrium circuitu repetentibus auxiliatur, ac menſes movet.

Vinum è Betonicâ.

Herbam ſemine prægnantem cum ſuis ramulis, libræ unius pondere, congiis duobus vini macerant, & poſt ſeptimum menſem transfundunt. Ad multa interaneorum vitia, ut frutex ipſe, pollet. Et, ut in univerſum dicatur, factitia vina, miſturarum vires ſibi aſciſcunt. Quare non difficile fuerit iis qui illarum naturas norunt, vinorum vires coniectura quadam aſſequi. Verumtamen vinorum uſus febricitantibus abdicandus eſt. Fit etiam è Betonica acetum ad eadem vitia utile.

Vinum Thymites ſeu è Thymo.

Valet contra ægras coctiones, faſtidia, dyſenteriam, nervorum & præcordio-

rum dolores, hybernos algores, & venenata animalia, quorum morsum frigus insequitur, aut putrescit locus. Ad eadem pollet vinum Origanites.

Vinum Salviatum & Marrubiatum.

QVod prius est, valet contra renum, vesicæ, & laterum dolores, sanguinis reiectiones, tussim, rupta, vulsa, & suppressos menses. Posterius convenit vitiis pectoris, & omnibus morbis, quibus marrubium confert.

Vinum ex Apio, Anetho, Fœniculo & Petroselino.

OMnium eadem est conficiendi ratio, & vires eædem. Sumuntur seminis apij recentis maturi & cribrati unciæ novem, linteo raro colligantur, & in musti amphoram demittuntur. Appetentiam excitat, stomachicis auxiliatur & difficili urinæ, ac faciles spiritus facit.

Vinum Granatorum.

EX variis artificiis quibus vinum istud concinnatur, hic aliquot Dioscoridi ac recentioribus probata conscribemus. Succus exprimitur ab acinis Punicorum, quibus lignosus abest nucleus (apyrena vocant) &

ad tertias decoquitur, ac ita reponitur. Efficax est contra fluxiones internas, & febrim cum alvi profluvio exortam. Vrinam movet, alvum astringit, & stomacho admodum est utile. Alij repurgatos Punicorum acinos, statim prælo subjiciunt, & expressum succum vitreis amphoris recondunt, ibique per se tandiu effervescere sinunt, quousque defer-buerit & subsidat fæx. Deinde in alias transfundunt amphoras, quod à fæcibus repurgatum eximunt, & oleum superaffundunt, ne mora longa vapescat, vel corrumpatur & acescat. Sunt qui repurgatos acinos cum pari mensura uvæ nigræ, saporis austeriusculi, remisceant, calcent, & per se effervescere sinant, quoad vinum clarum evadat. Deinde percolatum, in doliolis adservant: sic enim gustui plurimum arridet.

Vinum mirabile pro melancholicis.

QVi laborant melancholia ex bile adusta in vasis hepatis ac venarum, aut natura sunt biliosi, componant sibi vinũ secundũ aliquã ex præcedentibus formulis, quod capiat buglossi, melissæ, scolopendriæ, epithymi, behen albi & nigri, polypodij querni, foliorum senæ, rosarum rubrarum exunguium, florum borraginis & buglossi, singulorum mundatorum, quam voluerint partem, iuxta proportionem vini concinnandi. Huius usus salubris erit, per veris & hyemis

tempora, & maxime autumni, in quo præcipuè viget melancholia. Si diu servari debet, tuendæ tantum sanitatis gratia, & non profligando præsenti morbo, excludetur sena, & locò eius substituetur behen albi & rubri, ana (ut loquuntur) hoc est singulorum uncia una. Vinum id melancholicis tristitiam aufert, ærumnosas cogitationes abigit, lætitiam inducit, rationem componit, cor exhilarat, & humorum incinerationes emendat. Valet etiam adversus quartanas ex adustione factas, & sanguinem à limo ac fæcibus repurgat, corporisque habitum reparat. Potest id vinum alteri misceri, & solito more sumi, si paulo potentius ac medicamentosius esset.

Vinum Cardiacum seu cordiale.

Fit ex borragine, melissa, buglosso & cinnamomo. Prodest adversus cordis palpitationem, & cardiacum affectum. Sanguinem corruptum emaculat, scabiem abolet, lepram curat, spiritus recreat, & animum exhilarat. Melancholicos humores & adustos per urinas educit, ac cerebrum à crassis, turbulentis & ærumnosis melancholicis fumis expedit. Quibus addo (ait Villanovanus) quod dementes & furiosos, vinculis retinendos, plurimum recreat, & ad rationis discretionisque usum perbelle reducit. Testis est mihi conscientia, inquit, nisi viderim

matronam quandam hinc liberatam: quæ frequenter ex quavis iracundia, velut demens & impos animi efficiebatur, dicenda tacenda loquebatur, &, adeo furiosa & intractabilis fiebat, ut ligari cogeretur, donec deferbuiſſet furor, & illa ad ſe rediſſet. Fuit ei præſtantiſſimo auxilio, & præſentiſſimo remedio vini iſtius uſus, indicatus à peregrino homine quodam, eleemoſynam pro foribus dictæ matronæ implorante, ut ille idem Villa-novanus ſcribit. Qui etiam teſtatur ſuccum borraginis, aut bugloſſi defæcatum, ſeu (ut loquuntur) clarificatum, ad ſuperiores affectus valde prodeſſe, ſi vino miſceatur, & quotidie hauriatur: nec indiget ulla dulcoratione, quod ex ſe multum ſit dulcis ac ſuavis ſuccus ille.

Vinum Paſſulatum, vel uvarũ Damaſcenarum.

PAſſulæ & Damaſcenæ uvæ, ſuccoſæ & à ſuis vinaceis, vel nucleolis repurgatæ, ac parum contuſæ, mittuntur in vas idoneũ, cui ſuperfunditur muſtũ, & quibus dictũ eſt modis perficitur. Vtile eſt ſenibus, valetudinariis, pituitoſis, melãcholicis, & mulieribus delicatulis. Pectus lenit, iecur & ventriculũ roborat, ſanguinem emendat, putrefactioni reſiſtit, nauſeas tollit, corpus impinguat, ac belle nutrit. Aſthmati & tuſſi auxiliatur, coctricem facultatem cum aliis naturalibus ſumme iuvat, & lienteriam alvique flu-

xiones compescit. Syncopen tollit, humiditates consumit, ac hydropi aquosæ succurrit. Paucis, qui hoc vino utitur, à pituitosis infirmitatibus defenditur.

Vinum Cydonites seu Cotoneorum.

VInum melites, seu cydonites sic fit. Mala cotonea, seminibus suis castrata, frustulatim scinduntur, rapi modo, ut scribit Dioscorides; & duodecim librarum pondo, in musti metretam diebus 30. macerantur: postea defæcatum vinum reponitur. Id astringit, roborat & recreat. Vnde cardiacis, stomachicis, hepaticis, dysentericis, nephriticis, & urinæ difficultatibus summe prodest. Qui post macerationem exempta cotonea coquere volet, ac per saccum excernere, & saccharo condire, habebit cydoniatum satis laudabile, & familiæ ægrotanti salutare. Est & Hydromelum multis celebratum, ac falso Hydromel à plerisque nuncupatum, cum nihil mellis admittat, & nomen habeat ab aqua, & cydoniis, quæ Græci μῆλα nuncupant. Huius compositio hunc habet modum. Novis imbribus, nimirum vernis, cælestis aqua mundo vase excipitur, diu in umbra quiescit, percolatur defæcata, & in ea tandiu macerantur cydonia, suis interaneis purgata, & frustulatim divisa, donec succus transisse videatur in colorem vini gilvi, aut pallidi. Demum aqua illa per dies caniculares longo tempore insolatur, vel

lento igni, ex carbonibus absque fumo excitato, coquitur ac despumatur : postea in vas refunditur, quod diligenter opertum, loco idoneo servabitur. Post septimum mensem pro vino uti licebit, ad omnia corporis vitia, quæ robore virium & astrictione indigent: cuiusmodi sunt resoluta, dissoluta, imbecilla, sudoribus diffluentia, & similia. Viscera omnia laxa recolligit, nauseam & vomitum compescit, lapsam appetentiam erigit, ventriculum firmat, lubricas alvos retinet, hepar calidum emendat, hæmoptoïcis seu sanguinem spuentibus succurrit, coctionem adiuvat, ac reptantes in cerebrum vapores deprimit. Ante cibum retentricem facultatem stabilit, intestinis robur addit, & depravatum illorum motum componit. Vsus eius omni ætati, sexui ac regioni, ut scribit Avicenna, valde congruit, lætitiam inducit, sitim restinguit, colorem faciei reparat, debiles renes confirmat, ebrietati ac crapulæ occurrit, & convalescentibus omnibus valde prodest. Sed de multis id illi est admirabile, quod contra auram pestilentem, venena ac venenata divinitus opponitur, & præbibitur, quemadmodum sæpius exploratum vidimus. Cæterum si quis volet ex tempore vinum cydonites sibi comparare, sed superiore multo infirmius, assata cotonea, depellata & adhuc calentia in vinum generosum mittat, & horis aliquot inibi maceret, deinde vinũ illud percolet. Vel purgata cydonia &

exenterata, in vino albo perstrenuo ac subtili, diem unū vel alterum insuccari, & inebriari sinat, postea igni lento, & vase mundo, ad id accommodo, excoquenda componat, vinumque illud transcolet, ac in usum custodiat. Si reliquias cotoneorum, ut paulo ante ostendimus, condire volet, habebit cydoniatum non ignobile. Cui post secretionem & sacchari misturam, si una etiam Rhabarbari optimi, & subtiliter pulverati idoneam portionem adiecerit, aut clementer purgans simplex medicamentum aliud addiderit, & miscellanea illa confuderit, tribulauerit, & recoxerit, habebit præstantissimum cydoniatum, & valde accommodum alvo movendæ, & corpori vacuando, idque multo certius & salubrius, quam ex eo quod scammoniatum & diagridiatum Lugduno affertur: in quod scammonium seu diacrydium ingreditur, medicamentum periculosum, ex quo gravia perniciosaque symptomata contigisse sæpius deprehendi.

Vinum obstructiones aperiens; & melancholiam emendans.

Fit ex foliis & radicibus cichorij, scolopendriæ, endiviæ, & aliquot summitatibus absinthij. Quæ post longam macerationem in vino, & sufficientem decoctionem percolantur, & vinum aliud superfunditur, recoquitur, ac postremo per colatorium ex-

ceptum, priori miscetur, & in vase idoneo reservatur. Si insignem amarorem aut gustum aliquem ingratum præ se tulerit, emendabitur, quo dictum est modo in fructibus medicatis. Valet tale vinum ad tollendas obstructiones hepatis, lienis & viscerum, amoliendosque affectus hinc natos: quales sunt icterus, nubilium pallidi colores & similes. Si uncia una, vel drachmæ decem epithymi & polypodij quercini modicè contusorum, macerentur in selibra generosi vini albi, & leniter ferveant, deinde percolentur & hauriantur, melancholicis opem miram adferent, si potio per aliquot dierum intervalla repetatur.

Vinum Euphragiatum ad oculos.

Mittitur Euphragia in mustum, & quibus dictum fuit modis conficitur vinum, cuius usu oculi senum iuveniles fiunt. Nam impedimenta quibus visio depravatur, aut imbecillior evadit, ab omni homine, cuiuscumque fuerit ætatis, habitus & temperamenti aufert. Novi quendam, inquit Arnaldus, multo tempore nihil videntem, & hinc vitam misere trahentem, qui intra annum, præsidio huius vini, visionem sibi reparavit. Nam eo privilegio dotata est planta unde conficitur, ut vitiatis oculis præsentissimo sit remedio: adeo quod si pulvis eius cum vitello ovi exhauriatur, rem miram

in reſtauranda viſione præſtabit. Idem fiet, ſi cum vino albo propinetur, cui præmacerata vel prębullita ſint aliquot fœniculi grana. Cuius rei teſtes ſunt multi adhuc ſuperſtites (inquit Arnaldus) & fide digni, qui facto experimento, literas etiam minuſculas & ſubtiles legerunt, cum antea, abſque perſpicillis & ocularibus, ne maiuſculas quidem videre poſſent. Si id vini aqua fœniculi temperaveris, eius vires ſumme augebis.

Vinum enulatum.

VInum in quo per triduum macerata fuerit enula campana, ſeu Helenium, mirabili effectu viſum illuſtrabit, & peſti pugnabit, menſes ac urinas movebit, inflationibus, torminibus, ſerpentium morſibus, & tuſſi ac pectoris vitiis etiamnum auxiliabitur.

Vinum ſalviatum.

QVocumque fiat modo vinum ę ſalvia, ſive per decoctionem plantæ in vino, ſive per ſuſpenſionē eiuſdem in ſacculo, mirabilis eſt uſus & facultatis adverſus gingivarū vitia & relaxationes, dentium vacillantium dolores, nervorum & nervoſarum partium affectus, paralyſim, contractionem, convulſionem, tremorem, & ſimiles. Nam nervos valde roborat, recreat ac ſuſtinet, tam potu, quam calente fotu, poſt longam &

blandam frictionem. Nec quidquam est, ut tradit Arnaldus, eo præsidio certius ac melius. Prodest etiam adversus epilepsiam, quæ vitio stomachi, vel uteri, per partium sympathiam & consensum excitatur.

Vinum Hyssopites.

HOc vinum cum glycyrrhiza dulcoratum, vel saccharo, proprie & peculiariter vinum senum dici solet. Nam vim habet digerendi, incidendi, tenuandi, tergendi, aperiendi, attrahendi, & urinas movendi. Magno est auxilio in humida tussi, & epilepsia, maximè puerili. Humiditates ventriculi & uteri deficcat, potu & fotu. Pulmonis bronchia ab infarctu & obstructione liberat: vias omnes vocales à pituita expedit, hydropicos iuvat, & humiditate laxatas partes, fomentis calidis deficcat, renitit ac roborat.

Vinum Fœniculatum.

COnficitur hoc vinum ex semine Fœniculi, valetque plurimum adversus oculorum caliginem, ventris flatus & tormina, hydropem & cachexiã, seu malum corporis habitum, in pueris maxime, quod se expertum tradit Arnaldus. Præterea venenis ac cibis malarum qualitatum occurrit, & contra tusses, pulmonisque vitia summè opi-

tulatur. Lac & genitale ſemen multiplicat, nauſeam tollit, laterum dolores ſedat, colicos cruciatus demulcet, ventos internos diſſipat, coctionem iuvat, obſtructa aperit, ſplenis, hepatis ac ventriculi labores finit. Si ex radicibus componatur id vinum, nephriticis & renum calculo vexatis medebitur, urinas proliciet, veſicæ commodabit, ac menſtrua ſolvet.

Vinum Eryngiatum.

FIt, ut cætera vina, tam ex radice quam tota planta. Stranguriam & urinæ ſtillicidium ſtatim ſolvit addito ſaccharo, & ad generationem mulieres ceſſantes excitat, imo etiam viros, ſemen augendo. Menſes ac urinas pellit, & tormina inflationeſque diſcutit. Prodeſt etiam contra iecinoris vitia, venena, peſtem, & alia à multis experta.

Vinum Aniſatum.

OBſtructiones internas liberat, flatus diſcutit, ructus acidos componit, coctionem reparat & coli excarnificationes emendat. Sed omnium maximè mulieribus prodeſt, quibus lac multiplicat, ſi comite optimo ſaccharo affatim diebus aliquot hauriatur: nam ſic efficaciſſimum eſſe cenſetur. Renum dolores & vitia ex flatibus amolitur, ac arenulas ab ijſdem clementer ex-

cludit: maximè si quis præsumpserit dianisum & diatragacanthon. Nam statim cruciatibus sedatis, à congestis arenulis emundantur renes, & una cum urinis eluuntur.

Vinum Rhodites, seu è Rosis.

Æstivum dici potest vinum hoc, quod per æstatem & calores corporibus summè conveniat. Fit ex rosis rubris exunguatis, desiccatis, & musto, ut dictum est, impositis ac tractatis. Idem multo citius, sed imbecillius, concinnabitur, si in vini amphoram tantum rosaceæ aquæ immittatur, quantum cuiusque gustus & odoratus ferre poterit. Internos æstus refrigerat, cor & viscera roborat, facultates corporis vanescētes sustinet, membrorum laxitatem firmat, dissoluta resarcit, dissipata recolligit, diffluentes sudores continet, putredini resistit, & pestilenti auræ ac febri, præstantissimum est remedium. Biliosis & calidis naturis admodum est salubre, efficaciterque prodest contra lienteriam, dysenteriam, retentricem imbecillam, vomitum, nauseam & syncopen, maximè si aqua pluviali & chalybeata temperetur. Si eo frequenter os colluatur, prǫterquam quod dentes imbelles firmabit, & fluidas gingivas roborabit, etiam halitus summam gratiam præstabit. Si facies eo lavetur cum succo limoniorum, indicibile

decus, & admirandam venustatem illi comparabit. Si guttula una oculis instilletur, illorum aciem emendabit. Nam ratione vini detergebit ac mundabit: & rosarum causa, oculorum substantiam roborabit, recolliget ac firmabit.

Vinum Halicacabi seu Alkekengi.

HOc vinum fit ex Halicacabi acinis seu cerasiis, quando sub vindemiam in suis vesiculis flavescunt, & hinc maturitatem prę se ferunt. Compositio cadit in aliquem modorum initio descriptorũ. Si ad extemporaneam concinnationẽ urgeret necessitas, hac incedes via. Aliquot ex dictis cerasiis in generosissimo vino albo conterentur, macerabuntur, una ebullitione fervebunt, percolabũtur, & addito saccharo, vel tantillo cinnamomi, si opus erit, vinũ haurietur. Valet contra dysuriam, urinæ invitam retentionem, ac difficilem eius expulsionem. Nam statim illam elicit, & quantumcunque suppressa fuerit, abunde fluere cogit: unà è renibus arenulas adeo copiosas & attritos calculos secum educens, ut mane excipi & facile discerni possint. Hinc fit, ut assuetus, & domesticus illius usus nephriticos & calculosos multos à sævissimis cruciatibus, ceu à quopiam immani tortore, quasi divinitus, me monitore & consultore, eripuerit. Sed usum illius imperabam circa novilunia & paulo

poſt, repurgato prius corpore cum recenti caſſia rhabarbarata. Si inveteratus erit affectus, ut in ſenibus, longiore mora & uſu opus erit. Sed eam in rem ſuccurrit hiſtoria, ab Arnaldo Villa-novano ad hunc deſcripta modum. Fuit tempore meo Cardinalis quiſpiam, cui per totum quatriduum adeo urina ſupprimebatur, ut iam totus venter inferior, utris modo, miſerè turgeret: ex quo nihil promoventibus remediis, pro deplorato & conclamato habebatur, niſi quidā Medicus Empiricus, velut ad machinas deus, opportunè illi adfuiſſet, & magno ac fœlici ſucceſſu, vinum halicacabi propinaſſet; nam hinc uſque adeo ſolutus fuit ei veſicæ ſphincter & oſtiolum, ut concham unam, inquit Arnaldus, iugiter effuſo & reddito lotio, impleverit. Quo ſolo experimento medicus ille, alioquin ignobilis & parum eruditus, magnus ac dives evaſit.

Vinum Caryophyllatum.

CAryophylli ſacculo aut linteo raro incluſi merguntur intra muſtū: vel, quod ſatius eſt, ſuſpenduntur. Vnum valebit contra aſthma antiquum, & putrem ſenum tuſſim, ſyncopen & epilepſiam. Coctionem iuvabit, frigidum ſtomachum recreabit, & halitus ſuavitatem conciliabit. Verumenimvero quia corpus ſummè calfacit, conſultiſſimum fuerit, ei vel ſaccharum vel glycyrrhizam addere, aut aquam roſaceam.

Vinum Gramineum.

COmponitur ex radicibus graminis ſeu centinodiæ, vel polygoni probe mundatis & elotis. Lumbricos occidit, renes ab arenulis vindicat, veſicam lotio gravidam & impeditam exonerat, obſtructiones hepatis aperit, necnon meſaraicarum, quæ ex cruditatibus fiunt. Dolores arthriticos placat, vacuata eorum materia pituitoſa per urinas. Nam radix graminea etiam inter diuretica recenſetur. Si vinum id concinnare voles ex polygono mare, ſeu centinodia, quam officinæ corrigiolam vocant, & linguam paſſeris, habebis præſtantiſſimum auxilium, mihi ſæpenumero in quamplurimis fœliciſſimè expertum ad vitia omnia renum & veſicæ, maximè contra arenulas, calculum, nephritim, dyſuriam, & colicos ex his cruciatus.

Vinum Ebulatum, ſeu ex Ebulo vel Chamaacte.

VInum hoc ſolutivum eſt alui, & fit ex acinis ebuli maturis. Qui vindemiæ tempore parum calcati in muſto fervent, deſpumantur, per colatorium vimineum tranſmittuntur, & vinum defæcatum uſui cuſtoditur. Aliter, cum muſto, lento igni fervent, donec pars tertia abſumpta fuerit: deinde

ſpuma excluſa, nocte una ſub dio quieſcunt: poſtridie, ut prius, percolantur. Sunt qui pro acinis radices uſurpent, & quo dictum eſt modo, componant. Pituitam & bilem trahit, hydropi medetur, vulvarum clauſtra aperit, ulceribus tam internis quam externis prodeſt, ac omnium maximè iſchiadicis, podagricis, & lue Venerea infectis. Nam vi ſua deiectoria, dolores eorum mirificè demulcet, vacuata & revulſa materia, quæ ad fluxum parata erat, & iam iam fortaſſis viam ſibi fecerat. Sed ſtomacho nonnihil incommodat, ob id odoratis in vinum miſſis recreandus ac roborandus erit.

Vinum Guaiaci & eius legitima compoſitio ac vera exhibitio: cum exacta methodo curandæ luis Venereæ, ſeu ſcabiei Hiſpanicæ, aut morbi Neapolitani, ex Petro Andrea Matthiolo Senenſi.

CAvendum eſt à quibuſdam impoſtoribus, qui cum ſint earum ignari rerum, quæ ad Medicæ facultatis contemplationem ſpectant, dum lignum Guaiaci, vel eius cortices ex vino decoquunt, cyclaminum, bryoniam, pityuſam, colocynthidem, & turpetum admiſcent, atque alios mille cacodæmones, qui eos de medio tollant. Quippe nulla habita temperamenti, ægritudinis, temporum anni, ſexus, nec ætatis ratione, ſingulis diebus huiuſce decocti tepidi cya-

thum omnibus indifferenter potandum exhibent. Quo fit, ut si forte quadam unum quandoque persanent, decem postea iugulent, tanquam improbi carnifices. Verum ut quisque horum manus evitare, atque effugere possit, operæpretium visum est vini Guaiaci conficiendi rationem subiungere, ac subinde hauriendi modum addere. Sumito igitur ligni Guaiaci præstantissimi, lima in scobem tenuissimam attriti, aut tornatili instrumento minutim concisi, libras quatuor, corticum eiusdem libras duas: cardui benedicti libram unam & semis: adianti, asplenij, florum utriusque buglossi, cuiusque libram: cassiæ odoratæ drachmas sex: seminis anisi sesquiunciam, sacchari libras quinque. Deinde conijciantur omnia in cadum vinarium mundum aptæ capacitatis, desuper affusis vini albi quamoptimi & ferventis, libris centum & quinquaginta. Mox diligenter vas operculetur, omniaque sic macerari triduo dimittantur. Post triduum vero linteo percolentur, asserveturque huiuscemodi macerationis vinum in alio vasę ad ægrotantium potum. Siquidem bibitur hoc tam in prandio quam in cœna, secundi Guaiaci decocti loco: non mane, neque vesperi serapij vice, quemadmodum temere multi facere consueverunt. Hoc idem vinum longe etiam melius, & maiore quantitate vindemiarum tempore confici potest, admixtis ligno, cortice, cæterisque aliis, recentibus uvis albis

in mustum compressis, ibique tandiu dimissis, quousque mustum effervescere desinat, & pellucidum clarumque reddatur: verumtamen multiplicanda sunt omnia, quæ conueniunt medicamenta pro uvarum ratione.

Præter huius vini potum cibis associandum, bis in die, mane scilicet & vesperi, tribus aut quatuor horis antea quam sumatur cibus, ægrotantibus exhibeo decocti ligni ex aqua, secundum communem medicorum usum, senas uncias, admixtis unciis duabus liquoris hoc modo parandi. Sumito, primum adianti, lupi salictarij, fumariæ, asplenij, senæ, singulorum manipulos tres, radicum centaurij magni, glycyrrhizæ, filiculæ, utriusque buglossi, singulorum uncias quatuor: seminis anisi, melanthij, florum sativi & erratici buglossi, omnium santalorum, cassiæ, quam cinnamomum vocant, singulorum drachmas quinque. Hæc ex aquæ libris viginti quatuor, decoquantur ad tertias, demum colentur. Sumito deinde præstantissimæ senæ libras duas: conijcito in vas fictile oris angusti, demum percolatum decoctum fervens superimponito, ac inde obturato fictilis ore pulvinari anserinis plumis farcto, ignique prius calefacto, fictile involuito, & loco calido collocato, ac ita per diem & noctem reponito. Postridie vero manibus sena premitur, mox dilutum percolatur: cui adijciuntur diluti rosarum efficaciter alvum subducentis libræ sex, sacchari libræ octo: effer-

efferveſcunt deinde ſimul, ſubiecto igne quouſque tertia pars vaneſcat. Quo facto additur electiſſimi Rhabarbari minutim conciſi uncia, ac ita iterum fervent omnia, donec zulapij modo conſiſtat liquor. Poſtremo percolatur linteolo, & vaſe vitreo reconditur. At ſi ægrotantes multa pituita redundent, decocto præſcripto, optimi turpeti uncia utiliter addi poteſt.

Supereſt victus ratio, quæ ægro talis præſcribenda eſt, ſcilicet ut tam in prandio, quam in cœna edat panis ternas tantum uncias, ſitque is ſimilaceus, ac probè in clibano coctus: ad hæc tantundem carnis pullorum gallinaceorum, perdicum, attagenarum, turdorum ac avicularum, in ſylvis, vineis ac montibus victitantium, aſſatæ potius quam elixæ: quin & uvæ paſſæ modicum. Bibat autem oportet præſcripti vini æquam cum cibo menſuram. Quod ſi quis purum id bibere non poſſet, diluatur aqua, quæ in phialis vitreis, addita Guaiaci unciola, brevi temporis ſpatio efferbuerit.

Tempus huic curationi aptiſſimum eſt Ver, Martio, Aprili, & Maio menſibus. Quod ſi hoc tempore fieri non poſſit, fiat menſe Septembri in Autumno. Nam ſicut æſtivis ardoribus, & exurente iam Sirio, non modo diuturna pharmaca, ſed ne brevia quidem tolerant homines: ita nec brumali tempore, dum ingenti frigore ſævit hyems. Interea ægris ſine metu noxæ indulgere licet, modo

cæli ſerenitas adſit, ut quandoque in proximis hortis ac viridiariis, ſolatij cauſa, lento gradu deambulent. Quippe, quoniam huiuſmodi hortorum amœnitate animus plurimum levari ſolet.

In hac etiam curandi ratione, quoſdam magis, alios minus perſeverare oportet, pro morbi neceſſitate, & ſalutis menſura. Hac ergo ratione vinum Guaiaci exhibitum, non modo medetur cuique acerrimo luis & Neapolitani morbi incommodo, ſed etiam diuturnis articulorum, capitis, nervorum, ventriculi, iecinoris, lieniſque morbis à pituita genitis mirificè ſuccurrit. Nec minus etiam podagra laborantibus opem fert, modo diuturna admodum non fuerit ægritudo. Porro etiam illud in hoc obſervandum eſt, quod ego Guaiaci vinum iis tantum potandum exhibeo, quibus tantum pituita redundet, vel ſaltem non exuperet bilis: ſiquidem bilioſis ſecundum ac tertium ligni ex aqua decoctum, vini loco ſemper cum cibis præbendum cenſui, ut communiter ab aliis fieri ſolet. Hactenus Andreas Matthiolus Senenſis, medicus doctiſſ. & diligentiſſ. ſuis in Dioſcoridem Commentariis.

Compoſitio præſtantiſſimi vini & diluti è ſena, ſecundum Ioan. Meſuem, & Andream Matthiolum.

Vino muſteo albo, inquit Meſues, miſcebat quidam vim magnam ſenæ, poſt

tres menses potandum dabat, sicque purgabat cerebrum, & sensoria instrumenta, gaudiumque augebat. Sunt qui decocto senæ cum prunis & spica fœliciter purgent : sed modicam coctionem sustinet. Infunditur ab aureis tribus ad unciam unam. Clementer deturbat melancholiam & bilem ustam à cerebro, sensuum organis, pulmone, corde, hepate & liene. Proindeque morbis dictarũ partiũ, ab humore huiusmodi proficiscentibus succurrit, ut melancholicis febribus & antiquis : gaudiũ gignit, ablato humore sine causa externa tristante. Floridũ corpus efficit, & viscerum obstructiones aperit. Venio ad eximiam illam & exactam præparationem diluti senetici, aut, si mavis, è sena, quam Andreas Matthiolus medicus celeberrimus hunc in modum præscribit. Sumuntur foliorum electissimæ senæ drachmæ sex : zinziberis, aut cinnamomi contriti drachma una:florum buglossi drachmæ duæ: misceanturque omnia, & fictili vitrato aut stanneo vase angusti orificij excipiuntur, affusisque ferventis aquæ, vel seri caprini unciis decem vasis osculum adeo occluditur, ut nullus omnino spirandi pateat exitus.His peractis, pulvinari plumis anserinis farto, ignique calefacto vas involvitur,reponiturque in arca,ubi pernoctare sinitur. Sic enim conservato calore, dilutum omnem facultatem in se recipit. Educet non solum bilem utramque, ut ex Mesue diximus, sed etiam

pituitam, ut tradit Actuarius, & experientia probat, ad hæc aquas & ſeroſa excrementa. Mundat cerebrum, cor, iecur, lienem, pulmonem, & omnes corporis ſenſus, confertque omnibus eorum incommodis: auget iuventutem, ſenium tardat, & animi hilaritatem inducit. Corroborat, maximè ſi commiſceatur medicamentis, quæ illi ſunt amica, ut violis, roſis, floribus utriuſque buglosſi & ſimilibus. Præterea delirio, ut tradit Serapio, mirificè prodeſt, necnon amentiæ, reſolutioni nervorum, phthiriaſi, cephalalgiæ, ſcabiei, puſtulis, pruritui & epilepſiæ. In univerſum medicina eſt optima, morbis omnibus diuturnis & melancholicis. Decoctum foliorum eius & chamæmeli, cerebrum & nervos lotione roborat, aciemque oculorum & auditoriam facultatem plurimum emendat. Sed prætereundum non eſt, quod in morbo Hiſpanico, ex Manardi ſententia, maximopere pollet, putres materias ac pituitam, contra Averrhois opinionem, vacuando & expurgando. Verum in facultatibus ſenæ hic verſatum ſatis: quas qui fuſiſſime noſſe volet, legat opuſculum de ſena ſupra inſertum, planta hominibus inter alias omnes beneficentiſſima & ſaluberrima. Illic inveniet quæ didiciſſe iuvet.

Obſervationes & Annotationes quædam in præcedentes vinorum medicatorum & medicantium compoſitiones.

VIna quæ in uſum medicum ſeligere & concinnare voles, alba vel pallida, aut ijs media è generoſa vite, & bene maturis uvis, non vitiatis, nec putribus eſſe convenit: in quibus certis ex arte proportionibus, ut medica ars exigit, materiæ ſuis viribus exſpoliandæ immergentur, mundo vaſe & ex legitimo ligno conformato: niſi mavis priſcorũ more, in vitratis teſtaceis & probe coctis figlinis, id exequi. Quo loco naturali vini ebullitione à natura perficietur, quod arte eſt quæſitum, atque ita natura & ars mutuo ſe iuvabunt, mutuaſque operas invicem præbebunt. Res enim in muſto poſitæ, dum per naturalem eius ebullitionem in vaſe invicem colluctantur, à vincente & fortiore muſti virtute ſuis exuuntur facultatibus, ipſique muſto, ceu hoſpiti, libenter committunt, & una corpus unum efficiunt, eoque modo, ut ita dicam, concorporantur & tranſſubſtantiantur, ut cum Theologis loquar, vini calore id moliente. Quod quidem vinum, quo generoſius & ſuavius fuerit, eo penetrabilius erit, & per ſingula corporis membra ſubtiliori actione ac velociori ſuas vires diffundet. Ex quo refocil-

lata corporis natura, fortius & alacrius resistet his affectibus qui illam premunt, gravant & lædunt. Adde, quod dum medicæ materiæ in musto fervent & ebulliunt, id habent commodi, quod earum virtus nequaquam in auras resolvitur & vanescit, nec aduritur, debilitaturve, aut fumum olet, ut fieri solet cum à materiali igne res ea à popularibus pharmacopœis perficitur. Suscipit itaque & imbibit vinum qualitates rerum quibuscum miscetur, estque illarũ gratus ac iucundus citusque delator ad minimas & occultas corporis partes, à quibus ob naturæ familiaritatem & delectationem, sane quam libenter excipitur, & obuiis, quod dicunt, manibus plausibiliter amplectitur, absque ullo metu & horrore, ut fieri videmus in purgantibus medicamentis, ob tetrum illorum odorem, ingratum colorem, & abominandum saporem, qui longè absunt à medicatis hisce vinis, aut si adsunt, odor præsertim & sapor, facile & derepente occultari & emendari possunt, sacharo, melle & glycyrrhiza, uvis passis, pulveribus odoratis, vel similibus stomacho non ingratis nec insuavibus. Sed in omnibus omittendum non est, quod vinorum istorum penetratione, celerique distributione per occultos corporis meatus vna eademque via corpus expurgatur, & viscera ab infarctu & obstructionibus, vino viam vi faciente, illico liberantur, expe diuntur & roborantur: ma-

gno corporum commodo, & incomparabili iuvandi compendio. Nam reſeratis obſtructionibus libera datur excurrendi via ſpiritibus, nativo calore comitatis, in quo omnium vita iacet. Quandoquidem nativus calor preſſus & conculcatus, adeo debilis evadit, ut ſolita obire munia vix poſſit, & concoquendo, purum ab impuro ſecernere: unde cruditates, putredines, & ex iis morbi. Sed hæc quia huius non ſunt inſtituti & ſcopi noſtri, idcirco verbum non amplius addam.

CORPORA MORTVA CONDIENDI MODVS.

AD LECTOREM.

VLTOTIES miratus sum (amice Lector) quod hac tempestate vita functorum corpora tam negligenter & imperitè condiuntur, ut perbrevi spatio ita corrumpantur, ut quocumque loco ponantur, eorum fœtor ferri non possit, ideoque protinus altè humi defodienda sint, unde affinium sequuntur querimoniæ adversus Chirurgos, minime licet culpandos. Quamobrem quorundam honoratorum illustriumque virorum precibus adductus Corpora mortua condiendi methodum paucis paginis complexus sum,

ſimulque balſama aliaque ad hoc inſtitutum ſpectantia apparandi. Primum modum trium ventrium evacuandorum inciſioneſque in partibus muſculoſis faciendi; tum aceti compoſiti, balſamorum & linimenti ad univerſum corpus inungendum rationem trado, poſtquam ſcilicet corpus conditum eſt. Verum Chirurgum qui balſamum condiendumque corpus ſuſcipiet, monitum volo, ne plus æquo in medicamentorum ſuæque operæ ſolutione exactum ſe præſtet. Medicina enim, cuius Chirurgia pars eſt, ars eſt liberalis, quæ liberaliter exerceri debet. Ideoque ei conſulerem, ut Medicum advocaret, tam ut prædicti aceti compoſiti & balſami confectioni interſit, quam ipſi conditura, ad iuſti præmij ſolutionem decernendam, artis gloriam, affinium amicorumque vita functi deſiderium.

CORPORA MORTVA CONDIENDI MODVS.

MPRIMIS longam incisionem Chirurgus efficiet, quæ à collo, parte interna, sub mento parte editissima incipiet, ut sub gulæ nodo, protrahenda secundũ sterni longitudinem, idque in medio, supra ventrem secundum lineæ albæ ductum, usque ad os pubis. Quæ in thorace & sterno fit, ad os usque adigetur: quæ vero in abdomine seu ventre inferiori, capacitatem subibit. Sectio isthæc hac ratione administrata cutem & musculos in pectore sitos simul divellet, idque iuxta costas, ex utroque latere, usque ad axillarum regionem.

Hoc peracto sterni cartilagines utrinque incidentur, hinc sternum secto mediastino (quod pulmones in partem dextram & sinistram dirimit) extrahetur. Qui præsentes aderunt, si pulmones, cor, partesque alias in thorace contentas videndi desiderio teneantur, singulas seorsim ostendet.

Deinde in principio & summitate incisionis in gula celebratæ, per transversum asperæ arteriæ partem editiorem cum œsophago

ſecabit, & ſtatim thymum, pulmones, cor cum pericardio ad diaphragma deprimet.

Si cor ſervandi ſeorſimque condiendi conſilium ſit, in pericardio, in quo includitur, inciſio fiet, extrahetur ex illo, ſeponeturque; ſin minus, cum pulmonibus relinquetur.

Paulo poſt diſpicientur (ſi opus ſit) patefientque partes in inferiori ventre comprehenſæ, quæ ſunt epiploon, ventriculus, inſpecto utroque illius orificio ſuperiori & inferiori; hinc inteſtina, iecur, lien, renes, veſica, uterus in mulieribus, unaquaque parte diligenter obſervata, ſi ita poſtuletur.

Omnibus illis partibus, tam pectoris, quam ventris inferioris animadverſis, univerſus diaphragmatis ambitus incidendus, quamproximeque à dicto ambitu, cui ſecundum rotunditatem colligatum eſt diaphragma, ſecernetur: & illico deorſum detrahetur, quicquid in thorace & ventre inferiori continetur, elegantiori quoad poterit ratione, omniaque iſthæc interanea in ingentem pelvim imponenda.

Vtroque illo ventre vacuato & mundato, hoc eſt, exſucto cum craſſioribus ſpongiis ſanguine ex venis & arteriis amplioribus effluxo, ad caput progrediendum erit.

Calvaria ſeu cranium in circuitu ſerra accuratè ſecandum, prout in diſſectione Anatomica celebratur, inciſa primum cute, exquiſiteque raſo circa inciſionem pericranio;

apertoque cranio cerebrum cum omnibus partibus, si ita flagitetur, considerabitur.

Deinde penitus extrahetur, in pelvimque immittetur cum extis, quæ postmodum in doliolo benè compacto servabuntur, cum sanguine ex tribus dictis ventribus, capite scil. pectore, & ventre inferiori expresso, prout dictum est, adipibusque secretis: & quamprimum doliolum à vietore undiquaque humi defodiendum compingetur.

Sin autem asservanda exportandaque fuerint exta atque cerebrum, huncin modum condientur.

Vacuato haustoque sanguine, ichoribus excrementisque intra cum illo contentis, primum abluenda erunt oxycrato tepido, ex quatuor aquæ partibus atque una aceti generosi composito, deinde ex aceto composito etiam tepido, posthac describendo; vel aceto solo, si ingredientia ad acetũ compositum necessaria desint, ea undique altero ex balsamis inibi descriptis conspergendo. Postea in doliolum optime foris & intus picatum conjicientur, rite obturandum, rursusque partibus adiectis picandum; in fascem demum seu sarcinam contexendum ex tela ceraillita & undique funibus colliganda: in maiusque dolium immittetur, rite pariter occludendum ad itineris & vecturæ agitationem subeundam.

Capite, pectore, & ventre inferiori sic vacuatis mundatisque, eorum conditura

ſuſcipietur, à capite incipiendo, cuius partibus internis rite lotis perfuſiſque dicto aceto compoſito vel ſimplici, illo deficiente, alterutro balſamo illitis, præſto erunt ſtupæ electæ vel goſſipium, unde ſtrata concinnabuntur: quæ dicto aceto compoſito imbuta, balſamoque inebriata, ſuperimponuntur, uſque ad integram cranij farturam oppletionemve. Quo facto, reſidua cranij pars obtegens, aceto eodem irrigata balſamoque perfuſa, per totum ambitum elegantiſſime ſutura pellionis conſuetur.

Eadem ratio in thorace intus & foris ſervabitur, perforatis (antequam iſtæ partes aceto foveantur) intime undiquaque craſſiuſculo mucrone aut veruculo transfigendis lardo carnibus, muſculis carnibuſque ad cutem uſque, citra tamen huius fodicationem, tum ad venarum occurrentium ſanguinis effluxum, tum ad aceti penetrationem. Idem in ventre inferiori adminiſtrabitur.

Aurium foramina, ut & nares & os, ſtupis vel goſſipio implebuntur, dicto aceto balſamoque imbutis.

Pecten & ſcrotum hoc pacto condies. Inciſione facta ab extremitate glandis inferne, recta per ſcroti lineam ducta, o urethra ſecta, dictoque ſcroto profunde bipartito uſque ad perinæum: illæ omnes partes aceto abluentur, balſamo implebuntur, atque concinnè ſuentur.

Partibus dictis probè conditis, longæ altæque incisiones in brachiis, dorso, coxis, cruribusque, maxime circa ingentes venas & arterias, celebrabuntur, ad exprimendum exorbendumque cruorem spongiarum ope, hincque ad eas aceto perfundendas, balsamumque imponendum, sic procedendo.

Primum, in brachiis fiet incisio, à summo sub axilla ad metacarpium ducta adactaque ossium tenus, eademque opera venæ arteriæque axillares, aliæque incidentur: hinc dicto mucrone seu veruculo, musculi carnesque undique transfigentur (intacta ut dictum est cute.) Postea dicto aceto abluentur, incisionesque stupis vel gossipio balsamo insuccatis infarcientur, suturaque pellionis apte compingentur.

In coxarum parte interna eadem ratio quæ in brachiis celebrabitur, ab inguinibus secando ad genua usque, venis cruralibus popliteisque &c. incisis, musculis carnibusque omnibus penitissimè confossis, aceto, balsamo, suturaque ut supra adhibitis.

His omnibus exactè celebratis, cadaver in ventrem reclinabitur, incisioque in dorso ex utroque latere instituetur, ab emunctorio pone aurem, ad omoplatam continuabitur, iugulares externas internasque in transitu secando, arteriasque caroticas in collo existentes, curando ut sanguis probe effluat, dictam incisionem secundum dorsi longitudinem per nates, coxas, suras ad

talum ducendo, & ad ossa usque adigendo. Sanguine ut decet evacuato, carnes transfigentur, fotus, perfusiones, fartura, suturaque modis expositis peragentur.

Ita sectio in manuum volis per medium fiet, à metacarpio, parte interiori, usque ad medij medicique digiti interstitium, ut etiam in pedum plantis, à talo usque ad medios digitos utriusque pedis, musculis circumcirca penitus confossis, illæsa cute, ablutis, balsamo delibutis affabreque consutis.

Quod ad manuum pedumque digitos attinet, cuique digito longa incisio parte interiori, adigetur, dicto aceto fovebitur, balsamo stipabitur, aliquot punctis acu suetur.

Condiendæ autem nequaquam partes erunt, quin prius fotæ ablutæque fuerint aceto, vel simplici, vel composito infra describendo.

Hac conditum ratione corpus, extra undique terebinthina communi vel Veneta, in oleo communi, rosaceo vel spicato dissoluta illinetur, deinde linteo vel tela cera inducta operietur, sarcophagoque plumbeo includetur: cuius partes vacuæ herbis aromaticis exsiccatis implebuntur, cuiusmodi sunt ruta, absinthium, thymus, scordium, maiorana, aliæque in balsamorum descriptione proponendæ, deinde occludetur consolidabiturque.

Modus condiendi cor.

COr dicto aceto lotũ, in illo infundetur intra vas fictile vitratum, ſtanneum vel argenteum, probe operculatum, atque paſta, vel glutine obductum (ne aër intro ſubeat) per quinque ſexve dies: quibus exactis, dictum cor extrahetur, perque venas & arterias ambo ventriculi balſamo implebuntur; ſtupis vel goſſipio aceto madidis involvetur, ſacculo ex tela cera illita imponetur: qui ſacculus probè conſuetur, hinc in thecam plumbeam, vel argenteam, vel ſtanneam in formam cordis vel aliam immittetur, probeque conſolidabitur ad ſecuram tranſlationem.

Dominus Guillemeau Chirurgus Regius ordinarius, *tractatu de modo corpora mortua condiendi* rationem conditurꝫ deſcribit citra inciſionẽ eviſcerationemque, ut integra ſerventur, quam obſervaſſe ſe tradit in Belgio in cuiuſdam illuſtris viri corpore, cuius affines expetebant ut integrum in Hiſpaniam veheretur.

Modus id præſtandi inibi patet, quo Lectorem ablego.

Advertendum, ſimplicia quæ balſama deſcribenda ingrediuntur, cuiuſmodi ſunt radices, herbæ, ſemina &c. ſi humidiora fuerint, priuſquam triturentur pulverenturque, debere in umbra exſiccari, vel ſupra,

vel

velintra clibanum, extracto pane, cavendo ne torreantur.

Descriptio aceti compositi ad tepidum partium fotum, ante unius ex balsamis applicationem.

ACcipe absinthij sicci si non adsit viride, quinque sexve manipulos; incidantur frustillatim, forcipibus vel cultro; poma colocynthidis in quadras divisa, non eiecto semine, numero triginta; aluminis Romani vel rotundi, & salis communis, cuiusque libram unam. Bulliant omnia in aceti generosi libris circiter 28. seu pintis Parisiensibus 14. ad consumptionem quartæ partis. Colentur & exprimantur ad usum dictum.

Si in aceto hoc pacto composito, colato expressoque duæ pintæ seu libræ quatuor aquæ vitæ addantur, efficacius præstantiusque erit.

Vel, si dicta ingredientia non suppetant ad incoquendum cum dicto aceto, sumantur aceti optimi partes tres, aquæ vitæ pars una, misceanturque citra calefactionem, eodem fine.

Balſamum ſeptuplex ad inſpergendum partes, in eaſque illud immergendum.

Balſami primi deſcriptio.

ACcipe ſalis communis ſicci, & aluminis Romani vel glacialis, cuiuſque libram unam. Contuſo in pila alumine; addetur ſal, utrumque ſimul in pulverem redigetur, qui ſeorſim ſervabitur.

Deinde accipe herbæ balſamicæ, ſeu menthæ hortenſis, abſinthij, menthæ aquaticæ, ſalviæ, roriſmarini, origani, calamenti, ſaturciæ, putegij, thymi, coſti hortenſis, centaurij maioris & minoris, ſcordij, cuiuſque manipulos ſex. Dicta ſimplicia prius ſiccari debent, ut ſupra notatum eſt. Deinde in maiori mortario æneo vel ferreo triturabuntur, traijcieturque pulvis cribro ſetaceo communi, quale eſt illud quo cernitur farina ad panem cibarium conficiendum. Quod traijci non potuerit, dicto mortario reddetur, iterum pulverabitur, tranſmitteturque, quoad totum in pulverem redigatur, cum quo leniter in dicta pila cum piſtillo pulvis præcedens miſcebitur, eritque balſamum uſurpandum.

Descriptio secundi balsami.

ACcipe hyssopi, thymi, salviæ, lavendulæ, rorismarini, absinthij, maioranæ, rutæ, matricariæ, scordij, cuiusque manipulos octo; iridis Florentiæ, zingiberis, piperis communis, pyrethri, rosarum rubrarum exsiccatarum, cuiusque libram semissem; salis communis tantundem. Fiat pulvis in hunc modum.

Sal pulverabitur seorsimque servabitur.

Iris, piper, zingiber, pyrethrum, in primis probe conquassabuntur simul in mortario. Deinde alia simplicia, cum rosis rubris adijcientur. Omnia in pulverem redacta, tamisio, ut dictum est, cernentur. Pulvere concinnato, cum illo in pila sal pulveratum permiscebitur, eritque secundum balsamum.

Descriptio tertij balsami.

ACcipe cyperi, ireos Florentiæ, gentianæ, corticum citriorum & aurantiorum, zingiberis, baccarum iuniperi, nucum cupressi, benjoini, thuris, aloës, myrrhæ, cinamomi, caryophyllorum, cuiusque libram semissem; rorismarini, salviæ, lavendulæ, anethi, origani, cupressis, absinthij, melissæ, thymi, scordij, cuiusque manipulos octo. Sic balsamum accuretur.

Primo in mortario simul rite conquassa-

buntur cyperus, iris Florentiæ, gentiana, baccæ iuniperi, cortices citriorum & aurantiorum, nuces cupreßi, cinamomum, caryophylli, zingiber, additis deinceps reliquis simplicibus. Postea omnia per setaceum commune traijcientur modo exposito, pulvisque separatim condetur.

His peractis pulverabuntur in dicto mortario unumquodque seorsim (mortarij fundo pistillique extremo oleo communi, rosaceo, vel liliaceo inunctis) benjoïnum, aloë, myrrha, thus: hinc simul permiscebuntur in mortario, adiecto alio pulvere, confectumque erit balsamum. Advertendum, si ad dicta balsama præparanda quæpiam ex prædictis simplicibus non suppetant, ex arbitrio Medici, aut illo absente, Chirurgi unum vel plura iusta quantitate substituenda erunt.

Descriptio quarti balsami.

ACcipe aloës socotrinæ & myrrhæ, cuiusque libras sex; thuris communis, camphoræ, benjoini, caryophyllorum, cuiusque libram unam. Fiat balsamum.

Dicta medicamenta in pulverem, unumquodque seorsim, in maiore mortario redigentur (ut in tractatu præparandorum medicamentorum in libro *Pharmacopœi domestici* nomine inscripto docui.) Deinde simul miscebuntur.

Notandum, thus per cribium ad aloëm

ſocotrinam dicatum tranſmitti non debere, ceu in unguentorum confectione obſervatur, verum in mortario duntaxat triturari debere, traijcique per ſetaceum craſſius.

Deſcriptio quinti balſami.

ACcipe aloës hepaticæ libras octo; piperis communis, zingiberis, thuris, ſeminis aniſi, cuiuſque libras duas; camphoræ libram unam. Fiat balſamum.

Aloë, thus, & camphora, unumquodque ſeparatim, pulverabuntur. Piper, zingiber, aniſum ſimul triturabuntur. Deinde reliqui commiſcebuntur pulveres in eodem mortario.

Deſcriptio ſexti balſami, urgente neceſſitate conficiendi.

INterdum dicta ſimplicia præſto non ſunt, ut in caſtris, urbibus & arcibus obſeſſis, ubi aliqua illuſtris perſona fatis concedit, cuius conſanguinei, vel amici aliquandiu cadaver tueri exoptant, ut maiorum ſepulchro reddatur, tum induſtria in hoc defectu eluceſcet. Tres enim ventres modo deſcripto vacuati, atque etiam inciſiones aceto abluentur communi, ſi non ſuppetat commoditas compoſitum parandi. Si vero acetum deſit, aqua marina ex ſale communi in aqua fuſo compoſita, ſubſtituetur, & aliquo

ex ſequentibus balſamis, prout oſtenſum eſt, implebuntur.

Accipe cinerum ſarmentorum, aut ligni quercini, cribro communi traiectorum, gypſi eodem modo creti, cuiuſque quantitatem ſufficientem. Miſceantur ſimul, balſamumque illud erit quod inſumetur.

Vbi vero gypſum non occurret, calx extincta & exſiccata adhibebitur, ſimul pulveranda dictiſque cineribus commiſcenda.

Vel ſumatur dictæ calcis extinctæ, vel gypſi traiecti cribro, vel cineris etiam traiecti partes tres; zingiberis vel ſeminis aniſi viridis, vel cumini, vel piperis communis pulverati, partem unam ſive medietatem, hoc eſt partem unam cum dimidia. Miſceantur omnia.

Pulvis quernus coriarius apprimè ad condiendum idoneum eſt, eadem ratione, quo reliqui pulveres deſcripti, impoſitus.

Corpus ſic conditum, foriſque undiquaque dicto aceto ablutum, vel infra deſcripto linimento perfuſum, balſamoque conſperſum, loco frigido collocabitur, non autem calido vel humido: perque tempus notabile conſervabitur.

Deſcriptio linimentorum ad corpus univerſum poſt conditnram illinendum.

Accipe olei communis vel roſacei, vel ſpicati, vel alterius idonei, partem

unam, terebinthinæ Venetæ, vel communis, partes duas; fiat linimentum arte sequenti.

Calfiat modicè oleum igne leni, dein addatur terebinthina, quæ simul cum oleo dissoluetur, utrumque simul blande cum spatha versando. Sicque confectum erit linimentum, quo corpus universum perungetur.

FINIS.

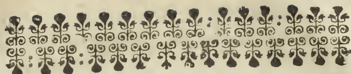
Summa Privilegij.

REgia autoritate cautum eſt, ne quis *Medici officioſi* librum è Gallica in Latinam linguam verſum imprimat, citra conſenſum G. SAVVAGEON Doctoris Medici, intra decem annos à die abſolutæ primæ editionis computandos, ſub mulcta quingentarum librarum Turonenſium, aliiſque pœnis diplomate Regio ſancitis; Dato Lutetiæ 18. Maij 1648. Signato per Regem,

DV MOLEY.

Dictus SAVVAGEON *ius ſuperioris Privilegij conceſſit* STEPHANO MAVCROY.

Prima editio abſoluta fuit die 14. *Auguſti* 1649.

INDEX RERVM MEDICI FAMILIARIS ET DOMESTICI.

Index Tractatus de pretio Medicamentorum. 73. & ſeqq.

De Syrupis mellitis.

De Conservis.

De Electuarijs purgantibus.

De Hieris.

De Electuarijs solidis.

De Trochiscis purgantibus.

De Pulveribus & Tabellis.

De Antidotis humidis.

De Trochiscis.

Index Pharmacopœi familiaris & domeſtici.

Tractatus secundus de Syrupis.

De Syrupis mellitis.

De Conſervis.

De Electuarijs.

De Trochiscis.

De Pilulis.

De pulveribus & tabellis cordialibus dictis & corroborantibus. 222

De Vnguentis.

De Emplastris.

De Aquarum distillatione. 252

De electione & facultatibus medicamentorum. 258

Index tractatus de Sena. 279

Index methodi gelatinas carnium & piscium conficiendi, &c.

De Conditis.

De Conditis cum aceto.

De Conditis cum sapa sive musto. 310

De Conditis in sapa. 313

De Conditis liquidis cum saccharo. 316

Index libri de Valetudine tuenda. 341

Artificiosa methodus comparandorum in hortis fructuum, olerum leniter purgantium. 615. & seqq.

FINIS.

Criticis minor ut suppetat carpendi seges, Errata præ cæteris hæc emendantor.

PAg. 297. lin. 28. *lege* album edulium. 343 lin 24. *lege* attinent. 374. lin. 16. *lege* extenuatis. 453. lin. 11. *lege* ἁλιστπαςτὸν. 546. lin. 20. *lege* ad symbolam. 626. lin. 21. *lege* medicandarum.

